

17 листопада 2022 року
Херсон – Кропивницький

Збірник тез за матеріалами
X Міжнародної науково-практичної конференції
**«ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон – Кропивницький, Україна)
Жешувський університет, Інститут педагогіки
(м. Жешув, Республіка Польща)
Тбіліський державний університет ім. І. Джавахішвілі
(м. Тбілісі, Грузія)
Державний інститут фізичної культури та спорту Вірменії
(м. Єреван, Республіка Вірменії)
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені В. Сухомлинського»
(м. Кропивницький, Україна)
Національний лісотехнічний університет України
(м. Львів, Україна)
Полтавський державний аграрний університет
(м. Полтава, Україна)

ЗБІРНИК ТЕЗ

за матеріалами
X Міжнародної науково-практичної конференції

«ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ»

17 листопада 2022 року
Херсон – Кропивницький

За загальною редакцією
Т. С. Плачинди

УДК 378.091-029:1](082)

Ф56

*Друкується за рішенням вченої ради факультету економіки
Херсонського державного аграрно-економічного університету
протокол № 3 від 08.12.2022*

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність
за достовірність та об'єктивність наданої інформації*

Ф56 **Філософські аспекти професійної освіти:** матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон – Кропивницький, 17 листопада 2022 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Херсон – Кропивницький: ПП «Поліум», 2022. 289 с.

ISBN 978-617-8112-11-0

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Філософські аспекти професійної освіти» за такими основними напрямками: теоретичні аспекти філософії освіти; антропологічні передумови становлення нової парадигми освіти; комунікативна компетентність фахівця як соціально-філософський дискурс; теоретико-методологічні питання розвитку наукового потенціалу фахівця; активізація освітнього простору в умовах сьогодення; інформаційне середовище закладів освіти (дистанційна освіта); неперервна освіта: історія, сучасність та шляхи оптимізації.

У матеріалах авторів акцентовано увагу на філософському осмисленні сучасної професійної освіти та консолідовано зусилля щодо перспективи розвитку підготовки фахівців різних галузей в умовах глобалізації й інтеграції освітнього простору.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти та всім зацікавленим особам. За виклад, зміст, достовірність і грамотність опублікованих матеріалів відповідають автори.

УДК 378.091-029:1](082)

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

GHANTARCHYAN E. E., НАКОВЬАН E. S. IDEOLOGICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN WITHIN THE CONTEXT OF PHYSICAL EDUCATION.....	9
ГУЗИНЕЦЬ О. В., ЯКИМОВИЧ О. Н., ЯКИМОВИЧ Т. Д. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	11
ЖУРАВЕЛЬ Н. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРА З АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	13
КОЗУБЦОВ І. М. ОБРИС ПРОФЕСІЙНИХ ВИМОГ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	16
LUTZ D. W. ON THE PURPOSE OF PROFESSIONAL EDUCATION.....	17
ПАНФІЛОВ О. Ю., ОНИПЧЕНКО П. М., ТИМОШЕНКО О. В. ДИСКУРС ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ.....	20
НАКОВЬАН A. L. PHYSICAL EDUCATION AND PROFESSIONAL COMPETENCE... ..	22
ХОМЯК О. В., КІРЮХІНА М. В. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЧЕРЕЗ «ОКУЛЯРИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА».....	24
ЦЮПРИК А. Я. ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	27

АНТРОПОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

BAGDASARYAN A. R. THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE JOURNALIST IN THE PHYSICAL AND SPORTS INSTITUTE.....	29
БОКШАНЬ Г. І. ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «CZULY NARRATOR»).....	31
ГРЕБЕНЩИКОВА О. Г. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: ОПТИКА АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ.....	33
ЗЕМЛЯНИЙ О. Б. SIGNIFICANCE OF INDIVIDUAL PEDAGOGICAL GUIDELINES FOR THE STUDENTS WHO HAVE BEEN AFFECTED BY THE COMBAT ACTIONS IN UKRAINE.....	35
ТУШНІЦЬКИЙ Н. І. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ АСПЕКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	37

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

БЕНЬКОВСЬКА Н. Б. СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ.....	40
ВАРНАВСЬКА І. В. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМІЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	42
DANYLYUK S. S. COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A BASIS OF A COMMUNICATIVE-AND-INTERACTIVE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE.....	44
ДЕФОРЖ Г. В. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ.....	46
ДОВГА Т. Я. ПЕДАГОГІЧНИЙ ГУМОР ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА.....	48
ДУДА Ю. М., ЗОЗУЛЯК-СЛУЧИК Р. В. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В	

УНІВЕРСИТЕТАХ.....	50
КАЛИНИЧ М. В. ПОЛІМОРФІЗМ ПОНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ.....	52
КРУЦЬ Я. Ю. ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НАВИЧОК ДО МІЖСОБИСТІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	55
ЛЕЩУК Г. В. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	58
МАРЧЕНКО О. Г. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	60
ПРИБОРА Т. О. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ МЕДІАЗАСОБАМИ.....	62
РАДУЛ С. Г. СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО АВІАФАХІВЦЯ.....	64
РУДЕНКО Л. А., ЛИТВИН А. В. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ.....	66
СОВАЧ К. О. PROJECT ACTIVITY AT ENGLISH CLASSES AS A STEP TO THE RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS OF THE FACULTY OF ECONOMICS.....	68
СУХЕНКО І. М. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ЛЮДИНИ.....	70
ФУРСЕНКО Т. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БІЗНЕС АНГЛІЙСЬКОЇ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	72
ШЕВЧУК С. М., ЧУВПИЛО В. В., ЛАСЛО О. О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	75
ШТИБА В. О., ПЕРЕТА К. В., СОБЧУК А. В. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	77

***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ***

БЕСПАЛОВА Н. В. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕНІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	80
БОНДАР О. П. ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ.....	82
БОРОДІЙ Т. В., АНДРОЩУК І. В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	84
ВОЛОШИН М. М. СВІДОМОСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	86
ВОЛОШИНА Н. М., ГАНГАЛ А. В. ВРАХУВАННЯ ПРОФІЛЮ ВНЗ, ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ.....	88
ВОРОХОБІНА Д. Л. ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНОМ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	90
ГЛАВАЦЬКА Ю. Л. POSTGRADUATES' SCIENTIFIC POTENTIAL DEVELOPMENT AT SCIENTIFIC ENGLISH CLASSES.....	92
ГНИДЮК О. П. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	95
ГРУБІ Т. В. СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ.....	97
ДІДЕНКО Р. О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО РОБОТИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	99

ЗАВИДІВСЬКА О. І., ЗАВИДІВСЬКА Н. Н. ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ.....	101
КАРАТНИК Д. В. РОЗВИТОК ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	103
КИСЛЮК Ж. М. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД НАВЧАННЯ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ.....	105
КІКІАКІДІ О. Ю. РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	107
КРОТЮК К. В., ТАНКЛЕВСЬКА Н. С. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ..	109
МАРУШ І. В. ВПЛИВ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУНІХ МЕДИКІВ.....	112
ОВСІЄНКО Ю. І., РИБЯНСЬКИЙ О. В., ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	113
ПАНАС О. І. СУТНІСТЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	116
ПЛАЧИНДА Т. С. ФІЛОСОФСЬКА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	118
ПУЗИРЬОВ О. Л. ПРО НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФАХІВЦЯ З ПРИКЛАДНОЇ МЕХАНІКИ.....	120
САДОВИЙ М. І., СОМЕНКО Д. В., ТРИФОНОВА О. М. РОЗВИТОК НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	122
У ЮЕЮАНЬ АЛГОРИТМ ТА ПРАКТИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ У МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ-ЖУРНАЛІСТІВ	124
СНАТІНУАН А. А. THE SYSTEM OF TRAINING OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL PERSONNEL AT ASIPCS: CURRENT STATUS AND PROSPECTS.....	126
ЯЦУРА М. М. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ЯК ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ.....	128

АКТИВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

АЛЕКСЄЄВ О. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ.....	131
АНТОНЕЦЬ А. В., ЗАПОРОЖАН М. Е. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	133
АНТОНЕЦЬ А. В., КОНОНЕНКО М. М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	135
БАЧИНСЬКА С. П., ЗОЗУЛЯК-СЛУЧИК Р. В. МОТИВАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	137
БЕРЕЗОВСЬКА Ю. А., ШУМОВЕЦЬКА С. П. СУЧАСНА ОСВІТА: СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА НОВІ ОБРІЇ.....	139
БОЙКО Л. М. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ОНЛАЙН.....	141
БУЙКО В. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОЇ КУЛЬТУРИ.....	143
ВОЛКОВА Н. В. МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ	

ПІДГОТОВКИ.....	145
ДІДУР А. В. АКТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ВИМОГА ЧАСУ.....	148
ДРОЗДОВА І. П. СПЕЦИФІКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	150
ДУДКОВА Л. В., ТИХОЛАЗ С. І., ФЕРРІ А. С. ДО ПИТАННЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ, ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	152
ЗОРІНА М. О. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ».....	154
ІГНАТЬЄВ В. А. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЧИ ГЛУХИЙ КУТ.....	156
КАНІВЕЦЬ І. М., БУРЛЯ Б. І. САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	158
КАНІВЕЦЬ І. М., КЕТРУШКА А. П. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЦИКЛУ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	160
КИРСТЯ А. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	162
КОВАЛЬЧУК М. М. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ.....	164
КОЗУБЦОВА Л. М. АКТИВІЗАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ КУРСАНТАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ІСНУЮЧОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	167
КРАСНИХ О. В. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	169
ЛЄНЬ Т. В. СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ОСОБЛИВІСТЬ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	171
МИРГОРОДСЬКА О. Л., КОЛОТУХА О. В. ЗНАЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ.....	173
МИРОНЕНКО В. С. РЕАЛІЗАЦІЯ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	175
МИРОШНИЧЕНКО В. О. ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	177
МИЧКА-ЛЕВЧЕНКО Ю. З. ВИКОРИСТАННЯ УЧИТЕЛЕМ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІНТЕГРОВАНІХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МЕДІАКОМПЛЕКСІВ.....	179
MURADYAN G. A. PROFESSIONAL EDUCATION: WAYS TO ENHANCE THE EFFECTIVENESS OF TEACHING AND LEARNING METHODS	181
НЕВЗОРОВ Р. В. СУЧАСНІ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛЬОТЧИКІВ ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ В АВІАЦІЙНОМУ ВВНЗ УКРАЇНИ.....	185
ОВСІЄНКО Ю. І., ЧЕРНЯХ Н. О. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	187
ОКАЄВИЧ А. В., КАЛАУР С. М. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	189
ОЛІЙНИК І. В. ОСНОВНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	191
ОНІПКО В. В., ПАРХОМЕНКО Р. М. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДИСЦИПЛІН МОЛОДШИМИ БАКАЛАВРАМИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ АГРОНОМІЯ....	193

ОНИЩЕНКО І. І. ПРАВОВА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	195
ПАЛІЙЧУК М. С., КАПІНУС О. С. ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	198
ПЕТРАШ Р. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	200
РУЗЯК Т. І. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	202
САМОДУМСЬКА О. Л., БОГОДИСТ М. І. ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ДІАГНОСТИКА ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТЯНИНА.....	204
УВАРКІНА О. В. ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	206
ФАЙЕРМЕН О. О. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	208
ХОРЖЕВСЬКА А. В. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	210
ЧУРКІНА К. М. ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....	212
ШАФОРСТ Ю. А., ЛУТ О. А., ШЕВЧЕНКО О. П. STEM НАВЧАННЯ В ХІМІЇ: ШЛЯХ ДО ЗАХОПЛЕННЯ ПРЕДМЕТОМ.....	214
ШЕВЧУК О. М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	216
ШОЛОЙКО Н. В. СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ.....	218
ЩЕРБИНА Р. І. РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	221
ЮРЧЕНКО А. Ю. НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	223
ЯНЧУК В. С. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ПІД ЧАС ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ВЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ).....	225
ЯХІН С. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЄКТУВАННЯ.....	227

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ (ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА)

АВАТУРОВ А. Е., НИКУЛІНА А. О. INFORMATION TECHNOLOGIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	230
АЗАТЬЯН В. І. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	232
ВАРНАВСЬКИЙ В. О. РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	234
ВОЛОЩУК С. В., ХОДОС Т. А. ВАЖЛИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	236
ГОРБАТЮК Р. М., СІТКАР С. В., РУТИЛО М. І. ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ... 	238
ГОРИК О. В., БРИКУН О. М. ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ».....	240

ДЕМЧЕНКО І. В. ПОНЯТТЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	242
ДІДА Г. А. ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	244
ЖИЖКО З. Ю. РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ЧИННИКІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ..	247
МАТРЮК Н. О. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	249
МИХАЙЛЮК Г. Т. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ...	251
ПЛАЧИНДА Т. С., ЗАХАРОВА О. В. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	253
ПОГОРІЛА С. Г., ТИМЧУК І. М. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН РЕСУРСІВ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	255
ФЕДОРЕЙКО В. С., ЗАМОРА Я. П., БУРЕГА Н. В. ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ РІВНЯ ДОСЯГНЕНЬ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	257
ЧЕПОК Р. В. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	259
ЧИЖИКОВА І. В., ТОКАРЄВА А. В. КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗВО.....	263
ШЕВЧУК Б.В. ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	265
ЯПРИНЕЦЬ Т. С., САЙЧУК О. В. ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР СИСТЕМНИХ ЗМІН ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	267

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

БАРАНОВСЬКА Л. В., БАРАНОВСЬКИЙ М. М. ЄВРОПЕЙСЬКА ВЕКТОРНІСТЬ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ.....	270
ДУБІНКА М. М. СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У РЕФЛЕКСІЯХ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ.....	273
ЖЕЛІЗНОВА Т. П. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	275
ЖОРОВА І. Я. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....	278
ЗОЗУЛЯК-СЛУЧИК Р. В. СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	280
КАРНАУШЕНКО А. С. ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРЕВАГИ НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ РОБОТОДАВЦІВ.....	282
КАРНАУШЕНКО А. С., ТАНКЛЕВСЬКА М. С. ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ОТРИМАННІ ЗНАНЬ МОЛОДИМИ ПІДПРИЄМЦЯМИ ЩОДО ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ.....	284
САВЧЕНКО В. М., КОНОНЕНКО Л. В. НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ ТА ПЕРЕДУМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	286

Ghantarchyan E. E. – *Teacher of the Department of Sports Journalism*

Hakobyan E. S. – *Doctor of Pedagogy, Professor Armenian State Institute of Physical Culture and Sport, Yerevan, Armenia*

IDEOLOGICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN WITHIN THE CONTEXT OF PHYSICAL EDUCATION

Ideological education is the mainstay of the education content across the academic system. It tends to form an individual's worldview, his active civic stance, spiritual value orientation, morality and patriotism, as well as awareness of one's own place and role in society.

At the current stage of society development, making social demands within the national education system, related to the formation of an individual, becomes obvious. This fact outlines problem solving comprehensive approach.

As is commonly known, the Soviet Union education system prioritized the ideological education. It was forming a citizen, an individual in line with the given period, ideology.

After the USSR collapse, a vacuum of ideological education was created in all republics, including Armenia. As a result, it was pushed out of the education system and, unfortunately, about no targeted steps were taken to eliminate it, no strategy was developed.

In fact, it was occurred a reinterpretation of previous ideological orientations and the value system, the place and role of ideological education in social life was not identified with reference to the formation of moral, patriotic, humanitarian principles of young people [3, 49-55].

The analysis of the present society development and education system disclosed the lack of ideological education, scientifically substantiated content, means and methods developed, implementation mechanisms and toolkit. Consequently, it's all reflected in the system of pedagogical staff preparation. The foresaid suggests the need to develop pedagogical technologies for solving basic problems. It refers to specialists within the field of physical culture and sport, as the ideological role of physical culture and sport is revealed through its comprehensive educational functions. It provides ample opportunities to transmit moral, patriotic, ethical values, to instill a legal culture into the younger generation.

The philosophical understanding of physical culture as the most important phenomenon of social life has determined a new level of physical culture practice, its role in the formation of an individual [4, 70-72]. This points to the fact that the "Physical Culture" is one of the unique subjects in the secondary school, which helps to develop correct attitude towards one's own health, to promote harmonious physical development, motor training, moral and volitional qualities, therewith shaping patriotism and proper worldview.

It's worth mentioning that the physical culture standard program in use since 2007 in the general education system, significantly expands the educational component of physical culture process, aimed at knowledge acquisition within the field of physical education, a healthy lifestyle, development of skills and abilities among schoolchildren, self-realization through independent work by the means of physical culture and sport.

In the process of physical education, a person obtains values such as kindness, humanity, mutual help, sense of duty, responsibility, conscientiousness, justice, honesty, honour [1, 9-14].

It should be noted that Olympic education entered the academic system with the aim of introducing the Olympic values: harmonious development of physical, mental and spiritual qualities, activeness, purposefulness, continuous self-improvement, humanism, internationalism, struggle for peace, equality, mutual respect between nations, regardless of racial, religious, political or other differences [2, 51].

The modern stage of society development faced with changing demands of ideological education among schoolchildren, requires an appropriate preparation of physical culture personnel. The aim of our research is to prepare students of the Institute of Physical Culture to implement ideological education of schoolchildren consistent with modern requirements.

The survey revealed students' poor perception and low level of knowledge about ideological education. We have developed and introduced into the educational process pedagogical technologies underlying the preparation of students for future pedagogical engagement and effective realization of ideological education of the growing generation.

References

1. Akimov I. B. Moral values in the context of physical education of students. Volga region pedagogical express. 2014. №1. pp. 9-14 (in Russ.).
2. Belykh S. I. Ideology of physical education and sport/ Scientific notes of University after P. F. Lesgaft. 2015. № 9. pp. 51 (in Russ.).
3. Volov V. T. Education and theoretico-methodological understanding of the problem of national idea/ Pedagogy. 2019. № 4. pp. 49-55. (in Russ.).
4. Matveev L. P. Theory and methods of physical education, 3rd edition, Physical Culture and Sport. SportAcademPress. 2008. pp. 70-72, 96-100 (in Russ.)

Гузинець О. В. - к.пед.н.,
*Мукачівської міської установи «Центр професійного розвитку
педагогічних працівників»,
м. Мукачево, Україна*

Якимович О. Н. - к.пед.н., ст.н.сп.,
*Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Якимович Т. Д. - к.пед.н., ст.н.сп.,
*Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасних умовах важливим результатом виховання у вищій школі – зорієнтованість молоді на гуманістичні ідеали та духовні цінності; вияв власних якостей характеру; визначення важливості любові до людей, розуміння якості духовної особистості – сумління; здатність вільно робити моральний вибір і нести відповідальність; турботливість та добродійна діяльність, спрямована на благо інших; володіння навичками самоаналізу та самовиховання, наполегливість. Комплексний та багатофункціональний характер проблематики виховання студентської молоді реалізувати провідні ідеї духовного виховання за умови використання низки наукових підходів.

Виховання студентської молоді має значний потенціал стосовно підвищення ефективності освітнього процесу в інтегрованій взаємодії наукових підходів: феноменологічного (розглядає феномен духовного виховання як предмет дійсності, без світоглядних та ідеологічних упереджень), аксіологічного (розуміє духовне виховання як процес становлення системи духовних цінностей), середовищного (трактує духовне виховання як сукупність структур і процесів, пов'язаних із функціонуванням суспільства на різних рівнях його організації), культурологічного (дає змогу побудувати процес духовного виховання студентської молоді на основі «діалогу культур»). Розглянемо культурологічний та аксіологічний підходи докладніше.

Із позицій *аксіологічного підходу* духовне виховання розуміють як процес становлення системи духовних цінностей.

Отже, аксіологічний підхід показує важливість, багатоаспектність цінностей та зумовлює наявність різних підстав до їхнього виокремлення й класифікації. Водночас різні трактування та класифікації цінностей загалом не суперечать одне одному, а взаємодоповнюють і дають змогу розглядати їх із різних позицій. Більшість дослідників убачає в цінностях феномен суспільного ідеалу. Цінності формуються на рівні індивіда, соціальної групи, людства. Цінності – найважливіший елемент культури, котрий звеличує людину, формує її духовні орієнтири, надає життєдіяльності певного сенсу. Завдяки цінностям особистість відчувається цілісною в навколишньому світі [5, с.7]. Учений О. Вишневський запропонував «Кодекс цінностей сучасного українського ви-

ховання і розвитку», в якому до абсолютних, вічних цінностей належать: віра, доброта, краса, надія, чесність, свобода, любов, щирість, нетерпимість до зла, гідність, співчуття, служіння, сумління, милосердя, оберігання життя, правда, прощення, мудрість, досконалість, благородство, справедливість [1, с.128].

Це підтверджує наявність загальнолюдських цінностей, що забезпечують норми духовного життя людини. Загалом усі вони – засіб життєвої орієнтації. Ціннісний аспект завжди притаманний самосвідомості людини. У свою чергу кожна з цих ціннісних форм свідомості має свої цінності, що виражаються у відповідних ідеях, ідеалах, інститутах тощо.

Культурологічний підхід у визначенні змістовного наповнення виховного процесу у вищій школі (зокрема й планетарного виховання) – альтернатива ідеологічному підходу у вирішенні цієї проблеми (хай про яку б ідеологію йшлося). Одна з функцій духовного виховання – культуротворча. У процесі здобуття вищої освіти студентська молодь повинна освоїти базові знання, вміння та навички людини культурної, зокрема людини культурнонаціональної [3, 4]. Вона має орієнтуватися у «специфіці українського культурного поля, в історії, традиціях, усталених способах поведінки українства. Молода людина зобов'язана знати основи інтелектуальних, наукових, в цілому духовних досягнень нашого народу в контексті цивілізаційного поступу. Таким чином, буде формуватися не просто представник українського народу, а носій певної культури, транслятор українського з усіма його достоїнствами і проблемними рисами»[2, с.12].

У цьому аспекті культурним змістом виховної діяльності у закладах вищої освіти України має стати багатий культурний досвід народу України у синтезі з культурним досвідом інших народів планети на основі діалогічної міжкультурної та полікультурної взаємодії. Реалізація ціннісного змісту культури у практиці вищої освіти обумовлена завданнями індивідуального та соціального самовизначення, національної та планетарної ідентифікації студентської молоді і здійснюється у синтезі наукового пізнання та міфологічно-ціннісного орієнтування. Культурологічний підхід до виховного процесу у вищій школі дає змогу побудувати його на засадах ідей школи «діалогу культур». Практика освіти у такому розумінні постає не як передача готових знань, а як формування вмінь особистості самостійно здобувати та освоювати культурні цінності, способи діяльності і смисли з урахуванням індивідуальних ціннісних орієнтацій, соціокультурних життєвих програм.

Література

1. Вишневецький, О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич: Коло, 2006, 528 с.
2. Панченко, Л. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства. (автореф. дис. канд. філос. наук). Київ, 2003, 19 с.
3. Рудницька, О. Основні суперечності філософії мистецької освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти. 1998 (5). С. 54 – 63.

4. Савченко, О. Я. Ціннісні орієнтації шкільної освіти. Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи : методол. семінар.: зб. наук. праць. В. Андрущенко. (Ред.). К. : Знання, 2000, Вип. 3. С. 23 – 26.

5. Шемигон, Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. (автореф. дис. канд. пед. наук). Х., 2008, 23 с.

Журавель Н. В.-аспірантка
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна
науковий керівник: Барановська Л.В., д.пед. н., професор

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРА З АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день українська вища освіта проходить суттєвий процес реформування. Зміни полягають не тільки щодо змісту, форм, методологічних засад підготовки, а й основних принципів. На хвилі глобалізації та шаленого темпу розвитку сучасних технологій англійська мова стрімко підкорила весь світ. Ця мова стала універсальним засобом комунікації між різними культурами та народами. Сьогодні філолог – це не просто знавець мов, це спеціаліст, який професійно займається перекладом та володіє на високому рівні іноземною мовою. Тому перед нами постало актуальне питання щодо аналізу методологічних засад у сучасній підготовці майбутнього бакалавра з англійської філології у закладах вищої освіти України.

Концепцію формування іншомовної компетентності здобувачів освіти, а також модель навчання мови висвітлено в працях Н. Гальської, Н. Глушаниці, Б. Клименко, Л. Конопляник, Ж. Марфіної, Н. Микитенко, Л. Морської, З. Никитенко, Є. Пасова, В. Петрусинського, Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, С. ЦОКОЛОВА, І. ШЕХТЕР [4, с.470].

Так, зокрема, С. Вітвицька [4,с. 17], Н. Арістова [1,с. 40], В. Лозова, Т. Сидоренко, Л. Барановська [2,с. 34], О. Бугреєва, І. Клак, Н. Білоус [3, с. 250] та ін. учені досліджували процес професійної підготовки філологів.

Усі учені є одностайними щодо думки про те, що невід'ємною складовою процесу професійної підготовки філологів, незалежно від спеціальності, є єдність філологічної теорії і практики (набутих філологічних знань і їх реалізація під час професійної діяльності).

Метою сучасного закладу вищої освіти є виховання спеціаліста, який би володів високим рівнем професіоналізму та культури. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на різних рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл); перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; науковий рівень. Ці рівні регулюються Національною рамкою кваліфікацій [8].

Принагідно зауважимо, що в Україні, як і в більшості країн світу, фахова підготовка з англійської філології є ступеневою, оскільки ЗВО готують з цієї спеціальності бакалаврів, магістрів та докторів філософії. Відповідно до чинного законодавства про вищу освіту в Україні, бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС [5, с. 270].

Згідно стандарту вищої освіти, головні цілі навчання, за спеціальністю 035 «Філологія», полягають у підготовці фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, а саме в діяльності, пов'язаній з аналізом, творенням і оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів. Передбачається використання таких методів, методик та технологій як загальнонаукові та спеціальні філологічні методи аналізу лінгвістичних одиниць, методи і методики дослідження мови і літератури, інформаційно-комунікаційні технології [7].

Методологічний концепт відображає наукове підґрунтя проблеми підготовки майбутнього філолога-лінгвіста (філософсько-методологічний, загальнонауковий, психолого-педагогічний і міждисциплінарний рівні), що досліджується з позицій системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, полісуб'єктного, компетентнісного, середовищного, ресурсного підходів, що сприятимуть їхньому духовному, морально-вольовому, фізичному й інтелектуальному розвитку; передбачає розгляд освітнього процесу як багатоаспектного феномена, який зумовлює необхідність цілісного обґрунтування методологічної основи дослідження, побудови моделі підготовки у ЗВО України.

Глибинний аналіз навчальних планів з підготовки фахівців-філологів дає підстави стверджувати, що в них питомою є частка філологічних дисциплін, які зазвичай представлені такими навчальними курсами: 1) рідна мова і література; 2) іноземна мова і література; 3) друга іноземна мова і література; 4) класична мова і література; 5) подвійна спеціальність, наприклад, українська та іноземна мови, або дві іноземні мови і літератури. У зв'язку з цим виокремлюють три основні моделі професійної підготовки майбутніх філологів у ЗВО: монодисциплінарну (лінійну), мультидисциплінарну, інтердисциплінарну. Монодисциплінарна модель забезпечується однією (окремою) дисципліною – іноземна або рідна (українська) мова. Мультидисциплінарна модель характеризується кількома навчальними дисциплінами, яким властива міждисциплінарна інтеграція змісту. Для інтердисциплінарної моделі характерним є логічне, послідовне запровадження інтегрованих курсів з навчальних дисциплін, вивчення кількох мов та літератури [6, с.472].

Отже, аналіз теоретичної літератури, навчальних планів, освітньо-наукових програм, дає змогу зробити висновок, що в процесі становлення майбутнього бакалавра з англійської філології створюються необхідні умови для формування пізнавальної, практичної, творчої діяльності, що забезпечить

здобувачам вищої освіти можливість здійснювати успішну самореалізацію і самоактуалізацію в різних сферах майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Арістова Н. О. Компетентнісний підхід до формування професійної суб'єктності майбутніх філологів. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". Психологія.* 2015. Вип. 37. С. 32-40

2. Барановська Л.В. Використання досвіду формування філолога в університетах європейських країн для вдосконалення мовної підготовки вітчизняного студента. *Проблеми освіти : науково-методичний збірник.* Київ, 2016. Вип. 86. С. 29-34.

3. Білоус Н.П. Формування професійно-комунікативної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі: *дис. ... кан. пед. наук: спец. 13.00.04.* Кропивницький, 2018. 250 с.

4. Вітвицька С. С. Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців як умова якісної освіти. *Збірник матеріалів конференції / За ред Г.Л. Губарева.* Житомир, 2017. С. 7-17.

5. Журавель Н. В. Значущість результатів компаративних досліджень для підвищення якості професійної підготовки бакалаврів з англійської мови. Професійний розвиток педагога в умовах інтеграції до європейського освітнього простору: міжнародна академічна та професійна мобільність. *Матеріали науково-практичної конференції.* Львів, 2021. 270 с.

6. Журавель Н. В. Підготовка бакалавра з англійської філології у закладах вищої освіти як педагогічна проблема. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : збірник наукових праць.* Київ, 2021. С. 472

7. Наказ Міністерства освіти і науки України 20.06.2019 р. № 869. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія».

8. Постанова КМУ, 2011 – Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341.

Козубцов І. М. – *д.пед.н., к.т.н.,
старший науковий співробітник*

*Військовий інститут телекомунікацій і інформатизації
імені Героїв Крут, м. Київ, Україна*

ОБРИС ПРОФЕСІЙНИХ ВИМОГ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Проблема якісної професійної підготовки курсантів у ВВНЗ з початком повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України стала

предметом уваги широкого кола науковців (О. Діденка, В. Мірненко, В. Рахманова, І. Руснак та ін.). Випускник вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) для потреб сектору безпеки та оборони має насамперед вміти ефективно організовувати, керувати, воювати, перемагати та навчати цьому своїх підлеглих. Однак результат вивчення досвіду становлення молодих випускників дозволив виявити практичні науково-педагогічні суперечності між: не задовільною якістю підготовки офіцерів для потреб сектору безпеки та оборони та вимогами Замовника; не відповідності сучасної моделі підготовки офіцерів у ВВНЗ високим вимогам готовності офіцерів до професійної діяльності в умовах бойових дій пов'язаних з високим ризиком для життя та високого стресового стану.

Провідні вчених галузі (В. Телелим, Ю. Приходько, І. Руснак, В. Мірненко, О. Черних) вбачають за необхідність реформування існуючої системи військової освіти з метою пошуку раціональних підходів і рішень. Однак, практика підтверджує (С. Булдаков, О. Субетто), що реформа без наукового обґрунтування є лише зміна загальної канви на державному рівні, а от на методологічному рівні все відбувається на стереотипному застарілому фундаменті. Потрібно розробити (осучаснити) модель підготовки офіцерів для потреб сектору безпеки та оборони за результатами вивчення досвіду повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України. Ключовою діючою особою цієї моделі є науково-педагогічні кадри. Тому *метою доповіді* є обрис ключових професійних вимог до науково-педагогічних кадрів в оновленій моделі ВВНЗ.

Багаторічний досвід підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у Збройних Силах України [1] свідчить, що випадкові офіцери – військові викладачі, які не мають високих духовно-моральних та педагогічних якостей, завдають найбільшої шкоди вищій військовій школі, створюючи передумови неякісної підготовки курсантів.

Викладачі ВВНЗ не повинні бути формальними виконавцями. За кожним навчальним заняттям їм потрібно бачити конкретного курсанта, індивідуальну особистість.

Викладач повинен з повагою ставитися до кожного курсанта, ніколи не підвищувати голос (кричати). Крик зі сторони викладача та образи в бік курсанта – це яскравий індикатор його особистісної неповаги та власної моральної слабкості. Таким викладачам не місце у осучасненій моделі ВВНЗ.

Сучасний викладач вищого навчального закладу сектору безпеки та оборони має бути курсантам зразком, які в майбутньому стануть такими або кращими носіями методологічної культури – практиками організації військово-професійної діяльності на посадах сектору безпеки та оборони України.

Останнім часом в ВВНЗ постерігається процес омолодження науково-педагогічного (викладацького) складу, тому необхідно приділити увагу актуальній проблемі підвищення методичної майстерності викладачам-початківцям. По-перше, всі вони мають пройти підвищення кваліфікацію через ад'юнктуру. По-друге, необхідно створити систему організації занять з викладачами-початківцями, яка включає в себе комплексну програму

підвищення професійної кваліфікації. По-третє, спланувати на період становлення (до двох років) з викладачами-початківцями щорічні тематичні збори на початку та по закінченні навчального року.

На сучасному етапі від керівників факультетів, кафедр потрібне вміння сформулювати та широко пропагувати вигляд викладача ВВНЗ – новатора-дослідника, постійно спрямованого на прогрес у науковій та педагогічній діяльності. Пропагувати викладачів технічних ВВНЗ до наукових розробок методик професійного навчання за профілем підготовки за аналогією наукової спеціальності 13.00.02 «Теорія та методика навчання (з галузей знань)» долучивши військово-технічні дисципліни. Для стимулювання викладачів до роботи над собою треба періодично практикувати оцінку їхньої наукової та науково-педагогічної діяльності та особистісних якостей.

ВВНЗ є системою, яка завжди «чутлива» до зміни організаційно-штатної структури, тому в умовах її зміни виникає проблема збереження найкращих і досвідчених науково-педагогічних працівників, з числа офіцерського складу. Таке успішне рішення подано в роботі [2].

Отже можна сформулювати наступні висновки:

1. Формування професійних якостей у курсантів має бути завжди головним об'єктом освітнього процесу ВВНЗ сектору безпеки та оборони.

2. Для підвищення ефективності освітнього процесу необхідно об'єднати зусилля керівництва ВВНЗ, науково-педагогічних колективів, командирів підрозділів, курсантів, виховних структур та спеціалістів професійно-психологічного відбору.

3. Реалізація обрису ключових вимог до науково-педагогічних кадрів сприятимуть скорішому оновленню моделі ВВНЗ з підготовки офіцерів сектору безпеки та оборони України.

Література

1. Телелим В.М., Приходько Ю.І. Підготовка військових фахівців в контексті сучасних форм і видів збройної боротьби. *Збірник наукових праць Військового інституту КНУ ім. Т. Шевченка*. 2013. Вип. №42. С. 198–210.

2. Козубцов І.М., Козубцова Л.С., Козубцов М.К. Проблема збереження кадрових науково-педагогічних працівників у вищій військовій освіті України. *Proceedings of VI International conference on the improvement of the quality, reliability and long usage of technical systems and technological processes* (Hurghada, Egypt, December 5 -12, 2009) 2009. Pp. 183 – 186.

Lutz D. W. – Ph.D., Professor
Holy Cross College, Notre Dame, Indiana, USA

ON THE PURPOSE OF PROFESSIONAL EDUCATION

All human activities are preformed to attain some good, either a true good or a false good that appears to be a true good. The good, true or merely apparent, at which

an activity aims defines the purpose of that activity. The purpose of professional education is determined by the purpose of a profession. The purpose of a profession is to promote the common good, the good of the community or communities of which the professional is a member. Although professionals receive remuneration for their contributions to their communities, success as a professional is defined by the contribution, not by the remuneration. Consequently, the purpose of professional education is to enable graduates to make contributions to the common good according to their respective professions.

The primary alternative to this understanding of the purpose of professional education is that it should prepare graduates to pursue successful careers, with success understood in terms of wealth, prestige, or standing in society. Although these apparent goods may accompany a successful career, with success understood in terms of contribution to the common good, they are, at best, inferior goods. That does not mean that promoting the common good requires sacrificing one's own good; the common good is a good not only for the community but also for each member of the community.

These two alternative purposes of professional education, one correct, one incorrect, correspond to the classical distinction between the liberal and servile (or mechanical, useful, practical) arts. The purpose of liberal education is to enable students to become virtuous, both ethically and intellectually. Liberal education is frequently understood to be at cross purposes with professional education, which is often understood as preparation for a lucrative career. This, however, is a mistake, because contributing to the common good as a professional requires acquiring virtues.

Virtues are good habits and character traits. The process of acquiring the virtues is the life-long process of attaining human excellence. The tradition of the virtues distinguishes four virtues as particularly important: prudence (φρόνησις), justice (δικαιοσύνη), fortitude (ἀνδρεία) and temperance (σωφροσύνη). The first of these cardinal virtues, prudence or practical wisdom, is the virtue of consistently making good decisions about appropriate means to worthy ends. An essential element of every profession is the ability to make good decisions in complex situations where no set of rules, no code of professional conduct, can tell the professional what decision to make. D. Carr discusses the necessity of professionals to acquire the virtue of “professional *phronesis*” [1, pp. 10-12].

The common good is a good shared by persons in many different careers and occupations. If there is a true common good, not merely an aggregation of individual interests, the purposes of the various professions must be rightly related to one another. That means that the purposes of professional education programs must be coordinated with one another. A. MacIntyre points out that, unfortunately, contemporary research universities lack “any conception of the disciplines as each contributing to a single shared enterprise, one whose principal aim is neither to benefit the economy nor to advance the careers of its students, but rather to achieve for teachers and students alike a certain kind of shared understanding” [3, p. 174].

J. H. Newman makes a sharp distinction between liberal and professional education: “This process of training, by which the intellect, instead of being formed or sacrificed

to some particular or accidental purpose, some specific trade or profession, or study or science, is disciplined for its own sake, for the perception of its own proper object, and for its own highest culture, is called Liberal Education” [4, p. 115]. If professional education is to fulfill its purpose and the professions are to promote the common good, however, what is needed is elimination of this divide between professional and liberal education. Education should be understood as a unity. J. L. Heft calls for bridging liberal and professional education: “Ideally speaking, professional schools form a bridge between the liberal arts and the world of work” [2, p. 146].

Just as truth about reality should be understood as a unity, so education should be understood as a unity. Education for a particular profession must, to be sure, include in-depth study of truths specific to that profession. At the same time, professional education should enable future professionals to understand how their contributions to the common good should be related to contributions by persons on other professions. The profession with primary responsibility for promoting justice, one of the cardinal virtues, in the community is the legal profession. At the same time, questions of justice are present in other professions, including medicine, business, and many others. This means that educators must be experts in their fields of specialization, but must also understand how their areas of expertise relate to other fields of specialization.

The various professions fulfill their respective purposes by promoting some aspect of the common good. Their contributions can be effective only if other professions are promoting aspects of the common good. If all professions do this, their members will live in just societies. This is, of course, an ideal that cannot be fully achieved in our imperfect world. Nevertheless, just as individuals should strive to be virtuous, even though none of us will ever achieve that objective completely, the professions should strive to fulfill their purposes. The profession of education plays a leading role in this process, as it enables future professionals to understand not only the skills specific to their professions, but also the large picture of how they can promote the common good. Professionals, including professional educators, should promote virtuous societies, while simultaneously becoming virtuous professionals.

References

1. Carr D. Revisiting the Liberal and Vocational Dimensions of University Education. *British Journal of Educational Studies*, 2009. V. 57, № 1. pp. 1-17.
2. Heft J. L. *The Future of Catholic Higher Education*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
3. MacIntyre A. *God, Philosophy, Universities*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2009.
4. Newman J. H. *The Idea of a University*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1982.

Панфілов О. Ю. – д.філос.н., професор
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

Онпченко П. М. – к.пед.н., доцент
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

Тимошенко О. В. – старший викладач,
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

ДИСКУРС ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

В структурі педагогічної інноватики останнім часом набуває поширення педагогічний дискурс як системна технологія, що покликана удосконалювати педагогічний процес навчального закладу. Поняття дискурсу орієнтує на перехід від монологічного і позаконтекстуального розгортання теоретичної рефлексії до організації конструктивної та відповідальної комунікації і між самими дослідниками певної теоретичної проблеми, і з тими, хто намагається розв'язати відповідну проблему на практичному рівні.

Педагогічний дискурс може бути віднесений одночасно до загальнопедагогічних, структурно-логічних та інтеграційних технологій навчання в основі якого лежить педагогічне спілкування як провідна професійнопедагогічної комунікації. Дискурс можна розглядати як дискусію, що здійснюється шліхом логічних міркувань незалежно мислячих суб'єктів [3].

Виходячи із змісту дискурсу, можна припустити, що педагогічний дискурс забезпечує низку процесів мислення: по-перше, співставлення логічно вивіренних суджень як з боку вчителя (викладача), так і з боку учня (студента); по-друге, доказовість суджень і пропозицій; по-третє, високу раціональність процесу діалогу учитель – учень.

Аналіз літератури свідчить, що дискурс апелює до формально-логічного мислення [2]. Специфіка його полягає у вичленовуванні в деякому цілому окремих елементів (своєрідних “атомів”), а далі в установленні законів їхньої взаємодії. Цей вид мислення широко використовуються в природно-математичних науках і приводять до істотних результатів. Помітимо, що переважна більшість великих відкриттів в області природознавства були отримані саме таким способом, що сходить до Демокриту й Аристотеля.

Слід додати, що різновидом формально-логічного є емпіричне (розумове) мислення, спрямоване на угруповання, класифікацію зовні формальних, почуттєво сприйманих характеристик об'єктів. Розумове мислення дозволяє шляхом порівняння предметів виявляти в них щось подібне, однакове, загальне, а потім, позначаючи це загальне словом, відокремлювати (абстрагувати) його від інших властивостей предметів, створюючи тим самим емпіричне поняття.

Однак можливості емпіричного мислення мають свої межі, зокрема, у ситуації аналізу цілісного неподільного процесу. Зрозуміло, що зазначені

процесів мислення настільки тісно переплетені, що відокремити їх один від одного неможливо.

З іншого боку, формально-логічне мислення не дає вийти із площини розумового мислення, проникнути в глибину, сутність предмету через розуміння цієї сутності. Воно далеко не завжди дозволяє розкрити загальні підвалини об'єкта, його внутрішні відносини й зв'язки, що виходять за межі почуттєвого пізнання, диференціювати зовні формально подібне й генетично вихідне, загальне [1]. Проте, воно відіграє в ході дискурсу значну роль, дозволяючи впорядковувати предметний пізнання.

Таким чином, застосовуючи педагогічний дискурс в навчанні слід вимагати від учня знання не суб'єктивних (із якогось погляду) характеристик того або іншого поняття, а його об'єктивно-загальних властивостей, необхідно властивим всім об'єктам даного класу (множини). Їх завжди небагато, і вони обов'язково відображені у визначеннях, що містяться в словниках і підручниках. Отже, якщо вчитель (викладач) вимагаємо від учня відтворення, те необхідно як критерії вибирати не суб'єктивно-істотні (наприклад з погляду педагога), а об'єктивно-загальні характеристики об'єкта.

Наведені вище дидактичні труднощі й проблеми усуваються шляхом опори на діалектичне, теоретичне, розумне мислення, методологічні основи якого були закладені Г. Гегелем. На відміну від формально-логічного мислення, воно дозволяє розкривати генетично вихідне, загальне відношення системи, предметів, що розвиваються, виявляє їх. В такому підході можна простежити походження часткових і одиничних особливостей системи з генетично вихідного, загального відношення, а далі мислено будувати цю систему, розкриваючи її різноманітні загальні й конкретні можливості. Цілісно й найповніше цей вид мислення формується в учнів при навчанні відповідно до концепції розвиваючої освіти Д. Ельконіна – В. Давидова.

На нашу думку, співставлення логічно вивірених суджень в ході педагогічного дискурсу визначає його основну форму й процес – поняття й розуміння. Це робиться не за допомогою констатації певних компонентів, що містяться в судженнях шляхом їх розгортання в часі й просторі [4]. У рамках розумного мислення поняття розглядається як наявність (у плані володіння) особливої розумової дії – дії відтворення, побудови об'єкта. Відповідно до цього в учнів слід формувати вміння відтворювати об'єкт у матеріальному або ідеальному плані, а формування здійснюється спеціальним навчанням цьому вмінню.

Література

1. Абрамов В. Формування логіко-мовленевої культури сучасного фахівця. *Філософська думка*. 2004. № 4. С.137-148.
2. Донець І. Природа людської суб'єктивності в дискурсі комунікативної парадигми *Філософська думка*. 2001. № 6. С. 25-34.
3. Навроцький В. Логічні теорії діалогу і дискурсу: когнітивний підхід. *Філософська думка*. 2001. № 3. С.17-28.
4. Тягло О. Сила аргументу з незалежними резонами. *Філософська думка*. 2005. № 6. С.32-39.

Hakobyan A. L. – *Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor*
Armenian State Institute of Physical Culture and Sport,
Yerevan, Armenia

PHYSICAL EDUCATION AND PROFESSIONAL COMPETENCIES

At the current stage of the development of the society, significant changes are taking place in all spheres of activity, including higher education institutions. States' positions on higher education are changing the quality requirements of professional education, increasing consumer requirements for specialists, increasing competition in the educational services market not only in local, regional but also in the international market. Such changes are dictated by the need to improve the preparation of specialists in universities: In this respect, the successful work of the educational institution is unable to improve the quality of educational, scientific, information and other services: At the same time, the preservation of past experience of pedagogical education, which has justified itself over time, should be of great importance. In addition, the improvement of quality requires more active implementation of the provisions and requirements of the Bologna process in the Republic of Armenia and, in connection with it, the rapprochement of universities of all countries, in order to create a uniform level of quality.

To find out whether the knowledge, practical skills and abilities of the subject «Swimming Teaching Methodology» in the general system of higher physical culture education are a necessary component for improving the quality and competencies of a bachelor of physical culture and sports.

To solve the goal of the work, the method of research and analysis of scientific and methodological literature was used.

Currently, the quality of higher education is a factor determining the competitiveness of countries in domestic and foreign markets, characterized by rapid quantitative growth of knowledge, practical skills and a sharp increase in competition. The requirements of the International Organization for Standardization characterize the quality of education as a set of professional and personal characteristics of a specialist acquired during the learning process. They clearly state that a university graduate must meet the requirements set by the state educational standards of higher professional education and the requirements of the labor market. In case of lack of quality of education, the meaning of education as a social institution is lost [2].

Education is a process and at the same time its result, which are presented in the form of a certain set of knowledge, skills, abilities, cultural and moral values acquired by a person. With regard to higher education, these are the processes and activities of universities, which are aimed at training specialists in the relevant field and are based on the implementation of successful professional activities by students, by imparting a certain set of necessary theoretical and practical knowledge. The quality of education is the combination of the qualities of individual factors, the quality of each of the factors corresponds to the degree of reaching a certain level, according to the corresponding indicator.

According to some authors, the factors shaping the quality of education can be conventionally divided into 2 groups: external and internal. The latter include the qualities of informational and methodological support of the educational process, educational methodological support of the educational process, logistical and experimental support of the educational process, educational technologies, educational (educational) program, transferable knowledge, personnel and scientific potential of the educational process, applicants, means of the educational process [5, 7].

In our opinion, these factors should also include all the subjects taught in accordance with the university's professional profile. Universities of physical culture, which train bachelor specialists in physical culture and sports, raising the quality of education, improving the learning process should be aimed not only at the acquisition of professional knowledge and skills of the chosen profession, but also at their assimilation in basic sports. Among the necessary basic subjects, the "Methodology of Swimming" discipline should be included, because thanks to the latter, it is possible to ensure the training of a qualified specialist and competitiveness not only in the domestic market, but also in the foreign market, because in many countries of the world, swimming lessons are a mandatory component of school educational programs.

Large-scale changes in the 90s of the last century and ongoing today have also had a positive impact on higher education in our country. Along with a huge number of positive innovations, some changes have appeared, which, in our opinion, will negatively affect the educational quality of our university graduates. Since the university has the right to adjust the curricula and review the role of basic sports, the subject "Swimming teaching methods" is considered not necessary, but optional, according to the discretion of the student. Such an approach in higher educational frameworks will undoubtedly affect the competences and professional quality of future bachelor-teachers, as a result of which they will be uncompetitive not only in the domestic, but especially in the international labor market.

The experience of pedagogical education of the past should not be lost, forgotten, because the goal orientation, the target orientation, structure and content of many academic subjects and, in particular, "Swimming theory and methods", which are the basis in the training of a physical education teacher, are founded [4,6]. Not only we, but also our colleagues working in the field of higher physical education are convinced of this [1]. This fact is also confirmed by the students, who state that in order to become a specialist, it is necessary to master the methodology of teaching and learning swimming [3].

The formation of professional-applied knowledge, skills and abilities that ensure the effective work of highly qualified specialists in the field of physical culture, sports and tourism form the basis of the educational process in institutions of higher physical education, in which a special place is given to the professional training of students in pedagogic-training activities. This problem is solved during the study of complex subjects, in particular, such is the professionally oriented subject "Swimming Teaching Methods", which is the most important and one of the mandatory ones at the university. The purpose of the latter is the formation of basic knowledge, skills, abilities, and first of all, in healthy swimming, teaching swimming

to schoolchildren, in mass children's and youth sports, in various forms of organization of professional swimming physical education.

References

1. Bashlakova G. I., Gaiduk S. A., Aponik Yu. A. Features of the educational process in the academic discipline "Swimming. Methodology teaching". URL: [https://elib.bsu.by > bitstream](https://elib.bsu.by/bitstream)
2. Dobrenkov V. I., Nechaev V.Ya. Society and education. M.: INFRA-M.,2003. 381p.
3. Karas T.Yu. Formation of professional competencies among bachelors of physical culture at specialized classes in sports swimming // Modern problems of science and education. 2013. No. 1.
4. Karpov V. Yu. Swimming: historical overview: educational and methodical allowance / V.Yu. Karpov, O.Yu. Savelyev, Samara State. ped. un-t. Samara:Publishing house SGPU, 2002. 168 p.
5. Korotkov E. M. Education quality management: Uch. allowance for universities. 2nd ed. M.: Academic Project, 2007. 320p.
6. Savelyeva, O.Yu. The history of the emergence and development of swimming: textbook: in 2 hours, Part 2, Moscow. mountains ped. un-t M.: Publishing house of MGPU, 2016. 140 p.
7. Fedorov V.A. The quality of professional and pedagogical education. Education and science. 1999. No. 2 (2), pp. 189-198.

Хомяк О. В. – викладач вищої категорії,
Кірюхіна М. В. – к.пед.н., викладач вищої категорії
*Кременчуцький льотний коледж Харківського
національного університету внутрішніх справ,
м. Кременчук, Україна*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЧЕРЕЗ «ОКУЛЯРИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

У сучасному світі основу міжнародних відносин складає принцип суверенної рівності держав. Згідно цього, кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників системи, а саме їхнє право в межах власної території здійснювати законодавчу, виконавчу та судову владу без якогось втручання з боку інших держав. До того ж, самостійно проводити свою зовнішню політику. Однак Російська Федерація повністю порушила всі норми Міжнародного права, розпочавши повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року.

Загалом, Міжнародне право являє собою систему юридичних принципів та норм договірної і звичаєвої характеру, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення миру та співробітництва [2, с. 33].

До основних рис міжнародних відносин слід віднести:

- зміцнення різнопланового співробітництва між державами
- розширення міжнародних відносин
- забезпечення миру
- зростання ролі науково-технічного прогресу
- посилення глобальної тенденції інтернаціоналізації господарського життя та зміцнення світової системи господарських зв'язків
- зростання ролі міжнародних організацій, у тому числі неурядових, та їхньої кількості
- виникнення якісно нових міжнародних проблем (глобальні проблеми виживання людської цивілізації)
- актуалізація глобальних проблем виживання людської цивілізації (особливо проблем миру, запобігання війні, роззброювання)
- підвищення регулятивної, інтегруючої та координаційної ролі міжнародного права [3, с. 51].

Слід зазначити, що під міжнародні відносини являють собою сукупність політичних, економічних, ідеологічних, дипломатичних, правових, військових, соціальних, культурних та інших зв'язків між державами, основними соціальними, економічними та суспільними рухами, які діють на міжнародній арені. Говорячи в широкому значенні цього слова – між народами [4, с. 81].

А от проявляються міжнародні відносини у двох видах: міждержавні відносини та внутрішньодержавні відносини. Що стосується внутрішньодержавних відносин, то вони входять у внутрішню компетенцію держави, але включені в сферу міжнародно-правового регулювання. Тобто, питання оборони та міжнародної безпеки, надання гуманітарної та іншої допомоги у разі стихійних лих в інших країнах [1, с. 13].

При цьому функції міжнародного права за своїми зовнішніми рисами поділяються на соціально-політичні та юридичні.

Зокрема, слід виділити, що до соціально-політичної групи відносяться:

- функція підтримання в системі міжнародних відносин відповідного стабільного порядку
- функція протидії існуванню та прояву нових відносин та інститутів, які суперечать цілям та принципам міжнародного права (недопущення конфліктів і поглиблення взаємозв'язків між державами та зміцненні тим самим міжнародного співтовариства тощо [5, с. 67].

Однак, як вже зазначалося, враховуючи все вищеперераховане, Росія повністю порушила всі норми та принципи Міжнародного права, розпочавши повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Не дивлячись ні на які норми, РФ безпощадно обстрілює міста України, житлові райони, дитячі садочки, заклади культури, торгові центри тощо. Все те, де, навіть, і натяку немає на військові об'єкти.

Агресивна війна, яку Росія веде проти України, уже забрала життя тисяч героїв, як захисників нашої Батьківщини, так і мирних громадян. Вона змусила сотні тисяч осіб залишити свій дім, руйнує господарський комплекс країни, підриває економіку країни. Насамперед боляче вдаривши по незахищеним

верствах населення. При цьому війна супроводжується грубими порушеннями базових прав і основних свобод людини.

Гинуть люди, і що найстрашніше – діти. У результаті ракетних обстрілів гинуть цілі сім'ї. Як приклад, 29 вересня російські окупанти завдали ракетного удару по місту Дніпро, в результаті якого загинула ціла сім'я: бабуся, мати, дочка і син. У живих залишився лише домашній улюбленець – пес Крим. Відео і фото собаки розлетілося по всьому інтернету, не залишився нікого байдужим, – він стояв на руїнах будинку, чекаючи на своїх господарів, які вже ніколи не повернуться. При всьому цьому глава сім'ї захищає Україну на фронті.

Або ж нещодавно, 17 жовтня, російські окупанти вбили у Києві молоду родину, яка чекала на народження дитини – жінка перебувала на 6 місяці вагітності. Російський дрон влучив у житловий будинок в центрі столиці, де проживала родина. Окрім них загинули ще дві людини.

Наведемо ще один приклад терористичного удару по Україні – ворожа ракета влучила в торговельно-розважальний центр «Амстор» у місті Кременчук, де перебувала понад тисяча цивільних людей. В результаті попадання загинули 29 людей та 66 осіб постраждали.

Таких прикладів, на жаль, вже безліч: тисячі зруйнованих та покалічених доль, дитячих життів, страждань, які важно описати. Люди стали жити у постійному страху, не знаючи, який саме день може стати для них останнім.

Тепер країна-агресорка завдає масових ударів по критичній енергоструктурі країни, ставлячи за ціль залишити жителів України без газу, світла та води. Окупаційна влада провела на території Луганської, Донецької, Херсонської й Запорізької областей фіктивні референдуми, які не мають нічого спільного із законністю, «приєднавши» дані території до Росії. Все це є неабияким порушенням Міжнародного права. Однак Росія продовжує тероризм проти мирного населення.

Література

1. Буткевич О. В. Міжнародне право ХХІ ст.: утвердження концепції «живого права» / О. В. Буткевич // Альманах міжнародного права. 2010. Вип. 2. С. 47.
2. Денисов В. Н. Місце і роль доктрини в міжнародному праві. Правова держава. Щорічник наукових праць / В. Н. Денисов. К.: 2014. Вип. 25. С. 290.
3. Кресін О. В. Категорія «корінні народи» в Конституції та законодавстві України в контексті міжнародного права // Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму. Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня. Ч. 2. Київ : Ваіте. 2021. С. 156.
4. Кресін О. В. Окупація як форма незаконного здійснення контролю щодо території згідно з міжнародним правом // Наукові засади державотворення і правотворення: історія, сучасність і перспективи: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка (у співавторстві з І.О. Кресіною). Київ : Юридична думка, 2021. С. 114.
5. Письменна В. О. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 54. С. 90.

Цюприк А. Я. – д.пед.н., доцент,
*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна.*

ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Ми переконані, що правильне розуміння й застосування філософських категорій до теоретичних і практичних цілей освіти суттєво допомагають у виконанні суто професійних завдань. У дослідженні філософських категорій у контексті самостійної діяльності студентів ми послуговувалися загальноприйнятими визначеннями і трактуваннями філософських категорій, відображених у філософській літературі. Індивідуалізацію самостійної навчальної діяльності запропоновано розуміти як таку організацію цієї діяльності, за якої індивідуально-типологічні особливості студентів урахуються на етапах цілепокладання, мотивації, вибору й виконання навчальних завдань, засобів самостійного опрацювання навчального матеріалу, контролю, самоконтролю і самокорекції, що дозволяє забезпечувати досягнення оптимальних навчальних результатів, оволодіння методами самостійної навчальної діяльності та розвиток потенційних можливостей кожного із суб'єктів навчання [1, с.14].

Причинність найбільш рельєфно виражається саме в самостійно вироблених знаннях. Загальне поняття про причинний і функціональний зв'язки слугує основою для виявлення та пояснення конкретних зв'язків у межах спеціальних чи прикладних знань фахівця. Будь-який наслідок зумовлений взаємодією принаймні двох явищ чи процесів. Тому взаємодія і є справжньою причиною наслідку, характер якого визначається природою і станом суб'єктів взаємодії. Лише у найпростіших випадках можна представити причинно-наслідковий зв'язок як односторонню дію.

Для кількісного опису причинних зв'язків явищ застосовують функціональні залежності, за допомогою яких можна виражати закономірні зв'язки співіснуючих властивостей і явищ. У такому разі має місце оборотність, тобто можливість перестановки місцями незалежних змінних функцій між собою. Тому слід відрізнити причинні й функціональні зв'язки у процесі самостійної діяльності та акцентувати увагу саме на перших.

Адаптація до навколишнього середовища, орієнтація в ньому та адекватність реакцій на зовнішні дії характерні не тільки для тварин, а й для людини. Тому будь-які інновації потребують психологічної готовності до їх впровадження: недостатньо науково обґрунтувати та впровадити провідні ідеї самостійної діяльності студента в навчальний процес, а слід подбати про адаптацію викладачів і здобувачів освіти до нових підходів у навчанні, забезпечити усвідомлення ними того, що саме індивідуалізація освіти дає максимальний результат професійної підготовки з мінімальною затратою сил та навчального часу.

Одним із завдань педагогічної науки нині є не лише відкриття можливостей самостійної діяльності, а й цілеспрямовані дії для перетворення

цих можливостей у дійсність. Можливість виражає тенденцію руху певної системи, вона виникає в певній дійсності й реалізується в ній. Водночас чимало формальних можливостей ніколи не перетворюються на дійсність. Реальна можливість узгоджується з об'єктивними законами, які діють у певних умовах.

Самостійна діяльність студентів за своєю суттю передбачає формування у них довготривалої системи самостійно вироблених знань і вмінь, які забезпечують здатність студента ефективно використовувати їх у професійній діяльності. З цього випливають усі інші її функції, можливості тощо. Водночас, ця діяльність, як явище, є лише зовнішнім виявом сутності індивідуалізації, формою її прояву в реальному навчальному процесі.

Одним із найважливіших завдань самостійної діяльності студентів є виокремлення закономірностей її індивідуалізації серед інших процесів. Останні характеризують суб'єктивні умови реалізації цієї індивідуалізації на практиці. У самостійній діяльності необхідно реалізувати єдність змісту, форми, функції та структури, тому що нівелювання форм індивідуалізації суттєво гальмує розвиток її змісту, а недооцінення функцій гальмує інноваційні зміни структури освіти, оскільки ефективність формування змісту самостійної діяльності зумовлена не лише змістом навчального матеріалу, а й характером його побудови.

Самостійна освіта передбачає передусім розуміння внутрішнього її сенсу, розкриття суперечностей тенденцій професіоналізації та професіоналізму у професійній підготовці студентів, і лише ці глибинні процеси дають змогу коректно й ефективно розвивати зовнішній бік самостійної діяльності.

Аналіз категорій суті, явища і видимості дає підстави для важливого методологічного висновку: щоб обґрунтувати та ефективно використати в навчанні індивідуалізацію самостійної діяльності, слід розкрити її сутність, вивчити внутрішні процеси, а не зупинятися лише на зовнішніх аспектах процесу діяльності.

Результативність самостійної діяльності, окрім наукового обґрунтування та прогнозування часового інтервалу появи реального результату індивідуалізації самостійної діяльності студентів закладів вищої освіти, потребує забезпечення певних умов у середовищі навчання, адаптації до цих умов викладачів і здобувачів вищої освіти, що дає змогу одержати максимальний результат професійної підготовки з мінімальною затратою сил та навчального часу.

Література

1. Бугра А. В. Дидактичні засади індивідуалізації самостійної навчальної діяльності з математичних дисциплін студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Криворізький пед. ін-т ДВНЗ «Криворізький нац. ун-т». Тернопіль, 2016. 20 с.

2. Муковіз О. П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій: монографія. Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. 180 с.

Bagdasaryan A. R. – *Assistant
Armenian State Institute of Physical
Culture and Sports, Armenia, Yerevan*

**THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN THE PROCESS
OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE JOURNALIST IN THE PHYSICAL
AND SPORTS INSTITUTE**

Nowadays, the system education and upbringing has reinterpreted its priorities in the context of training qualified professionals.

Each field of human activity, including journalism, presents unique requirements with its scientific, cultural and structural transformations. Their key issues are the availability of mass information, the introduction of information and telecommunication technologies, the effective combination of basic and applied knowledge under the dominance of media education ideas, developing universally acceptable models of educational goals and outcomes in a rapidly changing world. The study of the content of the purpose of education, the formation of educational environment, the measurement and evaluation of the results of educational activities of student-journalists, and the formation of key competencies is derived from these problems [4].

Analyzing the scientific literature, it became clear that various professional competencies have already been studied to some extent: Pedagogical-psychological features of the formation of professional competence of the deputy director of the school for educational work.

Development of professional competence of teachers of middle professional institutions. Competence approach in higher education. However, there have been no studies dedicated to the study of the academic-pedagogical competencies of student-journalists in the field of sports. This is precisely what determines the importance and relevance of the research being carried out.

To study the importance of the formation of professional competences of student-journalists in the conditions of physical-culture and sports university.

Methods of research: Study and analysis of scientific and methodological literature.

Organization of research: The scientific and methodical literature related to the problem, the level of development of competences of student-journalists were studied.

A competent person is considered to be a person who knows the norms of professional activity in practical areas, carries out professional activities following high standards, strives for personal growth.

Competencies are developed within all courses included in the educational program and are assessed at different stages of the program. Competence, as noted by specialists in the field, is a combination of mental and practical skills, which is considered as the goal of educational programs and the learning process, and includes

a complex of knowledge, abilities, practical skills, as well as personal qualities of an individual, values adopted by him [1,2,3].

One of the important conditions for the professional activity of a sports journalist is practical competence, which include thinking skills, understanding ideas and considerations, management abilities, learning, decision-making, problem-solving abilities, technological and computer skills, etc. In the subject descriptions of the courses included in the educational program of "Sports Journalism", the purpose of the subject, the tasks set and the expected results are separated. The educational program sufficiently provides such approaches that are aimed at the learning outcomes.

One direction of the reforms is aimed at improving the educational programs, forming the specialist's multidisciplinary competences. (Figure 1.)

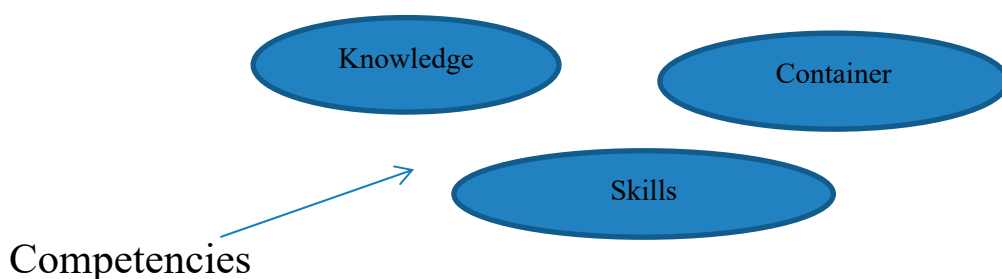

Figure 1. Formation of competences

Studying the problems, we came to the conclusion that the formation of the structure of competencies, the study will increase the learning-cognitive, communicative, informative, creative, generalized abilities and skills, social experience and value orientations, which are necessary for the formation of student-journalists who think and act at a global level in modern times. Current reforms in the field of education refer to the nature and content of education, which leads to the development of competitiveness, independence and creative abilities of the future specialist.

References

1. Budagyan.S., Karabekyan. B., Construction and implementation of educational programs aimed at the formation of competences, methodological guidance, National Center for Strategic Studies of Higher Education, Yerevan, 2010 pp. 7-28[In Armenian].
2. Bolotov V.A., Competence model: from idea to educational program / Bulotov V.A., Serikov V.V. // Pedagogy. - 2003. - No. 10. -p. 26[In Russian].
3. Balashova V. F. Scientific and theoretical foundations for the formation of the Competence of a specialist in adaptive physical culture - Abstract -Moscow-2009 p. 9-1[In Russian].
4. Baghdasaryan A.R. The place of practical competencies in the process of professional training of a journalist of a sports university, Science in sports. Actual problems 2020 pp. 95-102 [In Russian].

Бокшань Г. І. – к. філол. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна*

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТРІАЛІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «CZULY NARRATOR»)

У своєму багатому творчому доробку лауреатка Нобелівської премії з літератури 2018 року О. Токарчук повсякчас апелює до універсальних категорій історії людства та філософії. Її насамперед цікавлять цінності, що становлять непроминальну етичну й естетичну вартість у будь-яку епоху незалежно від місця. Авторка у своїх книгах послідовно виявляє схильність самотньо переосмислювати реальність крізь призму міфології, інтерпретувати сучасність, послуговуючись оптикою минулого, активно використовуючи інструментарій універсальних сюжетів, мотивів і образів. Її збірка «Czuly narrator» (2020) засвідчує виразну схильність письменниці до переоцінки звичних уявлень про дійсність, ламання стереотипних суджень і трансформації традиційної картини світу під впливом міфологічного світобачення.

Збірка «Czuly narrator» складається з 12 есеїв, кожен із яких є рефлексією сучасності в контексті еволюції суспільства, його ідеалів і цінностей. Однією з наскрізних ідей книги є потреба в художній літературі як засобу пізнання світу через вербалізований досвід різних людей. Сама письменниця у своїх рефлексіях, інспірованих різними суспільними феноменами, апелює до літературної спадщини минулого й сучасності, порівнюючи між собою світоглядні основи, викладені в прочитаних творах, підкреслюючи їх впливи на формування власних поглядів і переконань, зіставляючи відмінні картини світу та простежуючи еволюцію уявлень про відповідне явище в діахронічному аспекті. Такий підхід до артикуляції візії світу оприявнює інтертекстуальний характер художнього доробку О. Токарчук, численні алюзійно-ремінісцентні зв'язки з літературними надбаннями різних епох і країн.

В есеї «Ognozia» письменниця акцентує профетичний характер оповідання Філіпа К. Діка, в якому йдеться про потребу в ідеальному споживачі для підприємства, яке не може зупинити продукування товарів. На думку О. Токарчук, футуристична візія письменника невдовзі здійснилася, адже ще в двадцятому суспільстві почали говорити про суспільство переспоживання й надмірного виробництва. Авторка підкреслює значущість засвоєння чужого досвіду для розуміння власного, розвитку вмінь прогнозувати реальні події на основі осмислення створених мистецькою уявою світів.

О. Токарчук вважає важливими не тільки події, які трапляються в житті, а й ті сенси, якими їх наділяють. На її думку, тканина оповіді, сплетена з різноманітних понять та ідей, є п'ятим елементом світобудови поруч із повітрям, водою, землею і вогнем: «Opowieść jest wiec piątym żywiołem, który każe nam widzieć świat w taki, a nie inny sposób, rozumieć jego nieskonczone zróżnicowanie i skomplikowanie, a także porządkować nasze doświadczenie i

przekazywać je z pokolenia na pokolenie, z jednego istnienia w drugie» [1, с. 24]. У такий спосіб О. Токарчук підкреслює важливість літератури як інструменту передачі індивідуального й колективного досвіду та підтримання тяглості пізнання дійсності. Авторка сама визнає, що пишучи свої тексти, незмінно робить покликання на світову літературну спадщину. Вона спростовує хибну думку тих, хто вважає читання художніх творів лише одним із варіантів дозвілля, способом розважити себе й гадає, що без книги можна повноцінно жити. О. Токарчук аргументує свою позицію щодо виняткової ролі літератури тим, що вона передусім – «sezam punktów widzenia innych ludzi, wizji świata przefiltrowanych przez niepowtarzalny umysł każdej jednostki» [1, с. 27]. Письменниця повсякчас підкреслює унікальне значення літератури у формуванні особистості, у впливах, які вона має на світобачення людини: «Literatura <...> tworzy idee i wyznacza perspektywę, które zapadają nam głęboko w umysł i formatują go, czy tego chcemy, czy nie» [1, с. 27]. Авторка вважає літературу матір'ю філософії, бо саме від неї веде свій початок остання.

В есеї «Maski zwierząt» О. Токарчук вказує на важливість літератури у формуванні емпатії, без якої неможливі гармонійні стосунки. Саме вміння співчувати, переживати чужі страждання як власні, робить людину людиною. Письменниця наголошує, що філософія і література – це ті галузі творчості, які «w stanie przekroczyć racjonalny i praktyczny język i stać się sposobem umożliwiającym istocie ludzkiej zrozumienie innej istoty» [1, с. 54].

Утім, найбільше про вагомість читання О. Токарчук розмірковує в есеї «Palec w soli. Czyli krótka historia mojego czytania». На думку авторки, найбільше емоцій і вражень пов'язано з книгами, які ми читали. Вона впевнена в тому, що «literatura <...> wyprowadza nas poza siebie samych i pozwala uczestniczyć w doświadczeniu, które inaczej nie byłoby nam dane» [1, с. 93]. О. Токарчук захоплює магія читання, що полягає в перетворенні друкованих знаків в уяві на зорові, слухові, нюхові і навіть смакові образи. Письменниця акцентує своєчасність формування звички читання у віці 9–16 років, інакше його якість не буде високою, а сам процес не принесе максимального задоволення. Це пов'язано з фізіологічними і психологічними особливостями дитячо-підліткового періоду, вразливістю й гнучкістю. О. Токарчук аналізує також гендерні відмінності в читанні, наголошуючи, що першість належить жінкам, які довше зберігають любов до друкованого слова. І в цьому есеї авторка згадує про важливість художньої літератури для формування емпатії, адже вона «rozwała nam kreować alternatywne światy i żyć życiem innych ludzi» [1, с. 97].

Таким чином, есеї збірки О. Токарчук «Czuły narrator» засвідчують значущість читання художньої літератури як джерела пізнання унікального досвіду різних людей, його вагомість для розвитку критичного мислення, емпатії, емоційної сфери й уяви та формування філософської картини світу.

Література

1. Tokarczuk O. *Czuły narrator*. Krakow. Wydawnictwo literackie. 2020. 300 s.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: ОПТИКА АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

Сучасні принципи викладання української мови як іноземної (далі – УМІ) передбачають, що іноземні здобувачі вищої освіти мають оволодіти трьома аспектами навчальної дисципліни: мова навчання, мова соціокультурного спілкування, мова як спеціальність. Загальновизнаним можна вважати той факт, що опанування саме третім аспектом потребує найбільшої вправності від викладача та найбільшої вмотивованості від здобувача освіти, майбутнього професіонала. Звернімося до викладання мови як спеціальності наймасовішій групі здобувачів вищої освіти – студентам медичних факультетів.

Основною проблемою (чи радше викликом) в даному випадку можна вважати необхідність «вийти в реальний світ спілкування»: оволодіти навичкою підтримувати діалог із незнайомими людьми (пацієнтами), використовуючи професіональну лексику та при цьому підтримуючи контакт із пацієнтом, зважаючи на його вразливий стан. Це специфічна форма міжкультурної комунікації, в якій головний результат вдалого спілкування – комунікативний успіх – напряму впливає на фізичне й психологічне здоров'я пацієнта. Саме тому звичне для педагогів викладання курсу професійного спілкування потребує від мовців постійного самовдосконалення, гнучкої реакції на зміни в сучасному світі, здатності рухатися в річищі пануючої зараз антропоцентричної парадигми дослідження лінгвістичних явищ.

Вчені справедливо зауважують, що так званий «антропоцентричний поворот», якій припав приблизно на початок ХХІ сторіччя, позначився на науковій оптиці переважної більшості дисциплін, і мовознавства зокрема. Сьогодні в фокусі лінгвістів перебуває не мова «сама по собі» (наприклад, вивчення мовних одиниць), а людина, яка використовує мову (яким чином це відбувається, якими є комунікативні особливості людини, які лінгвістичні способи добирає особистість задля досягнення головної мети – комунікативного успіху – тощо). В рамках антропоцентричного підходу найбільшої значущості набувають такі галузі лінгвістики, як когнітивна, комунікативна, емотивна, лінгвістична прагматика та ін. Так, наприклад, американські та британські медичні університети, розуміючи важливість комунікації між лікарем та пацієнтом, на сьогоднішній день включають до програми курси з організації спілкування в рамках медичної консультації (докладніше про це див.: [5]). Очевидно, що в ситуації, коли лікар та пацієнт належать до різних культур, необхідність знання певних принципів організації такого спілкування набуває особливої значущості. Розгляд мовних об'єктів із точок зору зазначених різновидів лінгвістики допоможе студентам глибше відчути національно-культурні традиції, а отже, досягти комунікативної мети в

такому унікальному виді міжкультурної комунікації, як спілкування лікаря та пацієнта. Відповідно, на нашу думку, викладання мови як спеціальності (передусім для студентів медичних факультетів) доцільно вибудовувати саме в межах антропоцентричної парадигми (див., наприклад, [1; 3; 4]).

Зазначимо лише декілька моментів, на які варто звернути увагу викладачам УМІ, що працюють з іноземними здобувачами вищої освіти на медичних спеціальностях (зважаючи лише на вербальний компонент спілкування – безпосередній предмет роботи викладача-мовника).

Спілкування між пацієнтом та лікарем передбачає можливість останнього пояснити пацієнту складні медичні терміни простими, часто метафоричними поняттями. На сьогоднішній день модель спілкування між лікарем та людиною, яка звернулася по допомогу, – дорадча, або колегіальна. Це означає, що пацієнт чекає від медичного персоналу пояснення певних дій або станів. Колегіальність проявляється в активній ролі пацієнта, він стає певною мірою «колегою» лікаря з точки зору прийняття рішень. Відповідно до системи тренувальних вправ майбутнього лікаря-іноземця варто включити завдання на тлумачення медичних термінів, причому виконане в різних стилях мовлення (науковому, науково-популярному, розмовному тощо).

Іншою важливою ознакою спілкування між лікарем та пацієнтом є поєднання прямих питань спеціаліста (без яких неможливо встановити точний діагноз) з необхідністю толерантного спілкування, урахування лікарем національно-культурної специфіки, мовленнєвих табу тощо. В цьому разі варто говорити зі здобувачами освіти про наявність в українській культурі табуєваних тем (зокрема тема смерті, «соромних» хвороб тощо), подавати іншу лінгвокультурологічну інформацію (докладніше про це див.: [2]). Знання майбутнім лікарем-іноземцем евфемізмів, якими користуються носії іншої культури, дозволить упевнитися в тому, що обидва комуніканти вірно розуміють один одного. До того ж сучасний лікар має володіти модерною термінологією найменування особистості (це теж аспект установки на толерантність спілкування з вразливими групами населення): слова типу *інвалід*, *глухий*, *аутист*, *колясочник* давно вже вважаються неетичними і мають певні відповідники (*людина з інвалідністю*, *людина, яка не чує/людина з порушенням слуху*, *людина з розладом аутистичного спектру*, *людина на візку* – неважко побачити логіку інклюзії: ми бачимо спочатку людину, а тоді її (не)здоров'я). На сьогоднішній день навіть *діти сонця* або *особливі діти* – найменування, які можуть здатися «невинними», – негативно забарвлені та не мають використовуватися в інклюзивному суспільстві. Очевидно, що студенти-медики, особливо іноземці, мають оперативно та гнучко реагувати на подібні речі.

Окремо слід відзначити необхідність опанування майбутнім лікарем певних синтаксичних конструкцій, використання яких демонструє повагу до пацієнта, відсутність авторитарності з боку лікаря: «вам слід...» або «вам краще» замість «ви повинні...», «ви маєте»; конструкції типу «не варто...» або «краще робити...» замість імперативів та заборон тощо. Стануть у нагоді і навички роботи з «Я-висловлюваннями» (або «Я-повідомленнями»), особливо під час можливих конфліктних ситуацій та інших ускладнень комунікації.

Очевидно, що робота над викладанням основ професійної комунікації здобувачам освіти медичного профілю має бути чітко продуманою, логічно побудованою, системною. Наповнення цього аспекту повністю залежить від компетентності конкретного викладача. Але, як видається, сучасне викладання мови як спеціальності доцільно будувати лише на антропоцентричних засадах.

Література

1. Горпініч, Т. (2012). Сучасні парадигми формування дискурсивної компетенції медика. *Наукові записки. Сер.: Філологічна. Національний університет «Острозька академія»*, (23), 247-251.

2. Гребенщикова, О. (2020). Мовні табу та способи їх подолання: практика роботи в іншомовній аудиторії. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*, (36), 35-44. URL: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-03>

3. Мединська, А., Коноваленко, С. (2016). Особливості вербального спілкування медичного працівника і хворого. *Медсестринство*, (2), 13-20.

4. Цимбровська, Х. (2017). Методика формування у майбутніх лікарів-педіатрів професійно орієнтованої англійської мовної компетентності в усному спілкуванні. *автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*, 24 с.

5. Шевченко, М. (2021). Відтворення емоційної тональності сучасного медичного дискурсу. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/53502>

Земляний О. Б. – аспірант, 2-й рік навчання
кафедра інноваційних технологій з педагогіки,
психології та соціальної роботи,
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро
науковий керівник: Волкова Н. П., д-р пед. наук, професор

SIGNIFICANCE OF INDIVIDUAL PEDAGOGICAL GUIDELINES FOR THE STUDENTS WHO HAVE BEEN AFFECTED BY THE COMBAT ACTIONS IN UKRAINE

Nowadays, a large number of people who live in Ukraine have been affected by the influence of combat actions which are still happening in the south and east of our state causing instability and interfering normal development of each sphere including education which is also suffering from the ruthless aggression against our native country.

The main problem of the Ukrainian education seekers is growing feeling of the existential vacuum. This issue had been wide-spread in Ukraine even before the 24th February 2022, when the full-scale russian invasion began. The term existential vacuum was originally defined by Victor Frankl, who was an influential Austrian psychologist, philosopher and psychiatrist, as a loss of life interests and a lack of initiative and proactiveness, which eventually contributes to deep feelings of

meaninglessness and increasing frustration. [1, 663-736]. Therefore, after the full-scale combat actions began a huge amount of prospering prospects turned out more complicated to achieve owing to the physical destruction and damage of many University buildings, the lack of electricity and financial crisis especially in the northern, southern and eastern areas of Ukrainian state. Some students of those universities had to move to the other parts of the country or abroad and get used to studying online and very often change their vector of scientific development. Obviously, they may need their tutor's hand so as to get over the crisis and adjust their

strategies of achieving all the objectives which they would prefer to reach in the closest future acting normally while studying.

According to the information mentioned, with the help of pedagogical guidelines students will become far more accurately oriented in the education process being willing to identify their aims quicker gradually approaching to them taking well-planned logically connected small steps.

Indeed, this a method requires tutors who are qualified enough to give students an adequate support thus such tutors have to be appropriately prepared and educated in order to be able to help a particular student to organize and plan their studying process properly and make it attractive and interactive for a learner. It is not only a pedagogical aspect, psychology also plays a valuable role in this affair. Analyzing special psychological and pedagogical literature enable us to conclude that despite some concepts of support and guidance in the studies of various foreign or domestic scientists and specialists can sometimes be considered from different points of view they always have something in common. For instance, the main content of psychological and pedagogical support meets the advanced ideas of foreign psychology, the main representatives of which are: A. Maslow, G. Allport, J. Mead, C. Rogers, M. Kuhn, I. Bloomer [2, 44-48]. Therefore the main purpose is also the same, because pedagogical guidance and support including psychological maintenance could be widely used in order to improve the quality of education and reduce the declining motivation of students, especially, those who have been affected by some traumatic events (in our case the war), social instability or other negative issues, e.g. existential vacuum, which had been mentioned before.

Teachers who take on the responsibility of being someone's guide have to be required to obtain some crucial advanced skills, which include extensive pedagogical content knowledge, better problem solving strategies, multitasking, better adaptation for diverse learners, better decision making, better perception of classroom events and ceremonies greater sensitivity to context, and greater respect for students. Several studies stress the importance of the knowledge teachers hold, highlighting that in addition to assimilating academic knowledge, student teachers also need to incorporate knowledge gotten from experiential and practical experiences in the classroom. Some research also shows that diversity of 'opportunities to learn' in teacher preparation are related to differences in student achievement: teachers from countries that are top performers in PISA and TIMSS tend to have more opportunities to learn content, pedagogical content and general pedagogy. While teacher knowledge is certainly a component of teacher professionalism, professional

competence involves more than just knowledge. Skills, attitudes, and motivational variables also contribute to the outstanding performance of teaching and learning [3, 223 - 247].

To sum up, significance of individual pedagogical guidelines for students who have been affected by the combat actions in Ukraine has become extremely important because such learners undoubtedly need enough pedagogical support to continue their education process and successfully fulfill their prospectiveness. Additionally, tutors also must be acceptedly prepared for implementing the method of pedagogical guidelines.

References

1. Frankl V. Grundriß der Existenzanalyse und Logotherapie. Urban & Schwarzenberg, 1959. p. 663–736.
2. Yu.P. Shein, L.P. Sheina, Bulletin of USUES. Science, education, economics. Series of economics 3, 2015. p. 44-48 .
3. Влцмеке, S., Delaney, S. Assessment of teacher knowledge across countries: A review of the state of research. ZDM Mathematics Education, 2012. p. 223-247.

Тушніцький Н.І. – аспірант,
*Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ АСПЕКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Загострилася криза старої системи цінностей й актуалізувався пошук нових аксіологічних координат, які б інтегрували національні, демократичні, загально людські, правові цінності. Об'єднати український народ для розбудови держави на принципах демократії, верховенства права могла б національна (державницька) ідея. Однак, не дивлячись на те, що її продукування розпочалося ще задовго до того, як Україна виборола суверенітет, вона залишається не сформованою, місце і роль права в ній та у подальшому розвитку країни не визначено. Аксіологічний компонент професійної культури юриста формується як сукупність цінностей, створених людством і своєрідно включених в цілісний педагогічний процес на сучасному етапі розвитку освіти.

Освоюючи цінності правової та моральної культури, юрист має бути здатним перетворювати, інтерпретувати їх, що визначається як його особистісними якостями, так і характером його юридичної діяльності. Саме у професійній діяльності виявляються і вирішуються суперечності творчої самореалізації особи, кардинальна суперечність між накопиченим суспільством досвідом і конкретними формами його індивідуально-творчої реалізації і розвитку. Юрист стає фахівцем у власній справі, настільки, наскільки він освоює й розвиває не тільки юридичну діяльність, але приймаючи правові цінності.

Проблема підготовки єдності правового та морального виховання у професійній підготовці майбутніх юристів у ЗВО розглядалася у низці наукових праць, зокрема це духовний розвиток українського студентства [2].

Випускник юридичного факультету повинен мати необхідні актуальні наукові і прикладні знання, спеціальні вміння і навички, послуговуючись у своїх фахових діях демократичними й гуманістичними цінностями, утверджуючи й боронячи ідеї правової держави, законності й справедливості, а також в усьому намагаючись творчо саморозвиватися. Основа такої цілісної особистісної риси, духовний стрижень особистості фахівця – відповідна ціннісно-мотиваційна домінанта, тобто прагнення встановлювати ідеали справедливості й законності, сповідувати правопорядок, сприяючи розбудові правової держави – України.

Зразковий юрист-фахівець повинен бути творчою особистістю, сміливим у своїх думках, упевненим у власних силах, спроможним до генерування нових ідей, формування необхідності творчого способу життя, тобто вироблення низки вмінь: системного аналізу проблемної ситуації; виявлення суперечності й цілеспрямованого її вирішення, завдяки нестандартним рішенням; генерування оригінальних ідей, висунення гіпотез; пошуку і зважування розмаїття рішень творчих завдання або проблеми; свідомого переборювання інерції свого мислення; цілеспрямованого пошуку науково-прикладної інформації з необхідних проблем, тощо.

Ціннісні пріоритети особистості формуються під впливом низки факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Вирішальне значення у такому процесі відводиться закладам освіти як основним осередкам соціалізації молоді. Адже вони мають реальну змогу прищеплювати молоді загальнолюдські та національні цінності, прогресивні ідеали, аби ті ставали свідомими та активними членами сучасного суспільства. Виконання такого непростого завдання науковці й практикуючі педагоги бачать передусім у реформуванні системи шкільної освіти через призму введення аксіологічного підходу. Основа підходу – переносити акценти з викладання вихованцям конкретної системи знань, чому надавали першочергового значення педагоги за звичної організації педагогічного процесу, на озброєння молоді відповідними ціннісними положеннями, для забезпечення соціального значення спрямованості їхньої життєвої активності.

Завдяки ціннісній складовій забезпечується фахово-педагогічна спрямованість студентів на реалізацію нормативної поведінки (мотивація на покращання особистої поведінки, сформована зацікавленість проблемами юридичної деонтології); низка ціннісних орієнтацій; сформованість особистісно важливих рис, які потрібні для втілення нормативної поведінки у сфері фахової діяльності у взаємозв'язку з іншими учасниками педагогічного процесу під час розв'язання різних проблем..

Ціннісна складова передбачає: усталену мотивацію формування та покращання особистої нормативної фахової поведінки, що визначає фахово-педагогічне спрямування майбутнього педагога на реалізацію нормативної поведінки; пізнавальну цікавість проблемами юридичної деонтології; систему

цінностей як ціннісних орієнтацій індивіда, послуговуючись якими можливе формування позитивної мотивації нормативної поведінки педагога; сформовану систему особистісно важливих рис, сприйняття їх як цінності

Розподіл цілей на інструктивні та експресивні дозволяє точніше визначити їх «адресат» у змісті освіти: перші частіше застосовуються в процесі викладання дисциплін, провідним компонентом яких є знання, а другі – до предметів, провідним компонентом яких є образне бачення та перетворення світу. Відмова від жорсткої запрограмованості навчальних цілей дозволяє рухатись від необхідної у навчальному процесі репродуктивності до творчості, дозволяє повніше враховувати індивідуальність учня, активізувати його пізнавальну позицію. Тому, тільки єдність морального та правового світогляду може забезпечити вільне та свідоме дотримання правових норм.

Література

1. Вархолик, Г., Сливка Б., & Тушніцький Н. (2019). Тенденції розвитку християнської моралі дошкільників у контексті екологічного виховання *Педагогічний альманах*, 43, 15–20.
2. Козловський Ю.М., Захар'яш О.С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, 174-178.

Беньковська Н. Б. – к. пед. н., доцент,
*Інститут Військово-Морських Сил Національного університету
«Одеська морська академія»,
м.Одеса, Україна*

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

Комунікативна компетентність є однією із складових професійної підготовки майбутніх офіцерів. Сучасний офіцер повинен широко і свідомо використовувати знання, набуті в закладі освіти, володіти професійною комунікативною підготовкою, що дозволяє швидко адаптуватися до сучасних умов та бути здатним до самореалізації та самоосвіти у своїй професійній діяльності.

У європейському контексті комунікативна компетентність фахівців різних галузей розглядається в різних аспектах професійної підготовки. Так, відповідно до положень «Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини» від 11 травня 2010 року «...компетентність людини не обмежується лише когнітивною складовою; у структуру поняття долучені функціональні аспекти професійної діяльності (наявність технічних навичок), міжособистісні характеристики (соціальні або організаційні навички) та етичні цінності [4, с. 47–48].

Деякі науковці розглядають комунікативну компетентність як елемент або складову частину культури фахівця, деякі як якість особистості або як здатність і готовність здійснювати професійну діяльність [2]. До того ж, одні автори головним у комунікативній компетентності вважають ефективність спілкування (Ж. Глозман, В. Зінченко, Б. Мещеряков).

Комунікативна компетентність передбачає широке коло вмінь, серед яких виділяють прості та складні комунікативні вміння, а саме:

- уміння вербального і невербального спілкування, тобто вміння говорити, слухати, використовувати жести, міміку, пантоміміку, погляд, інші невербальні засоби;
- уміння розподіляти свою увагу;
- уміння соціальної перцепції (сприймати та розуміти внутрішній стан партнера за зовнішніми ознаками);
- уміння здійснювати прогнозування реакції партнера за спілкуванням;
- уміння керувати своєю поведінкою в спілкуванні.

За результатами аналізу наукових досліджень можна констатувати наявність у сучасній науці різних підходів щодо виокремлення структурних компонентів комунікативної компетентності фахівця. На наш погляд, універсальною є трикомпонентна структура комунікативної компетентності, розроблена Б. Шпітсбергом та В. Купахом [3].

На думку вчених, структурними компонентами комунікативної компетентності особистості виступають знання (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш влучною в конкретній ситуації), уміння (здатність застосувати цю поведінку в даному контексті) та мотивація (прагнення ефективної та компетентної комунікації).

Багато вітчизняних дослідників [1, 2] у структурі комунікативної компетентності фахівця виокремлюють когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти.

До когнітивного компоненту відносять знання мови; знання з теорії та психології спілкування, знання правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, знання засобів впливу на людей та прийомів справляти враження, вміння формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація фахівця в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-професійних цілях, а також знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури.

Емоційно-оцінний компонент комунікативної компетентності містить у собі мотиви вибору професії, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, установки у професійному спілкуванні.

Під поведінковим компонентом розуміють уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування, ситуативну адаптивність у професійно значущих ситуаціях, уміння справляти враження, досвід використання засобів впливу на людей.

Таким чином, комунікативна компетентність поєднує життєві цінності, мотиви, знання, вміння та навички і риси та якості людини. Найбільш вагомими складовими є вміння та готовність будувати контакти з людьми, спілкуватися, управляти своїм емоційним станом, вирішувати конфліктні ситуації тощо.

Література

1. Богуш А. М., Ковтун О. В. Теоретичні і практичні аспекти формування мовної компетентності майбутніх пілотів і авіадиспетчерів / А. М. Богуш, О. В. Ковтун // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка. 2014. Вип. 4. С. 66-74. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2014_4_9.

2. Печена Л. С. Формування ключових компетентностей майбутніх авіаційних диспетчерів як умова готовності до професійної діяльності / Л. С. Печена // Вісник НАУ. 2011. №2. С. 193 - 198.

3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. Народное образование. 2003. 284 с.

4. Terminology of European Education and Training Policy : a selection of 100 key terms / CEDEFOP. European Centre for the Development of Vocational Training. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008 246 p.

Варнавська І. В. – *канд.пед.наук,
доцент, доцент кафедри
професійної освіти ХДАЕУ
м. Херсон, Україна*

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Алгоритмічний стиль мислення характеризує здатність здобувачів вищої освіти до узагальненого аналізу даних і їх формалізації. Це досить широке поняття, що включає в себе і вміння представляти рішення завдань засобами формалізованої мови. Тому здобувачі з розвиненими алгоритмічними здібностями володіють вищим рівнем абстрактності мислення і достатніми навичками логічних висновків.

Використання інформаційних технологій дозволяє ефективно формувати у студентів навички абстрактного та алгоритмічного мислення. Цікавим інструментом можуть виступити мови програмування, вивчені під час занять курсу інформатики. На жаль, більшість здобувачів здатна вирішувати завдання, тільки ґрунтуючись на розібраних раніше аналогічних прикладах, тобто вони майже не здатні до самостійної творчості. Вивчення формалізації та алгоритмізації в цьому випадку можна почати зі складання покрокових описів-інструкцій виконання (вирішення) завдань звичайною, природною мовою. Це допоможе студентам отримати навички розбиття складного завдання на простіші підзавдання, допоможе розвинути абстрактність мислення.

Самостійна розробка алгоритмів розв'язання задач повинна проводитися за рівнем складності, що наростає – від найпростіших завдань до більш складних. У цьому необхідно орієнтувати студентів оцінку правильності отриманих результатів. Необхідно залучати студентів до самостійності, навчити їх правилам перевірки рішень на тестових прикладах, аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

Іншою важливою умовою навчання є засвоєння студентами типових алгоритмів розв'язання найбільш стандартних класів завдань. Етапи розвитку алгоритмічне мислення: навчитися складати і виконувати прості покрокові алгоритми спираючись на класичні алгоритмічні структури – лінійні прямування, розгалуження і циклічних повторів; навчатись на прикладах. Класифікувати всі розв'язувані завдання за типами, для кожного класу задач розглядати стандартні алгоритми їх вирішення і намагатися застосовувати їх на практиці для вирішення подібних завдань.

При цьому важливо вчитися аналізувати рішення, знаходити в них семантичні та синтаксичні помилки, оцінювати отримані під час розрахунків результати. Необхідно вчитися вибирати з кількох рішень найкраще, шукати найефективніші шляхи та алгоритми розв'язання.

Процес формування алгоритмічного мислення досить складний і повинен включати навчання таким компонентам:

– аналізу вихідних даних, чіткого виділення і розмежування того, що «є» і що потрібно «знайти»;

- розробка математичного опису розв'язуваної задачі;
- створення алгоритму вирішення завдання за допомогою формалізованих мов, що задовольняє всім основним вимогам до алгоритмів (визначеності, результативності, спільності, дискретності тощо);
- представлення розробленого алгоритму розв'язання задачі за допомогою мов програмування або за допомогою прикладних програм;
- правил проведення обчислювального експерименту, включаючи правила розробки та підбору тестових прикладів;
- аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

Розвиток алгоритмічного мислення є складною проблемою. Для її вирішення необхідно розвивати здібності до узагальнення і логічних висновків, підвищувати абстрактність мислення здобувачів, орієнтувати їх на необхідність творчого, нестандартного підходу до вирішення завдань. Так, для оцінки обсягу та якості проведеного концептуального аналізу пропонується використовувати таку систему критеріїв:

- актуальність теми роботи;
- чіткість формулювання мети концептуального аналізу даних;
- повнота складання вихідної вибірки даних, включаючи кількість аналізованих факторів;
- рівень структурованості аналізованих факторів;
- наявність системного підходу до розгляду факторів;
- чіткість формулювання гіпотез;
- кількість використаних методики концептуального аналізу;
- якість побудованих моделей концептуального аналізу даних;
- ступінь узгодженості побудованих моделей аналізу даних;
- ступінь глибини проведеного концептуального аналізу;
- повнота розгляду окремих аспектів предметної галузі;
- ступінь відповідності між результатами концептуального аналізу і базою даних, що будується далі (базою знань);
- обсяг "запозичень" за системою "антиплагіат";
- виконання графіка складання етапів роботи.

До найбільш типових помилок студентів при проведенні концептуального аналізу даних можна віднести безсистемність і неповноту вихідної вибірки даних, неузгодженість побудованих моделей аналізу, низький ступінь глибини проведеного концептуального аналізу, слабку відповідність між результатами концептуального аналізу даних і базою даних (базою знань), що будується далі. Досить часто проведений аналіз має поверхневий характер і погано розкриває зв'язки між об'єктами проблемної галузі.

Для вирішення проблеми навчання студентів навичкам концептуального аналізу даних необхідно підвищувати рівень абстрактності мислення здобувачів, формувати у них творчий підхід до вирішення дослідницьких завдань, розвивати аналітичні здібності та навички системного підходу до аналізу даних.

Література

1. Варнавська І. В. Аспекти застосування інноваційних методів навчання при викладанні економічних дисциплін. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка: Науковий журнал*. Вип. 5. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.104-112.

2. Яковенко О. І. Формування компетенцій професійної діяльності економістів у процесі практичної підготовки: навч.-метод. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. 184 с.

Danylyuk S. S. – *Doctor in Pedagogy, Professor
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine*

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A BASIS OF A COMMUNICATIVE-AND-INTERACTIVE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

In connection with the intensive development of intercultural and professional contacts with representatives of other countries among the main characteristics of graduates of establishments of higher education especially distinguish the ability to establish intercultural connections, to promptly solve problems in the professional and social spheres. University course of a foreign language should have communicative orientation and professional nature. Its goal for students is to acquire a level of knowledge that will allow them to correlate language means with specific situations of professional activities and communication. This approach is related to future specialists' communicative needs who should be easily integrated into different language groups. Language material, at the same time, it is considered to be a means of implementing communication on the basis of a communicative approach, which leads to the formation of communicative competence.

Among the conditions that ensure the development of a foreign language communicative competence, the creation of a foreign language development environments and forms of organization of the educational process that provide application of interactive teaching methods [1, p. 441] should be noted.

The use of interactive methods of teaching actively promotes the development of communicative competence, because communicative competence in the structure of a foreign language communication means not just knowing the rules of communication, but real using knowledge to solve problems. In the process of learning a foreign language when modeling the conditions of communication at classes, it reproduces the main parameters of communication: relations between language partners, extralinguistic factors, attention is paid both to various situations as forms of functioning of communication and dialogical speech.

In terms of the development of dialogic speech, teaching discussion using the argumentation of one's point of view, search of compromise, polite expression of disagreement with the interlocutor's point of view, what is favored, for example, by

disagreement and explanation, an indirect answer, which is conditioned by the interlocutors' certain goals, acquire special importance. For the formation of a foreign language communicative competence, the teacher should draw students' attention to the fact that the language material is a means of implementing successful communication, achieving the set goal, solving the problem, because any linguistic expression has an element which demonstrates the interlocutor's attitude to the issue that he/she highlights. Certain linguistic means reflect his/her intentions, argue a certain point of view. Semantic-and-pragmatic analysis of language material will help to teach students to consider these factors when communicating. This approach promotes formation of communicative competence and is very relevant at the present stage, when language is studied as a means of influencing one person on another in the process of communication.

When teaching a discussion using the argumentation of one's point of view, searching of compromise or polite expression of disagreement with the interlocutor's point of view the teacher should draw students' attention to linguistic means that can both hinder the establishment of a compromise in the conversation and facilitate the discussion. The analysis of certain language material can demonstrate that the content of replicas of a dialogue, which is the basis of the discussion, can be characterized both as the meaning of negation and the meaning of opposition, which is determined by communicators' intentions.

The analysis of language material shows that the categoricalness of the expression can be reduced in the discussion process by using formants of reduction of the categoricalness of the statement. The response replica can point to objective impossibility of performing the action. Expression of objective impossibility may have a shade of highlighting. This is facilitated by the use of the part *only*. Replicas of a dialogue may express partial compromise, partial inconsistency. Explicators of such a compromise fix attention on a detail or a circumstance which must be taken into account. This imposes a limit on absolute truth of what is reported without correction. In this sense, modal explicators act as modal correctors. Some relatives can be explicators of such a compromise.

Semantic relations of dialogue replicas, which are connected by the relation of compromise, are not always unambiguous. They can have different shades. For example, the shade of constraint complicates the semantics of the opposition. It indicates that the phenomenon, about which it is stated in the retort-answer, limits the possibility of implementation, effectiveness or the completeness of the manifestation of the phenomenon referred to in the opening speech. The opponent's replica may have a tinge of complement, indicating that the phenomenon described in the reply replica, is an application independent of the phenomenon described in the initial replica. Such a replica can carry the shade of a condition and indicate a semantic conditioning, such a connection between certain phenomena, when one phenomenon determines the other. Analysis of dialogue replicas, which is the basis of the discussion, demonstrates that they are characterized by syncretism of pragmatic significance of disagreements and confrontations.

Explicit elements that are part of the initial replica and the replica of the answer can be included in the field of relations of opposition. These elements, as the analysis of language material shows, can be predicates. Relations of opposition can be

reinforced by syntactical parallelism. A reply-replica of this type can include an argument that is one of the means of speech used to influence the audience.

References

1. Олександренко К. В. Психолого-педагогічні умови і фактори, що забезпечують розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Проблеми загальної та педагогічної психології. К.: 2008. Т. 10. Ч. 5. С. 438-445.

Дефорж Г. В. – д. істор. Н., професор,
*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Аналіз освітньо-професійних програм «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини, Хімія)», «Середня освіта (Хімія, Біологія та здоров'я людини)», «Середня освіта (Природничі науки)» першого (бакалаврського) та «Середня освіта (Природничі науки)» другого (магістерського) рівнів вищої освіти, які реалізуються в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на кафедрі природничих наук і методик їхнього навчання показав, що в переліку програмних компетентностей обов'язковим є формування у студентів комунікативної компетентності [1].

Поняття «комунікативна компетентність» (з лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся і *competens* (*competentis*) – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів та ін. [2, с. 107].

До складових комунікативної компетентності належать: орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин, умов соціального середовища; адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, ситуації; готовність й уміння будувати контакти з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій; знання, уміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [3, с. 88-94].

Комунікативна компетентність включає не тільки особистісні властивості індивіда, але й певним чином організовані пізнавальні процеси та емоційну (афективну) сферу.

До складових комунікативної компетентності належать і вміння усвідомлювати та долати комунікативні бар'єри, які можуть виникати,

наприклад, при відсутності розуміння ситуації спілкування внаслідок різних поглядів, бачень (соціальних, політичних, релігійних, фахових). Бар'єри у комунікації можуть мати і психологічний характер, відображаючи індивідуальні психологічні особливості, тих, хто спілкується, їхні сформовані відносини: від дружби до ворожості у стосунках один до одного.

Дуже часто під час роботи зі студентами ми можемо спостерігати у деяких з них дуже низько розвинуту комунікативну компетентність, наявність комунікативних бар'єрів. Це пов'язано з особливостями характеру, темпераменту студента. Але важливу роль у формуванні комунікативної компетентності відіграють методи навчання у школі, зокрема методи оцінювання. Наприклад, часто студент не може відповісти усно біля дошки без конспекту, а іноді взагалі йому важко відповісти усно. На питання чому, відповідь проста: ми в школі весь час писали тести. Учень звик писати тести, відповідати на перелік запропонованих питань готовими відповідями, або письмово відповідати на відкриті питання. При чому результати тестів можуть бути доволі високими. І коли такий учень потрапляє в інше освітнє середовище, йому важко адаптуватися і зорієнтуватися в новій системі оцінювання знань. Це є проблемою, особливо в системі підготовки майбутніх вчителів. Вчитель не може пояснювати учням матеріал письмово, або за допомогою тестів. Для цього обов'язковим є використання вербальної комунікації, яка використовує як знакову систему людське мовлення, природну звукову мову, тобто систему фонетичних звуків та невербальна комунікація, яка включає три знакові системи: оптико-кінетичну (жести, міміка, пантоміміка), паралінгвістичну (система вокалізації – якість голосу, діапазон, тональність) й екстралінгвістичну (включення в промову, пауз, інших вкраплень, темп; організація простору і часу комунікативного процесу; візуальний контакт: частота обміну поглядами, тривалість, зміна статичної і динамічної погляду, його уникання тощо) [4, с. 70-71]. Без вербальної і невербальної комунікації складно отримати професійного вчителя.

Ми можемо зробити висновок, що тестова система оцінювання негативно впливає на формування комунікативної компетентності зокрема та на професійну підготовку майбутніх вчителів взагалі. Під час навчання протягом 4-5,5 років у ЦДПУ ім. В.Винниченка викладачі кафедри природничих наук і методик їхнього навчання формують та розвивають у студентів комунікативну компетентність за допомогою таких видів навчальних занять: інтерактивні лекції, семінарські, практичні, лабораторні заняття, екскурсії, диспути, дискусії, тренінги, проблемноорієнтовані заняття, індивідуальні консультації з викладачами, виробнича (педагогічна) практика у школі, комплексна навчальна практика та ін. В результаті ми отримуємо фахівців з високим рівнем комунікативної компетентності.

Таким чином, комунікативна компетентність – це система внутрішніх (позицій спілкування, ролей, стереотипів, установок, знань, умінь, навичок) і зовнішніх ресурсів ефективної взаємодії (співпраця, переговори, розвиток позитивного ставлення до рідної мови, міжкультурної комунікації, культурна обізнаність та ін.), що забезпечують здатність встановлення та підтримки

необхідних контактів з іншими людьми, а також певну сукупність знань, умінь і навичок, які сприяють ефективному спілкуванню та розвитку людини загалом. Отже, для ефективної професійної діяльності майбутнього вчителя необхідна розвинена комунікативна компетентність, що пов'язана з адекватним використанням усієї палітри можливостей особистості.

Література

1. Освітні програми. *Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка* : веб-сайт. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/osvitni-prohramy> (дата звернення: 08.11.2022).
2. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. С. 107.
3. Вторникова Ю.С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності* : збірник наукових праць. Полтава, 2011. С. 88-94.
4. Балахтар В.В. Психологія і педагогіка : навчально-методичний посібник. Чернівці : Книги - ХХІ, 2011. С. 70-71.

Довга Т. Я. – д. пед. н., професор
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ГУМОР ЯК ЕЛЕМЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Комунікативний імідж людини представляє її іншим як комунікативну особистість, яка виявляє здатність до комунікативної діяльності, а саме: добре обізнана з різноманітними засобами мовної (вербальної і невербальної) комунікації та успішно реалізує їх під час міжособистісного та міжкультурного спілкування; володіє розвиненою комунікативною компетентністю та комунікативною культурою; розвиває в собі комунікативні якості; усвідомлено будує свою комунікативну поведінку з дотриманням комунікативного етикету [2, с. 144].

Для розвитку комунікативної особистості суттєве значення має її комунікативний потенціал, під яким розуміють притаманні особистості об'єктивні й суб'єктивні комунікативні можливості, які реалізуються як свідомо, так і стихійно і є внутрішнім резервом індивіда.

За визначенням Л. Орбан-Лембрик, комунікативний потенціал особистості – це оптимальна участь особистості в спілкуванні з іншими людьми, який варто трактувати як наявність специфічних особистісних якостей, здібностей, комунікативних знань, вмінь та навичок, мотивів, що в системі складають комунікативну структуру особистості, її комунікативне ядро та комунікативний світ ... Складовими комунікативного потенціалу особистості є

комунікативні можливості, наявні комунікативні сили індивіда, які особистість може використати в конкретній формі спілкування; психологічні властивості й можливості особистості, які набуваються за реальних умов спілкування і взаємодії з іншими людьми; комунікативні можливості подальшого розвитку особистості [5, с. 146–147].

Реалізація комунікативного потенціалу особистості значною мірою відбувається за наявності в неї такої інтегрованої якості як комунікативна компетентність. На сьогодні цей термін не має однозначного тлумачення в педагогічній літературі. Найчастіше комунікативну компетентність розглядають як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми. Численними дослідженнями доведено, що комунікативна компетентність забезпечує ефективне здійснення комунікативного процесу.

Л. Гавриляк стверджує, що комунікативна компетентність – це узагальнена комунікативна властивість особистості, що включає розвинуті комунікативні здібності, сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила. Таким чином, сформована комунікативна компетентність надає можливість фахівцю успішно вступати у різного роду (вербальні та невербальні, усні й письмові) контакти для вирішення комунікативних задач (передачі інформації, ведення переговорів, встановлення та підтримки контактів, інші) [1, с. 71].

Почуття гумору фахівці ставлять врівень з іншими важливими комунікативними властивостями педагога. *Почуття гумору* (англ. *sense of humor*) – здатність людини виявляти, фіксувати й осмислювати комічне в навколишній дійсності та емоційно на нього реагувати. Почуття гумору вважається ознакою духовного здоров'я та одним із захисних механізмів особистості. Відсутність або недостатня виразність почуття гумору свідчить як про знижений емоційний рівень, так і про недостатній інтелектуальний розвиток особистості [2, с. 442].

Почуття гумору викладача доцільно розглядати: як здатність (генерувати гумор, розуміти студентські жарти), як рису характеру (природжена життєрадісність, оптимізм), як установку (позитивне ставлення до сміху та веселощів), як захисну реакцію (вміння бачити смішне в неприємних ситуаціях).

В книзі американського дослідника Р. Мартіна «Психологія гумору» представлено таку дефініцію: «гумор – це позитивна емоція, що зветься радістю, яку в соціальних контекстах зазвичай викликає когнітивний процес оцінки, що включає сприйняття жартівливої, несерйозної невідповідності, котра на поведінковому рівні виражається відповідною мімікою та сміхом [4, с. 51].

О. Дубініна відзначає роль гумору в характері педагога-професіонала. Педагог, що має почуття гумору, зберігає дружність по відношенню до об'єкту гумору, який як би піддається своєрідній емоційній критиці. ... Гумор може виступати як засіб зняття психологічного напруження, психологічної розрядки, створення творчого самопочуття і, у кінцевому результаті, сприяти ефективності педагогічної діяльності [3, с. 91–92].

З нашого погляду, *педагогічний гумор* – це ефективний засіб психологічного розвантаження, попередження стресів і конфліктів, оптимізації

стосунків між викладачем і студентами в освітньому процесі. Сміх і гумор в арсеналі педагогічної комунікації викладача мають принципове значення, оскільки його місія полягає не тільки в технологічній передачі знань, а й у впливі на особистість студента – на його на його почуття, поведінку, особистісні якості тощо [2, с. 442].

Отже, гумор і сміх є універсальними прийомами непрямого впливу, що реалізуються у вербальній або невербальній формі в ході педагогічної взаємодії. Сміх і гумор в активі педагогічної комунікації викладача мають принципове значення, оскільки його освітня місія полягає не лише в донесенні інформації, а й у впливі на особистість студента, насамперед, на його почуття, поведінку, якості характеру тощо. На противагу авторитарним способам взаємодії, гумор викладача – це засіб гуманізації педагогічного спілкування.

Література

1. Гавриляк Л. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *«ЛОГОС. Мистецтво наукової думки»*: Науковий журнал. 2019. № 3. С. 70–73. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/158>
2. Довга Т. Я. Особистісно-професійний імідж майбутнього вчителя початкової школи: теоретико-технологічний аспект: монографія. Дніпро: Середняк Т. К., 2020. 484 с.
3. Дубініна О. С. Використання гумору в педагогічній діяльності. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. Вип. 1. С. 90–93.
4. Мартин Р. Психологія юмора [Пер. с англ. под ред. Л. В. Куликова]. СПб.: Питер, 2009. 480 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2010. 528 с.

Дуда Ю. М. – студентка II курсу спеціальності
231 Соціальна робота ОП «Соціальна робота»,
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Зозуляк-Случик Р. В. – д. пед. наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ

У значній мірі успіх професійної діяльності представників багатьох професій залежить від рівня сформованості комунікативної компетентності. В

першу чергу це стосується професії педагога, психолога, фахівця із соціальної роботи. Для підвищення її ефективності спеціаліст має досконало володіти знаннями та вміннями професійної комунікації, а також вміти адекватно їх застосовувати у відповідній сфері та ситуації.

Виходячи із загальних теоретичних положень та особливостей діяльності фахівця із соціальної роботи, можна визначити перелік якостей особистості, необхідних, для успішного спілкування. До них можна віднести спрямованість, рівень розвитку пізнавальних інтересів, культуру емоційної сфери, вміння вибрати оптимальний спосіб поведінки, спосіб спілкування з іншими людьми, знання власних особливостей та вміння на основі цих знань свідомо керувати своєю поведінкою.

Під комунікативною компетентністю фахівця із соціальної роботи розуміють його здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування в процесі професійної діяльності [2, с. 159]. Йдеться про вміння фахівця змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Теоретики та практики виокремлюють такі складові комунікативної компетентності фахівця із соціальної роботи:

- здатність орієнтуватись у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища.
- вміння адекватно орієнтуватись у власному психологічному потенціалі, потенціалі клієнта та ситуації ;
- готовність і вміння будувати контакт з клієнтами;
- знання, вміння і навички конструктивного спілкування;
- наявність внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [3, с. 65].

Уміння усвідомлювати і долати комунікативні бар'єри є однією із складових комунікативної компетентності. Такі бар'єри можуть виникати, наприклад, при відсутності розуміння ситуації спілкування, що викликається розходженнями між партнерами (соціальними, політичними, релігійними, фаховими, які породжують різну інтерпретацію тих самих понять, що обумовлюють різноманітне світовідчуття, світогляд, світосприймання). Бар'єри у комунікації можуть носити також психологічний характер, відображаючи

індивідуальні психологічні особливості тих, хто спілкується, їхні сформовані відношення : від дружби до ворожості по відношенню один до одного [1, с. 30].

Враховуючи, що спілкування – це двосторонній процес, в якому беруть активну участь і здійснюють взаємний вплив як фахівець із соціальної роботи так і клієнт. Тому всі можливі комунікативні якості особистості фахівця із соціальної роботи проявляються у залежності від комунікативних особливостей клієнта. Це змушує фахівця враховувати індивідуальні характеристики клієнта, беручи до уваги особливості темпераменту, характеру, здібності, життєвий досвід, соціальне становище та складність ситуації, в який опинився клієнт.

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, що містить складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички. Вона відіграє центральну роль при формуванні майбутнього фахівця із соціальної роботи, постаючи як інтегральна характеристика особистості майбутнього фахівця. Основним же у формуванні комунікативної компетентності є спрямованість на знаходження багатой, різноманітної палітри психологічних позицій, що допомагають повноті самовираження партнерів.. Формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців із соціальної роботи неминує припускає подвійний процес: з одного боку, це набуття нових знань, умінь і досвіду, а з іншого боку, це корекція, зміна вже сформованих форм і засобів спілкування.

Література

1. Жуков Ю.М., Петровска Л. А. Діагностика та розвиток компетентности в спілкуванні. К., 2014. 104 с.
2. Зозуляк-Случик Р. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах: монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.
3. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник., 2005. 140 с.

Калинич М. В. – аспірантка
кафедри педагогічних наук,
освітнього та соціокультурного менеджменту
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
науковий керівник: Данилюк С. С., д. пед. наук, професор

ПОЛІМОРФІЗМ ПОНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Оскільки сьогодення вже важко уявити без іноземного впливу на практично всі аспекти нашого життя, тому й фахівці, які раді допомогти

подолати бар'єри взаєморозуміння, залишаються на піку своєї популярності. Мова йде про професіоналів-перекладачів, чия університетська підготовка базується на основі освоєння однієї із основних-перекладацьких компетентностей.

Німецький мовознавець та перекладознавець Альбрехт Нойберт [1] стверджує, що практика перекладу і, отже, навчання перекладу вимагають єдиної компетентності, яка складається або може розглядатися як інтеграція набору компетентностей. На думку цього автора, щоб мати можливість відповісти на питання, з чого складається перекладацька компетентність, необхідно врахувати низку контекстуальних факторів, що лежать в основі знань і навичок, необхідних перекладачам, а саме: складність, неоднорідність, а також приблизний характер екстралінгвістичних знань, якими володіють перекладачі, оскільки їм неможливо охопити весь спектр аспектів або галузей у сферах, в яких вони працюють. Нойберт виділяє сім особливостей перекладацької компетентності [1]: складність, різноманіття, апроксимація, відкритість, креативність, ситуативність та історичність, які тісно пов'язані одна з одною.

Нойберт пропонує модель перекладацької компетентності, яка має шість компонентів: лінгвістичний, текстовий, енциклопедичний, спеціалізований/предметний, компонент культурного знання, а також власне перекладацький компонент. Власне перекладацький компонент означає «знання щодо тактик та стратегій перетворення текстів мови 1 у тексти мови 2»[1].

Загалом, на нашу думку науковець Альбрехт Нойберт зміг вдало вказати на шість складників фахової компетентності перекладачів, які не втрачають своєї актуальності й донині, та доцільно описав сім особливостей перекладацької компетентності, що стало гарним підґрунтям для досліджень наступних років.

У 2005 році Ентоні Пім запропонував наступні чотири категорії групування перекладацьких компетентностей, а саме [2]: 1. Не існує такої речі; 2. Сукупність мовних компетентностей; 3. Багатокомпонентна річ; 4. Лише одна річ.

Згодом, 2007 року, угорська дослідниця Марта Лешняк запропонувала видалити перший компонент Е. Піма, через його незрозумілість та відсутність прихильників. Натомість вона запропонувала своє групування перекладацької компетентності, з дещо зміненими, проте дуже схожими до Е. Піма назвами, а саме [3]: 1. Перекладацька компетентність, як сума лінгвістичних компетентностей; 2. Багатокомпонентна модель перекладацької компетентності; 3. Перекладацька компетентність – це лише одна річ.

Вже 2021 китайські дослідники Чжихун Ян та Дефен Лі сформуливали своє переосмислення перекладацької компетентності засноване на попередніх двох. Вона має наступний вигляд [4]: 1. Навички, які природним чином розвиваються разом із двомовними навичками; 2. Багатокомпонентна річ; 3. Щось специфічне для завдання перекладу.

Що стосується першого пункту, то на думку дослідників “цей підхід до перекладацької компетентності пояснює, що білінгви, які ніколи не навчалися перекладу, можуть природним чином розвивати перекладацькі навички, таким чином підживляючи важливість перекладацької освіти”[4].

Дослідники не сприймають перекладацьку компетентність як сукупність мовних компетентностей, натомість вони відносять її до «природної» здатності. Опираючись на вчення Гаріса та Шервуда 1978 року [5], де зазначено, що «природний переклад розвивається в межах опанування двох мов» вчені Чжихун Ян та Дефен Лі вважають, що все ж доцільно називати її навичкою, яка природно розвивається з двомовною компетентністю.

Другий спосіб розгляду перекладацької компетентності китайських науковців став теоретичною базою багатьох емпіричних дослідницьких проектів сьогодні, та передбачає синтез двомовної компетентності разом з іншими важливими компетентностями.

Заключним способом було визначено «щось специфічне для завдання перекладу», основою чому було твердження Вольфрама Вілса 1982 року [6], який запропонував, щоб перекладацька компетентність чітко відокремлювалася від чотирьох традиційних одномовних навичок — аудіювання, говоріння, читання та письма, і наголошував на тому, що переклад вимагає «міжмовної суперкомпетентності».

Ознайомившись з доробком китайських вчених, можемо підсумувати, що науковці створили вдалий аналіз попередніх досліджень, проте на наш погляд, не змогли оформити його в одне ціле, що завадило нам якісніше розібрати їх роботу.

Таким чином, проаналізувавши вищезазначені теорії можемо дійти висновку, що проблема розуміння перекладацької компетентності є актуальною й донині. Науковці знаходяться в постійному пошуку нових розумінь та компонентів перекладацької компетентності, що дає нам змогу робити нові власні відкриття у цій царині науки.

Література

1. Neubert, A. (2000): "Competence in Language, in Languages, and in Translation", in C. Schäffner and B. Adab (eds.): *Developing Translation Competence*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 3-18.
2. Pym, Anthony. 2003. Redefining translation competence in an electronic age. In defence of a minimalist approach. *Meta* 48 (4): 481–497.
3. Lesznyák, Márta. 2007. Conceptualizing translation competence. *Across Languages and Cultures* 8 (2): 167–194
4. Yang Z., Li D. (2021) Translation Competence Revisited: Toward a Pedagogical Model of Translation Competence. In: Muñoz Martín R., Sun S., Li D. (eds) *Advances in Cognitive Translation Studies. New Frontiers in Translation Studies*. Springer, Singapore. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-16-2070-6_6
5. Harris, Brian, and Bianca Sherwood. 1978. Translating as an innate skill. In *Language interpretation and communication*, ed. D. Gerver and H. Sinaiko, 155–170. New York/London: Plenum Press.
6. Wilss, Wolfram. 1982. *The science of translation: problems and methods*. Tübingen: Narr.

Круць Я. Ю. – студент
*Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна
науковий керівник: Андрощук І. В., д. пед. н., професор*

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НАВИЧОК ДО МІЖОСОБИСТІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Неодмінною особливістю соціальних відносин є міжособистісний соціально-психологічний аспект. Міжособистісні відносини визначають тип взаємодії (суперництво, співробітництво), ступінь його вираження (більш або менш успішне, ефективне співробітництво). На їх формування впливають умови життєдіяльності людини, емоційна забарвленість. Емоції спонукають до дії, відіграють важливу роль у таких взаєминах, як дружба, любов, шлюб. За допомогою емоцій (переляк, сміх та ін.) людина може впливати на партнера по взаємодії, відповідно змінюючи його реакцію на предмет обговорення.

Людину із суспільством пов'язує розгалужена система зав'язків. Основними їх елементами є суб'єкти зв'язку, предмет зв'язку – те, з приводу чого здійснюється зв'язок, і механізм свідомого регулювання взаємин між суб'єктами. Конкретний зв'язок відбувається у формі контакту і власне взаємодії, але контакт є першою сходинкою реальної взаємодії. Він може бути і самостійним явищем, яке у взаємодію не переростає. Такий контакт поверховий, швидкоплинний, позбавлений системи споріднених дій суб'єктів один з одним. Власне взаємодія є систематичними, регулярними діями суб'єктів, спрямованими один на одного, що мають на меті викликати відповідну реакцію, яка зумовлюватиме нову реакцію того, хто здійснює вплив [5].

Бурхливий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій в останні десятиріччя ХХ ст. дав потужний поштовх становленню нового етапу розвитку вищої освіти та відкрив шляхи для переведення освітнього процесу на якісно новий рівень. Важливим елементом якісного й ефективного освітнього процесу є суб'єкт – суб'єктна взаємодія, що включає в себе комунікацію як обмін інформацією (спілкування у вузькому значенні), взаємодію як обмін діями (взаємодію у вузькому розумінні) і сприйняття людиною одна одною.

Вона вимагає такого типу відносин: суб'єкт-суб'єктні відносини, у процесі яких відбуваються співроздуми, співучасть, співпереживання тощо. На суб'єкт-суб'єктну взаємодію, що характеризується «зв'язком двох або більше рівноправних, рівно активних, рівно вільних, рівно унікальних суб'єктів, які розкривають свою неповторність у змісті й способі взаємодії, вказує М. Каган. Щодо феномену «взаємини», то ми поділяємо думку В. М'ясищева, який підкреслював, що «хоча існує тісний зв'язок між процесом взаємодії людей та їх взаєминами, проте обидва поняття не ідентичні й не замінюють одне одного. Взаємини є внутрішньою особистісною основою взаємодії, а остання – реалізацією або наслідком і вираженням першого» [3].

Суть взаємодії, як зазначено в наукових дослідженнях, полягає в діадній спільності партнерів. На думку психологів, головні механізми формування міжособистісного простору взаємодії такі: взаєморозуміння – формування спільного поля партнерів, що об'єднує їхні інтереси, дає змогу подібно розглядати проблеми в конкретній ситуації; координація – погодженість, єдність дій, зусиль; узгодження – формування спільної мети, намірів, мотивації спілкування партнерів. Дієвість зазначених механізмів, організації взаємодії викладачів і студентів, з одного боку, зумовлена особливостями освітнього середовища та його впливу; з іншого, сприяє його формуванню. Функціонування цих механізмів простежується також у взаємодії суб'єктів навчального процесу з освітнім середовищем.[6].

Науковцями виокремлено причини виникнення міжособистісних конфліктів у молодіжному колективі, що обумовлені: а) виявленням негативних якостей окремих студентів (прискіпливість, заздрість, грубість, схильність до пліток, невірноваженість, владність, різкість у спілкуванні, нечесність, байдужість); б) незлагодженістю у стосунках між особистістю і студентським колективом (несприйняття загальних цілей колективу, неправильна реакція особистості на вплив з боку колективу і, навпаки, занижена оцінка своїх можливостей, невинуваті сподівання як окремих особистостей, так і груп, колективів); в) слабким розвитком колективу (відсутність свідомої дисципліни, неправильна реакція на критику, відстоювання інтересів тільки своєї групи та ігнорування громадських інтересів, «хибне» уявлення про лідерство в групі, відсутність авторитету в групі). Педагогічна практика свідчить, що міжособистісні стосунки є умовою психічного розвитку, залучення кожної особистості до духовної культури суспільства, хоча процес навчання значно обмежує процеси колективоутворення у студентській групі, тому що індивідуальні успіхи в навчанні порушують цілісність системи міжособистісних стосунків, зумовлюють ставлення до іншого відповідно до його інтелектуальних досягнень. Найбільше це притаманне студентським групам, які взагалі мало згуртовані, а їх члени нерідко скаржаться на «відсутність колективу» [1, 82-83].

Успіх демократичних процесів у суспільстві, зокрема й у вищій школі, значною мірою залежить від розвитку суб'єктно-суб'єктних взаємин між студентами в освітньому процесі, їхньої міжособистісної взаємодії на засадах діалогу, співпраці, партнерства. Суттєві зміни в нинішніх умовах соціальних ролей і позицій, стосунків між майбутніми викладачами клієнтами зумовлена вимогами часу, новою соціальною й освітньою парадигмою. Згідно із сучасними філософськими підходами у світовому освітньому просторі відбуваються такі процеси: освіта набуває ознак безперервного пізнання; учень, студент стає здобувачем й виробником особистісних знань; педагог виконує функції організатора навчально-пізнавальної діяльності учнів, студентів, процесу набуття ними власного досвіду пізнання; ефективність, гуманістична спрямованість навчального процесу досягаються у спільній діяльності, позитивній міжособистісній взаємодії учнів, студентів в умовах спільноти, об'єднаної метою й завданнями процесу з урахуванням своєрідності позиції, культури кожної особистості [1, 84-85].

Для розв'язання специфічних комунікативних завдань (а через них – і власне професійних): передавання інформації, сприймання комунікантами один одного, взаємооцінки, взаємодії, взаємовпливу, організації та управління діяльністю тощо – у професійному спілкуванні фахівців, у тому числі викладачів, мають бути наявні такі складові: здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, позитивне ставлення до оточуючих, вміння обирати адекватні педагогічній ситуації комунікативно-мовленнєві засоби міжособистісної взаємодії, висока здатність до співпраці, вміння виконувати певні соціальні ролі у колективі, вміння улагоджувати розбіжності та конфлікти, вміння співробітничати та працювати з групою чи у групі, зосередженість на стимулюванні вербальної комунікації, симетричне включення в неї обох партнерів зі спілкування, прагнення до взаєморозуміння і взаємопереживання [4, 45].

Отже, щоб досягти успіху у здійсненні демократичних перетворень в освіті, зокрема вищій, необхідно розвивати суб'єкт-суб'єктні взаємини між викладачами та студентами в освітньому процесі та їхні міжособистісні стосунки на засадах діалогу, співпраці та партнерства. Стосунки у системі «студент – викладач» є тією психологічною цариною, де вперше розгортається особистісне самоствердження майбутнього фахівця, розвивається його самосвідомість, засвоюється модель професійної діяльності [2, 4-5].

Література

1. Видолоб Н.О. Актуальні аспекти міжособистісних взаємин у колективі студентів-психологів. Проблеми сучасної психології. 2014. Випуск 23. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/1710>
2. Гаркавенко Н.В., Доскач С.С. Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладачів зі студентами в умовах Європейського освітнього простору. URL: <https://sworld.education/konferbel3/21.pdf>
3. Кожушко С. Взаємодія як філософське психологічне поняття. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1221>
4. Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти). Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, 27–28 вересня 2019 р. Частина I, URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Львів_Тези_2019_Петренко.pdf
5. Міжособистісна взаємодія. гіперпосилання на статтю URL: https://pidru4niki.com/1534122039128/psihologiya/mizhosobistisna_vzayemodiya
6. Равчина Т. Організація взаємодії викладача і студентів ц навчально-виховному процесі вищої школи: концепції, підходи, технології. Вісник Львів УН-ТУ Сер. пед. 2005. Випуск 19. Частина 2. 3-16. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/19_2/01_ravchy na.pdf

Лещук Г. В. – канд. пед. наук, доцент
*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Зміна наукових парадигм у 60-70-ті роки ХХ ст. у гуманітарних науках стала своєрідним підґрунтям для появи міждисциплінарного поняття «комунікативна компетентність». Саме в цей період комунікативність як міждисциплінарний феномен прийшла на зміну структуралізму в лінгвістиці, біхевіоризму в психології, усвідомлено-практичному методу вивчення іноземних мов у філології.

Проблему комунікативної компетентності досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: Е. Тарон (E. Tarone), Дж. Бачман (G. Bachman), М. Халідей (M. Halliday), Г. Відоусон (H. Widdowson), Т. Вольфовська, Л. Гавриляк, Н. Завіниченко, О. Корніяка, І. Чеботарьова та інші.

Поняття «комунікативна компетентність» у наукову теорію та практику ввів у 1972 р. американський лінгвіст Д. Хаймс (D. Hymes) як альтернативу усталеному концепту про ідеального учасника комунікації (ідеального комуніканта) в теорії структурної лінгвістики Н. Хомського [3].

У структурі комунікативної компетентності Д. Хаймс виокремив дві компоненти:

1) лінгвістичну компетентність (фонетика, орфографія, граматики, словниковий запас або лексика, так званий дискурсивний аспект, який вітчизняні дослідники називають текстотворчим);

2) прагматичну компетентність, яка включає такі аспекти комунікативної компетентності як ситуативність, навички спілкування та соціокультурний аспект [4].

Структура комунікативної компетентності складається з трьох компонентів: когнітивного, поведінкового та емотивного, а також джерел комунікативної компетентності, які умовно поділяють на об'єктивні (соціальне середовище, умови соціалізації особистості, навчально-виховний процес у тій чи іншій педагогічній системі) та суб'єктивні (психологічна установка на суб'єкт-об'єктну або суб'єкт-суб'єктну модель міжособистісних відносин; позитивна мотивація; рівень культури, навченості, вихованості; життєвий та професійний досвід, досвід міжособистісного спілкування).

Зарубіжні дослідники, розглядаючи процес формування професійної комунікативної компетентності, виділяють такі підходи:

- 1) комунікативний;
- 2) когнітивний;
- 3) контекстний;
- 4) когнітивно-академічний;
- 5) метод вирішення проблем.

У рамках соціолінгвістичного підходу комунікативну компетентність вітчизняні науковці тлумачать як: оволодіння адекватною комунікативною поведінкою; компонент комунікативної грамотності фахівця; належний рівень володіння вербальними, невербальними та соціокультурними знаннями, навичками та вміннями, що дозволяють комунікативно прийнятно та доцільно змінювати свою комунікативну поведінку в залежності від ситуативних задач тощо [1].

Міждисциплінарність поняття «комунікативна компетентність» підтверджується і тим фактом, що у наукових трактуваннях даної дефініції нарівні з соціолінгвістичною спостерігається психолого-педагогічна тенденція, згідно якої комунікативна компетентність розглядається як:

- система внутрішніх ресурсів індивіда, необхідних для здійснення ним ефективних комунікативних дій у широкому діапазоні ситуацій міжособистісної взаємодії;
- особливі якості особистості, що відносяться, з одного боку, до рис характеру людини, з іншого – до її здібностей, з третього – до міжособистісної або комунікативної поведінки;
- багаторівнева інтегративна риса особистості – сукупність когнітивних, емоційних та поведінкових особливостей;
- здатність особливим чином і в особливих умовах взаємодіяти з іншими людьми тощо [1; 2].

Таким чином, в процесі масштабних змін у площині гуманітарних наук з'явилося поняття «комунікативна компетентність», яке прийшло на зміну дефініції «лінгвістична компетентність» та розглядається в сукупності лінгвістичного та прагматичного аспектів. Можна стверджувати, що категорія «комунікативна компетентність» – феномен міждисциплінарний, який відображає досягнення різних напрямів мовознавства, соціології, педагогіки, психології, філософії та інших наук. У зв'язку зі змінами, що відбуваються в суспільстві, науці та техніці, постійної уваги вимагають і питання підвищення комунікативної компетентності фахівців різного профілю. Комунікативна компетентність фахівця не формується стихійно; для цього необхідна спеціально організована навчально-освітня діяльність з урахуванням усієї багатогранності видів професійної діяльності в сучасному суспільстві а також культурного різноманіття. При цьому розвиток комунікативної компетентності розглядається як необхідна умова для ефективної професійної діяльності.

Література

1. Корніяка О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. *Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2011. 8. 33–45.
2. Чеботарьова І.О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. 36. 205–215.
3. Chomsky N. Aspects of the theory of syntax. 1965. 216 p.
4. Hymes D. On communicative competence. *Sociolinguistics*. 1972. 28-41.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Головним соціальним завданням певного етапу життя людини є оволодіння нею певним фахом. Тому домінуючою цільовою установкою освіти в закладі вищої освіти (ЗВО) є формування суб'єкта професійної діяльності, у процесі якого людина вступає в політичні, організаційні, економічні, формальні та міжособистісні взаємини.

Соціально значущим є процес становлення суб'єктності майбутніх правоохоронців як суспільної групи, в межах якої формується нова генерація професіоналів у галузі права та охорони правопорядку. Методологічними підходами до вирішення зазначеної проблеми нами визначені суб'єкт-діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, ресурсний. Так, організація освітнього процесу з урахуванням ідей суб'єкт-діялісного підходу є передумовою формування індивідуального стилю фахівця в межах професійної діяльності. Сутність компетентнісного підходу визначимо з урахуванням змісту понять «компетенція» та «компетентність». Компетенцію характеризуємо як визначений ззовні еталон досвіду дій, знань, умінь, навичок, творчості, емоційно-ціннісної діяльності, а компетентність - як рівень досягнення компетенцій фахівцем (випускником ЗВО). Урахування ідей акмеологічного підходу забезпечує організацію умов для реалізації творчого потенціалу курсантів-поліціантів, студентів-юристів, розвитку їхніх природних задатків, здібностей і сутнісних сил. Аксіологічний підхід забезпечує закріплення у свідомості правоохоронців морально-етичних норм (родина – шкільне виховання – професійне становлення), подолання «ринкових» (корупційних) стандартів вирішення професійних проблем. Ресурсний підхід дає можливість враховувати вимоги, які зумовлені нормами функціонування зовнішнього середовища, а також внутрішні резерви підвищення ефективності у всіх сферах життєдіяльності особистості [3]. Тож, з позицій зазначених методологічних підходів можемо зробити висновок про те, що важливим компонентом структури суб'єктності фахівця є компетентність, в якій фокусується життєвий досвід, реалізуються ресурси особистості у процесі здобуття освіти, здійснення професійної діяльності та взаємодії із оточенням. Професійну діяльність правоохоронців охарактеризуємо як державну службу особливого характеру з виконання завдань у межах визначених повноважень, коло яких, за визначенням, є компетенцією (від лат. *competentia* – належність за правом). Як відзначалося вище, рівень досягнення компетенцій визначає компетентність особистості, зокрема професійну.

На особливу увагу теоретиків і практиків заслуговує комунікативний складник професійної компетентності співробітників правоохоронних органів, оскільки професійне спілкування є домінантою в діяльності юриста та право-

охоронця. Вичерпну, на наш погляд, характеристику комунікативної компетентності (КК) правоохоронця пропонує дослідниця В. Кочина [2]. Так, вона слушно пропонує розглядати досліджуване професійно-особистісне утворення у двох аспектах. По-перше, КК є сукупністю теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які забезпечують ефективне протікання комунікативного процесу, орієнтованість у різних ситуаціях професійного спілкування (правопорушниками, злочинцями, потерпілими, їхніми родичами, свідками, представниками засобів масової інформації) (професійний аспект). По-друге, КК інтегрує систему внутрішніх ресурсів особистості, вербальні та невербальні засоби побудови продуктивної комунікативної взаємодії з громадянами, яка заснована на законах, правових і моральних нормах (особистісний аспект).

Визначаючи перспективи подальших розвідок, вважаємо за доцільне звернутися до системи підготовки майбутніх правоохоронців до професійного спілкування, яка ув'язує соціальне замовлення на зміст професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі правоохоронної діяльності, урахування особливостей її змісту та характеристик у процесі фахової підготовки та оцінювання її результатів. Передбачаємо запровадити в освітній процес ЗВО із специфічними умовами навчання складники зазначеної системи, а саме:

1) ціле-методологічний блок (мета, завдання, суб'єктно-діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, ресурсний методологічні підходи);

2) змістово-організаційний блок (КК і її компоненти: зміст як знання й уміння професійного спілкування, вербальні та невербальні методи комунікації, монологічні, діалогічні, полілогічні форми обміну інформацією, технології партнерства й співпраці, використання засобів ІКТ для мобільного спілкування);

3) діагностико-компетентнісний блок (критерії й показники, діагностувальні методи, анкети, тести та методики виявлення рівнів готовності майбутніх правоохоронців до професійного спілкування, результат як реалізація мети) [1].

Перспективними є наукові розвідки щодо організації системного професійного спілкування правоохоронців у ЗВО із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану.

Література

1. Голопич І. М. Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування у вищих закладах зі специфічними умовами навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 20 с.

2. Кочина В. В. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх юристів. Матеріали XIII Міжнар. наук.-практич. конф. (м. Бухарест, Румунія, 07 верес. 2021 р.). Бухарест: Видав. група «Наукові перспективи», 2021. С. 111-115.

3. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / За заг. ред. д. пед. наук, професора, чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. Харків: Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. 348 с.

Прибора Т. О. – к. пед.н, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ МЕДІАЗАСОБАМИ

Одним з важливих завдань удосконалення освітньої системи України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Реалізація цього завдання можлива за умови удосконалення та впровадження інноваційних технологій навчання. 2014 р. відбувся Перший Європейський форум з медіаосвіти, організований Європейською комісією з медіаосвіти і медіаграмотності та низкою університетів, на якому «підкреслено необхідність дій регуляторів національного рівня, спрямованих на підтримку розвитку медіа та інформаційної грамотності» [2, с. 9].

Британський науковець, фахівець галузі медіаосвіти Л. Мастерман наприкінці ХХ ст. пояснив важливість застосування медіаосвіти при навчанні: 1) значний рівень споживання мас-медіа; 2) великий вплив масмедіа на свідомість аудиторії; 3) стрімке збільшення кількості інформації в медіа та посилення механізмів управління нею та її розповсюдження; 4) інтенсивність включення медіа в демократичні процеси; 5) зростання важливості візуальної комунікації в більшості сфер життя; 6) потреба навчання учнів у відповідність до вимог часу; 7) пришвидшення процесів приватизації інформації. До цих причин російська дослідниця І. Жилавська додала: 1) збільшення кількості низькопробної преси та інтернет-ресурсів; 2) викривлення інформації в масмедіа [1, с. 5].

Тож підготовка майбутнього педагога обов'язково повинна включати, з одного боку, хоча б ознайомлення з елементами медіаосвіти, а, з іншого, розвиток емоційного інтелекту фахівця. Можна виділити 3 етапи підготовки вчителя до впровадження медіатехнологій в школі: 1) етап теоретичної підготовки до впровадження медіаосвіти, 2) етап застосування елементів медіаосвіти в практичній діяльності, 3) етап творчої підготовки.

Розглянемо ці етапи відповідно до можливостей їх застосування в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на спеціальності «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта».

Зазначимо, що окремим курсом дисципліна «Медіаосвіта та медіаграмотність педагога» викладається тільки на спеціальності «Початкова освіта» на (першому) бакалаврському рівні. На спеціальності «Дошкільна освіта» викладається «Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку» на (другому) магістерському рівні.

Однак окремі теми з проблем медіаосвіти, медіаграмотності та розвитку емоційного інтелекту вивчаються і практично реалізуються під час вивчення багатьох курсів: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Дидактика»,

«Основи педагогічної ергономіки», «Історія педагогіки (загальної та дошкільної)», «Педагогічні технології навчання в початковій школі», «Методика виховної роботи», «Освіта ХХ ст.», «Робота вчителя з батьками учнів», «Основи педагогічної майстерності», «Імідж сучасного педагога», «Методика української мови», «Дошкільна лінгводидактика», «Дитяча література», «Культура мовлення та виразне читання», «Методика математики», «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень», «Художня праця та образотворча діяльність з методикою викладання», «Основи природознавства з методикою викладання в закладах дошкільної освіти» тощо.

Етапи підготовки до впровадження медіатехнологій в школі виділяються в межах дисциплін циклу професійної підготовки. На кожній зазначеній дисципліні вивчається один чи кілька аспектів проблеми медіаосвіти в залежності від специфіки курсу.

Протягом вивчення вказаних курсів на практичних заняттях застосовуються творчі, аналітичні, практичні завдання для студентів, що розвивають самостійне мислення, медіасприйняття, уяву, естетичний смак аудиторії, а поряд із цим емпатійні, перцептивні, експресивні та уміння емоційно-психологічного регулювання.

Сюди можна віднести роботу з фільмами, відео, фотографією, звукозаписом, методику аналізу медіатекстів; знайомство студентів з основними медіаосвітніми поняттями (монтаж, ракурс, кадр та ін.). А також дискусії, диспути, роботу в міні-групах, тренінгові форми роботи, виконання творчих завдань.

На спеціальностях «Початкова освіта та «Дошкільна освіта» робиться акцент на залученні практичного підходу до розвитку емоційного інтелекту засобом медіа. Студенти вчаться застосовувати словесні методи із залученням медіатекстів – лекцію, розповідь, бесіду, проблемний аналіз життєвих ситуацій дискусію.

Особливе зацікавлення у студентів викликає створення ілюстрацій та демонстрацій медіатекстів, а також презентацій та невеликих за обсягом відеоігор та мультфільмів. При їх створенні здобувачі навчаються знаходити оптимальні рішення у складних педагогічних ситуаціях, зберігаючи при цьому витримку і самовладання, ідентифікувати емоції та впливати на емоційні реакції аудиторії для якої створюється контент, ефективно та коректно висловлювати власні думки.

Велика кількість творчих завдань презентуються через віртуальну інтерактивну дошку Padlet, а також викладаються на сторінці факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка та на анатолічній сторінці у Facebook.

У межах викладання зазначених дисциплін відбуваються покази з акторської майстерності, сценічної мови, зустрічі з діячами літератури і мистецтва, відвідування художніх галерей, виставок, музеїв, історичних пам'яток, театральних вистав, кінотеатрів, концертів тощо.

Отже, відповідно до навчального плану Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка спеціальності «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта» з метою розвитку емоційного інтелекту активно використовуються медіазасоби в межах викладання предметів циклу професійної підготовки.

Література

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська. К.: АУП, ЦВП, 2011. 58 с.

2. Про затвердження всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України [Електронний ресурс]. Наказ. №1202. 8.08.2017. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-09-19/8012/nmo-1202.pdf>. – Назва з екрану.

Радул С.Г. – к.пед.н., доцент

*Льотна академія Національного авіаційного університету,
м.Кропивницький, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО АВІАФАХІВЦЯ

Розглядаючи соціальну та професійну комунікацію як один із необхідних компонентів розвитку самореалізації в професійній діяльності майбутнього авіаційного фахівця необхідно виокремити основні елементи, а саме: лінгвістичну компетенцію, соціолінгвістичну компетенцію, міжкультурну компетенцію та психолого-педагогічну компетенцію. Проте базовими складовими соціально-професійної комунікації є: професіоналізм, організація взаємодії у соціо-культурному середовищі та самореалізація.

Науковець І. Багаєва виділяє три складових у структурі професіоналізму: професіоналізм знань, професіоналізм спілкування, професіоналізм самовдосконалення [2]. Спираючись на вище зазначене, можемо передбачити, що професійна взаємодія пілотів в екіпажі ЦА – це складова професійного спілкування, безпосереднього або опосередкованого, одночасного або послідовного впливу суб'єктів один на одного для виконання льотної діяльності, при головній офіційній ролі командира екіпажу, що нормативно закріплена керівними документами, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності льотного екіпажу.

Професійна взаємодія є основою й умовою встановлення найрізноманітніших відносин у професійному середовищі авіакомпанії та в екіпажі. Вона виявляється у формі організації спільної діяльності, спілкування, емоційного співпереживання. Спільна діяльність як форма професійної взаємодії передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини, істотними характеристиками

яких, є просторово-часова присутність учасників, їх особистий контакт, наявність єдиної мети, органів організації і керівництва, розділення процесу діяльності між учасниками, розвиток міжіндивідуальних зв'язків [3].

У процесі діяльності авіаційних фахівців виникають необхідні комунікації, емоційні впливи, конструктивні дії у вирішенні спільних завдань льотної діяльності. Предметом спільної діяльності в екіпажах ЦА є зв'язки, відносини, сумісні заходи. Зазначені процеси взаємодії здійснюються перцептивно через психологічні механізми емпатії, рефлексії, атрибуції, ідентифікації і стереотипізації.

Сукупність таких якостей, як рефлексивність, гнучкість, емпатійність, комунікативність, формується на основі справжнього інтересу до партнера, до його діяльності, бажання працювати разом, брати участь у загальній справі. Здатність до співпраці інтегрує, вбирає у себе комплексні уміння: формулювати свою точку зору, слухати та чути іншого, з'ясовувати точки зору своїх партнерів, вирішувати розбіжності за допомогою логічної аргументації, не переводити логічні протиріччя у площину особистих взаємин, заохочувати активність іншого й своєчасно проявляти свою ініціативу; здійснювати емоційну та змістовну підтримку тому, хто цього особливо потребує; надавати іншому можливість утвердитися, спробувати сили у різних видах діяльності; стати на позицію іншого та координувати різні точки зору, здійснюючи обмін думками; обирати діалогічну, а не монологічну позицію; органічно поєднувати рольові та міжособистісні ділові та людські взаємини.

Варто виокремити і наступні професійно важливі якості для соціально-професійної комунікації, як позитивне спілкування, розумова рухливість та творчість у діяльності.

Складність професії авіатора передбачає спеціально організований простір професійної підготовки. Формування такого простору складається із ряду умов: стратегічні – підходи, концептуальні позиції, що визначають результат; та технічні – технології професійної підготовки у вузі. Одна із центральних характеристик людини зумовлена її потребою і здатністю проживати у культурному середовищі. Культурне середовище, як життєвий простір людини, ставить її перед вибором, формуючи й реалізуючи її суб'єктні якості, її самість [4, 141-147].

Важливе значення у самореалізації майбутнього авіафахівця в такому просторі має самоаналіз та самоствердження. Самоаналіз у процесі професійної самореалізації виконує три основні функції. По-перше, він сприяє курсантові / студентові адаптуватися до умов середовища життєдіяльності; по-друге, виступає основою динаміки і розвитку самосвідомості курсанта / студента, що дозволяє змінювати уявлення про себе і ставлення до себе у процесі життєдіяльності; по-третє, ставить майбутнього фахівця в авіаційній галузі в активну позицію стосовно свого життя, роблячи суб'єктом своєї життєдіяльності (формується суб'єктивна життєва позиція).

Самоствердження розуміється як реальне соціально-психологічне явище, сутність якого полягає у «реалізації фундаментальної потреби людини у самовираженні та саморозкритті шляхом об'єктивації себе у формах життя» [1,

117]. Під професійним самоствердженням особистості ми розуміємо ствердження своєї індивідуальності у професійній діяльності як особистості, суб'єкта й професіонала у своїй єдності. Головним елементом структури професійного самоствердження особистості є професійна самосвідомість. Вона взаємопов'язана із самооцінкою, професійними прагненнями, кар'єрою тощо.

Література

1. Багаева И. Д. Профессионализм педагогической деятельности и основы его формирования у будущего учителя : дис. ... д-ра пед. наук. Усть-Каменогорск, 1991. 338 с.

2. Маркова А.К. Психология профессионализма. М.: Междунар. гуманитар. фонд «Знание», 1996. 308 с

3. Пелипенко А. А. Смыслогенез и структуры сознания (культурологический подход). *Мир психологии*. 1999. № 1. С. 141 – 147.

4. Акмеологический словарь / Под общ.ред. А.А.Деркача. М., 2004.

Руденко Л. А. – д. пед. н., професор
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Литвин А. В. – д. пед. н., професор
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ

Невпинне зростання наукових пошуків у напрямі дослідження комунікативної культури свідчить, що її вважають однією з визначальних властивостей сучасної людини, оскільки вона займає провідне місце в загальнокультурному і професійному становленні особистості.

Сучасні філософські дослідження переконують, що комунікативна культура перетворюється на один із провідних чинників досягнення соціальної стійкості й упорядкованості завдяки стабілізуючому впливу на соціально-комунікативні процеси. Соціально-філософський зміст цього поняття полягає у специфічному прояві соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктних відносин і спрямований на взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного досвіду спільної життєдіяльності [3, с. 9]. В умовах інформаційної цивілізації комунікативна культура є метою (культура діалогу), підґрунтям (взаєморозуміння), засобом регламентації (культура ділового й повсякденного спілкування) комунікативних процесів. Водночас вона виражає специфіку тенденцій сучасного інформаційного суспільства й розглядається як «інтеріоризовані патерни рапортних взаємодій на вербальному й невербальному рівнях репрезентації особистісних потреб» [1, с. 135]. Крім

того, комунікативна культура віддзеркалює позицію особистості щодо потреби взаємодії з іншими, реалізації творчого потенціалу в здатності підтримувати комунікативну взаємодію тощо.

Ми розглядаємо комунікативну культуру в контексті професійної діяльності фахівців соціономічної сфери. Сучасні психологічні дослідження підтверджують широко відомий факт – успіх їхньої професійної діяльності залежить на 50 % від рівня їхньої комунікативної культури. Варто відзначити, що при цьому акцентується увага як на значенні психологічних особливостей учасників комунікативного акту, так і на власне соціальних (економічні, політичні, духовні, ідеологічні) характеристиках змісту культури спілкування. Відтак, правомірно зазначити, що зміст поняття комунікативної культури детермінований особистісними чинниками, а, отже, потрібно обов'язково її формувати в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Комунікативна культура характеризує сутність спілкування як систему взаємодії, стосунків, контактів тощо, визначає його як цілісне суспільне й духовне, зокрема психологічне й моральне утворення. За змістовим наповненням воно наближається до комунікативної етики (системи моральних принципів, норм і цінностей, покликаних надавати міжособистісним і загальносуспільним взаєминам гуманістичного значення) і забезпечує, передусім, успішну адаптацію людини до соціального середовища, зокрема професійного. В основу комунікативної культури фахівця покладається загальна особистісна культура, виражена в системі потреб, соціальних якостей, стилю діяльності та поведінки людини. У якості засобу формування особистості комунікативна культура ґрунтується на пізнанні її адаптивних можливостей, що допомагають людині діяти відповідно до культурних стандартів значущого для неї оточення. У комунікативній культурі відображається також ступінь соціальної активності особистості, суспільна значущість норм її поведінки, застосування відповідних засобів комунікативної діяльності під час виконання соціальних і професійних функцій.

Викладене дає підстави стверджувати, що комунікативна культура повною мірою включає сутнісні особистісні характеристики (здібності, знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації, настанови, особливості характеру) і є необхідною умовою успішної реалізації особистості в професійній сфері.

Спираючись на результати аналізу наукових розвідок із проблеми, узагальнивши їх ідеї й положення, пропонуємо розглядати комунікативну культуру фахівців соціономічних професій як інтегровану характеристику особистості – суб'єкта професійної діяльності, що забезпечує реалізацію професійної компетентності в комунікативній діяльності під час трудового процесу і водночас сприяє їхньому особистісному та професійному зростанню [2., с. 47]. Вона ґрунтується на фахових знаннях і комунікативних уміннях, навичках професійного спілкування, соціально-особистісному досвіді та детермінується індивідуальними якостями особистості, необхідними для успішного виконання професійної діяльності.

Отже, комунікативну культуру фахівців соціономічних професій розглядаємо як соціально та професійно важливу особистісну якість, що сприяє реалі-

зації їхньої професійної компетентності, та в сучасних ринкових відносинах визначає рівень успішності й ефективності роботи соціальної сфери. З огляду на це, вважаємо формування комунікативної культури майбутніх фахівців цієї сфери одним із пріоритетних завдань їхньої професійної підготовки.

Література

1. Руденко Л. А. Філософсько-педагогічні виміри поняття комунікативної культури фахівців соціономічних професій. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2018. Вип. 18. С. 134–146.

2. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.

3. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук / 09.00.03. Київ. 2000. 18 с.

Совач К.О. – старший викладач
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

PROJECT ACTIVITY AT ENGLISH CLASSES AS A STEP TO THE RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS OF THE FACULTY OF ECONOMICS

Project activity at English classes is an important component in studying the course “Foreign Language for Professional Purposes” at higher educational establishments. It is important to equip students of non-philological specialties with methods of mastering knowledge. And the project method helps, as it ensures the implementation of the principle of cultural relevance in the humanitarian educational space. It enables the integration of knowledge in various scientific fields, and, moreover, it helps to build a process of interaction between a student and a teacher based on cooperation and pedagogical support for development [2, p. 216].

Having analyzed basic issues of project activity, we find some definitions of the project method. W. Kilpatric, for example, who is considered to be the father of the project method, believes that “project method is a whole hearted purposeful activity in a social environment” [4]. J. Stevenson assumes that “a project is problematic act carried to completion in its natural setting” [5]. Project Method is recognized as “full participation in typical experiences generally involving group activity or group relations” [3].

Most studies have tended to focus on different types of projects used at foreign language classes among which are the following: research, creative, informational, role-playing, and practice-oriented as well. In general, project activity at foreign language classes covers three stages: proposing a research topic, planning the content,

agreeing on the general line of project development, its presentation and discussion of the obtained results.

The effectiveness of applying the project method depends on the students' level of preparation. They must possess such skills as intellectual (work with information, analyze, systematize, generalize, establish associations with the previously studied, and draw conclusions); creative (put forward ideas, find options for solving the problem, predict the possible consequences of decisions); communicative (defend one's point of view, find a compromise, predict the results); social (be responsible for the results of the work, understand and respect others' point of view).

The research activity of the project direction requires students to take an active cognitive position based on finding an answer to any interesting question. It allows to develop and evaluate both the subject and meta-subject skills of students. Solving various tasks within research activity is a step that supports the students' individualities, helps to master different ways of acting, activates their speech activity, provides an opportunity to try out different ways of solving the problems, and allows to use these solutions in different spheres of life.

It should be noted that the teachers of Faculty of Economics of Kherson State Agrarian and Economic University have compiled the textbook for undergraduates, namely senior students specializing in Economics, Management, Accounting and Audit, and other such specializations [1]. According to this textbook English is taught at the university. While composing the textbook we did not focus at the implementation of tasks of project activities. However, at classes we actively use the topics prescribed in the textbook to perform project tasks. Thus, for example, within the third unit (Factors of Production. The Basic Economic Problem) [1, p. 43], after carefully studying the lexical and grammatical material and writing an essay on the topic "Profit-making factors of production" [1, p. 60], students are invited to complete project tasks on the topic.

Students need to present and defend the project in such a way that it reflects to some extent the topic of perspective qualification paper. For example, project topics – "Human Resources or "Labor", "Capital", "Entrepreneurship", "The ways of increasing production in Ukraine, Great Britain and the USA" – can become the basis for the implementation of qualification projects on the topics "Analysis and development of human capital of an industrial enterprise", "Strategic management of the resources of an industrial enterprise", "The influence of international quality systems on the competitiveness of the company's goods", "The state of the labor market: threats to regional development", "The state and problems of entrepreneurship development in Ukraine", etc.

Completing project tasks and participating in the project allows students to see the practical benefits of learning English. The result is the increasing the interest in studying "Foreign Language for Professional Purposes", research work and its application in various foreign language speech situations. Therefore, it contributes to the growth of students' communicative competence, the development of their speech personalities as well.

To further our research we plan to outline typical mistakes (lexical, grammatical, stylistic) made by students when project defending.

References

1. Мазур О., Совач К. Англійська для економістів=English for Economists: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2021. 232 с.
2. Никонорова Л. Інноваційні технології в освіті: метод проєктів у вивченні іноземних мов. *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11. Том 2. С. 216–222.
3. Hosis J.F. An Outline of the Problem-Project Method. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/801756.pdf> (дата звернення: 05.10.2022).
4. Project Method: Steps, Types, Principles. Merits and Demerits. Studyquirk. URL: <https://www.studyquirk.com/project-method-stepstypesprinciples-merits-and-demerits/> (дата звернення: 03.10.2022).
5. Stevenson J.A. The Project Method Of Teaching. Kessinger Publishing, LLC, 2007. 320 p.

Сухенко І. М. – здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Херсонського державного аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ЛЮДИНИ

Проблема створення професійного іміджу людини є актуальною, незважаючи на труднощі, перешкоди, політичні зміни тощо. Там, де є конкуренція, вільний вибір, де діяльність підприємства та особистості дедалі більше орієнтована назовні, на клієнта, партнера, успіх більшою мірою залежить від цього, що ми собою уявляємо, яке враження справляємо, як ми вписуємося в ту або ту ситуацію, тобто йдеться про наш образ (внутрішній і зовнішній). І якщо він не сприяє професійній діяльності, його слід змінити, спираючись на принципи:

- імідж будується відповідно до очікувань, потреб, інтересів людей, які оточують;

- при формуванні власного образу слід враховувати особливості соціальної психології і психології особистості, буденної свідомості, ідеологічних поглядів, культури, традицій, стереотипів тощо. Є можливість, що найпривабливіший образ може викликати негативні емоції;

- образ повинен бути привабливим, щоб викликати позитивні емоції і швидко набувати популярності;

- позитивно, якщо образ має індивідуальність, яка є важливим помічником у діяльності та спілкуванні. Унікальність може бути підкреслена зовнішністю, одягом, голосом, особливостями характеру, майстерністю, освітою, захопленнями тощо. За допомогою цього можна вражати уяву, залишаючи свій образ надовго в пам'яті інших;

- оскільки йдеться про професійний імідж, то важливо, щоб образ якимось пов'язаний був із родом діяльності та продукцією, що виробляється.

Вважаємо доречним, виділити такі етапи побудови професійного іміджу:

1. Аналіз всіх складових іміджу за принципом: позитивні – негативні аспекти (позитивні/негативні якості у зовнішньому вигляді, культурі мови, манерах, особистісних якостях, професійних і моральних якостях). Це буде лише приблизний опис, оскільки є властивості, які не вписуються в цю схему (наприклад, кирпатий ніс). Крім того, до такого аналізу необхідно підходити діалектично: з одного боку, така якість, як прихованість, – небажана, але, з іншого боку, за інших обставин, вона може бути позитивною.

При роботі над своїм іміджем важливо мати на увазі, що на його зміст великий вплив можуть мати такі фактори, як соціальне походження, сім'я, освіта, віросповідання, політичні переваги, друзі, партнери, хобі тощо. По можливості, необхідно скласти ще кілька схем і попросити близьких та колег заповнити їх. Характеристики можуть бути стислими, але дуже важливими: вони виявлять на переваги і недоліки, про які людина і не здогадувалась.

2. Кожна особистість – сукупність суперечностей, і це норма, але деякі бажано усунути, оскільки вони руйнують цілісність іміджу, знижують його позитивну значимість. Наприклад, привабливість первинного візуального образу ділової людини (бездоганний костюм, доглянутість) може бути повністю зруйнована великою кількістю жаргонних слів і жуйкою в роті.

3. Узагальнення отриманих даних та опис іміджу, пошук відповіді питанням: чи відповідає він напряду вашої діяльності і чи сприяє успіху?

Слід пам'ятати, що зміст іміджу дуже рухливий: це залежить від професії і посади (секретар, інженер, банкір, продавець, водій, директор, вчитель), від культури підприємства, від місця знаходження установи (село, місто, філія за кордоном), від особи партнера, а також від інших факторів. Проте при створенні професійного іміджу необхідно орієнтуватися на якісь загальні канони, які сформувалися в результаті історичної практики людини.

Первинний образ (зовнішній вигляд, мова, голос, манери) – дуже значущий, він має перше враження і може багато розповісти про людину. Робота щодо вдосконалення зовнішнього образу складна і вкрай важлива, але недостатня для формування належного професійного іміджу. Кожен із нас при оцінці того чи того працівника стикався із висловлюваннями типу: «так, приваблива людина, але непрофесіонал» або «він знаходить швидко спільну мову з клієнтами, але їй не можна довіряти». Звідси випливає, що імідж – це цілісне, гармонійне явище, його неможливо розкласти частинами. У ньому важливо все: і зовнішній, і внутрішній образ, що включає особистісні, професійні та моральні якості.

Моральні якості для ділової людини важливі не менш, ніж професійні. Емпіричний досвід переконує в тому, що у більшості українців вельми абстрактні, мізерні та примітивні уявлення про норми, цінності та принципи моралі, а з рівнем моральності в країні серйозні проблеми. Ситуація, що склалася закономірна: якщо професійній підготовці приділяється багато часу (спеціальні навчальні заклади, різні курси, семінари, навчальні ігри), то

моральна освіта і виховання відбувається часто стихійно. Тому іноземці цілком справедливо кажуть, що з нами складно співпрацювати, оскільки ми не маємо етики бізнесу.

Отже, вдалий професійний імідж визначається тим, наскільки він відповідає характеру, вимогам виконуваної роботи, образу організації. Він не повинен викликати сумнівів у професіоналізмі, моральності співробітника і повинен відповідати очікуванням партнерів, клієнтів. Це можуть бути очікування звичного стилю поведінки, манери триматися, говорити, одягатися, приймати рішення. Якщо партнер з ділового спілкування викликає довіру, його імідж виконує додаткову функцію – створює передумови для конструктивної спільної діяльності.

Набуття вдалого іміджу дозволить досягти великих успіхів у професійній діяльності, максимально підкреслити найкраще в людині, надасть їй більше впевненості у себе. Адже, образ повинен правдиво відображати найкращі якості ділової людини, а не бути прикрашеною або відрепетитованою. Якщо людина не здатна виправдати очікування партнерів, клієнтів, її імідж впаде, як картковий будинок.

Література

1. Варнавська І.В. (2022). Інноваційне освітнє середовище як чинник розвитку професійної компетентності. *The First Special Humanitarian Issue of Ukrainian Scientists. European Scientific e-Journal*, 2 (17), 80-93. Ostrava: Tuculart Edition.
2. Огорілко О. (2005). Створення позитивного іміджу управлінця. *Психолог*. №48. С.6-10.

Фурсенко Т. М. - канд. пед. наук
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БІЗНЕС АНГЛІЙСЬКОЇ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нашою кафедрою забезпечується викладання тренінг-курсу «Іноземна мова для бізнесу» для магістерської ОП "Соціологія економіки та підприємництва". Основне завдання курсу – розвиток навичок володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності, що дозволить підготувати здобувачів до ефективної іншомовної комунікації в професійному середовищі, поглибить знання про правила ділового етикету та мовні особливості ділового спілкування, а також сприятиме розвитку так званих soft skills (навички успішної взаємодії в команді під час розв'язання робочих питань) [1].

Після проходження курсу здобувачі будуть озброєнні мовним інструментарієм, що забезпечить здатність активного слухання; вміння вести

перемовини; вміння переконувати; вміння презентувати та виступати публічно; storytelling (вміння здійснювати зв'язну розповідь); навички письмової бізнес-комунікації [1].

Відповідно тренінг-курс спрямований на забезпечення ЗК4 (Здатність працювати у міжнародному контексті) та СК 5 (Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проєктів українською та іноземною мовами) і СК 6 (Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями) у відповідності до Матриці компетентностей та результатів навчання для ОП «Соціологія економіки та підприємництва».

Всі вказані уміння є запорукою успішної та продуктивної роботи з колегами в іншомовному середовищі, що є особливо актуальним, враховуючи євроінтеграційний вектор нашої держави.

Зазначені компетентності реалізуються шляхом застосування комунікативного підходу та методів інтерактивного навчання (презентація, рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм», конкурси з практичними завданнями та їх подальше обговорення, метод проєктів). Викладання здійснюється з використанням ІКТ – ресурсів Wordwall та Kahoot (квізи, вікторини, тести), Quizlet (флеш карти для вивчення вокабуляру), інтерактивні дошки, що мають опцію спільного використання - <https://liveboard.online> або <https://jamboard.google.com>, що робить навчання student-centered (студентоцентрованим) та забезпечує ефективність курсу.

Серед особливостей викладання курсу варто зазначити його фокус на практику мовлення – цей курс є набагато більш розмовним в порівнянні з дисциплінами «Іноземна мова» та «Фахова іноземна мова». Якщо в останньому випадку основна мета курсів полягає в розширенні словникового запасу здобувачів, що розраховано на підвищення здатності до роботи з іншомовними джерелами, аналізу та пошуку інформації іноземною мовою (на ряду з вивченням та повторенням основ граматики), то курс бізнес англійської спрямований саме на розвиток навичок комунікативної взаємодії у бізнес середовищі, тому обов'язковим елементом практики здобувачів на занятті є побудова діалогів та обігрування нового вокабуляру у так званих role-play.

Відповідно всі види навчальної діяльності тих, хто навчаються, на занятті слугують своєрідною «підводкою» до найважливішого практичного компоненту. Зазвичай заняття починається з warm-up – невеликого питання на обговорення, пов'язаного з темою заняття. Розглянемо, для прикладу, тему здійснення переговорів по телефону. Так, здобувачі отримують завдання виразити свою точку зору стосовно ефективності телефонного діалогу у порівнянні з електронною поштою та месенджерами, відповідають на запитання про роль телефонних дзвінків у їх професійній діяльності та поширене сприйняття бесіди по телефону як досить стресового заходу. Після обговорення наступним етапом буде завдання на прослуховування прикладу діалогу, в якому співрозмовники (менеджери компанії) намагаються знайти вирішення поточних завдань та обговорити шляхи вирішення потенційних проблем. За прослуханим матеріалом студентам пропонується дати відповідь на ряд запитань. Таким чином здійснюється презентація нових фраз, що слугує

контекстом для подальших видів завдань на занятті, і є корисним, оскільки, по-перше, це полегшує розуміння таких інтуїтивно незрозумілих фраз як “Could you run it by me once again” та, по друге, сприяє їх засвоєнню завдяки задіянню додаткових каналів сприйняття інформації. На етапі прослуховування та перевірки розуміння почутого робота з контекстом завершена.

Наступним етапом є робота з мовними одиницями – корисними фразами. Так, студентам пропонується прослухати діалог ще раз та заповнити пропуски у реченнях. Наступним пунктом йде робота на розподілення запропонованих фраз за функціями – ті, що корисні для уточнення почутого, перепитування, уникнення непорозуміння, відхилення від теми тощо. Наступний вид діяльності – пошук помилок у фазах, що вивчаються. Якщо заняття відбувається в онлайн режимі, то на цьому етапі доцільно використовувати інтерактивні дошки та сесійні зали для обговорення результатів з подальшим отриманням зворотного зв’язку та сумісним обговоренням. Таким чином вже на етапі вправління передбачена групова та парна робота та здійснення взаємодії.

На етапі продукування студентам пропонується обрати з переліку тем ту, що, на їх думку, сприятиме якомога більшій кількості ідей для обговорення (новий проект компанії, питання, що викликають незадоволення серед персоналу, способи мотивації працівників тощо). Коли тема визначена, здобувачі мають декілька хвилин, щоб згенерувати ідеї про можливі питання та проблеми, що будуть обговорюватись у майбутній телефонній розмові. Далі викладач звертає увагу на модель діалогу (привітання – відповідь – причина дзвінка – реакція та додаткове запитання – прохання перефразувати сказане – відхилення від теми – спроба повернути дискусію у правильне русло – вибачення – презентація рішення – погодження - прощання).

Таким чином, зазначений алгоритм сприяє формуванню у здобувачів практичних навичок спілкування у життєвих бізнес ситуаціях, що досягається завдяки принципу presentation – practice – production.

Література

1. Soft skills: чому ці навички такі важливі сьогодні? URL: <https://jobs.innovecs.com/uk/blog/soft-skills-vazhlyvi-syogodni/>

Шевчук С.М. – д. географ. н., професор
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Чувпило В.В. – канд. н. з держ. упр., доцент
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Ласло О.О. – к. с.-г. н, доцент
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аграрний сектор України визначається рівнем внутрішнього та зовнішнього ринку земель сільськогосподарського призначення, що передбачає імплементацію державної земельної реформи, виважений економічний механізм її регулювання із грошовою оцінкою земельних ділянок; комплексне планування та раціональне використання земельних ресурсів, що потребує висококваліфікованих фахівців із геодезії та землеустрою, готових якісно виконувати геодезичні та землевпорядні роботи, забезпечувати власників земельних ділянок та землекористувачів супроводжувальним планово-картографічним матеріалом тощо.

Саме тому пріоритетним завданням професійної освіти є: підготовка кваліфікованого працівника із геодезії та землеустрою, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією та орієнтується у суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Починаючи із 2015 року система підготовки землевпорядних та геодезичних інженерних кадрів зазнала істотних змін, адже із затвердженням урядом нового переліку знань та спеціальностей була запроваджена єдина спеціальність 193 Геодезія та землеустрій у межах галузі знань 19 Архітектура та будівництво [1]. Нині у Полтавському державному аграрному університеті, запроваджено освітньо-професійну програму Геодезія та землеустрій, яка спрямована на забезпечення якісної підготовки бакалаврів здатних до розв'язання складних спеціалізованих задач із геодезії та землеустрою, що передбачає, з урахуванням умов формування ринку землі, виконання геодезичних робіт та земельного проєктування, здійснення оцінки і моніторингу земель, кадастру та планування територій [3].

Підготовка майбутніх фахівців з геодезії та землеустрою на даній освітній програмі базується на переважанні прикладної спрямованості освітнього процесу, що реалізується внаслідок поєднання аудиторної і самостійної навчальної діяльності студентів із навчальними та виробничими практиками. Реалізація освітньої програми відбувається із залученням до освітнього процесу професіоналів-практиків із геодезії та землеустрою та надає можливості академічної мобільності у вітчизняних та зарубіжних закладах вищої освіти, розширює можливість вивчати міжнародний досвід оволодіння професійними

знаннями. Програма враховує запити на професійну підготовку фахівців Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області, Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації [3].

У даний час професійна освіта все більш орієнтована на спеціалізовану підготовку кадрів, які мають високий рівень професійної компетентності. Професійна компетентність – це інтегративна якість особистості спеціаліста (здатність та готовність ефективно виконувати професійну діяльність), що складається з системи виявлених у діяльності професійних ключових, базових та спеціальних компетенцій, що включають підсистеми адекватних знань, навичок, професійних умінь, освоєних узагальнених способів професійних дій, а також професійно-важливих якостей [2].

Освітня програма Геодезія та землеустрій спрямована на *формування професійної компетентності здобувачів*, а саме знання теоретичного змісту предметної області: поняття, концепції, принципи, способи, методи топографо-геодезичної і картографічної діяльності, землеустрою, моніторингу, охорони земель, оцінки земель; інженерно-геодезичних вишукувань і створення геопросторових даних; *уміння* із планування та виконання геодезичних, топографічних та землевпорядних робіт (із дотриманням охорони праці та природи), опрацювання отриманих результатів із застосуванням розробки та реалізації проєктів у сфері геодезії та землеустрою, розроблення технічної документації, способів охорони, моніторингу, раціонального використання ґрунтів (з дотриманням принципів сталого розвитку), застосування теоретичних знань щодо регулювання земельних відносин й практичних навичок у веденні державного земельного кадастру та реєстрації земель, здійснення еколого-економічного обґрунтування сівозмін і робіт із територіального землеустрою, збирання, опрацювання та використання фотограмметричних та інших матеріалів для геодезії та землеустрою, зокрема проєктування, будівництва, експлуатації інженерних споруд, у земельному кадастрі для реєстрації земельних ділянок; оформленні різних видів цивільно-правових угод тощо; *мобільність знань* аналізу нормативно-правових актів регламентації дій із землею; *гнучкість методів та самореалізації* професійної діяльності під час ведення підприємницької та управлінської діяльності; *критичність мислення* з метою оптимізації використання земельних угідь.

Отже, професійна компетентність бакалаврів із геодезії та землеустрою, інтегрує якісні характеристики особистості (самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, творчий підхід до справи, вміння доводити її до кінця, вміння постійно вчитися та оновлювати знання), якості мислення (гнучкість, абстрактне, системне та експериментальне мислення), комунікативні якості (комунікабельність, спроможність до співпраці, вміння вести діалог), та теоретичну і практичну готовність до здійснення фахової діяльності, що визначає їх здатність до розв'язання професійних завдань та характеризує його професіоналізм.

Література

1.Євсюков Т. Де навчатимуться майбутні геодезисти та землепорядники? Землепорядний вісник. 2018. № 8. С. 11–14.

2.Лозовий О. Т. Про підготовку бакалаврів із землеустрою і кадастру / О. Т. Лозовий, В. В. Тишковець. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Agrarnyj-visnyk-Prychornomorja/Sg_T_E_n/2009-v51/Statti/2009-v51Statti-Lozovuj.pdf.

3. Освітньо-професійна програма Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» Полтавського державного аграрного університету / С. Шевчук, С. Поспелов, О. Ласло, В. Чувпило О. Мордасов. URL: <http://file:///D:/%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B0/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/oprbakalavrgeodeziyatazemleustriy202211.pdf>

Штиба В. О. – студентка,

Перета К.В. – студентка,

Собчук А.В.– студентка

ВСП «Дубенський педагогічний фаховий коледж РДГУ»

м. Дубно, Україна

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Непроста ситуація в житті України, диктує нам загальні зміни, пов'язані із різними сферами життя в країні, і відповідно, зумовлює появу нових вимог до організації освітньої системи. Зокрема, це стосується професійної підготовки майбутніх вчителів. Завданням сучасної освіти є підвищення кваліфікації та майстерності молодих спеціалістів з метою швидкої адаптації в непередбачуваних і мінливих умовах сьогодення. Слід також зазначити, що важливим є також удосконалення вміння ефективно розв'язувати проблемні ситуації. Реалізація такого рівня вимог до освіти можлива в тому випадку, коли вчитель являється високопрофесійним, компетентним фахівцем своєї галузі. Такий фахівець повинен не тільки володіти професійними знаннями та вміннями, він має усвідомлювати значення своєї професійної праці.

Однією із найважливіших вимог, які постають перед майбутніми фахівцями- це комунікативна компетентність вчителя. Слід також зазначити, що набуття комунікативної компетентності стає домінуючою метою навчання.

Необхідним інструментом гуманізації освіти є майстерність психологічного спілкування педагога та його комунікативна компетентність. Лише того можна назвати справжнім педагогом, хто вміє налагодити стосунки з вихованцями, батьками, якому притаманні вміння зрозуміти своїх партнерів, спрямувати процес спілкування на досягнення педагогічних завдань [2].

Вчитель – це професія, яка належить до системи "людина – людина", тому її діяльність не можна розглядати ізольовано від основ комунікації. Обов'язковою вимогою до професії цього типу є прагнення до спілкування, уміння легко вступати в контакт з незнайомими, стійке гарне самопочуття при роботі з людьми, володіння мовою, мімікою, жестами, розвиненим мовленням, уміння слухати.

Для аналізу поняття "комунікативна компетентність", слід звернутися до різних трактувань цього терміну. Наприклад лінгвісти це поняття розглядають як "сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування в конкретному спілкуванні в ролі адресанта й адресата". Методисти – "як здатність людини встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими індивідами". Така компетентність не лише складається із сукупності знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування, а й припускає вміння змінювати глибину й коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим партнерами по спілкуванню [1;2].

Поняття комунікативної компетенції у науковий обіг увів у 1972 році лінгвіст Д. Хаймз. Теорія була орієнтована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. Саме з 70-х рр. минулого сторіччя і розпочалися інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетенції.

За основу класифікації професійно-комунікативної компетентності майбутнього педагога слід взяти модель, запропоновану лінгводидактом Т. Симоненко та психологом П. Черевко. Аналізуючи їхні праці ми виділили такі компоненти комунікативної компетентності, як:

- лінгвістичний (оволодіння мовою спілкування на основі знань про її структуру та особливості функціонування, володіння професійним словником);
- когнітивний (теоретичні знання з психолінгвістики, комунікативної лінгвістики, риторики);
- предметний (уміння знаходити, аналізувати, синтезувати необхідну для певної професійної ситуації інформацію);
- прагматичний (забезпечує продукцію, сприйняття, аналіз і корекцію власного та чужого мовлення);
- технічний, або поведінковий (оволодіння технікою вербальної та невербальної комунікації, ситуативна адаптивність у професійно значущих ситуаціях, уміння конструктивного розв'язання конфліктів).

Кожна з кваліфікацій тісно пов'язані між собою і певною мірою діють з компетентністю майбутнього педагога для його подальшої роботи у педагогічній сфері [2;4].

Можна сказати, що саме ж навчання і виховання певною мірою і системою взаємодіє із соціально-психологічними особливостями. Значну роль у навчально-виховних завданнях відіграє і саме ж спілкування в діяльності вчителя в його педагогічній сфері. Крім цього педагог повинен мати достатньо розвинені комунікативні вміння, що сприяють на створення педагогічного клімату [3].

Педагог та його педагогічні комунікації, їх же ж ефективність залежить від чітких і доступних формувань, тих самих комунікативних умінь, їх змісту та сформованості.

Роблячи висновки з вищесказаного, розуміємо, що комунікативна компетентність певним чином містить в собі інтегральний професіоналізм, який поєднує між собою елементи професійної і загальної культури, це являє собою достатній рівень сформованості самоосвіти, освіченість майбутнього педагога, самостійне ж вирішення певних пізнавальних проблем. Конкретизуючи дану систему педагогічної творчості, їх досвіду, умінь, навичок показує нам готовність педагога взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу.

Комунікативна компетентність не обмежується вміннями, а й є необхідною складовою соціальної та загально культурної компетенції самої ж людини її особистості. Результатом такого виховання повинно бути формування адекватних вмінь, виділяючи при цьому стратегії досягнення в мовних формах, а також використовувати вміння дотримуватися правил етикету і поведінки в колі спілкування.

Література

1. К. В. Крилова Комунікативна компетентність як педагогічна категорія. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10230>
2. Т. А. Денищич Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з політології та історії. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/16.pdf.pdf
3. Корніяка О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав Хмельницький: ПП «СКД», 2011. Вип.8. С. 33 – 45.
4. Ковальська Н.А. Формування професійної та комунікативної компетентності майбутніх фахівців. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6151>

Беспалова Н. В. – старший викладач,
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕНІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Метою створення розмовного клубу »Share and Care» з навчальної дисципліни "Іноземна мова" для здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей бакалаврського рівня є підвищення зацікавленості до вивчення дисципліни, розвиток навичок самостійної та індивідуальної роботи, формування відповідального ставлення до суспільних проблем [2, с. 2-5]. Під час самостійної та позааудиторної роботи над англійською мовою студенти повинні виробити власні стратегії навчання та оволодіти умінням вчитися, яке вони зможуть застосовувати і в роботі над іншими дисциплінами.

Зміст самостійної роботи студентів визначено у Карті самостійної роботи студента, що є додатком до Робочої програми навчальної дисципліни і варіюється залежно від курсу і рівня володіння іноземною мовою, типу завдань, форм контролю тощо. Самостійна робота студентів полягає у підборі та опрацюванні додаткового матеріалу для оволодіння новими знаннями, навичками та уміннями з фаху іноземною мовою, виконанні індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Студенти 1 курсу, залежно від рівня володіння іноземною мовою, визначеного на вступному тестуванні, і рівня базового підручника, матеріал якого вони опрацьовують, отримують різні за складністю і наповненням завдання, зміст яких співвідноситься із змістом базового підручника, завдання до посібника для домашнього читання, додаткові матеріали з сайту кафедри, завдання до DVD, що додається до базового підручника, або завдання, виконання яких не передбачає використання чітко визначеної опори[1].

Форми контролю визначаються завданням і варіюється від здійснення індивідуального пошуку інформації з Internet, підготовки доповідей за визначеними темами, проведення презентацій, дискусій за обраними темами тощо.

Метою курсу «Іноземна мова» виступає досягнення студентами знань, навичок та умінь на рівні B1(+)-B2, що реалізується шляхом досягнення таких цілей:

Практична: формувати у студентів загальні та професійно орієнтовані комунікативні мовленнєві компетенції (лінгвістичну, соціолінгвістичну і прагматичну) для забезпечення їх ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі.

Освітня: формувати у студентів загальні компетенції (декларативні знання, вміння й навички, компетенцію існування та вміння вчитися); сприяти

розвитку здібностей до самооцінки та здатності до самостійного навчання, що дозволить студентам продовжувати навчання в академічному і професійному середовищі як під час навчання у ВНЗ, так і після отримання диплома про вищу освіту.

Пізнавальна: залучати студентів до таких академічних видів діяльності, які активізують і далі розвивають увесь спектр їхніх пізнавальних здібностей.

Розвиваюча: допомагати студентам у формуванні загальних компетенцій з метою розвитку їх особистої мотивації (цінностей, ідеалів); зміцнювати впевненість студентів як користувачів мови, а також їх позитивне ставлення до вивчення мови.

Соціальна: сприяти становленню критичного самоусвідомлення та вмінь спілкуватися і робити вагомий внесок у міжнародне середовище, що постійно змінюється.

Соціокультурна: досягти широкого розуміння важливих і різнопланових міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій.

Метою курсу виступає досягнення студентами знань, навичок та умінь на рівні B1(+)-B2, а саме формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції у користуванні, що сприятиме їх ефективному функціонуванню у культурному розмаїтті навчального та професійного середовищ. При цьому особливий наголос робиться на поглибленні знань з іноземної мови та удосконаленні мовленнєвих навичок і розвиток мовних умінь і підготовці здобувачів до оволодіння навичками та вміннями іншомовного спілкування у сфері майбутньої професійної діяльності.

Результати поточного контролю знань здобувачів вищої освіти входять як складові елементи до загальної (остаточної) оцінки знань здобувачів з певної дисципліни. Оцінка рівня роботи студента на заняттях – засіданнях клубу здійснюється в межах 20 балів за семестр.

Література

1. Tarnopolsky O., Kozhushko S., Myasoid H., Bepalova N., Medynska S. (2018). *Tourism and Hospitality Industry matters*. Dnipro: Alfred Nobel University, 340 p.

2. Програма проведення засідань розмовного клубу »Share and Care» навчальної дисципліни "Іноземна мова" для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм», 240 «Готельно-ресторанна справа» бакалаврського рівня / Укладачі: Н.В.Беспалова, С.І. Мединська Д.: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 8 с.

Бондар О. П. – к. ф.-м.н., доцент
Економіко-технологічний інститут
ім. Р. Ельворті, м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ

В сучасному науково-технічному розвитку нашої країни науковці разом з прогресивними напрямками розвитку визначають також і проблеми. Це, зокрема технічне і технологічне відставання від рівня розвинених країн світу; низький рівень продуктивності праці; певну ізолюваність у світовому науково-технічному і технологічному обміні; нераціональне використання науково-технічного потенціалу країни [1, с. 140].

Вирішення цих проблем відбувається різними шляхами і засобами. Ми розглянемо деякі їх аспекти, а саме, окремі методичні прийоми формування математичного потенціалу фахівця, як складової його науково-технічного потенціалу, під час його навчання у технічному закладі вищої освіти.

Потенціал (лат. – сила) означає сили, можливості, засоби, що можуть бути використані. Відтак, математичний потенціал ми розуміємо, як систему взаємопов'язаних знань з математики разом з можливостями і вміннями їх застосування.

Особливе місце тут займає науковий потенціал – система продукування наукових знань, спрямована на отримання нового знання, що передбачає можливість його використання і практичного застосування.

Деякі майбутні фахівці, маючи потребу в отриманні нових знань, реалізують її шляхом:

- участі у всеукраїнських і міжнародних математичних олімпіадах,
- спостереження або участі в інтелектуальних іграх математичного спрямування на кшталт «Брейн-рингу»,
- аналізу демонстрації в інтернеті відео з цікавими і нестандартними математичними задачами.

Але метою закладу вищої освіти є залучення щонайбільшої кількості студентів до отримання і продукування нових знань. Для цього в закладі має бути створена система формування наукового потенціалу фахівця, що містить, зокрема, певні методики і засоби засвоєння навчального матеріалу.

Маючи на увазі, що основними функціями науки є оптимальний опис даних спостережень, розкриття їх взаємодії і отримання логічного висновку щодо закономірностей їх змін, наведемо приклад нашого бачення поєднання наукових знань фахівця з практикою їх використання на прикладі вивчення такої дисципліни, як «Економетрика».

В економетриці використовуються дані або спостереження (просторові, часові, просторово-часові) для того, щоб отримати кількісні залежності між параметрами економічних систем. Економетрику часто вважають наукою, розташованою між економікою, статистикою та математикою, тобто наукою, яка носить міждисциплінарний характер.

Тут виникає питання – в якій мірі в першу чергу, викладач економетрики, а, відтак, і його студенти повинні володіти зазначеними дисциплінами? З нашого досвіду, розуміння загальної економічної теорії, як науки, ґрунтується на знаннях математики і математичної статистики, як фундаменті, який дає розуміння кількісних відносин у сучасному економічному просторі.

Але математика, статистика і економічна теорія, взяті окремо, є необхідними, але недостатніми для дійсного розуміння цих відносин. Тільки синергетичне об'єднання всіх трьох частин дає оптимальний ефект.

Разом з тим для формування наукового потенціалу фахівця необхідно поєднувати його наукові знання з практикою. Бажано, щоб викладач був якщо не практиком, то щонайменше добре ознайомленим з досвідом провідних практиків.

Наведемо один з прикладів поєднання теорії з практикою при вивченні економетрики. В дисципліні, зокрема, вивчається апроксимація (наближення) статистичної інформації певними функціями для того, щоб визначити закономірності динаміки інформації, і на цій основі – для оптимального прогнозування її змін.

При цьому природньо, що при навчанні раціонально використовувати реальну статистичну інформацію, тобто працювати «в реальному часі».

Наразі в різноманітних інтернет-джерелах і збірниках статистичної інформації студенти зазвичай спостерігають опис згрупованих даних спостережень і, можливо, їх графічне зображення, рідше – середні значення числових даних.

Але для оптимального опису інформації потрібно мати ще інші важливі числові характеристики, як то дисперсію, середнє квадратичне відхилення тощо. Також серед вивчених в курсі вищої математики функцій здобувачі вищої освіти вчать обирати саме ту функцію, яка більш адекватно відображає спостережувані дані.

Наприклад, разом з використанням коефіцієнта кореляції чи індексу регресії вони згадують чи визнають властивості стандартних функцій, що використовуються при апроксимації. Ці знання і уміння студент отримує, порівнюючи результати багатьох практичних прикладів.

Відтак, узагальнюючи вище зазначене, можна зробити висновок, що одним зі шляхів наближення технічного і технологічного розвитку країни до рівня розвинених країн світу є необхідність ще у технічному закладі вищої освіти закладати у студента основи наукового-практичного мислення, а саме, організувати навчальний процес, який формував би у майбутнього фахівця науковий і, зокрема, математичний потенціал, з максимальним наближенням його до практики сьогодення.

Література

1. Дідківська Л. І. Головка Л. С., Державне регулювання економіки: навч. посіб. 5-те вид. К.: Знання, 2006.

Бородій Т. В. – студентка,
Андрощук І. В. – д. пед. н., професор,
завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти і декоративного мистецтва,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Розгляду питанням професійної компетентності, професіоналізму і педагогічної майстерності майбутніх учителів приділяється все більше уваги. Однак це можливо за умови професійної мобільності педагога. В контексті цього, в останні роки все більше уваги в наукових дослідженнях приділяється питанням професійної мобільності фахівців, зокрема вчителів, які можуть бути професійно-мобільними за наявності професійної компетентності. Однією з причин актуальності цього питання є те, що нині віддається перевага фахівцям, які володіють декількома суміжними професіями. Це пов'язане з скороченням робочих місць. Це ж саме стосується і вчителів, які викладають декілька предметів. Зрозуміло, що вони мають бути суміжними [6, с. 67].

Невпинний розвиток технологій навчання ставить перед освітою нові завдання щодо перегляду її змісту, форм, методів, здійснення навчальної діяльності. Впровадження сучасних моделей і методів організації підготовки майбутніх вчителів сприяє зростанню людського потенціалу [1] та соціально-економічному розвитку країни [2]. Відтак набуває актуальності проблема підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів (у тому числі і трудового навчання), здатних швидко реагувати не лише на зміни в освітньому процесі, упровадження сучасних технологій, а й на зміни в суспільстві й науці загалом.

Термін «мобільність» означає рухливість, готовність до швидкого виконання завдання. Він був уведений в науковий обіг соціологами для визначення явищ, які характеризують переміщення соціальних груп та окремих людей у соціальній структурі суспільства (соціальна мобільність) [3]. Результати аналізу науково-педагогічної і соціальної літератури дають змогу стверджувати, що результатом сучасної професійної освіти має виступати здатність учителів до професійної мобільності нового типу, що базується на основі віри у себе та своє майбутнє, у свої сили й можливості. В контексті цього професійна мобільність не можлива без професійної активності педагога, результат якої вимірюється тим внеском, який робить професіонал у перетворення обставин і самого себе. Адаптація людини до умов професійної діяльності ґрунтується на взаємній зміні власне особистості та її професійного оточення та передбачає ефективне подолання труднощів засобами успішного прийняття рішень, прояву ініціативи, відповідальності й здатності запобігати наслідкам прийнятих рішень [4, с. 146].

Професійна мобільність виявляється у готовності та здатності майбутнього вчителя до прийняття швидких нестандартних рішень, швидкого оновлення та перетворення завдань, знань, умінь і навичок [3], а необхідним елементом у формуванні особистості вчителя визначається когнітивна мобільність, яка характеризує його здатність усвідомлювати й оцінювати труднощі та суперечності різних видів професійної діяльності, самостійно й конструктивно розв'язувати їх відповідно до ціннісних орієнтацій та розглядати будь-яку проблему як стимул подальшого розвитку. Цей вид мобільності розглядається як інтеграційна якість особистості, що узагальнює мотиваційний, креативний і рефлексивний компоненти, які характеризують готовність і здатність особистості до конструктивного розв'язання проблем в умовах педагогічної дійсності [5, с. 11].

Підводячи підсумок можна сказати, що наявність професійної мобільності у майбутнього вчителя є актуальним і корисним. Це дозволить вчителю швидше адаптуватися до різноманітних змін у професійній сфері, нестандартно мислити й діяти у різних ситуаціях при вирішенні творчих чи складних задач, бути здатним до професійного саморозвитку та самовдосконалення [2]. А якщо мати усвідомлення себе як майбутнього учителя, який має бути конкурентоспроможним, вмотивованим опанувати вміння професійного саморозвитку, удосконалюючи свою кар'єру, то це допоможе у вирішенні як особистих, так і суспільних проблем. Адже пріоритетом прийняття на роботу буде мати освідчений і креативний педагог, і такий чинник дає мотивацію до саморозвитку, адаптації і готовність до змін. Саме таке усвідомлення може допомогти майбутнім педагогам бути професійно мобільними.

Література

1. Ажажа М. А., Гонда В., Несторенко Т. П. Человеческий капитал: теоретические основы и механизмы развития // Problems of spatial development of socio-economic systems: economics, education, medicine. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2015, с.63-69. URL: <https://cutt.ly/YFdf3RC>

2. Лівшун О. В. Професійна мобільність як невід'ємна складова розвитку технічних творчих здібностей майбутнього вчителя трудового наічання // Журнал «Наукові інновації та передові технології» Серія : «Державне управління. Право. Економіка. Психологія. Педагогіка». 2022. № 6 (8).

3. Колкунова В. В. Моральне виховання старших підлітків в умовах політехнічного учнівського середовища загальноосвітньої школи: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07. М., 2009, 202 с.

4. Муращенко О. В. Формування професійної мобільності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти // Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи. Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. / за заг. ред. Є. І. Коваленко, упоряд. Т. В. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2019. 262 с.

5. Аракелова Т. А. Взаимное обучение как условие развития когнитивной мобильности у будущих учителей: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург. 2006. 26 с.

6. Брижак Н. Ю. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя // Науковий вісник ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск № 1 (38).

Волошин М. М. – к.т.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

СВІДОМОСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою та суспільством. Як стверджує Бацилева О.В. проблема формування екологічної свідомості досить гостро виникла у ХХ столітті, відколи людство стало усвідомлювати згубні наслідки своєї діяльності, які призвели до екологічної кризи в цілому світі. Прояви цієї кризи ми спостерігаємо в різноманітних сферах життєдіяльності: забруднення навколишнього середовища, зникнення цілого ряду тварин та рослин, нераціональне використання природних ресурсів і т.д. Тому закономірним є те, що в наш час активізувалися філософські, екологічні, психологічні та інші дослідження, пов'язані з необхідністю розуміння взаємодії людини зі світом природи. Це призвело до наукового обґрунтування проблеми формування екологічної свідомості особистості. Дана проблема не є новою, проте залишаються взаємовиключними думками науковців як щодо питань визначення сутності та структури екологічної свідомості особистості, так і власне стосовно категорії свідомості, яка є первинною, і яку слід розглянути в першу чергу [1].

Процес формування екологічного знання досить довгий, на думку Дубового В. І. та Дубового О. В. він обумовлюється розвитком знання про людину та природу; специфіка екологічного знання, таким чином, полягає в його інтегративному характері – здатності концентрувати в собі не тільки філософське, а й природничо-наукове, соціально-гуманітарне знання [2].

Зазвичай під екологічною свідомістю розуміють певне психічне утворення (частину свідомості), пов'язане з відношенням «Людина – Природа». Єдиного тлумачення цього поняття немає. Сагдеева Т. наводить декілька визначень екологічної свідомості [3]:

➤ науково-практичне відображення зв'язку людини та суспільства з теперішнім і майбутнім навколишнім середовищем, необхідність гармонізації відносин між ними;

➤ «...звичайна буденна людська свідомість, змістовно спрямована екологічними сенсами» (В. О. Скребець);

➤ сукупність екологічних уявлень, ставлень до природи, стратегій і технологій взаємодії з нею (В. А. Ясвін).

Для теоретичної інтерпретації екологічної свідомості важливі два моменти: по-перше, це система, яка включає розуміння, по-друге, це передбачення певної діяльності на основі тих знань, які має індивід [4]. Екологічна свідомість як духовна освіта формується в результаті відображення екологічних стосунків і екологічної діяльності. В ідеалі культурне природокористування повинне слідувати принципам нової екологічної свідомості, найсучаснішим науковим розробкам, природоохоронним юридичним нормам, загальним правилам екологічної поведінки, що відповідають гуманістичній етиці [2]. Є найважливішим компонентом екологічної культури, що об'єднує всі види і результати матеріальної і духовної діяльності людей, направленої на досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи, на екологізацію матеріального і духовного життя суспільства. Основною функцією екологічної свідомості є забезпечення оптимізації взаємовідносин у системі «суспільство–природа», запобігання глобальній екологічній катастрофі, розв'язання глобальної екологічної кризи.

Метою екологічного виховання і освіти є цілеспрямоване формування у кожної людини на всіх етапах його життя глибоких і міцних екологічних знань, цілісних уявлень про біосферу, розуміння органічного взаємозв'язку і єдності людства і навколишнього середовища, ролі природи в житті суспільства і людини, необхідності і значущості її охорони і раціонального використання ресурсів, виховання особистої відповідальності за стан навколишнього середовища [5].

Накопичувати і вдосконалювати свої знання необхідно далі в початковій школі, де треба довести молодшим школярам, що в природі все взаємопов'язано; допомогти зрозуміти, для чого людина повинна знати природні зв'язки; навчити дітей будувати власну поведінку в природі на основі знань про взаємозв'язки в ній та відповідної оцінки можливих наслідків своїх вчинків. Молодь може взяти участь в створенні громадських екологічних організацій, проведенні масових природоохоронних акцій, організації акцій щодо збереження біорізноманіття, проведення конкурсів, конференцій, фестивалів та виставок, організації екологічних таборів.

Кінцева мета такої освіти полягає в тому, щоб надати населенню можливість зрозуміти складний характер навколишнього середовища і необхідність для всіх країн розвиватися таким чином, щоб це узгоджувалося з навколишнім середовищем. Подібна освіта повинна також сприяти усвідомленню людством економічної, політичної і екологічної взаємозалежності сучасного світу, з тим щоб підвищити почуття відповідальності всіх країн, що стане передумовою для розв'язання серйозних проблем навколишнього середовища на глобальному рівні. Екологічні проблеми сучасності вимагають від системи освіти все більше приділяти увагу формуванню екологічної свідомості, розуміння навколишнього світу і місця людини в ньому. Виховання екологічної культури молодого покоління допоможе відновити втрачену рівновагу і гармонію у відносинах «людина-природа».

Будь яке знання не має сенсу, якщо не втілюється в практичній діяльності, буденному житті. Принцип єдності свідомості і діяльності, сутність якого полягає в тому, що відображення людською свідомістю об'єктивної дійсності завжди пов'язано з активною діяльністю людини, походить із неї, здійснюється

в ній. Активність, будучи невід'ємною властивістю особистості, виражає ставлення людини до мети діяльності, що виявляється у відстоюванні власних поглядів, діях, завершальною стадією яких є уміння; виступає «передумовою і результатом розвитку особистості». Переконавання дають можливість особистості робити той чи інший учинок свідомо, тобто з розумінням його доцільності. Обумовлюючи поведінку особистості, переконавання, зазвичай, набувають форми мотивів, якими вона керується у своїй діяльності.

Формування екокультури та екосвідомості особистості є необхідними умовами подальшого існування усієї цивілізації. Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної освіченості населення. Подолання екологічної кризи залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. Для вирішення екологічної кризи суспільство потребує не тільки значних економічних та соціальних зусиль, а й докорінної перебудови існуючої на сьогоднішній день екологічної свідомості та системи екологічного знання.

Література

1. Бацилева О. В., Пузь І. В. Навчально-методичний посібник з дисципліни Прикладні аспекти психології: Екологічна психологія для здобувачів вищої освіти освітньої програми «Психологія». Вінниця, 2019. 195 с. URL:<https://r.donnu.edu.ua/bitstream/>
2. Дубовий В. І., Дубовий О. В. Екологічна культура: навчальний посібник. / В.І.Дубовий, О.В.Дубовий. –Херсон:Грінь Д.С. 2016. 256 с.
3. Сагдеева Т. Формування екологічної свідомості у студентів URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/>
4. Шедловська М. В. Концептуалізація поняття «екологічна свідомість» у соціогуманітарних науках Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2011. Випуск 5 с.197
5. Пошуки шляхів виходу з екологічної кризи. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/ecology/>

Волошина Н. М. – к. філос. н, доцент

Гангал А. В. – к. філос. н.

Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації

Національного технічного університету України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”,

м. Київ, Україна

ВРАХУВАННЯ ПРОФІЛЮ ВНЗ, ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

У студентському (курсантському) середовищі постійно ведеться дискусія стосовно необхідності вивчення філософії у технічних ВНЗ. Більшість студентів, а інколи і недолугі керівники, вважають: “А навіщо технічному

спеціалісту філософія?”. Спробуємо з’ясувати роль філософії у життєдіяльності офіцера, як справжнього фахівця-професіонала.

Слово “філософія” складається з двох слів: філео – люблю і софія – мудрість. Проте вже Піфагор, який впровадив його ще в VI ст. до н.е., розумів під цим словом не стільки любов до мудрості, скільки любов до пошуку істини. Філософія завжди вважалась підґрунтям світогляду. Світогляд формується впродовж усього життя людини під впливом певних зовнішніх умов.

Сформувати у студентів (курсантів) абстрактне мислення, яке допоможе особистості бачити світ в цілому і визначити власне місце у цьому світі, призвана філософія. Формування навичок розумного мислення, оволодіння філософською культурою вимагають значних інтелектуальних, інколи навіть титанічних зусиль, оскільки філософія проникає до глибин людського буття, відкриває шлях до досягнення взаємозв’язків і сутності нашого буття.

Метою вивчення філософії є цілком конкретне прагматичне завдання – озброїти майбутнього спеціаліста загальними уявленнями про проблеми та методи філософії, долучити до діалогу мислителів які жили 2500 років тому, і тих, хто займається творчою діяльністю сьогодні. Вивчаючи філософію, студент (курсант) повинен знаходити для себе відповіді на багато питань, одне з яких: “А як дане теоретичне положення відноситься до реалій моєї майбутньої професійної діяльності?”

Зважаючи на особливості філософського знання, складно, а часом і неможливо профілювати зміст усіх без винятку розділів (або модулів) освітньої програми з філософії. Оптимальним уявляється наступне рішення. З одного боку, зберегти у “непрофільованому” вигляді теми філософського курсу, інваріантні щодо будь-яких профілів базової спеціальності студентів (курсантів), а з іншого боку, акцентувати увагу на особливо значимих для фахового світогляду темах і проблемах.

У процесі навчання дуже важливим є усвідомлення ідеї саморозвитку живої і неживої природи і з’ясування, що джерелом його розвитку є внутрішнє протиріччя. Особливо важливим це являється в умовах ведення війни.

Однією з найважливіших методологічних вимог до офіцера, є виявлення протиріч у процесі їх розвитку і визначення способів їх оптимального вирішення в ході виконання завдань за призначенням. Глибоке розуміння офіцерськими кадрами суті і механізму дії закону єдності і боротьби протилежностей, специфіки виявлення протиріч в збройній боротьбі, дозволяє їм правильно розкривати джерела і дійсні причини змін у бойовій обстановці, заздалегідь передбачати їх, визначати шляхи і методи вирішення протиріч, що назріли, своєчасно усувати недоліки в підготовці військ до успішного ведення бойових дій.

В цілому закони діалектики, виступають методологічним підґрунтям пізнавальної і практичної діяльності офіцерів. З закону взаємного переходу кількісних і якісних змін, передусім, виходить вимога – всіляко підтримувати нове, прогресивне і своєчасно долати старе, віджиле, таке, що не відповідає сучасним умовам.

Важливе значення для діяльності офіцера має закон заперечення-заперечення, який розкриває загальну тенденцію розвитку, його направленість.

Врахування закону допомагає йому боротись, як з некритичним відношенням до досягнень минулого, так і з нігілістичним запереченням отриманої спадщини [1, С.171].

Автори вважають, що у питаннях профілізації викладання філософії доцільно керуватися програмним документом “Паризька декларація з філософії”, що прийнята на міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО “Філософія і демократія у світі”, який проходив у лютому 1995 року.

У прийнятій на симпозіумі декларації з філософії говориться, що “філософський досвід, який не виключає ніякі ідеї з вільного обговорення, який сприяє встановленню точних визначень використовуваних понять, перевірку достовірності думки і докладного розгляду аргументів опонента, дозволяє кожному навчитися мислити незалежно”. “Філософська освіта, формуючи неупереджених і мислячих людей, сприяє їх опірності різним формам пропаганди та готовності прийняти на себе відповідальність з проблем сучасного світу, особливо в області етики”[2, С. 187-190].

Таким чином, філософія формує у студентів (курсантів) методологічну культуру глибокого і всебічного осмислення навчального матеріалу, окремих фактів і явищ дійсності допомагає усвідомлювати внутрішні зв’язки між ними, правильно орієнтуватися у корінних питаннях профільюючих дисциплін. Це досягається тим, що в ході навчальних занять і самостійної підготовки студент (курсант) оволодіває певною сумою знань, діалектичним способом мислення і розумінням методологічної ролі філософських категорій і законів, а також навчається свідомому застосуванню їх у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Волошина Н.М., Саєнко О.Г. Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика). Навчальний посібник. Київ: ВІТІ, 2019. 288с.
2. Заключение международного симпозиума «Философия и демократия в мире». Дом ЮНЕСКО. 15 – 16 февраля 1995 г. // *Вопросы философии*. Москва, 1995. №8. С. 187-190.

Ворохобіна Д. Л. – аспірантка
*Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна
науковий керівник Діденко О. В., д. пед. н., професор*

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНОМ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Сучасні вітчизняні та міжнародні нормативно-правові документи [1; 2; 3], що регламентують підготовку майбутніх судноводіїв, визначають лідерську компетентність як одну з найважливіших, що забезпечує діяльність з навігації та управління судном. Зокрема, на це наголошується у Міжнародній конвенції про

підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року й однойменного Кодексу із змінами і доповненнями, внесеними Манільськими поправками від 25 червня 2010 року. Йдеться про те, що офіцери суднової команди, капітани суден та їхніх помічники повинні уміти застосувати управлінські навички керівника, демонструвати вміння працювати в команді, застосовувати методи управління завданнями і робочим навантаженням членів суднової команди, використовувати методи ефективного управління ресурсами навігаційного містка (у тому числі й ресурсами суднової команди – персоналом), приймати рішення з урахуванням досвіду роботи у складі суднової команди. Також серед вимог до керівного складу суднової команди визначено й інші професійно-особистісні властивості та риси, зокрема впевненість, емоційний інтелект, високий рівень мотивації, впевненість у своїх силах та оптимізм, професіоналізм та відповідальність, робочий авторитет, особиста ефективність, навички ведення переговорів, харизматичність та вміння вибудовувати комунікації, здійснювати менеджмент та мотивацію персоналу суднової команди тощо [1; 2].

Щодо ознак, які повинні бути притаманні ідеальному лідеру, то деякі автори наводять приклади структурних характеристик лідера, розроблених зарубіжними вченими. Ці характеристики об'єднують такі основні психологічні властивості лідера, як чесність, здатність проявляти турботу про підлеглих, дотримання етичних норм, кодексів честі, неформальних і формальних норм і правил поведінки.

Якщо інтерпретувати лідерство на сферу діяльності фахівців з навігації та управління судном, то ця компетентність передбачає найвищий рівень здійснення управлінської діяльності, ефективне та динамічне керівництво високо мотивованою судновою командою завдяки правильно обраному стилю керівництва.

З практичних позицій лідерство у професійній діяльності фахівців з навігації та управління судном передбачає наявність рис харизматичного спрямування. Це означає, що індивідуальні інтереси, потреби й цінності лідера не завжди можуть збігатися з тими, які поділяють члени суднової команди. Але лідер, незважаючи на ці обставини, має демонструвати особисту щирість, прихильність цілям суднової команди, готовність йти на ризик заради їх досягнення. Водночас ми виходимо з того, що харизматичний лідер має навіювати членам суднової команди нові ціннісні орієнтації. Проте цей процес не повинен мати насильницький характер.

У дослідженні ми також виходимо з того, що важливою перевагою харизматичного лідера є підтримка діяльності колективу суднової команди загалом та кожного її члена зокрема з метою створення таких умов, щоб кожен моряк міг проявити свої найкращі риси і якості під час рейсу або у процесі професійної діяльності.

Також для розв'язання проблеми лідерства у професійній діяльності фахівців з навігації та управління судном, потрібно урахувати, що у випадку з харизматичним лідерством капітана судна першорядну роль відіграють не зовнішні стимули (заробітна плата, престижність діяльності тощо), а внутрішня мотивація – потреба у самовираженні, самореалізації, усвідомлення власної значущості, авторитет, визнання з боку керівництва й членів колективу.

Водночас результати аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном та дані пілотного дослідження свідчать про те, що випускники морських закладів вищої освіти не завжди набувають лідерської компетентності. Доводиться також констатувати, що зміст, форми і методи формування лідерської компетентності не повною мірою відповідають сучасним вимогам ринку праці, не забезпечують ефективного формування знань, умінь і навичок, які забезпечують лідерство капітана судно або його помічників. Помітним є також зниження ефективності діяльності науково-педагогічних працівників щодо впровадження нових методів формування і розвитку лідерських якостей курсантів і студентів в умовах освітнього середовища у морських закладів вищої освіти. Такий стан справ обумовлює потребу у впровадженні тренінгових курсів лідерства, спеціально спроектованих для фахівців з навігації та управління судном.

Література

1. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року : Документ від 07 липня 1978 р. No 995_053. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text. (дата звернення: 11.05.2022)

2. Ворохобіна Д. Лідерська компетентність фахівців з навігації та управління судном: теоретичні аспекти. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. (2022). Серія: педагогічні науки, 28(1), 20-33. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.953> (дата звернення: 15.05.2022).

3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 13.11.2018 р. № 1239. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/62784/ (дата звернення: 23.04.2022).

4. Діденко О., Шумовецька С. Акмеологічні засади професійного зростання та лідерства майбутніх офіцерів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки* / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. № 3(26). 166 с. С. 41–53.

Главацька Ю. Л. – к.філол.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

POSTGRADUATES' SCIENTIFIC POTENTIAL DEVELOPMENT AT SCIENTIFIC ENGLISH CLASSES

Renewal of economic and political conditions of life, intensification of social development of the human community influenced the idea of the individual's realization in the society significantly. At the same time, under the conditions of

dynamic socio-economic transformations, there is a need to forecast the subject's ability to successfully performing scientific, labour and other types of activities and their innovative transformations.

The problem of creating conditions for the development of an individual's scientific potential at the stage of professional training is especially relevant. The question of the development of personal attributes forming the personal potential of the future professional as a whole as well as the realization of the internal resources of the individual in the society and professional activity is becoming acute [2].

It is known that the profession of a teacher of a higher educational establishment involves research and teaching activities. The first component determines a specialist's high scientific potential, which is explained by special training during postgraduate studies, the second is acquired as a result of pedagogical experience. The system of professional training, retraining and advanced training of a teacher of a higher educational establishment provides for three stages: pre-professional training of specialists within master's or postgraduate studies; activity as a teaching assistant, which is a connecting link between pre-professional and professional stages; professional stage involving direct scientific and pedagogical practice and improvement of professional and pedagogical skills under various professional development programs (national, institutional, individual).

According to the curriculum of the third (educational and scientific) level of higher education, the discipline "Scientific English" is taught in the second semester of the 1st year and for two semesters in the 2nd year of studying. The textbook "English for Academics" [3] is the basic one. In addition to the main topics, such as "International academic conferences", "University teaching, learning and research", "Academic publications" and "International cooperation" being discussed at classes, the academic programme "Scientific English" provides for tasks of individual work among which the following ones: 1) prepare a report on the topic: "Scientific conference I plan to participate"; 2) describe the website of the faculty and university you work; 3) provide a detailed description of the scientific journals you publish; 4) describe the structure of a scientific article (case study of your scientific topic); 5) describe your own scientific profile and your colleague's one; 6) draw up the syllabus of the subject you teach, or the one corresponding the problem of your research [1], etc.

It is clear that the study of English by postgraduates of non-philological specialties, "Economics" or "Agronomy", for instance, is one of the key ones, as a postgraduate must participate in international conferences, write scientific articles in English, make abstracts to his/her own scientific papers and write a summary for his/her own PhD thesis, that is, to develop his/her scientific potential. English useful phrases [4] are reliable and practical source for such an activity.

Within this paper we'd like to focus attention on the ways English useful phrases are learned and mastered at "Scientific English" classes. Such elaboration and improvement takes place in several stages (there are no references to the names of postgraduates and the titles of their articles as well; examples are given from their practical materials).

Stage 1. Translation into Ukrainian of all fifty-seven items, starting with "Establishing why your topic (X) is important" and ending with "Referring outside

the paper”. Postgraduates make a table in such a way, presenting the original and the translation as well:

<i>Recent theoretical developments have revealed that ____</i>	<i>Останні теоретичні розробки показали, що ____</i>
<i>This problem is well-posed and does not require to impose ____</i>	<i>Ця проблема добре поставлена і не вимагає нав'язування ____</i>

Stage 2. Making up the examples, focusing on the specificity of the own research: “*The acronyms WB and WS stands for “wooden breast” and “white striping” respectively*”, “*Scientists claim that AviHome system demands long pay-back period, thus widespread use of it is doubtful*”, “*This paper is a review of international research of breast-meat myopathies*”, “*It is well-known that breast-meat myopathies is a common problem of the contemporary industrial poultry production*”, “*This method is an innovative alternative to the conventional cultivation method*”, etc.

Stage 3. Writing an abstract for the article considering own scientific domain. Here are some illustrations: “*A possible solution to the problem is the protection of rice crops from weeds and nowadays there is an important issue*”, “*It is concluded that the resistance of plants to lodging is in reverse dependence on the indicator of the average height of plants*”, “*Thanks to GPS and GIS technologies, it is possible to map individualized variations for a better understanding of which crops are suitable for a certain area*”, etc.

Future work should concentrate on examples of postgraduates’ performing tasks of the individual work aimed at improving their scientific potential.

References

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Наукова іноземна мова». Третій (освітньо-науковий) рівень, спеціальність: 051 «Економіка». URL: http://dSPACE.ksau.kherson.ua:8888/pluginfile.php/18806/mod_resource/ (дата звернення: 06.10.2022).
2. Юрченко З.В. Особистісний науковий потенціал: психологічні умови розвитку. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).
3. English for Academics. Book 1. Cambridge University Press, 2016. 176 p.
4. English for Writing Research Papers Useful Phrases. URL: https://www.academia.edu/35611746/English_for_Writing_Research_Papers_Useful_Phrases (дата звернення: 03.09.2022).

Гнидюк О. П. – к.пед.н., доцент
доцент кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Професія прикордонника досить часто має екстремальний характер. Офіцери-прикордонники виконують завдання, що пов'язані з ризиком для життя, а це вимагає максимальної фізичної підготовленості. Це потребує від них не лише належної професійної компетентності, але й відмінної фізичної форми, належного рівня сформованості усіх складових здоров'язбережувальної компетентності. Саме тому проблема її формування і розвитку в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України (ДПСУ) у процесі фізичної підготовки і фізичного виховання є актуальною.

Для цього було проведено експериментальне дослідження, в якому взяли участь понад 130 курсантів. Змінними умовами, які було перевірено під час дослідження, стала організація навчання і, відповідно, педагогічні впливи на курсантів.

Для визначення стану сформованості складових здоров'язбережувальної компетентності було використано різні діагностичні методики, що представлені у дослідженнях А. Мельникова [1], К. Пантелєєва [2], Є. Потапчука [3] та О. Шеремети [4].

Під час дослідження було передбачено розширити уявлення майбутніх офіцерів про сутність здоров'язбережувальної компетентності та значення її фізичної, соціальної і психічної складових в особистому та професійному житті. Для цього було організовано факультатив «Здоров'язбережувальна компетентність: значення для офіцера-прикордонника», який охоплював лекційні, семінарські та практичні заняття. Під час факультативу курсанти вивчали історію становлення та теоретичні основи здоров'язбереження, окремі аспекти здорового способу життя прикордонника. Вони дослідили історію уявлень про здоров'я як найвищу цінність, як суспільну, економічну та особистісну категорію, а також трактування здоров'я в альтернативній медицині.

Для досягнення мети дослідження використовувалися інтерактивні методи навчання. Зокрема під час занять було організовано обговорення з курсантами висловлювань відомих філософів, письменників, що допомагали з'ясувати сутність здорового способу життя. Великі можливості для формування навичок соціального здоров'я давали методи дискусії та аналізу ситуацій. Серед форм використовували роботу в малих групах, індивідуальну роботу з подальшим обговоренням та роботу за методом «мозкового штурму».

Велике значення для формування здоров'язбережувальної компетентності мало виконання курсантами дослідницьких завдань. У такий спосіб курсанти

набувати навичок вирішення складних проблем здоров'язбереження. Для виконання завдань, теоретичних й практичних досліджень викладачі пропонували курсантам завдання, які передбачали спостереження і вивчення фактів, аналіз і систематизацію результатів. Виконання дослідницьких робіт допомогло майбутнім офіцерам навчитися вирішувати складні проблеми професійної діяльності та здоров'язбереження. Особливе значення мало вивчення курсантами таких проблем, як фактори формування фізичного здоров'я, особливості формування соціального здоров'я, заходи з підтримання психологічного здоров'я. Курсанти досліджували зв'язок між властивостями характеру, терпимістю, інтелектом та психічним здоров'ям, факторами служби і здоров'ям офіцера, вивчали методи відновлення здоров'я, основні шляхи підтримання фізичного і психологічного здоров'я. З використанням дослідницького підходу новий матеріал про здоровий спосіб життя курсанти засвоювали не через запам'ятовування, а через дослідження і вирішення складних проблем здоров'язбереження.

Загалом експериментальна робота мала комплексний характер і передбачала системні заходи педагогічного впливу для формування в майбутніх офіцерів здоров'язбережувальної компетентності. Для цього було організовано спеціальний факультатив для ознайомлення курсантів із сутністю здоров'язбережувальної компетентності та основними вимогами здорового життя. Важливе значення мало використання інтерактивних і дослідницьких методів навчання для набуття курсантами досвіду здоров'язбереження, розширення їхніх уявлень про здоровий спосіб життя.

Доцільність запропонованих заходів підтвердили результати педагогічного експерименту. Вони засвідчили, що курсанти – учасники експерименту більше мотивовані до здоров'язбережувальної діяльності, більш ґрунтовно орієнтуються у різних аспектах здоров'язбережувальної компетентності, зокрема щодо особливостей здорового способу життя.

Література

1. Мельніков А. (2020). Ефективність моделі у формуванні готовності майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до фізичного виховання за теоретичною підготовленістю. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 18(3), 228-236. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v18i3.82>

2. Пантелєєв К. В. Формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2018. 159 с.

3. Потапчук Є. М. Соціально-психологічні основи збереження психічного здоров'я військовослужбовців : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.09 / Нац. акад. Держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2004. 32 с.

4. Шеремета О. П. Формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби : навч.-метод. посіб. Чернівці : Академія ДПтС, 2020. 87 с.

Грубі Т. В. - к. соц. н., доцент,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ

В умовах складних, часто непрогнозованих процесів на ринку праці дедалі частіше активізується питання досягнення успіху в сфері професійної діяльності. Однією із базисних складових такого успіху є належний рівень сформованості соціального інтелекту. Він є одним з найважливіших компонентів життєдіяльності особистості, оскільки дає можливість людині пізнавати саму себе, забезпечує правильне розуміння вчинків навколишнього, їх вербальних і невербальних реакцій. Даний феномен є одним з найбільш суперечливих у сучасній соціально-психологічній науці, однак попри численні дослідження у галузі його вивчення, можна зазначити, що й досі соціальний інтелект не є теоретично та експериментально розробленою категорією.

Поняття «соціальний інтелект» вперше використав у 1920 р. Е. Торндайк [1]. Він визначив його як здатність особистості ефективно інтегруватися та взаємодіяти у системі соціальної комунікації. Пізніше дослідження соціального інтелекту продовжив Г. Олпорт, який описує його як особливу здібність сприймати та оцінювати людей, прогнозувати їх поведінку і забезпечувати адекватне пристосування у міжособистісних взаємодіях. На думку американського дослідника, Дж. Гілфорда [2, с. 156], сферою соціального інтелекту є знання про сприймання думок, бажань, почуттів, настроїв інших людей і себе. Г. Адлера [3] вважав, що соціальний інтелект формується із таких складових як: розуміння інших, соціальні навички, знання особливостей спілкування тощо та не пов'язаний з якоюсь однією сферою життя або певним типом поведінки людини. Проте найчастіше ця характеристика розуму використовується, коли йдеться про сім'ю, друзів, колег по роботі, тобто про близьких.

Подальші дослідження в сфері соціального інтелекту активізували питання його взаємозв'язку із професійною спрямованістю особистості, такими були наукові розвідки Н. Амінова і М. Молоканова. У результаті ряду експериментів ними виявлено пряму залежність між рівнем професіоналізму та наявних спеціальних здібностей, зокрема і соціального інтелекту. Ними був також визначений інтегральний показник інтелектуального потенціалу людини, який включає в себе співпадіння загального інтелекту (здатність розв'язувати задачі на суб'єктивному рівні); соціального інтелекту (здібність розв'язувати задачі на суб'єкт-суб'єктивному рівні); рефлексії (показник фіксує баланс розвитку різних сторін інтелекту) [4, с. 5].

Отже, соціальний інтелект – це здатність до раціональних інтелектуальних операцій, об'єктом яких є процеси міжособистісної взаємодії, він є багатогранною складною структурою. Існує багато професій, де успішність діяльності може бути забезпечена при наявності високого рівня

соціального інтелекту та соціальної компетентності. Серед них, безумовно професія викладача. Успішна професійна діяльність останнього може розглядатися через такі критерії: володіння матеріалом та сучасними методами викладання навчальної дисципліни; уміння оптимально організовувати власну діяльність та роботу студентів з метою досягнення поставлених цілей; здатність гармонійно спілкуватися та вибудовувати взаємини із студентською аудиторією; здатність прогнозувати результати своїх дій; уміння орієнтуватися у психологічних особливостях студентів (здатність критично та вірно оцінювати почуття, мотивацію вчинків, темп та особливості засвоєння ними навчального матеріалу); здатність приймати та адекватно оцінювати себе як особистість та професіонала; уміння аналізувати та ефективно вирішувати складні педагогічні ситуації .

Соціальний інтелект викладача вміщує три підструктури: когнітивну, мнемічну та емпатійну. Когнітивна підструктура соціального інтелекту включає в себе сукупність досить стійких знань, оцінок, правил інтерпретації подій, поведінки людей, їх взаємовідносин на основі сформованої системи інтерпретацій на різних рівнях соціальної взаємодії. Мікроструктура когнітивної складової соціального інтелекту детермінується функціями останнього, а саме пізнавально-оцінною, від якої залежить грамотна переробка та оцінювання інформації, яку сприймає особистість; прогностичної, на основі якої здійснюється планування та прогнозування розвитку міжособистісних взаємодій; комунікативної, що забезпечує ефективність власне процесу спілкування; рефлексивної, яка знаходить своє відображення безпосередньо в самопізнанні [5, с. 72].

Своєю чергою, макроструктура когнітивної складової соціального інтелекту виявляється у ставленні особистості до себе як до цінності, а також в актуалізації її мотиваційно-ціннісних орієнтацій, ставлення до професійної та інших видів діяльності. При цьому ціннісні орієнтації окремого індивіда можуть не збігатися із загальноприйнятими соціальними нормами і навіть вступати з ними в конфлікт, однак завжди є такий соціум і його конкретні представники, в яких індивідуальне бачення світу, особистісні цінності та смисли людини будуть знаходити підтримку.

Джерелом же соціального інтелекту на мікроструктурному рівні є безперервна актуалізація перерахованих нами функцій. Мнемічна складова соціального інтелекту викладача характеризує наявність у особистості здатності до інтерпретації явищ, подій життя, поведінки інших людей і свого власного як суб'єкта цих подій. Наявний на рівні мнемічного компонента комплекс інтерпретацій має власну ієрархію: Я – інші люди – навколишній світ.

Емпатійна складова соціального інтелекту більшою мірою залежить від того, яку форму поведінки викладач обирає як пріоритетну, що очікує від колег та студентів, що його оточують, які особливості розв'язання різних проблем професійного та соціального життя він використовує [8].

Отже, соціальний інтелект – це спеціальна здібність, яка визначає здатність до розуміння самого себе, інших людей, їхніх взаємин, а також ефективність прогнозування перебігу міжособистісних взаємин. Усі ці складові і є базисом успішної професійної діяльності.

Література

1. Практический интеллект / Р. Дж. Стернберг, Дж. Б. Форсайт, Дж. Хедланд. С-Пб.: Питер, 2002. 450 с.
2. Guilford J. P. The nature of human intelligence. N.Y.: McGraw-Hill, 1967. 156 p.
3. Адлер Г. Техника развития интеллекта [Текст]. СПб.: Питер, 2001. 192 с.
4. Мудрик А.К. Соціальний інтелект та соціальна компетентність // *Практична психологія та соціальна робота*. №3(84). 2006. С. 5-21.
5. Івашкевич Е.З. Ампліфікація структури соціального інтелекту педагога // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія і педагогіка». 2013. Випуск 28. С. 72-76.

Діденко Р. О. – аспірант

Хмельницький національний університет,

м. Хмельницький, Україна

науковий керівник: Третьюко В. В., д. пед. н., професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО РОБОТИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У положеннях низки нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Української держави у сфері інформаційної безпеки, визначені завдання щодо набуття потенціалу інформаційного протидорства у різних секторах суспільно-політичної сфери, економіки та інформаційного простору в цілому. Стратегічні комунікації розглядаються як інтеграція всіх складових і можливостей для системної діяльності в інформаційному просторі [1]. Метою стратегічних комунікацій є поширення стратегічного нарративу, спрямованого на підтримку довгострокових стратегічних цілей держави. Важливу роль у цьому процесі відіграють не лише політичні лідери країн, які маю можливість використання стратегічно важливих політичних каналів міжнародного спрямування для поширення нарративу, а також фахівці міжнародних відносин. На думку багатьох вчених [1; 2] міжнародні відносини, пов'язані з дипломатією, є основою для розвитку міжнародної та стратегічної комунікації на міжнародному рівні: взаємодія з дипломатичним корпусом різних країн, туристична сфера, міграційні процеси, розвиток культурної сфери, зокрема кінематографії, видавництва та ін., навчальний та науковий обмін, розвиток бізнесу на міжнародному рівні, діяльність міжнародних місіонерських та релігійних рухів, політична діяльність та міжнародна благодійна діяльність. Також сферою стратегічних комунікацій охоплюються публічна дипломатія, зв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічні операції [3]. У цьому списку слід також згадати інформаційні заходи під час реалізації проєктів цивільно-військового співробітництва, розвідувальне забезпечення реалізації

стратегічних комунікацій, діяльність у кіберпросторі (в тому числі у соціальних мережах), залучення ключових лідерів та багато чого іншого.

Результати аналізу наукових публікацій з проблеми підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин до роботи в системі стратегічних комунікацій показали, що окремі аспекти феномену стратегічних комунікацій досліджували зарубіжні й вітчизняні науковці, серед яких В. Ліпкан, Г. Почепцов, О. Кушнір, Л. Берк, С. Патерсон, О. Баровська, В. Ландсман та інші. Універсальне визначення поняття «стратегічні комунікації» була здійснена авторами дослідження (Д. Верчіч, Б. Рулер, К. Шріраменш, К. Халлахан, Д. Хольцхаузен) у колективній публікації «Визначення стратегічної комунікації». Вітчизняне наукове осмислення стратегічних комунікацій представлено Г. Почепцовим (стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні), у працях А. Баровської (досліджуються стратегічні комунікації НАТО), С. Соловійова (автор окреслив основні характеристики стратегічних комунікацій), а також О. Кушніра (роль стратегічних комунікацій у формуванні української державності).

Для розв'язання наукового завдання дослідження представляють також інтерес публікації, у яких представлено досвід підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин до різних аспектів професійної діяльності. Зокрема формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету було предметом уваги О. Сніговської, а Ю. Поповський розглянув особливості підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування засобами навчальних тренінгів. Окремі аспекти проблеми формування і розвитку особистості фахівця-міжнародника розкриті у працях В. Виноградова, Т. Волкової, Ю. Караулова, В. Карасіка, В. Третька, А. Чудінової. Особливості навчання студентів-міжнародників і формування в них умінь дискусійного спілкування досліджувала А. Іонова, а розвиток навичок професійної комунікації у процесі мовної підготовки дипломатів був предметом уваги І. Зоткіної. Дослідник О. Рембач розглядає формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків. Однак, проблема поліпшення якості підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин до роботи в системі стратегічних комунікацій досі не була предметом комплексного дослідження, що зумовлює його актуальність.

Зокрема не обґрунтовано педагогічних умов і не розроблено структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин до роботи в системі стратегічних комунікацій, потребують уточнення критерії та показники сформованості професійної готовності до роботи в системі стратегічних комунікацій. Важливим перспективним завданням є також цілісне науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин до роботи в системі стратегічних комунікацій з урахуванням правового режиму воєнного стану.

Посилюють актуальність теми і результати аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин, які свідчать про те, що освітнє середовище у ЗВО не завжди забезпечує результативне формування готовності до роботи в системі стратегічних комунікацій.

Література

1. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України : монографія / В. Г. Пилипчук, Л. Ф. Компанцева, С. С. Кудінов, І. М. Доронін, О. П. Дзьобань, О. В. Акульшин, О. Г. Заруба; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. К.; ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 274 с.
2. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія. К.: НА СБ України, 2018. 518 с.
3. Стратегічні комунікації: [словник] / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан / за заг. ред. В. А. Ліпкана. К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.

Завидівська О. І. – *д.пед.н., доцент*
Сілезький технологічний університет,
м. Глівіце-Забже, Польща

Завидівська Н. Н. – *д.пед.н., професор*
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ

В останні роки багато науковців все частіше доводять залежність росту економічних показників компанії від рівня здоров'я персоналу. «Здоров'я» почало розглядатись у процесах дослідження якості життя, людського капіталу, трудового потенціалу. Виникає все більше нових понять: «економіка здоров'я», «капітал здоров'я» тощо. Дефініція «здоров'я» стає на сьогодні глобальною економічною категорією, що доводить актуальність пошуку механізмів формування здоров'яорієнтованих управлінських навичок у майбутніх спеціалістів, зокрема менеджерів, на засадах педагогіки здоров'я.

В умовах сьогодення варто розглядати поняття «здоров'я як визначний показник розвитку людського капіталу». Підтвердженням цього є виокремлення капіталу здоров'я у структурі людського капіталу.

Людський капітал – це сукупність якостей, які визначають продуктивність праці і можуть стати джерелом надходжень для людини і суспільства. Такими якостями є здоров'я, природні здібності, освіта, професіоналізм та інші. Деякі вчені тлумачать людський капітал як сформований внаслідок інвестицій і накопичений людиною запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які використовуються за призначенням у професійній діяльності для покращення добробуту людей і держави [1; 2].

Загальновідомо, що існуюча на сьогодні система охорони здоров'я більшою мірою спрямована на стаціонарні форми лікування з використанням медикаментозного і хірургічного втручання, аніж на профілактичні заходи, обумовлені пропагандою здорового способу життя. З огляду на це,

актуалізується проблема накопичення людського капіталу кожною людиною через навчання і самонавчання, що сприяє формуванню певних вмінь, навичок і переконань у необхідності збереження і зміцнення свого здоров'я. На нашу думку, інвестиції в людський капітал через освіту для формування у майбутніх менеджерів готовності до створення здоров'яорієнтованого середовища дадуть економічний ефект. Однак, це досить довготривалий процес. Формування капіталу здоров'я відбувається впродовж всього життя людини, що вказує на необхідність таких інвестицій в умовах організації постійно.

Досліджуючи проблеми людського капіталу, Гоклані Індур [3] акцентує увагу на взаємозв'язку між якістю освіти і здоров'я. Очевидно, що покращення якості професійного навчання майбутніх управлінців сприятиме покращенню їх майстерності у процесах створення здоров'яорієнтованого середовища організації, що є незаперечним позитивним фактом у сенсі активізації розвитку людського капіталу компанії. Адже здорові люди більш працездатні і можуть більше часу приділяти самоосвіті та інтелектуальному розвитку, що сприятиме більш якісному виконанню ними своїх професійних обов'язків, а значить і прибутки організації зростатимуть.

Здоров'я і освіта – це два найвагоміших елементи людського капіталу; чим більше вкладення в них, тим більша віддача.

Капітал здоров'я суспільства складається із капіталу здоров'я кожного з нас [4]. Отже, кожна людина має зберігати, зміцнювати і відповідати за власне здоров'я і здоров'я рідних та близьких. Для цього необхідно, на основі знань про високі технології якості життя і здоров'я, сформувати у працездатного населення потребу і мотивацію на здоров'я, що сприятиме активізації їх професійної діяльності.

Сьогодні наука про здоров'я людини розглядається з позиції управління життєдіяльністю людини і державного управління здоров'ям нації. Це соціально-біологічна наука, що має предмет – якість життя і здоров'я людини, об'єкт – людина і суспільство, а також власні методи досліджень. Через інвестиції в освіту необхідно сприяти формуванню у майбутніх управлінців мотивації не лише до власного здоров'язбереження, а й до накопичення професіоналізму щодо організації здоров'яорієнтованого середовища для інших, поруч працюючих людей, в умовах майбутньої трудової діяльності. Іншими словами, грамотність у питаннях створення здоров'яорієнтованого середовища організації має стати на один щабель із фінансовою грамотністю майбутніх спеціалістів управління.

Література

1. Економіка України: глобальні виклики і національні перспективи: колект. монографія / відп. ред. В. Ф. Беседін, А. С. Музиченко. Київ: НДЕІ, 2009. 458 с.
2. Кондиріна А. Г. Аналіз основних чинників, що впливають на формування і використання людського капіталу в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2010. № 3 (7). С. 39–42.
3. Goklany I. The Globalization of Human Well-Being. *Cato Policy Analysis*.

2002. № 447. URL: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa447.pdf>
(дата звернення: 06.11.2022).

4. Завидівська Н. Н., Завидівська О. І. Якість життя як основа для розвитку людського капіталу в умовах активізації глобалізаційних процесів. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України* : зб. наук. праць. 2013. № 3 (18). С. 300–304.

Каратник Д. В. – студент II курсу спеціальності
231 Соціальна робота ОП «Соціальна робота»,
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

РОЗВИТОК ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Відповідальність кожної людини як особистості виступає однією із найважливіших категорій соціуму. Безвідповідальність може нести за собою ряд проблем, які, на жаль, не завжди можна вирішити.

Відповідальність допомагає особі здійснювати суспільно схвалюваний вибір поведінки в життєвоважливих ситуаціях. Відношення до відповідальності як соціально значимої цінності є ключовою умовою виживання і розвитку людства [2, с. 16].

Поняття «відповідальність» використовується в різних сферах знань: філософії, етиці, праві, психології, педагогіці, політиці, теології. Необхідно враховувати, що цей складний, багатогранний, багаторівневий і специфічний феномен відбивається в людській свідомості як в наукових, так і в ненаукових формах (різні форми буденної свідомості, емоційно-чуттєві образи, на рівні логічного пізнання – форми моральної свідомості) [1, с. 106].

Соціальна робота належить до таких видів професійної діяльності, в якій потрібні не лише знання та вміння, а й особистісні якості спеціаліста, що впливають у багатьох випадках на її результативність. Визначаючи особистісні характеристики фахівця із соціальної роботи, ми виходимо з того, що він працює в сфері «людина-людина», яка вимагає від спеціаліста здатності успішно функціонувати в системі міжособистісних відносин.

Професійно значущою якістю фахівця із соціальної роботи, яка сприяє розв'язанню професійних завдань, на нашу думку, є відповідальність. Відповідальність працівника соціальної сфери – це інтегративна якість особистості спеціаліста, яка характеризується вільним вибраним, критично осмисленим з позиції професійного обов'язку прагненням добросовісного, творчого виконання своїх професійних функцій і обов'язків.

Особистісними якостями, необхідними фахівцю із соціальної роботи, є: психологічні характеристики (спостережливість, емоційна рівноваженість,

низька тривожність, творче мислення, послідовність у діях, витримка, уважність, наполегливість); морально-етичні якості (відповідальність, справедливість, гуманність, доброзичливість, тактовність, терпимість, принциповість, повага до людей) тощо.

Оскільки відповідальність є властивістю розвинутої особистості, яка безпосередньо пов'язана із свободою вибору у поведінці людини та є вирішальною у самореалізації й самоактуалізації особистості, становлення даної професійної якості майбутніх фахівців із соціальної роботи впродовж навчання у закладі освіти відзначається певними особливостями розвитку її структурних складових: когнітивного, мотиваційно-афективного та діяльнісно-поведінкового [3, с. 68].

Детальніше зупинимося на формуванні когнітивного компоненту відповідальності майбутніх фахівців із соціальної роботи, що характеризується зростанням усвідомленості сутності поняття відповідальності у напрямі збільшення варіативності розуміння цього поняття як такого, яке має складну і неоднозначну структуру; розширенням здатності студентів аналізувати причини та умови, що зумовлюють належний рівень відповідальності особистості; поглибленням бачення шляхів її розвитку через більш виважений аналіз внутрішніх чинників відповідальності, залучення студентів старших курсів до конкретної діяльності в різних сферах соціальної практики. В процесі навчання інтенсивно розвивається самосвідомість студентів, яка на старших курсах досягає більш високого рівня, спонукаючи випускників до самоаналізу та самовиховання. Саме це і дозволяє їм бути зорієнтованими у розвитку власної відповідальності на свій внутрішній потенціал, а не на зовнішні спонукання.

Становлення відповідальності майбутніх фахівців із соціальної роботи відзначається особливостями розвитку її форм: дисциплінарної, відповідальності за себе та за інших.

Так, «дисциплінарна відповідальність» майбутніх фахівців із соціальної роботи найбільш представлена у першокурсників, але змінюється до четвертого курсу через зменшення кількості студентів з низьким рівнем. Це зумовлено усвідомленням необхідності дотримання норм спілкування та вимог викладачів для досягнення успіху у професійній підготовці.

Також в незначній кількості першокурсників наявна «відповідальність за себе». Та до четвертого курсу прослідковується зростання їх кількості. Це свідчить про інтенсивний розвиток в процесі професійної підготовки,

«Відповідальність за інших» майбутніх фахівців із соціальної роботи на всіх етапах їх навчання представлена на високому рівні. Це засвідчує те, що майбутні фахівці із соціальної роботи ще до вступу в заклад вищої освіти мали певні особистісні характеристики, які є основою розвитку цього виду відповідальності, а навчання сприяло його формуванню. На четвертому курсі високий рівень «відповідальності за інших» вперше посідає домінуючу позицію. Це є свідченням якісних змін у становленні цього виду відповідальності, зумовлених розвитком самосвідомості майбутнього фахівця із соціальної роботи.

Отже можна зробити висновок, що становлення відповідальності майбутніх фахівців із соціальної роботи в процесі професійної підготовки змінюється від першого до четвертого курсів.

Література

1. Зозуляк-Случик Р. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 460 с.

2. Патинок О.П. Психологічні умови становлення відповідальності як якості особистості майбутнього фахівця соціальної сфери. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2012. №13-4. С.15–24

3. Савчин М. Психологія відповідальної поведінки. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.

Кислюк Ж. М. - директор коледжу,
ВП «Дубенський фаховий медичний коледж»
КЗВО «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД НАВЧАННЯ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Показники соціальної зрілості особистості багато в чому визначаються і залежать від вікових особливостей людини. Відомо, що поняття «вік» характеризує якісно своєрідний період фізичного, психологічного та поведінкового розвитку людини. Дослідники відзначають, за останні століття відбулися помітні онтогенетичні зрушення у розвитку людини – прискорилися процеси її загального соматичного, статевого, нервово-психічного дозрівання і водночас уповільнилися процеси старіння, особливо у сфері інтелекту та особистості.

Для розуміння віку людини дослідники пропонують розрізняти хронологічний вік – прожита індивідом кількість років; фізіологічний вік – ступінь фізичного розвитку; психологічний вік – рівень душевного розвитку; педагогічний вік – ступінь оволодіння культурою даного суспільства [1].

З огляду на гетерохронність процесу розвитку людини можуть виникати вікові розбіжності. Така розбіжність вікових груп у людини не свідчить про якісь порушення, наприклад, юнак до 21 років за морфологічними та психофізіологічними параметрами може бути зрілим і при цьому психологічно незрілим. Для нас у процесі вивчення соціальної зрілості здобувачів важливо було фокусувати увагу на віці 15-21 рік. Аналіз результатів дослідження Б. Ананьева показує, що досліджуваний нами період юнацтва характеризується якісними психофізіологічними змінами у розвитку людини, завершується біологічний розвиток людини, сповільнюється та припиняється зростання; закінчується формування скелета, що є морфологічною ознакою зрілості; артеріальний тиск

досягає рівня дорослої норми. Пік розвитку психофізіологічних, психічних та інтелектуальних функцій відзначають у 19 років, а максимальний рівень усіх видів чутливості – у 20 років [1].

Отже, вік 20 років є піком загальносоматичного розвитку людини. У віці 21 року завершується розвиток вищих емоцій людини (етичних, естетичних, інтелектуальних) та самосвідомості. Центральним психологічним процесом юнацького віку є розвиток самосвідомості, що завершується до 18-21 року, досягає фізіологічної та психосексуальної зрілості. Отже, у цей період відбувається розвиток організму людини до досягнення кінцевого результату – зрілого організму певного виду, заданого біологічними законами. Соціальний розвиток людини може відбуватися нескінченно.

Дослідження психологів показують, що зрілою особистістю є людина, яка досягла досить високого рівня психічного розвитку, ознакою чого є здатність людини бути активною, самостійною, бути господарем становища і самого себе. Як наголошує Л. Божович, прагнення особистості зайняти нове «доросле» становище у житті та виконати важливу не лише для них самих, а й для оточення діяльність уперше з'являється у віці 6–7 років. До системних утворень, що формують зрілу особистість, автор відносить усвідомлення людиною себе як суб'єкта дії і як суб'єкта в системі людських відносин, наявність внутрішньої позиції, самовизначення [3]. Тільки на певній стадії онтогенезу та в міру накопичення соціального досвіду людина здатна визначити необхідний та достатній рівень свого соціального, духовного та морального розвитку.

Перехід від юності до дорослості, як наголошував І. Кон, здебільшого супроводжується кристалізацією почуття особистої ідентичності. Попри всю свою «інтимність, інтроспекцію самовизначення, «пошук Я» цей процес має світоглядний сенс, соціальний характер, який із віком стає дедалі явнішим» [2]. Дорослість (зрілість), вважає І. Кон, це статичне становище, «стати дорослим» – це процес, стадія життєвого шляху, соціальні ролі та обов'язки, у яких людина реалізує свої індивідуальні людські можливості [3]. Проте особистість людини може як розвиватися протягом життя, так й регресувати. Це може відбуватися через особливі обставини. Регрес у розвитку особистості психологи пов'язують зі зростанням соціальної ізоляції людини, її поступовим звільненням або свідомою відмовою від обов'язків та функцій у суспільстві, що призводить до звуження обсягу особистісних властивостей і деформації структури особистості. І тоді існування людини як особистості та суб'єкта діяльності закінчується раніше, ніж настає фізична старість. Інакше кажучи, соціальна зрілість особистості залежить від вікових особливостей людини, але не визначається ними.

Соціальну зрілість особистості розуміємо як один із результатів розвитку людини в онтогенезі, що охоплює фізичну зрілість (результат біологічного дозрівання) та психологічну зрілість (результат психічного розвитку). Соціальна зрілість особистості є наслідком певного життєвого етапу людини.

Процес розвитку особистості в онтогенезі, що відбувається за внутрішніми закономірностями, є перспективно спрямованим і «цілісним за своїм

змістом». Цілісність як філософська категорія – це «внутрішня єдність об'єктів, їх відносна автономність, незалежність від навколишнього середовища» [1]. Соціальна зрілість, як результат процесу соціалізації та індивідуалізації особистості, у своїй сукупності володіє цими характеристиками. Соціально зріла особистість має внутрішню єдність ціннісних орієнтацій, мотивів і потреб, способів діяльності, а також досить автономна: з урахуванням власних ціннісних орієнтацій робить самостійні й відповідальні дії, вчинки. Соціально зріла особистість функціонує самостійно – вона орієнтована на універсальні людські цінності, вміє знаходити баланс між своїми потребами та вимогами інших людей і суспільства. Отже, соціальну зрілість можна визначити як цілісну особистісну якість.

Отже, аналіз наукової літератури показав, що соціальна зрілість особистості – це результат певного життєвого етапу розвитку людини в онтогенезі як особистісний феномен, що динамічно розвивається (результат процесів соціалізації/ індивідуалізації) і як цілісна якість людини. Розгляд соціальної зрілості з погляду концепції вікового розвитку особистості дозволяє визначити, що вікові особливості студентства є сензитивними для розвитку соціальної зрілості людини під час навчання у медичному коледжі як закладі передвищої освіти.

Література

1. Вікова психологія: Хрестоматія: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; упоряд. Любов Василівна Долинська, Таїса Миколаївна Лисянська, Людмила Миколаївна Ширяєва. Київ : Каравела, 2014. 487 с.
2. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. 172 с.
3. Папуча М. В. Проблема розвитку в психології особистості : навч. посібн./М. В. Папуча, М. М. Наконечна. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 52 с.

Кікіакіді О. Ю. – аспірантка
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна
науковий керівник: Діденко О. В., д. пед. н., професор

РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Сучасна складна воєнно-політична обстановка, що склалася на півночі, сході і півдні України свідчить про те, що наша держава і суспільство захищають свою незалежність та територіальну цілісність не лише на полі бою, але й у інформаційному середовищі, де російській агресор веде активні щоденні

дії від 2014 року. Дезінформація, фейки, інформаційні і психологічні операції, кібератаки, інформаційні атаки гібридного характеру, що одночасно поєднують політичні, військові, економічні, соціальні та інформаційні засоби, а також традиційні, нетрадиційні, терористичні й інші незаконні методи ведення конфлікту стали звичними загрозами проти України та всього демократичного світу [1; 2; 3]. З огляду на це для забезпечення морально-психологічної стійкості військовослужбовців, зокрема майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗСУ), ефективної протидії інформаційно-психологічному впливу противника важливим є опанування курсантами спектром знань, вмінь і навичок, що в умовах сучасних багатовекторних інформаційних викликів та загроз забезпечують здатність ефективно використовувати інформаційний контент, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, розуміти сутність медійного світу та реальності, осмислювати реалії владних і політичних взаємовідносин, аналізувати, критично оцінювати міфи, створювати повідомлення різних жанрів і форм для стратегічної комунікації, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві, їхню роль і вплив [4]. Отже, офіцер ВМС ЗСУ повинен бути медіаграмотним – вміти критично мислити, володіти здатністю усвідомлено оцінювати інформаційні повідомлення, чинити спротив маніпуляціям. Про це зазначено у нормативно-правових документах, що регламентують професійну підготовку майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ, освітньо-професійних програмах підготовки на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Результати аналізу наукових публікацій з проблеми розвитку медіаграмотності показали, що окремі аспекти формування медіаграмотності студентів висвітлено в дослідженнях І. Горохової (значущість критичного мислення для сучасних суспільства та освіти), Ю. Доброносової (медіакомпетентність як передумова самоактуалізації особистості в культурі медіарозмаїття), О. Коневщинської (розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства), М. Матвійчук (формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки), І. Шепенюк (медіаграмотність як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога) та інших. Медіа- та інформаційна грамотність як складова сучасних інформаційно-комунікаційних обмінів була предметом уваги М. Осюхіної, а досвід формування медіакомпетентності фахівця представили Г. Онкович, Ю. Горун та В. Кравчук.

Щодо зарубіжних вчених, то теоретичні та прикладні аспекти медіаграмотності були предметом наукового інтересу дослідників різних напрямів, серед яких К. Безелгет, Дж. Браун, Дж. Гербнер, М. Ліпман, Л. Мастерман, С. Шейбе та інші.

Натомість комплексного дослідження наукового завдання щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки на сьогодні немає. Зокрема не обґрунтовано педагогічних умов і не розроблено структурно-функціональної моделі розвитку медіаграмотності в курсантів під час навчання у ВВНЗ

військово-морського спрямування, потребують уточнення критерії та показники розвитку цієї важливої компетентності. Важливим перспективним завданням є також цілісне науково-методичне забезпечення процесу розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України з урахуванням правового режиму воєнного стану.

Посилюють актуальність теми і результати аналізу професійної підготовки майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у ВВНЗ, які свідчать про те, що освітнє середовище не завжди забезпечує результативний розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів.

Отже, необхідність удосконалення змісту і якості підготовки майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних Сил України потребують проведення дослідження щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

Література

1. Захарчук Т. В. Система педагогічних умов застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх учителів. *Вісник СевНТУ. Серія Педагогіка* : зб. наук. праць. 2012. Вип. 127. С. 115–119.

2. Медіакомпетентність фахівця: колект. моногр. / Г. В. Онкович, Ю. М. Горун, В. О. Кравчук та ін.; за ред. Г. В. Онкович; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. К. : Логос, 2013. 287 с.

3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор.: В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.

4. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 2022. 28(1), 90-104. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.958>

Кротюк К. В. – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти *Херсонського державного аграрно-економічного університету*

Танклевська Н. С. – д. екон. н., професор, *Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон, Україна*

ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На даному етапі розвитку нашої держави персонал має найбільше значення та він найцінніший «ресурс». Люди які працюють на підприємстві це найскладніший та специфічний вид ресурсу. Ефективність роботи підприємства

в великій мірі залежить від якісної роботи персоналу. Велика продуктивність на підприємстві пов'язана з зацікавленістю працівника в результатах його роботи.

Мотивація персоналу – одна з головних функцій менеджменту на об'єкті господарювання. Потенціал підприємства може відкритись тільки за умов ефективної мотивації співробітників. Недостатня мотивація співробітників може стримувати розвиток компанії, а інколи і може зумовити закриття підприємства. Саме це обумовило мій вибір теми для дослідження та сформувало його мету і завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і виділення не вирішених раніше частини загальної проблеми. Питання мотивації праці персоналу та її ефективність освітлювали як вітчизняні науковці так і зарубіжні вчені. Серед них: А. Афонін, В. Абрамов, Д. Богиня, Г. Дмитренко, М. Дороніна, А. Єськов, Карлін, А. Колот, О. Віханський, В. Сладкевич, К. Альдефер, В. Врум, О. Кузьмін, Д. Мак-Грегор, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, М. Мескон, Р. Оуена та інші.

У наукових працях з економічної тематики, у статтях дослідників та у розумінні компаній мотивація може визначатись по різному. У загальному розумінні мотивація – це сукупність факторів, яка спрямовує людину до виконання певної дії. Ці сили можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження і змушувати людину свідомо або несвідомо робити ті або інші вчинки [1]. Ставлення до праці це бажання людини виявляти свої фізичні та духовні сили, застосовувати набутий досвід та реалізувати свої думки та ідеї у процесі роботи. Воно виявляється в показниках праці та в поведінці людини.

Мотивація – це внутрішній прояв відношення до праці, в свою чергу трудова поведінка це зовнішній прояв відношення співробітника до праці. У управлінні, мотивація – це функція менеджера, щодо стимулювання та заохочення працівників фінансовими та нефінансовими методами підвищення продуктивності. А також у довгостроковій перспективі зміни цінностей працівника та ставлення до компанії, формування мислення співробітників яке допоможе впроваджувати нові ідеї та сміливі рішення. Через велику кількість поглядів на поняття мотивації ми можемо зрозуміти що це досить складний процес, та ефективність цього процесу можна оцінити лише з показників господарюючого підприємства. У сучасній системі мотивації стимулювання співробітника не обмежується тільки матеріальними виплатами, а й спрямоване на вдосконаленні професійних навичок співробітника та його особистості, формується зацікавленість у успіху підприємства.

Основними завданнями мотивації є:

1. Навчання персоналу та менеджерів психології корпоративного спілкування.
2. Формування у менеджерів демократичного та гнучкого підходу до мотивації співробітників.
3. Формування у співробітників розуміння важливості мотивації у процесі праці.

Для вирішення поставлених завдань потрібно провести аналіз та розуміти:

1. Зміни, що відбуваються в мотивації діяльності людини при переході до ринкових відносин [2].

2. Особливості мотивації у компанії що досліджується.

3. Сутність індивідуальної та групової мотивації персоналу.

Мотивація як основна функція менеджера пов'язана з спонуканням себе та підлеглих до виконання своїх цілей та цілей господарюючого суб'єкту.

Зміст функції мотивації полягає у визначенні потреб персоналу та забезпеченні їх задоволення в організації; розробленні систем винагороди за роботу, що виконується; застосуванні різноманітних форм оплати праці; використання стимулів ефективною взаємодією працівників у колективах і на підприємстві загалом [3]. За допомогу якісної мотивації підлеглих керівник може вирішувати такі завдання:

1. Найм та утримання кращих працівників.

2. Популяризація праці працівників та заохочення персоналу до перевершення своїх професіональних показників.

3. Покращення морального стану працівників через різні види фінансової та нефінансової мотивації.

4. Підвищення трудової активності господарюючого суб'єкту.

Мотивація буває двох видів:

1. Матеріальне заохочення – це фінансове стимулювання працівників.

А) оплата праці- ділиться на постійну частину (оклад,тариф) та змінна частина (до неї входять премії та інші виплати).

Б) соціальний пакет – це стимули які можуть бути перетворені в грошові кошти або можуть зберегти засоби працівника.

2. Нематеріальне заохочення – це нефінансове стимулювання працівників.

А) формалізовані стимули це можуть бути грамоти, почесні звання, конкурси на кращого співробітника, профільне навчання, підвищення у посаді.

Б) неформалізовані стимули- психологічний клімат у колективі, стиль управління керівника.

Отже, головним завданням керівника підприємства має бути створення ефективного мотивуючого середовища. Цього можна досягти через забезпечення залежності роботи працівника (а саме виконання чи перевиконання планових показників поставлених керівництвом) від його заробітної плати, тим самим зацікавити людей працювати більш продуктивно.

Література

1. Никифорова В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. Одеса: Атлант, 2013. 275 с.

2. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник. К.: КНЕУ, 2005. 337с.

3. Корольова К. Взаємозв'язок мотивації і рівня професійних досягнень. Персонал. 2008. №2. С.50 – 55.

Маруш І. В. – аспірантка
кафедри іноземних мов
*Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
науковий керівник: Данилюк С. С., д.пед.н, професор*

ВПЛИВ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУНІХ МЕДИКІВ

Підготовка сучасного фахівця побудована на принципах виховання висококваліфікованого та конкурентоспроможного лідера, який є компетентним та відповідальним за проведену діяльність. Конкурентоспроможний фахівець в будь-якій сфері – це людина, яка може досягти поставленої мети в різних життєвих обставинах за рахунок досконалого володіння методикою вирішення великої кількості професійних завдань при наявності належних особистісних якостей [1].

Суспільна значущість і складність професійних обов'язків лікаря вимагають від нього високого рівня професійної підготовки, фундаментальних знань теорії та практики медицини, опанування навичками, тактикою, відповідними методами та прийомами лікарської діяльності – професійними компетентностями. Робота лікаря - це постійне професійне самовдосконалення на рівні сучасного стану медицини. У своїй роботі лікар має керуватися сучасними стандартами обстеження та лікування, бути обізнаним у загально-медичних питаннях, питаннях невідкладної допомоги та термінальних станів. Фахівець, який бере участь у лікувальній та санітарно-просвітницькій діяльності, повинен користуватися науково достовірними даними та використовувати їх відповідно до принципів та засад академічної доброчесності.

Виховання особистості майбутнього медичного працівника відбувається під час проведення науково-дослідницької роботи студентів, яка відображається в участі студентів у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій; проведенні досліджень у межах творчої співпраці з установами та підприємствами міста; написанні статей, доповідей, участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях. Науково-дослідницька діяльність вдосконалює не лише професійний рівень, а й формує специфічні навички та звички, відповідний склад мислення та спілкування, як один із чинників, сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, яка характеризується високою мотивацією до активної пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей, досвіду творчої діяльності, характерологічних особливостей особистості [3, 156]

Завданнями науково-дослідної діяльності є:

- прогнозування або передбачення всього того, що створює найкращі умови для глибокого та всебічного засвоєння тієї чи іншої системи наукових знань;
- прогнозування наукової діяльності або передбачення поступового переходу студентів від елементарних рівнів і форм пізнання до більш складних і глобальних [2].

Наукова діяльність сприяє розвитку аналітичної компетентності майбутніх медиків, адже формування клінічного мислення є одним з найголовніших пріоритетів у процесі фахової підготовки. За О.В. Назначило, аналітична компетентність розглядається як інтегрована характеристика особистості, яка відображає готовність і здатність ефективно здійснювати пошук, збір, аналіз та обробку інформації, а також ефективно використовувати її у процесі розв'язання професійних завдань.

Розвиток уміння мислити дозволяє майбутньому фахівцю вільно орієнтуватися у інформаційному просторі, здійснювати збір анамнестичних даних, проводити диференційований пошук під час встановлення клінічного діагнозу, формувати список необхідних лабораторних та інструментальних досліджень, визначати план лікування. Аналіз результатів проведених лікарем досліджень дозволяє систематизувати дані, отримані під час обстеження пацієнта, що має провідну роль для своєчасної діагностики системних патологій та формуванню прогнозу захворювання.

Клінічне мислення є різновидом критичного, яке стимулює провадити пошукову діяльність, а пошукова діяльність є основою науково-дослідницької. Науково – дослідницька діяльність сприяє розвитку аналітичних здібностей, творчого потенціалу особистості, поглибленню зацікавленості процесом пізнання, розвиває почуття задоволення від досягнення дослідницької мети. Також розвивається осмислення необхідності постійно вдосконалюватися, розуміння значимості безперервної освіти протягом життя.

Література

1. Безрученков Ю. В. Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного господарства у вищому навчальному закладі. Дис. канд. пед. наук.: 13.00.04. Луганськ, 2014. 257 с.

2. Уйсімбаєва Н. Науково-дослідна діяльність майбутнього фахівця. Наукові записки: серія педагогічні науки, випуск 88 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099961.pdf>

3. Драч І.І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. К.: Наук, -метод, центр вищої освіти, 2005. Вин. 41. С.153-160.

Овсієнко Ю. І. – к. пед. н., доцент,
Рибянський О. В. – магістрант I курсу
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Планування освітньої діяльності навчальних закладів – це невід'ємна складова організації професійної підготовки фахівців, що започатковує

навчальний процес. Передбачувана чіткість і конкретність виконавських дій під час планування – запорука результативності навчально-виховного процесу. Чітко сформульована кінцева мета діяльності – це її ідеальна модель.

Діапазон освітніх і навчальних цілей у закладах передвищої професійної освіти досить широкий: від формування особистості студента як громадянина України і компетентного фахівця, до випускника, який опанував освітні компоненти і здатен виконувати задачі професійної діяльності. Це вимагає різнорівневого характеру формування цілей освітньої діяльності.

Актуальність теми зумовлена необхідністю вдосконалення освітнього процесу у навчальних закладах передвищої освіти, а її мета – проаналізувати етапи цілепокладання професійної підготовки здобувачів вищої освіти на прикладі спеціальності 208 Агроінженерія.

У дослідженні оперуємо поняттям цілепокладання під час організації навчання як етапу, метою якого є моделювання результатів професійної підготовки, що передбачає організацію та створення умов для ефективної, спільної навчально-пізнавальної діяльності усіх учасників освітнього процесу.

До першого, найвищого рівня відносимо освітні або державні цілі, що висуває суспільство до навчальних закладів усіх рівнів: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

До наступного відносимо поетапні цілі або цілі профільної підготовки, що висуваються до навчальних закладів певних освітніх рівнів. Для передвищої професійної освіти їх сформульовано у Законі України «Про професійну освіту в Україні»: «Метою професійної освіти є формування кваліфікованого кадрового потенціалу для задоволення потреб суспільства, ринку праці і держави шляхом створення умов для набуття знань, умінь, навичок і компетентностей у сфері професійної діяльності особистості упродовж життя відповідно до її покликання, інтересів і здібностей» [2].

Галузеві цілі підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство спеціальність 208 Агроінженерія є структурними елементами наступного рівня. Вони є складовою Стандарту фахової передвищої освіти: «Формування у здобувачів фахової передвищої освіти загальних і професійних компетентностей, необхідних для вирішення спеціалізованих завдань та розв'язування прикладних задач, пов'язаних із застосуванням техніки і механізованих технологій виробництва, первинної обробки, зберігання та транспортування продукції, технічного обслуговування та усунення відмов, управління механізованими технологічними процесами, виробничими підрозділами, які здійснюють технічне забезпечення підприємства» [3].

Цілям наступного рівня є предметні цілі – складові анотацій і робочих програма навчальних дисциплін, методичних посібників. Це цілі, у яких викладач адаптує всі наявні нормативні і навчально-методичні складові, передбачені стандартами до навчального процесу студентів певної спеціальності і року набору. У робочій програмі дисципліни навчальні цілі розкриваються через конкретні завдання засвоєння окремих її розділів або тем. Завдання навчальної дисципліни визначають предметні цілі навчання, сформульовані у вигляді кінцевих результатів вивчення тем. Мета і завдання вивчення кожної теми програми дають можливість, згідно класифікації, виділити навчальні цілі останнього рівня – цілі занять.

Навчальні цілі професійної підготовки відображаються у змістовому наповненні дисциплін, реалізуються у процесі добору і застосування педагогічних методів та засобів на відповідних етапах навчальної діяльності. Останні передбачають чітке планування організаційних форм навчання дисциплін їх типів, структури і змістового наповнення.

Крім навчальних цілей мають бути визначені розвиваюча і виховна цілі, що відповідають освітнім цілям, які часто у програмах навчальних дисциплін не виділяються. Їх доцільно формулювати виходячи зі змісту навчального матеріалу, складу академічної групи, морально-вольових якостей студентів, інших характеристик аудиторії.

Ціль – найважливіший показник оцінки результатів діяльності. Саме у ній закладається модель майбутнього. Чіткість і впорядкованість під час цілепокладання дозволяє викладачеві концентрувати зусилля на кінцевому результаті, визначати й оголошувати першочергові завдання для його досягнення під час спільної навчально-пізнавальної взаємодії зі студентам. Інформування здобувачів освіти про цілі і завдання професійної підготовки сприяє усвідомленню шляхів і способів досягнення освітніх і навчальних результатів. Можливість бачити остаточну модель професійної підготовки створює ситуацію розвитку в процесі постійного співставлення і порівняння результатів окремих етапів діяльності із кінцевими цілями підготовки фахівця.

Цілепокладання – це не лише основа планування навчально-виховної діяльності, а й головний етап її організації; від його раціональності й ефективності повністю залежить відповідність або розбіжність між вимогами до професійної підготовки фахівців і реальними досягненнями студентів.

Література

1. Верховна рада України; Закон від 19.06.2022 № 2315-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-20#Text> (дата звернення 01.11.2022).
2. Про професійну освіту в Україні / LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH3ZC00A?an=30> (дата звернення 01.11.2022).
3. Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 208 агроінженерія галузі знань 20 аграрні науки та продовольство освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» URL: <http://surl.li/drldkg> (дата звернення 01.11.2022).

Панас О. І. – ад'юнкт 1 року навчання
*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*
науковий керівник: *Руденко Л. А., д. пед. н., професор,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

СУТНІСТЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У системі підготовки фахівців цивільного захисту набуває значного поширення проблема формування психолого-педагогічної компетентності. Головною метою цього процесу є підготовка особистості, здатної самостійно приймати рішення, критично мислити, конструктивно взаємодіяти з людьми різних соціальних категорій, спроможної брати на себе відповідальність та бути готовою до безперервного професійного вдосконалення та саморозвитку. На нашу думку, психолого-педагогічна компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх фахівців цивільного захисту.

Психолого-педагогічна компетентність розвивається через формальне та неформальне освітнє чи професійне середовище, що виходить за межі набутих знань. Деякі вчені розглядають психолого-педагогічну компетентність фахівців як властивість особистості, необхідну для продуктивної професійної діяльності. Інші науковці вважають, що психолого-педагогічна компетентність є невід'ємною рисою людини, результатом освіти та самоосвіти, а також набутого досвіду під час виконання службових обов'язків.

Проаналізувавши наукову літературу, можна стверджувати, що науковці по-різному тлумачать поняття психолого-педагогічної компетентності. До прикладу, Ю. Красильник розглядає психолого-педагогічну компетентність педагогічних працівників як властивість особистості, проінформованої у методичній, психологічній, педагогічній галузях діяльності, можливість вирішувати психолого-педагогічні, організаційні та методичні завдання [2]. М. Опольська звертає увагу на те, що сутність професійної компетентності полягає у придатності до соціальної діяльності, яка характеризується наявністю домінуючих професійних мотивів, інтересів, настанов, стійкого та позитивного ставлення до реальності та професійної діяльності [4, с. 4–5]. В. Калінін зазначав, що компетентність є широким поняттям, що характеризує та визначає рівень професіоналізму людини, а її цілі здобуваються шляхом набутих необхідних компетенцій, що становлять завдання професійної підготовки фахівця [1, с. 8].

Отже, психолого-педагогічну компетентність розглядають як здатність людини доцільно використовувати психолого-педагогічні знання у власній професійній діяльності. Аналіз наукової літератури показав, що дослідники пропонують класифікацію загальних компетентнісних груп, які забезпечують професійну компетентність [3]:

- функціональна компетентність – уміння аналізувати наукову літературу та здатність застосовувати її у повсякденному житті;
- мотиваційна компетентність – передбачає мотивацію фахівців до підвищення кваліфікації та розвитку загальних освітніх знань;
- соціальна компетентність – дає можливість особистості самостійно знаходити вирішення особистих питань в різних ситуаціях, виявляти здатність до співробітництва в команді, групі.

У дослідженнях С. Подмазіна зазначено, що у комплектуючих загальних компетентнісних групах саморозвиток та самоосвіта пов'язує потребу особистості безперервно навчатися як для особистого, так і професійного розвитку [3]. У контексті нашої проблематики можемо зауважити, що компетентність саморозвитку є однією з головних компетенцій фахівців цивільного захисту і передбачає:

- самоактуалізацію особистості, що відображає її прагнення до розвитку власних здібностей та пов'язана з процесом самопізнання та самореалізації;
- оперативно-процесуальну компетенцію, що передбачає покращення знань, умінь і навичок у сфері самопізнання, і спрямована на самореалізацію особистості;
- когнітивну компетенцію, що формує свідоме ставлення до майбутньої професії.

Таким чином компетентність саморозвитку є суттєвим підґрунтям для формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців цивільного захисту. Також вважаємо, що психолого-педагогічна компетентність є важливою складовою професіоналізму рятувальників та запорукою їхньої конкурентоздатності на ринку праці. Тому психолого-педагогічна компетентність фахівців цивільного захисту потрібно розвивати під час процесу їхньої професійної підготовки. Формування психолого-педагогічної компетентності фахівців сфери цивільного захисту сприятиме їхньому професійному зростанню та підвищенню рівня загальної професійної компетентності.

Література

1. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2005. 20 с.
2. Красильник Ю. С. Психолого-педагогічна компетентність як складова педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. № 1. С. 12–24.
3. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Я. В. Кічук та ін.; наук. ред., упорядкув. Н. В. Кічук; Півден. наук. центр АПН України. Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. Ізмаїл, 2007. 235 с.
4. Опольська М. В. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ. 2009. 26 с.

Плачинда Т. С. - *д. пед. н., професор*
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ФІЛОСОФСЬКА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наразі основна соціальна функція закладів вищої освіти полягає в ефективній підготовці компетентного фахівця, зокрема його підготовки як науковця. Філософія науки вивчається здобувачами освіти у Херсонському державному аграрно-економічному університеті на магістерському й освітньо-науковому рівнях вищої освіти. Філософія науки – галузь філософії, яка досліджує феномен науки в історичному розгортанні всіх його соціокультурних вимірів. Своїми ідейними витокami філософія науки сягає глибин багатовікової рефлексії над одвічним питанням про те, що є, чим може і повинна стати наука для людства.

Здобувачам наголошується, що насамперед, учений як творча особистість повинен мати такі якості: високий інтелект, незалежність суджень, дотепність, оригінальність без вульгарності, неспішність у винесенні остаточних суджень, життєлюбство, широту інтересів і допитливість, величезну працьовитість, критичність тощо. Ці загальні типологічні риси дозволяють зрозуміти і деякі загальні закономірності, умови наукової творчості.

Описуючи наукову діяльність, яка призвела до успіху, пропагується позитивний зразок, а опис невдалої діяльності звучить як застереження або попередження. Будь яке об'єктивне знання служить людям двічі – спочатку як пояснення навколишньої реальної дійсності, а потім як засіб, метод чи форма при вирішенні тих чи інших наукових проблем. Фактично будь яка наукова теорія виконує методологічні функції, коли вона використовується за межами її власного предмету, а наукове знання в цілому відіграє роль методології стосовно сукупної практичної діяльності людини.

Спілкуючись із здобувачами - магістрами, чи майбутніми докторами філософії, акцентується увага, що наука це далеко не тільки діяльність. Діяльність завжди персоніфікована, можна говорити про діяльність конкретної людини чи групи людей, а наука виступає як деяке надіндивідуальне, надособистісне явище. Це не просто діяльність Галілея, Максвелла чи Дарвіна. Праці цих учених уплинули на науку, але кожний з них працював у рамках науки свого часу і підкорявся її вимогам і законам. Пояснюючи здобувачам зміст виразів: «працювати в науці», «впливати на науку», «підкорятися вимогам науки», обґрунтовувалося, що відбувається протиставлення наукової діяльності окремої людини (чи групи людей) до науки загалом, тобто знеособлене ціле до індивідуального представника.

У своїх лекціях ми звертаємо увагу і на наукові традиції, у рамках яких працює вчений. Силу цих традицій усвідомлюють і самі дослідники. Наука – це діяльність, що можлива тільки завдяки традиції, точніше, безлічі традицій, у рамках яких ця діяльність здійснюється. Це не лише наукові, але й донаукові й

поза наукові традиції. Сама наука може бути розглянута як особливий тип традицій, переданих у людській культурі. Жива діяльність і традиції – це два різних, хоча й нерозривно пов'язаних аспекти науки, які вимагають різних підходів і методів дослідження. Будь-яка діяльність здійснюється в традиціях, тобто не існує без них, але й традиції, у свою чергу, не існують поза діяльністю. Вивчаючи традиції, ми неначе описуємо деякий об'єктивний процес, у той час як акти діяльності завжди цілеспрямовані.

Аналіз науки як традиції і як діяльності – це два способи аналізу, що доповнюють один одного. Кожний з них виділяє особливий аспект складного цілого, яким є наука. Їхнє сполучення дозволяє виробити більш повне уявлення про науку. Розглядаючи науку як діяльність, спрямовану на виробництво нового знання, і як традицію важливо взяти до уваги історичну мінливість самої наукової діяльності та наукової традиції. Інакше кажучи, філософія науки, аналізуючи закономірності розвитку наукового знання, зобов'язана враховувати історизм науки. Можна сказати, що кожне суспільство в кожному епоху створює «свою» науку. У процесі її розвитку відбувається не тільки нагромадження нового знання та перебудова раніше сформованих уявлень про світ, у цьому процесі змінюються усі компоненти наукової діяльності: досліджувані нею об'єкти, засоби і методи дослідження, особливості наукових комунікацій, форми поділу та кооперації наукової праці тощо.

Таким чином, *філософська підготовка здобувачів* вищої освіти сприяє: формуванню розвинутого наукового світогляду; становленню високої культури мислення; розумінню основних закономірностей розвитку науки, культури, суспільства в цілому і людській особистості в ньому; оволодінню основними універсальними методологічними принципами, нормами, підходами в процесі наукового пошуку; орієнтації на високі моральні принципи та на розвинутий естетичний смак; на загальнолюдські гуманістичні духовні цінності; критичному аналізу, оцінці та синтезу нових і складних ідей; розв'язанню значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем.

Після філософської підготовки здобувачі повинні вміти: використовувати філософію наукового пізнання для професійної діяльності вченого; реконструювати пізнавальні методи, категоріальні схеми; працювати з науковими матеріалами у напрямку їх узагальнення та філософської інтерпретації; працювати з категоріальним апаратом філософії, а також будь-якої іншої галузі знання, доводячи їх до рангів дослідницьких інструментів.

Література

1. Плачинда Т.С. Наука та науково-дослідна діяльність: курс лекцій. Кропивницький КЛА НАУ, 2016. 128 с.
2. Плачинда Т.С. Філософія науки (для здобувачів вищої освіти доктора філософії): курс лекцій. Кропивницький ЛА НАУ, 2020. 104 с.

ПРО НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФАХІВЦЯ З ПРИКЛАДНОЇ МЕХАНІКИ

Від пересічних українців іноді можна почути думку про існування певних стереотипів, пов'язаних з наукою. Мовляв, «в Україні науки немає» або «наука не цікава і суспільству не потрібна» [1].

Нашою метою є спростування цих стереотипів на прикладі того, як можна формувати науковий потенціал фахівця з прикладної механіки під час його підготовки у вітчизняному технічному закладі вищої освіти.

З точки зору філософії наука — це постійна, неперервна модифікація, удосконалення і вічний розвиток наших уявлень про навколишній світ. В американському енциклопедичному словнику зазначено, що «Наука — це невинна багатовікова робота думки звести до системи всі явища нашого світу, що пізнаються».

Характерними особливостями науки вважається:

- її спрямованість на отримання нового знання,
- аналіз отриманих знань, встановлення закономірностей і взаємозв'язків досліджуваних явищ,
- можливість її практичного використання у вдосконаленні людської діяльності.

Саме за цими особливостями науки розглянемо деякі аспекти нашого досвіду формування наукового потенціалу фахівця з прикладної механіки під час його навчання у вітчизняному технічному закладі вищої освіти.

Головна особливість науки – отримання нового знання – реалізується цим фахівцем в процесі вивчення ним багатьох дисциплін. Наприклад, вивчаючи дисципліну «Металообробне обладнання», студент може почати вивчення теми «Токарні верстати» з питання викладача: «Як синхронізувати переміщення інструменту по повздовжній та поперечній подачі при обробці складнопрофільних поверхонь деталей?».

Відповідь «вручну» при існуючому сучасному обладнанні з числовим програмним управлінням (ЧПУ), зрозуміло, не є оптимальною. Тоді перед студентом постає питання: яким має бути металообробне обладнання для подібної одночасної обробки якнайбільшої кількості деталей?

Таким чином, формулювання проблем і пошук їх рішень стимулює зацікавленість студента у здобутку нового знання. Спираючись на отримані раніше знання і обговорюючи можливі варіанти рішень проблем, студенти роблять свої невеликі наукові «відкриття».

Зауважимо, що знання, отримані таким чином, можна вважати науковими, оскільки характерними особливостями наукових знань, зокрема, є їх обґрунтованість і практична застосовність.

Наукова обґрунтованість означає, що знання:

- відповідають перевіреним науковим законам,
- пояснюють з теоретичної точки зору практичні дані,
- логічно вписуються у систему певної теорії.

Практична застосовність отриманих студентами знань полягає у обов'язковому їх закріпленні на практичних заняттях, які регулярно проводяться нашими викладачами на діючому виробничому підприємстві.

І як зростає впевненість студента у власних можливостях, коли на підприємстві він бачить сформоване раніше тільки в його уяві працююче сучасне металообробне обладнання (наприклад, фрезерні оброблювальні центри з ЧПУ).

Наступна характерна особливість науки – аналіз отриманих знань – відбувається у закладі вищої освіти в процесі засвоєння студентами:

- комп'ютерного моделювання зі створенням, зокрема, просторових 3D-об'єктів,
- розробки і проєктування окремих технологічних процесів обробки металів,
- конструювання елементів обладнання і засобів автоматизації,
- створення керуючих програм для верстатів з ЧПУ та роботів.

І, нарешті, така характерна особливість науки, як можливість її практичного використання у вдосконаленні людської діяльності, реалізується під час навчальних практик студентів на виробничому підприємстві при роботі на:

- токарних, вертикально- та горизонтально-фрезерних верстатах з ЧПУ,
- оброблювальних центрах з ЧПУ,
- обладнанні для шліфування і фінішної обробки металевих деталей, тощо.

Науковий характер практик проявляється в обґрунтованих пропозиціях студентів щодо оптимальної організації праці, а також щодо раціонального використання і вдосконалення даного металообробного обладнання.

При цьому отримане після практик свідоцтво оператора ЧПУ дозволяє майбутньому фахівцю мати надійне підґрунтя не тільки для подальшої наукової діяльності, а і для праці у різних галузях: машинобудуванні, авіаційному та автомобільному будівництві, в легкій і харчовій промисловості, медицині тощо.

Відтак, розглянутий нами приклад окремих аспектів формування наукового потенціалу фахівця з прикладної механіки під час його підготовки у вітчизняному технічному закладі вищої освіти показує, що наука може бути цікавою і корисною. Але для цього навчальний процес у закладі вищої освіти має бути організований так, щоб стимулювати майбутнього фахівця до збагачення свого практичного і наукового потенціалу.

Література

1. Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=klyuchova-problema-ukrajinskoji-nauky-v-tomu-scho-suspilstvu-vona-prosto-ne-potribna-naukovetsoleksij-boldyrtjev> (Дата звернення 05.10.2022)

Садовий М. І. – д.пед.н., професор

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький, Україна*

Соменко Д. В. – к.пед.н.

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький, Україна*

Трифонов О. М. – д.пед.н., доцент

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький, Україна*

РОЗВИТОК НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Невід’ємною запорукою сталого розвитку суспільства є якісна освіта, яка в умовах техногенно-інформаційного є визначальним фактором становлення майбутнього фахівця на ринку праці. Реалізація поставлених перед освітою орієнтирів можлива за умови консолідації зусиль всіх державних інституцій, гуманізації відносин у суспільстві, вироблення нових життєвих орієнтирів успішної особистості.

Історико-генезисний аналіз розвитку досягнень науки і техніки на зламі ХХ–ХХІ ст., стрімкий поштовх науково-технічного прогресу в цілому визначили вектор становлення та модернізації суспільства у напрямку інформатизації, комп’ютеризації та цифровізації, а також створення та запровадження у всі сфери життя людини наукоємних технологій. За цих умов постала потреба переглянути методи та способи, технології підготовки інженерів-педагогів зі спеціальності «Професійна освіта (Цифрові технології)» на основі триєдиного підходу (потрійного критерію) «освіта – наука – технології» [4], що орієнтовано на сталий розвиток.

Згідно Стандарту вищої освіти України з цієї спеціальності на другому (магістерському) рівні вищої освіти [3] академічні права зазначених фахівців передбачають можливість продовження навчання на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти, а також працевлаштування у сфері наукової діяльності. Це потребує формування наукового стилю мислення у студентів та розвитку уявлень про наукову картину світу.

Нами [4; 5] виділено критерії побудови картини світу: відношення «світ – людина» або «людина – світ»; пріоритет належить навколишній реальності (об’єктивістській); суб’єктивне коментування дійсності. За цих умов наукове знання і трансформоване з нього навчальне знання є поліструктурним утворенням. Схема поліструктурного утворення наукової картини світу ґрунтується на триєдиному підході до аналізу навчально-наукового знання.

Початок ХХІ ст. характеризується черговою революцією у науці, яка веде до нової еволюційно-синергетичної картини світу [1], до елементів якої логічно вплітається інформаційно-цифрова інфраструктура як комплекс технологій і процесів, що забезпечують обчислювальні та мережеві можливості на цифровій основі [2].

Розуміючи зазначену проблему в Центральнoукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка в навчальних планах підготовки зазначених фахівців передбачені змістові компоненти, які сприяють розвитку наукового потенціалу майбутнього фахівця професійної освіти, як на першому (бакалаврському), так і на другому (магістерському) рівнях вищої освіти (рис. 1).

Рис. 1. Неперервність розвитку наукового потенціалу майбутнього фахівця професійної освіти

Окреслені змістові компоненти (рис. 1) передбачають формування у майбутніх фахівців спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) уявлень про сучасну наукову картину світу, наукового стилю мислення, здатності та готовності до проведення наукових досліджень в межах галузі, ознайомлюють їх з вимогами та правилами проведення наукового дослідження та оформлення його результатів, що в цілому сприяє розвитку наукового потенціалу майбутнього фахівця.

Література

1. Садовий М.І. Еволюція та розвиток засобів автоматизованої обробки текстильних матеріалів у процесі фахової підготовки студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки (ЦДПУ ім. В. Винниченка)*. 2018. Вип. 173, Ч. II. С. 168–174.
2. Соменко Д.В., Соменко О.О. Практика реалізації реальних виробничих завдань з реверс-інжинірингу в рамках виконання курсових проектів з фаху студентами спеціальності 015 Професійна освіта (Комп'ютерні / Цифрові технології). *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки (ЦДПУ ім. В. Винниченка)*. 2021. Вип. 198. С. 159–163.
3. Стандарт вищої освіти України. Спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Другий (магістерський) рівень вищої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf
4. Трифонова О.М. Методична система розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців комп'ютерних технологій у навчанні фізики і технічних дисциплін: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02, 13.00.04 / ЦДПУ ім. В. Винниченка. Кропивницький, 2020. 595 с.

5. Трифонова О.М., Садовий М.І. Інформаційні технології в наукових дослідженнях. *Педагогічні науки (Херсонський держ. ун-т. Херсон)*. 2022. Вип. 98. С. 27–34.

У Юсюань – аспірантка
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна*
науковий керівник: *Горбатюк Р. М., д. пед. н., професор*

АЛГОРИТМ ТА ПРАКТИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ У МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ-ЖУРНАЛІСТІВ

Упродовж фахової підготовки майбутні фахівці спеціальності 061 «Журналістика» мають під керівництвом викладачів цілеспрямовано працювати над створенням професійного іміджу. Така системна діяльність у площині іміджмейкінгу дасть можливість ефективно розвиватися і як в особистісному аспекті та у професійному. Поділяємо позицію О. Пенькової [1], О. Романенко [2] та Т. Хомуленко [3] у тому, що адекватно підібраний професійний імідж дозволяє майбутньому фахівцю бути впевненим та соціально активним. У нашому баченні професійний імідж базується на сформованій системі почуттів та мотиваційно-оцінних якостей, які і необхідно формувати під час навчання у закладах фахової передвищої освіти.

Наголосимо, що імідж майбутнього журналіста має бути продуктивним. На основі узагальнення під продуктивним іміджем розуміємо імідж, який сприяє індивідуальному, особистісному та професійно-діяльному зростанню суб'єктів, що беруть участь у іміджевій взаємодії. Для формування продуктивного іміджу педагогічні фахівці, які працюють з майбутніми журналістами, мають дотримуватися логічного алгоритму, який охоплює декілька етапів (*мотиваційно-рефлексивний; ідеально-моделюючий; символічно-вибірковий; результативно-корегуючий*). Такий алгоритм передбачає стійку, відтворювану послідовність практичних дій, виконання яких допоможе отримати запланований результат у вигляді сформованого у студентів спеціальності 061 «Журналістика» продуктивного іміджу.

Відзначимо, що в основу змісту іміджу доцільно покласти «Я-концепцію» суб'єкта-прообразу іміджу. Так, на першому етапі – мотиваційно-рефлексивному – реалізації алгоритму формування продуктивного іміджу діяльність має бути зосереджена на вдосконаленні власної «Я-концепції». Така діяльність базується на рефлексії та безпосередньо спрямована на сприйняття і усвідомлення суб'єктом того, як його сприймають інші, в порівнянні з власною «Я-концепцією» суб'єкта, а також варто врахувати і те, якою є оцінка яка впливає з цього зіставлення як свого образу в інших, так і своєї «Я-концепції». Така діяльність проводиться для того, щоб виявити внутрішні протиріччя.

Як показав експеримент, на першому етапі доцільно виділити конкретні детермінанти, наявність яких забезпечує початок формування продуктивного

іміджу, як-от: 1) розуміння студентами об'єктивного змісту власної «Я-концепції» у її співвідношенні з ідеальним «Я» та образом в інших, виявлення протиріч у змісті цих конструктів, а також усвідомлення реалістичних шляхів їх вирішення; 2) перехід від висловлювання в іміджі лише особистісних характеристик суб'єкту іміджу до вираження та суб'єктно-діяльнісних характеристик, що веде до ускладнення та збагачення структури та змісту іміджу; 3) розвиток можливості вираження суб'єктивного змісту іміджу у вигляді системи знаків та здатність адекватно відображати в іміджі зміст власних рефлексивних трансформацій у процесі особистісно-професійного розвитку, що забезпечує динамізм та гнучкість іміджу. Основними способами розвитку цих детермінант був тренінг, який розроблений задля розвитку мотиваційної та рефлексивної основи іміджу.

Наслідком успішного виконання завдань першого етапу стає можливість переходу до другого етапу (ідеально-моделюючий) формування продуктивного іміджу, що передбачає створення ідеального образу себе для інших, який виступає у якості ідеальної моделі майбутнього іміджу. Запланований образ себе для інших повинен бути, з одного боку, результатом мінімізації протиріч, по-перше, між елементами «Я-концепції» (реальним та ідеальним «Я»), по-друге, між «Я-концепцією», з одного боку, і образом себе в інших, з іншого боку. Створюваний образ має відповідати «Я-концепції» та бути максимально насиченим індивідуальними характеристиками.

Змістом наступного третього етапу – символічно-вибіркового – алгоритму формування продуктивного іміджу є вибір іміджетворних символів, що виражають ідеальний образ себе для інших. Відзначимо, що оптимальний вибір іміджетворних символів передбачає активну включеність суб'єкта в майбутню професійну культуру. Цей етап забезпечить студентам вільне володіння семантикою культурних символів, адекватне використання іміджевих смислів та стимулюватиме високий творчий потенціал.

Із початком реальної іміджевої взаємодії включається четвертий етап алгоритму формування продуктивного іміджу. Так, якщо перший етап є підготовчий, другий і третій – становлять фазу створення продуктивного іміджу, то з четвертого етапу настає власне практична фаза. Головний зміст четвертого етапу – результативно-корегуючого – алгоритму формування продуктивного іміджу становить практична діяльність з коригування свого іміджу шляхом вирішення протиріч, що виявляються внаслідок пред'явлення створеного суб'єктом ідеального образу себе для інших суб'єктів.

Таким чином, продуктивна іміджетворча діяльність не обмежується процесами соціальної перцепції та комунікації, а передбачає активну та цілеспрямовану роботу суб'єкта іміджу (майбутнього журналіста) з перетворення своєї «Я-концепції» та розвитку особистісних якостей. Така практична діяльність, у нашому баченні, повинна охоплювати чотири етапи.

Література

1. Пенькова О. Проблема іміджу: соціокультурний і психолого-педагогічний аспекти. *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 47–48.

2. Романенко О. В. Наукові засади вивчення іміджу як психологічної категорії. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. 4 (41). С. 293–298.

3. Теоретичні та практичні аспекти дослідження іміджу: Монографія / Т. Б. Хомуленко, Ю. Г. Падафет, О. В. Скориніна. Х., 2005. 272 с.

Chatinyan A.A. – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Armenian State Institute of Physical Culture and Sports,
Yerevan, Armenia*

THE SYSTEM OF TRAINING OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL PERSONNEL AT ASIPCS: CURRENT STATUS AND PROSPECTS

The decisions taken in recent years by the Government of the Republic of Armenia emphasize the importance of strengthening the scientific potential of the state, which is a national treasure and determines the future of the country, the need for a radical transformation of the scientific and educational potential of Armenia, aimed at modernizing the system and meeting European standards [2 p. 6, 3 p. 3].

In the context of increasing competition in the world of sports, a science-based system for training athletes is of paramount importance. The solution to this problem is associated with the training of scientific personnel in sports science, the activities of which also include physical education.

In the Republic of Armenia, the main scientific-pedagogical potential in the field of physical culture and sports is concentrated at the Armenian State Institute of Physical Culture and Sports (ASIPCS), which prepares scientific personnel for the entire republic in the system of postgraduate, applicant and doctoral studies.

The purpose of the study: to reveal the system of training of scientific-pedagogical personnel in the Republic of Armenia, and in particular, at the ASIPCS.

Research methods: analysis of scientific and methodological literature, analysis of documents of the Department of Postgraduate Studies of ASIPCS, reports of the State Committee on Statistics, decisions of the Government of the Republic of Armenia.

In the Republic of Armenia, the beginning of the training of scientific-pedagogical personnel is the second stage of higher education – undergraduate studies, and subsequent stages include postgraduate and doctoral studies. An analysis of the topics of master's and postgraduate's dissertations at ASIPCS shows that there is a noticeable lack of continuity in the research problems put forward within the framework of each type of scientific work. It is noteworthy that the same situation is in the undergraduate-postgraduate system in Russian higher education. The results of one of the studies indicate that one of the factors that reduces the quality of training of scientific personnel "... of Russian postgraduate studies is the lack of continuity of postgraduate programs with academic master's programs" [1, 639]. In this regard, scientific interest is a comparative analysis of some indicators of postgraduate students in the Republic of Armenia [4] and at the ASIPCS over the past 6 years (table).

Table

The trend of the number of postgraduate students in RA and at ASIPCS
in 2016-2021

Indicators /amount/	Year					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Postgraduate students in Armenia	1202	1085	985	936	911	812
Postgraduate students at ASIPCS	1	2	3	5	4	6
Postgraduate admitted in Armenia	396	265	248	258	286	194
Postgraduate admitted at ASIPCS	1	1	1	1	1	1
Have completed postgraduate studies	334	348	273	277	236	223
<i>Have completed postgraduate studies at ASIPCS</i>	-	-	-	-	1	1
Defended PhD dissertations	137	136	107	85	41	54
<i>Defended PhD dissertations at ASIPCS</i>	-	-	-	-	-	-

In general, there is a negative trend in the total number of postgraduate students, the number of postgraduate students who completed their studies and successfully defended their dissertations throughout the country. Thus, over the six-year period under study, the percentage of graduate students who defended candidate dissertations almost halved compared to their total number: from 11.4% in 2016 to 4.6% in 2020. This indicator has slightly improved in 2021 - 6.6%. There are many reasons for this, and first of all, the socio-economic situation in the republic, forcing, despite the postgraduate scholarship, to actively resolve financial issues. The situation is worse at ASIPCS, where over the six-year period under study, only 1 postgraduate student entered the university every year, and during this time not a single candidate's dissertation was defended.

In our opinion, the main reasons for this situation are the difficulties in passing a foreign language in the TOEFL system, the insufficient level of preparedness of full-time and part-time graduate students for the independent organization of research work, as well as the difficulties that arise in the course of scientific research. In terms of postgraduate and doctoral students, this problem is not so relevant, and the reasons for more successful completion of studies are different. It should be noted that with the opening of new specialties: psychology and biology, the university successfully solves the problem of increasing the number of postgraduate students.

In recent years, the solution of the above tasks at ASIPCS is carried out within the framework of updating the curricula for postgraduate students and applicants, organizing special seminars during the academic year, as well as financial incentives for supervisors and postgraduate students in the amount of 200,000 drams (500 USD) when publishing journals in SCOPUS or WoS platforms.

At ASIPCS, the improvement of the quality of training of scientific-pedagogical personnel is seen in strengthening the continuity of the undergraduate-postgraduate system, in organizing special seminars for postgraduate students and applicants, and in encouraging scientific supervisors and postgraduate students. Another direction is the updating of curricula for the preparation of postgraduate

students and applicants, the organization of special seminars with the involvement of leading scientists of the institute, the republic and foreign countries.

References

1. Bedny B.I., Kuzenkov O.A. Integrated training programs for highly qualified scientific and pedagogical personnel // Integration of education. 2017, Vol. 21 No. 4. p. 639.
2. Ensuring the national security strategy of the Republic of Armenia. - Decree of the Government of the Republic of Armenia of April 15, 2010. p. 6.
3. Strategy for the development of science. Decrees of the Government of the Republic of Armenia of May 27, 2010, p. 3.
4. <http://surl.li/dqcij>

Яцура М. М. – аспірант
спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна
науковий керівник: Атрощенко Т.О., д. пед. н., професор

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ЯК ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Нині на першому місці у професійній підготовці здобувачів вищої освіти поставлено якісну організацію освітнього процесу, що спонукатиме формування фахової компетентності. На основі узагальнення напрацювань українських науковців О. Власюк, В. Гусака, К. Коновалова, І. Кришень, О. Макеєвої, Н. Миколаєнко, І. Пальшкової, І. Сабатовської, Т. Спіріної, Т. Щеголевої можемо констатувати, що професійна культура посідає вагоме місце у професійній компетентності майбутніх фахівців. У нашому розумінні фаховість та професіоналізм майбутнього фахівця перебуває у прямій залежності від рівня сформованості у нього професійної культури.

Проведений аналіз дисертаційних досліджень С. Ісаєнко [1], Т. Спіріної [3] і Т. Щеголевої [4] дав нам можливість стверджувати, що професійна культура є вагомою складовою загальної культури особистості, що обумовлена високим ступенем застосування загально визнаних норм культури поведінки та професійної моралі конкретної особи. У психолого-педагогічному контексті професійну культуру необхідно розглядати як якісний результат трудової діяльності фахівця. Тоді як методична площина професійної культури перебуває у безпосередній залежності від засвоєння й використання фахівцем культурних надбань людства, а також оволодіння ним правилами поведінки та внутрішнє усвідомлення моральних цінностей, що характерні для конкретної галузі. Професійна культура охоплює культурно-освітній потенціал, рівень оволодіння професійними знаннями. Тобто професійна культура майбутнього фахівця, який навчається у ЗВО базується на його освіченості та вихованості.

На наш погляд високий рівень сформованості професійної культури перебуває у прямій залежності від оволодіння студентами під час навчання загальнолюдськими цінностями та вироблення у них ціннісних орієнтацій. Тоді як з практичної точки зору професійна культура чітко обумовлена дотриманням загального й службового етикету та сприяє формуванню позитивного стереотипу поведінки. Саме професійна культура допомагає майбутньому фахівцю якісно виконувати увесь спектр практичних дій та службових обов'язків, адже виступає ваговою умовою та джерелом розвитку його як суб'єкта діяльності, а тому має розглядатися як чинник саморозвитку, самоорганізації та самореалізації особистості. Вона проявляється у життєвому та професійному самовизначенні, моральності й духовності та має особистісно-творчу природу, що допомагає майбутньому фахівцю виробити свій власний індивідуальний стиль поведінки.

З практичної точки зору, на думку О.Музальова [2], ефективно вирішення питань у контексті психолого-педагогічного забезпечення формування професійної культури здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей у ЗВО повинно йти шляхом професіоналізації, самореалізації та самоутвердження. Усе це, на думку науковця, має забезпечити вільне входження майбутніх фахівців у простір професійної діяльності та досягнення максимального розвитку («акме»). Підтримуємо О.Музальова у тому, що самореалізація та самоутвердження майбутнього фахівця під час навчання полягає в тому, що він має самостійно переосмислити відповідальність за процес і результат власної діяльності й активно проявляти свої творчі здібності, цілеспрямовано удосконалювати індивідуальні риси, системно працювати над утвердженням морально-психологічної позиції в системі міжособистісних відносин. Саме така свідомо та ініціативна діяльність забезпечить майбутньому фахівцеві усвідомлене розуміння свого «Я». З практичної точки зору формувати професійну культуру студентів ЗВО доцільно на основі цілеспрямованого впровадження в освітній процес акмеологічного підходу. Вважаємо, що акмеологічний підхід дозволить розв'язати головну суперечність між потребою формування належного рівня професійної культури студентів та відсутністю практичних напрацювань для здійснення такої підготовки на основі забезпечення ефективних умов для досягнення «акме» під час навчання.

Резюмуючи наголосимо, що від рівня професійної культури залежатиме не лише широта інтересів та громадянська позиція майбутнього фахівця, а й безпосередньо соціально-економічний розвиток українського суспільства. Вважаємо, що фахівець з високим рівнем професійної культури зможе швидше досягнути професійної компетентності та ефективно й якісно розв'язувати усі поставлені завдання на своєму майбутньому робочому місці. З огляду на військові дії з року росії, нашій країні потрібні фахівці, які зможуть ефективно протистояти агресії та відбудовувати народне господарство. Зважаючи на нинішні реалії, зміст професійної підготовки здобувачів у ЗВО має зазнати суттєвих змін, які мають стосуватися практичних аспектів формування професійної культури на засадах акмеологічного підходу.

Література

1. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2009. 227 с.
2. Музальов О. Теоретико-методичні засади формування професійної культури у процесі навчально-виховної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2003. №3. С. 141–151.
3. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир : Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка, 2009. 19 с.
4. Щеголева Т. Л. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.

Алексєєв О.О. - к.пед.н., старший викладач
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Професійна підготовка (далі – ПП) майбутніх учителів фізичної культури (далі – МУФК) до організації індивідуальної роботи (далі – ІР) з учнями передбачає досягнення якісно нового рівня теоретичного осмислення процесу еволюції наукових уявлень про її зміст, зв'язки з актуалітетами цивілізаційного розвитку педагогічної науки, соціальними інститутами (освіта, сім'я, наука), рівнем способу життя і стилю мислення молодого покоління, культурними та освітніми парадигмами; дасть змогу конкретизувати їх значення для перспективних розробок векторів професійної підготовки педагогічних кадрів у галузі фізичного виховання в реаліях сучасної освіти.

В останні роки науковою спільнотою здійснюються активні пошуки шляхів індивідуалізації фізичного виховання школярів (О. Атамась [2], С. Гуменюк [4], В. Маринич [5] та ін.). Проте такі дослідження часто засновані на середньостатистичних даних. Ідея упровадження індивідуалізації в розрізі фізичного виховання учнів залишається абстрактним закликком, який не враховує анатомо-фізіологічних особливостей кожного школяра [1 с. 145].

Тому актуалізується питання розробки і реалізації нового вектору організації фізичного виховання (далі – ФВ) учнів, що має на меті активне використання існуючих медико-біологічних і психолого-педагогічних знань учителями фізичної культури на уроках фізичного виховання в закладах середньої освіти.

Реалізація такого вектору, на переконання А. Коноха [7], у ФВ школярів здійснюється, зокрема, через розробку та впровадження учителями фізичної культури (далі – УФК) інноваційних особистісно зорієнтованих диференційованих технологій фізичної підготовки. До слова, дослідники (О. Безкопильний, І. Танасійчук та ін.) вважають, що окреслені загадані технології є впорядкованою сукупністю дослідницьких дій, операцій, процедур, які інструментально забезпечують певний рівень розвитку рухових якостей школярів. Ефективне використання таких технологій вимагає від УФК прояву стійкої обізнаності щодо сучасних досягнень фізіології й педагогіки.

Тоді як, стандартний підхід до занять ФК, що нині переважає в організації занять учнів середніх шкіл: необґрунтоване застосування навантажень, що перевищують рівень фізіологічних можливостей організму школярів, знижуючи ефективність педагогічного процесу, можуть завдати невинної шкоди здоров'ю здобувачів освіти [3]. Нехтування УФК вимогами, що детерміновані об'єктивними закономірностями анатомо-фізіологічного

розвитку організму дитини, призводить до того, що діти з недостатнім рівнем моторної зрілості не прагнуть до подальшого вдосконалення, а діти з випереджаючим розвитком – втрачають інтерес до нього.

Огляд тематичних досліджень міжнародного досвіду щодо досвіду ПП МУФК до реалізації диференційованого та індивідуального підходів у процесі фізичного виховання учнів дав змогу дійти висновку, що в українському освітньому просторі реалізація європейських тенденцій фахового навчання студентів характеризується національною специфікою ціннісного орієнтування студентів педагогічного ЗВО на збереження, зміцнення індивідуального здоров'я школярів шляхом використання різноманітних педагогічних технологій.

Відмінною особливістю ПП МУФК до організації ІР з учнями є її нормативна задекларованість у стандарті вищої освіти України галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальностями 014.11 Середня освіта (Фізична культура) й 017 Фізична культура і спорт . Зокрема, відповідно до стандарту вищої освіти, випускник згаданої спеціальності повинен: бути готовим зміцнювати особисте та громадське здоров'я на основі застосування засобів фізичного виховання й інших різноманітних чинників ЗСЖ, проводити роз'яснювальні роботи серед різних груп населення; вміти об'єктивно оцінити рівень рухової активності кожного учня та його фізичний стан, організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заходи, складати та реалізовувати програми кондиційного тренування; застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом; обґрунтовувати вибір заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та адаптивного спорту [6] тощо.

Література

1. Аніскевич С. В. Особливості професійної підготовки викладачів фізичного виховання в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2016. № 1 (11). С. 141–146. (49)
2. Атамась О. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с. (55)
3. Бабич В. І. Пошук шляхів удосконалення системи середньої освіти в контексті підвищення рівня соціального здоров'я сучасних підлітків. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2015. № 1. С. 100–110. (58)
4. Гуменюк С. Актуальність використання засобів інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.* 2015. № 2 (30). С. 5–9. (144)
5. Маринич В. Л. Інноваційні підходи в організаційному забезпеченні фізкультурно-оздоровчої роботи у позашкільних навчальних закладах: автореф.

дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. Київ, 2014. 23 с. (267)

6. Стандарт вищої освіти України. Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність 017 Фізична культура і спорт. URL: <https://bit.ly/3UElBhh> (дата звернення: 07.11. 2022 р.). (400)

7. Svitlana Yakymenko S., Sukholova M., Drahunova V., Konokh A., Levchenko N., Bozhok N. Theoretical Problems of Designing Pedagogical Technologies in Higher Education Institutions. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. VOL.21. №.12. S 469-472. (573)

Антонець А.В. – к.пед.н., доцент
Запорожан М.Е. – магістрант I курсу
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Однією з найбільш ефективних педагогічних технологій, які широко застосовуються з метою формування професійних компетенцій, є проблемне навчання. Застосування технології проблемного навчання в освітньому процесі є важливим в цілому, та при вивченні технічних дисциплін зокрема. Проблема навчання ґрунтується на отриманні здобувачами нових знань у ході вирішення теоретичних та практичних завдань у спеціально створених для цього проблемних ситуаціях.

Суть технології проблемного навчання зводиться до того, що під час навчального процесу знання не даються у готовому вигляді. Натомість педагог спеціально організовує особливу проблемну ситуацію, ставить перед учнями якесь завдання, на вирішення якого учням потрібно виявити певну самостійну пошукову активність. В результаті такої пошукової діяльності формуються нові знання, вміння та навички, що відрізняються більшою глибиною, міцністю та усвідомлюваністю. Під час проблемного навчання педагог створює на занятті проблемні ситуації і потім організовує активну самостійну діяльність учнів з їх вирішення. Це призводить до творчого оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, а також сприяє формуванню та розвитку розумових здібностей та продуктивності мислення в цілому та технічного мислення зокрема.

Виокремлюючи продуктивне технічне мислення як особливий вид, ми беремо до уваги думку З. І. Калмикової стосовно продуктивного мислення в цілому [1] і визначаємо основні характеристики продуктивності технічного мислення: нестандартність аналітичного мислення, отримання оригінальних технічних рішень у проблемних ситуаціях; гнучкість мислення, що характеризується швидкістю переходу між різними варіантами вирішення

технологічної проблеми; швидкість думки, тобто можливість генерувати велику кількість розв'язків інженерно-технологічних ситуацій, що задовольняють певним вимогам; здатність встановлювати несподівані техніко-технологічні зв'язки між складовими системи або його незвична взаємодія з іншими об'єктами.

Важливою є здатність здобувача використовувати наново отримані техніко-технологічні відомості та факти в інших інженерних ситуаціях, тобто усвідомлено здійснювати перенесення знання на нові умови. Тобто, ступінь усвідомлення особистістю процесів технічного мислення в ході отримання знання можна і розглядати як один із показників його продуктивності.

Ще однією безумовною характеристикою продуктивності мисленнєвої діяльності є самостійність. У разі нездатності того, хто навчається до самостійного довольного вирішення досліджуваного питання, продуктивність мислення визначатиметься сприйнятливістю до сторонньої допомоги, тобто вона буде тим вищою, чим менша підтримка буде потрібна суб'єкту для виконання завдання.

Іншим важливим аспектом продуктивного технічного мислення можна назвати присутність у ньому неусвідомлюваних, або слабо усвідомлюваних компонентів, властивих природі мислення. Це виявляється у прояві інтуїції, миттєвому отриманні правильного розв'язання задачі без процесу самого розв'язання, що у психології отримало назву інсайт.

З усього вищезазначеного випливає, що для ефективного формування продуктивного технічного мислення учнів закладів професійної освіти необхідне широке застосування проблемних ситуацій, інтерактивних методів навчання, спеціально підготовлених евристичних прийомів.

На нашу думку, комплекс психолого-педагогічних умов, що сприяють застосуванню технології проблемного навчання для формування продуктивного технічного мислення учнів [2], включає: мотивацію професійної підготовки; теоретико-методологічне забезпечення навчального процесу; дидактичне забезпечення; діагностичний інструментарій; педагогічний моніторинг.

Мотивація професійної підготовки учнів виступає базовою педагогічною умовою і дозволяє визначити бажані стани професійної підготовки та спрямувати діяльність на їх досягнення. Теоретико-методологічне забезпечення освітнього процесу обумовлює вибір адекватних теоретичних підходів, відповідно до поставлених цілей, завдань, принципів, та педагогічних концепцій. Дидактичне забезпечення містить найбільш широку сукупність умов ефективного функціонування освітнього процесу. Для реалізації технології проблемного навчання воно включає використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання адаптованих до відповідних технічних дисциплін. Діагностичний інструментарій слугує для оцінки ефективності застосування технології проблемного навчання як засобу формування продуктивного технічного мислення учнів і вимагає спеціально розробленої системи критеріїв, показників і рівнів оцінки. Зрештою, педагогічний моніторинг необхідний для спостереження за змінами, що відбуваються в системі, та своєчасного корекційного втручання.

Отже, застосування технології проблемного навчання на заняттях з технічних дисциплін, з урахуванням наведених особливостей та педагогічних умов, надасть можливість ефективного формування продуктивного технічного мислення учнів закладів професійної освіти в умовах застосування методів інтерактивного навчання.

Література

1. Калмикова З. І. Продуктивне мислення як основа навчальності. М. : 2001. 234 с.

2. Антонєць А.В. Психолого-педагогічні передумови формування професійних умінь майбутніх агроінженерів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. Вип. 32. С. 109-113.

Антонєць А.В. – к.пед.н., доцент
Кононенко М.М. – магістрант I курсу
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасна ринкова ситуація в нашій державі характеризується певною нестабільністю та непередбачуваністю економічних показників у сфері аграрного виробництва. Це, насамперед, пов'язується з інтеграційними тенденціями нашої країни в Європейський Союз і відповідно високою конкуренцією як між вітчизняними так і закордонними аграрними підприємствами. Тому, для ефективного господарювання підприємцям, необхідно мати висококваліфікованих фахівців аграрного профілю, що забезпечували б необхідний агровиробничий процес відповідно до умов ринкової економіки.

В теперішніх умовах розробка довгострокової стратегії розвитку агрофірми, що включає планування обсягів посівних площ, перелік та показники врожайності вирощуваних культур, кількість необхідної сільськогосподарської техніки, передбачення динаміки цін та розв'язання багатьох інших спрямованих у майбутнє агровиробничих питань, потребує від фахівця-аграрія здатності до планування та прогнозування.

Сучасний фахівець АПК повинен уміти робити припущення відносно динаміки ймовірнісних параметрів зовнішнього середовища, тобто агро-економічних, політичних та соціальних чинників, і можливих результатів функціонування свого підприємства у майбутньому. Тому, формування прогностичних умінь майбутніх фахівців-аграріїв є досить актуальним, і має відобразитись в системі професійної освіти.

Успішна прогностична діяльність є важливим фактором ефективного функціонування агропідприємства, що акцентує увагу на нагальності праць, спрямованих на дослідження психолого-педагогічних передумов, що сприяють розвитку необхідних здібностей, умінь і навиків, як основи для ефективного формування прогностичних умінь майбутніх працівників аграрної галузі.

Особливо важливу роль в процесі прийняття тих чи інших рішень, що виникають як наслідок попереднього аналізу певних ситуацій, займає процес міжособистісної комунікації певної групи людей. Саме у цьому контексті зростає роль психологічної підготовки спеціалістів, яка може суттєво підвищити їх професійні якості у майбутній діяльності. Адже саме психологічна підготовка здобувачів, надає можливості щодо: розширення знань про себе та інших людей; вміння встановлювати оптимальні міжособові відносини; покращення навичок особистого та ділового спілкування; спрацьованості учасників певного процесу, більш глибокого розуміння один одного; співпраці людей з різними темпераментами, характерами та життєвими цінностями; зменшення ймовірності кадрових прорахунків.

Виходячи з вищенаведеного, доцільним є аналіз основ психолого-педагогічних процесів та їх передумов. Особливої ваги в системі професійної підготовки майбутніх фахівців АПК набуває формування здатності студентів уявляти собі спосіб вирішення проблеми та результатів своїх дій до того, як вона насправді буде вирішена. В цьому контексті однією з базових передумов формування прогностичних умінь є антиципація. Антиципація – здатність живої системи до випереджального відображення подій [1]. У свідомості людини існує як уявлення предмета, явища, результату певної дії ще до реального їх сприйняття або здійснення.

Не менш важливим компонентом базових передумов формування прогностичних умінь, який нерозривно пов'язаний з антиципацією є апперцепція. Апперцепція – властивість сприйняття, що існує на рівні свідомості й характеризує рівень сприйняття від минулого досвіду, загального змісту психічної діяльності людини та її індивідуальних особливостей [1]. Апперцепція виникає як сприймання, при якому відбувається впізнавання чогонбудь, на основі уявлень, що склалися раніше. Виходячи з цього, можна припустити, що чим більше знань і досвіду має майбутній фахівець, тим краще розвинена у нього стійка апперцепція і відповідно до цього здатність до прогностичних умінь. Поняття апперцепції і антиципації нерозривно пов'язане з акцептором результатів дії – це психофізіологічний механізм прогнозування й оцінки результатів діяльності шляхом видобування з пам'яті моделі передбачуваного результату в процесі прийняття рішення [2].

Прийняття агровиробничих рішень на основі прогнозування певних явищ і процесів, вимагає інтеграційних знань та створення відповідних педагогічних умов в процесі викладання фундаментальних та спеціальних технічних дисциплін. Тобто для формування прогностичних умінь, необхідно всебічно розвивати кругозір та досвідну складову свідомості здобувачів на базі опанування математико-статистичними методами та агротехнологіями. В цьому контексті відповідні можливості надають математичні та агротехнічні

дисципліни. Практична реалізація вищезазначеного механізму процесу прогнозування передбачає розробку комплексу вправ і завдань, що будуть спрямовані на відпрацювання різноманітних підходів і математичних моделей, як інструмента для обґрунтування прийняття виважених агровиробничих рішень майбутніми фахівцями АПК.

Отже, підводячи підсумок, можна зазначити, що вищенаведені психолого-педагогічні чинники, є невід’ємними базовими складовими процесу формування прогностичних умінь майбутніх фахівців АПК.

Література

1. Бродовська В.Й., Патрик І.П., Яблонко В.Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. Київ, Професіонал, 2005. 224 с.
2. Антоненко А. В. Деякі психолого-педагогічні передумови формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів. *Вісник Черкаського університету*. 2009. Вип. 150. С. 3-9.

Бачинська С. П. – студентка II курсу спеціальності
*231 Соціальна робота ОП «Соціальна робота»,
к-ра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*
Зозуляк-Случик Р. В. – д. пед. наук, професор,
*професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, професор
м. Івано-Франківськ, Україна*

МОТИВАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

На переконання науковців і практиків процес цілеспрямованого формування майбутніх фахівців із соціальної роботи потребує реалізації конкретних завдань в сучасному освітньому просторі закладу вищої освіти. З-поміж них помітне місце посідають оволодіння теорією та технологіями соціальної роботи; формування професійно-етичних умінь і навичок, розвиток гуманістичного мислення; усвідомлення цінностей професії; формування й активізація мотиваційної сфери на здобуття професії фахівця із соціальної роботи [2, с. 216].

Тому вважаємо, що підґрунтям професійної підготовки слугує певна система мотиваційних процесів, яка дозволяє визначити такі рівні, як мотивація суб’єкта – майбутнього фахівця із соціальної роботи; мотивування або процес суб’єктно-об’єктної взаємодії в межах освітнього простору закладу вищої освіти.

Для конкретизації мотивації до навчальної діяльності у студентів спеціальності «Соціальна робота» зупинимося на загальному визначенні самої дефініції, яка трактується як процес спонукання особистості до діяльності для

досягнення поставлених цілей [1, с. 528]. У психологічній площині дане поняття трактують як мотив до задоволення потреб; як потребу; як потреби, інтереси, цілі, мотиваційні установки.

Цікавим у даному випадку нам видається твердження, що змістовою характеристикою мотиву є наявність особистісного сенсу розвитку особистості через аналіз, рефлексію і прийняття рішень, що спонукає її до розвитку та самовдосконалення.

Учені подають класифікацію мотивів відповідно до видів (соціальних і пізнавальних) та рівнів:

- широкі соціальні мотиви (обов'язок, відповідальність, розуміння соціальної значущості учіння), які проявляються як орієнтація на ерудицію, реалізуються як задоволення від процесу навчання і його результатів;

- вузькі соціальні мотиви, які означають прагнення зайняти відповідну посаду в майбутньому, здобути визнання оточення, отримати гідну нагороду за свою працю;

- мотиви соціального співробітництва, що спрямовані на різні способи взаємодії, утвердження своєї ролі в колективі;

- навчально-пізнавальні мотиви, що направляють на способи набуття знань;

- мотиви самоосвіти, які орієнтують на набуття додаткових знань [4, с. 16].

Навчальна мотивація, складовою якої є мотивація до формування майбутніх фахівців із соціальної роботи, як і будь-який інший її вид, визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників: освітньою системою; закладом, у якому здійснюється навчання. Науковці виокремлюють різні напрями створення позитивної мотивації до оволодіння професійною компетентністю майбутніх фахівців із соціальної роботи. Так, А. Каленський акцентує на таких: «знизу догори» – умови навчальної діяльності і взаємини актуалізують окремі ситуативні спонуки та цінності до формування професійної компетентності, що за умови систематичної актуалізації поступово змінюються і переходять в усталені мотиваційні утворення; «згори донизу» – це засвоєння студентами поданих педагогом уже в готовому вигляді спонукань до формування їх професійно-етичних знань, цілей, цінностей, змісту спрямованості діяльності задля формування компетентного фахівця [3, с. 173].

Водночас кожен із перелічених напрямів створення позитивної мотивації характеризується певними недоліками та перевагами, однак, на нашу думку, результативним бачимо їх комплексне використання. Отож процес створення позитивної мотивації до оволодіння професійною компетентністю фахівців із соціальної роботи стане ефективним за умови як прямої демонстративної і пояснювальної роботи щодо продуктивних мотивів професійно-етичної взаємодії, так і моделювання професійно-етичної діяльності, що активізуватиме навчальний процес і сприятиме формуванню професійної компетентності.

Від того, якою мірою проявляється мотивація до формування професійної компетентності майбутніх фахівців із соціальної роботи, значною мірою залежить активність студентів до оволодіння вміннями і навичками, а також і

успішність їх подальшої професійної діяльності. Для розширення її та протікання в різних напрямках необхідні позитивна мотивація й усвідомлення норм професійної поведінки.

Таким чином, реалізація мотивації у професійній підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи як чинника активації сучасного освітнього простору засвідчує задоволення таких їхніх особистісних та професійних потреб, як підвищення професійного та морального рівня, поглиблення професійно-етичних знань і вдосконалення вмінь, особистісних і професійно важливих якостей.

Література

1. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Зозуляк-Случик Р. В. Позитивна мотивація як педагогічна умова формування фахової етики майбутніх соціальних працівників в університетах // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2018. Вип. 2 (37), Част. 1, С. 215–222.
3. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : монографія. 2-ге вид., випр. і допов. К. : ЦП «Компринт», 2016. 424 с.
4. Карпенко О. Г. Мотивація в структурі діяльності соціального працівника. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2011. № 3–4. С. 16–22.

Березовська Ю.А. – здобувач
Національної академії Державної прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна
Шумовецька С. П. – д. пед. наук, доцент
Національної академії Державної прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНА ОСВІТА: СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА НОВІ ОБРІЇ

Освіта посідає одне з пріоритетних місць у стратегічних перспективах державної політики України, тому потребує особливої уваги. Вона є ключем до майбутнього та численних можливостей як окремої людини, так і суспільства загалом. Основна мета освіти – підготовка молодих людей до повсякденного життя.

Кожній людині якісна освіта дає багато переваг. Перш за все це інструмент, який дає знання, вміння, інформацію, дозволяє знати свої права та обов'язки. По-друге, освіта збагачує світогляд, розширює можливості боротьби з несправедливістю, насильством, корупцією та багатьма іншими суспільними проблемами.

Процес навчання важливий для людей усіх вікових груп. Він не має обмежень та гендеру, саме тому кожна людина має право здобувати освіту в будь-який час і в будь-якому місці. Освіта робить людей незалежними та виховує такі цінності, які допоможуть бути шанованими в суспільстві. Більше того, освіта відкриває нові горизонти, допомагає у викоріненні бідності та дозволяє отримати перспективну роботу. Хороша освіта покращує комунікативні навички людини та допомагає їй ефективніше виражати свої думки та ідеї. Освічені люди мають велику цінність для суспільства, оскільки вони допомагають навчати інших необхідної моралі, добрих манер та етики, а це дозволяє людині підвищити свій розумовий, фізичний і духовний рівень.

Процес здобуття освіти – це безпосередня передача накопичених суспільством знань молодому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування. Освіта допомагає молодому поколінню прилучитися до культури, її найбільших надбань [2].

Сьогодні Україна переживає досить складні часи, поступово змінюються обрії структурування як суспільства загалом, так і освіти зокрема. ХХІ століття – час науково-технічного прогресу та глобалізації. Попри це, залишається багато невирішених питань. Очевидно, що науково-технічний прогрес не може вирішити суспільні проблеми, і найважливішою цінністю в сучасному світі є людина, яка здатна раціонально вирішувати актуальні проблеми. У процесі формування такої людини головна роль належить саме освіті, зокрема вищій.

За незалежної України було суттєво переглянуто політику вищої освіти. Її сьогодні зорієнтовано на досягнення світових стандартів, відродження національного характеру, оновлення змісту, форм і методів навчання, збільшення інтелектуального потенціалу держави.

У наш час в освітньому процесі широко використовують досягнення світової науки щодо вдосконалення змісту і технологій навчання, підготовки висококваліфікованих фахівців. З огляду на це важливу значущість має організація і проведення спільних досліджень з іноземними науковцями, виведення української науки на міжнародний рівень.

Одним із пріоритетів стратегічного розвитку України є інтеграція нашої держави в європейське співтовариство. Згідно з цим Україна має наблизити свої соціально-економічні інституції до стандартів країн ЄС і узгодити їх із загальноєвропейськими вимогами. Зокрема йдеться про створення умов для розвитку творчої особистості як суб'єкта демократичного співтовариства; співвіднесення освітніх вимог з можливостями та здібностями тих, хто навчається; запровадження діалогічного характеру освіти з європейським співтовариством; розробку навчальних матеріалів з урахуванням сучасного рівня розвитку науки; орієнтацію змісту навчально-методичних матеріалів на практичне застосування теоретичних знань і умінь для життя в суспільстві [1].

Попри інтеграцію з європейським суспільством особливо актуальним є безпосередній зв'язок з національною історією, культурою, традиціями, чого можна досягти через національну спрямованість виховання, вивчення історії і культури свого народу, рідної мови, а також прищеплення шанобливого ставлення до України.

Отже, розглядаючи освіту як найбільш пріоритетну сферу життєдіяльності суспільства, Україна визначила власну стратегію розвитку освіти, яка невід’ємно пов’язана зі світовими тенденціями, зорієнтована на інноваційні засади, підвищення конкурентоспроможності на світовому та європейському просторах завдяки підготовці гнучкого і компетентного молодого покоління.

Література

1. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти: наук. метод. вид. Київ: Політехніка, 2003. 195 с.

2. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://www.iitzo.gov.ua/files/proekt_rozvitku_osviti_2012_2021_.doc (дата звернення 10.10.2022)

Бойко Л.М. – к.філол.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ОНЛАЙН

До повномасштабного вторгнення росії в Україну викладання онлайн використовувалося в основному лише під час карантину через обмеження, пов’язані з поширенням вірусу Covid-19; з 24 лютого 2022 р. війна внесла свої корективи у всі сфери життя, в тому числі й у викладацьку роботу. Заклади вищої освіти на тимчасово окупованій території повністю перейшли на дистанційну роботу з використанням різних інтернет-платформ. Якщо базові вимоги для такої роботи були виконані ще у 2020-21 рр. під час карантину (наявність комп’ютера/ ноутбука/ смартфона з веб-камерою та мікрофоном), то головна складова такої роботи – наявність стабільного інтернет-з’єднання – під час війни є скоріше винятком, ніж правилом. Але навіть за таких складних умов викладачі намагаються навчати дисциплінам так, щоб різниця між аудиторним та навчанням онлайн була якомога меншою.

Коли викладання розпочинається у новому контексті, потрібно більше часу на планування та дослідження, більше уваги технікам, які будуть використовуватись протягом онлайн-занять, щоб пересвідчитись, що вони сприяють якомога ефективнішому проведенню заняття [2].

Працюючи онлайн з новими для викладача студентами, потрібно провести аналіз їхніх знань з англійської мови (що вони знають, а що ні), їхніх потреб при вивченні англійської мови (що саме вони хочуть вивчити). Також завжди потрібно мати запасний план, коли онлайн-заняття йде не так, як планувалося: наприклад, у групі можуть бути студенти з різнорівневою підготовкою, і на певне заняття можуть вийти студенти з високим рівнем

володіння мовою, а на наступне (через проблеми з інтернет-зв'язком) студенти з нижчим рівнем володіння, в той час як викладач підготував більш складні завдання, опираючись на пройдений матеріал зі студентами з більш високим рівнем володіння мовою.

Для викладача іноземних мов дуже важливим є вибір онлайн-платформи для викладання. На такій платформі мають бути: програмне забезпечення для відеоконференцій, можливість увімкнути/вимкнути відео та звук, ділитися екраном зі студентами, наявність списку присутніх, реакцій від студентів (піднята рука, значки-емоїкони), інтерактивна дошка тощо. Серед наявних платформ перевагу надаємо платформі Zoom. З її переваг можна назвати: безкоштовне використання, досвід її використання студентами ще у шкільні роки, наявність чату для показу помилок та їх виправлення, можливість ділитися екраном зі студентами, наявність т.зв. tick icon (галочки), за допомогою якої студенти показують, що завдання виконане, наявність інтерактивної дошки – на ній можна вписати пропущені слова або літери, намалювати пояснення нового слова тощо, breakout rooms – секційні кімнати для розподілу студентів на пари або групи для тренування усного мовлення (виконання мовленнєвих вправ, складання діалогів тощо). Дуже важливо, щоб студенти відчували себе впевнено, використовуючи платформу онлайн-навчання. Якщо це не так, то вони не зможуть повноцінно брати участь у занятті, а це може негативно вплинути на їхнє навчання.

Велику роль у дистанційному навчанні відіграють інші цифрові інструменти, які використовуються не лише при навчанні онлайн, а й у самостійній роботі студентів поза онлайн-класом. Тут на допомогу викладачеві приходить така система управління навчанням, як Google Classroom, коли після синхронних зустрічей онлайн подаються домашні завдання, які виконуються студентами у зручний для них час. Тут можна надати завдання, додати посилання на корисні лінки, завантажити файл із вправами, задати тест для перевірки знань. Студенти можуть вести індивідуальну переписку з викладачем щодо потреби у роз'ясненні певних питань. Викладач оцінює роботу студента та вказує на помилки, надає індивідуальні коментарі з певних питань.

При онлайн навчанні є потреба швидкої комунікації зі студентами. В даний час одними з найбільш популярних майданчиків для комунікації є такі месенджери, як WhatsApp, Telegram, Viber, Skype, Facebook і деякі інші [1]. Викладач може вирішувати організаційні питання – від призначення додаткового заняття – до відповідей на часті запитання студентів, надсилання додаткової інформації, посилок на літературу, аудіо та відеофайли для самостійної роботи тощо.

Однією з важливих проблем є відбір матеріалів для онлайн-навчання. Перед викладачами постають труднощі, пов'язані з відбором змісту навчання іноземної мови, методичною підготовкою самих викладачів для роботи дистанційно, а також з моделюванням навчального процесу в режимі онлайн [3]. Якщо користуватися матеріалами, з якими працювали в аудиторії офлайн, то потрібно пам'ятати, що одне й те саме завдання в онлайн-класі потребує значно більше часу, ніж його виконання офлайн: тут потрібно розраховувати

час, плануючи менше завдань для онлайн-роботи, ніж у звичайному класі. Викладач має спланувати, що саме робити у класі, а які завдання винести на самостійне опрацювання.

Література

1. Сергіна С.В. (2020). Використання Telegram в процесі оволодіння іноземною мовою у рамках дистанційного навчання. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/46489/1/Serhina_Vykorystannia_Telegram_2020.pdf
2. Сорокіна Г.М., Краснова Н.В. (2021). Викладання іноземної мови в умовах дистанційного та онлайн-навчання. Режим доступу: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11428>
3. Teaching English Online (2022). Cambridge Assessment English. URL: <https://www.futurelearn.com/courses/online-tutoring/9/steps/1381040>

Буйко В. В. – магістрантка першого року навчання,
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
науковий керівник: к.пед.н., доцент Волкова Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасна система освіти ставить перед практичною психологією та педагогікою питання про вплив різного роду навчальних навантажень, особливостей соціальної ситуації на розвиток соціально-адаптованої, активної, творчої особистості.

Одним із напрямків у дослідженнях педагогів та психологів, які здійснюються у співпраці з валеологами та медиками, є вивчення умов і факторів збереження та підтримки фізичного здоров'я школярів. Актуальність даного напрямку особливо зростає в останні десятиліття в зв'язку з погіршенням екології та зростанням числа дітей, що мають ті чи інші відхилення у розвитку (психічні захворювання, сенсорна недостатність, соматичні хвороби). Дослідження в руслі педагогічної психології, які вивчають вплив навчання і виховання на психічний розвиток дітей, у більшості випадків не враховують вплив перенесених захворювань на процес формування психіки в онтогенезі, тому визначається необхідність подальшої розробки теоретичних аспектів проблеми емпатії.

На теперішній час дана проблема поступово переходить у міжпредметну і стає об'єктом пильної уваги філософії, соціології, педагогіки та практично всіх галузей психологічної науки: психології особистості (А.Бандура, Р. Даймонд, А.Маслоу, Р. Мей, Ф.Оллпорт, К. Роджерс, К. Хорні, З.Фрейд); вікової психології (В. Абраменкова, Т.Гаврилова, В.Кротенко, Г.Михальченко, Т. Пашукова, Л.Стрелкова, Л.Ткачук, М.Удовенко, О. Чебикін,); педагогічної

психології (Т.Василішина, Ю.Гіппенрейтер, С.Максименко, Л.Малицька, О.Солодухова, Т.Федотюк, А.Штеймець); соціальної психології (Г.Андрієва, В.Агеєв, О.Бодальов, М.Обозов, А.Петровський; Д. Майерс, Т. Шибутані); психології моралі (А. Сміт, Г.Спенсер, А.Шопенгауер; Т.П. Гаврилова, В.І.Кротенко); психології мистецтва (Т.Ліппс, С.Маркус, Р. Мей, К.Г. Юнг; Л.М.Большунова) тощо.

Незважаючи на численні роботи, в яких розглядаються певні аспекти емпатії, у психології поки що не існує комплексних досліджень, де емпатія розглядається як цілісна властивість особистості, в поєднанні її якісних (модальних) і змістовних показників (емпатична спрямованість). Практично відсутні дослідження, в яких емпатія вивчається з позицій диференційного підходу.

Культура являє собою не лише художньо-творчий процес (мистецтво), а перш за все звичаї, цінності, погляди, норми, які панують в суспільстві. Це специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений в продуктах матеріальної і духовної праці, це система відносин між людиною і природою, людиною і суспільством, людиною і людиною. Отже, культура уособлює в собі як сукупність духовних і матеріальних цінностей, так і живу людську діяльність щодо їх створення, розповсюдження і збереження.

Емпатійна культура – сукупність знань, переконань, умінь і навичок, які характеризують здатність однієї людини підтримувати почуття іншої таким чином, щоб у процесі співпереживання дане почуття від його змісту, форми, часу, необхідності ставало глибшим, доцільнішим або нейтралізувалося.

Слово «*емпатія*» походить від грецького «*patho*», що означає глибоке, сильне, чутливе почуття (відчуття), близьке до страждання. Префікс «*em*» означає спрямований (скерований) усередину. Емпатію вивчали такі авторитетні дослідники, як К.Роджерс, К.Рудестам, Є.Мелибруда, та ін. Вони одностайні в тому, що емпатія проявляється насамперед у спілкуванні. Єдиного визначення даного поняття в наукових розвідках немає. Існує чотири дефініції емпатії:

- 1) розуміння почуттів, потреб інших;
- 2) глибоко чутливе сприйняття події, природи, мистецтва;
- 3) афективний зв'язок з іншими; відчуття стану іншої особи чи групи;

Емпатія пов'язана з проникненням у переживання іншого суб'єкта шляхом «відчування».

Почуття, співчуття та переживання допомагають адекватному розумінню інших людей. Уміння сприйняти почуття іншої людини як власні, здатність до емоційного відгуку є необхідним компонентом спілкування, специфічним засобом пізнання людини людиною. Емпатія сприяє збалансованості міжособистісних стосунків. Розвинена емпатія – це ключовий фактор успіху в багатьох видах діяльності.

Отже, емпатична здібність індивідів збільшується, як правило, з ростом життєвого досвіду. Успішне виховання емпатії та емпатійної поведінки дітей можливо на базі розвитку творчої уяви.

Розуміння інших пов'язане з розумінням самого себе. Використання особистого досвіду для пояснення внутрішнього стану інших призводить інколи до суб'єктивності, помилок в інтерпретації, викривлень. Емпатійні тенденції суб'єкта залежать значною мірою від умов виховання, соціального оточення, сформованої системи цінностей тощо. Здатність до емпатичного розуміння розширюється тим більше, чим більше ми довіряємо своїм почуттям, словам, імпульсам, уяві, чим глибшим є наш інтерес до кожної людини, чим багатшим й різноманітнішим є уявлення про інших.

Література

1. Василюшина Т.В. Емпатійні здібності вчителів: психологічний аспект// Практична психологія та соціальна робота. 2009. №5. С.16-21.

Волкова Н. В. - к.пед.н., доцент
кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

На сучасному етапі розвитку економіки в Україні винятково важливого значення набуває кадрове забезпечення з урахуванням реальних потреб ринку праці та вимог до якості виробничого потенціалу. Особливу роль у розв'язанні цього стратегічного завдання відіграє система професійно-технічних навчальних закладів, яка органічно пов'язана з виробництвом і має забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, що, у свою чергу, потребує викладачів високого ґатунку з високим рівнем комунікативних здібностей.

Стан мотиваційної сфери професіоналізму майбутніх інженерів-педагогів у процесі його професійної підготовки доцільно представити також у вигляді груп критеріїв. Аналіз літератури з професійної психології показує, що для опису професіоналізму треба використовувати не один, а групи критеріїв (результативних і процесуальних, об'єктивних і суб'єктивних, якісних і кількісних та ін.). Викладемо ці групи критеріїв, ілюструючи їх прикладами професіоналізму інженера-педагога.

1. *Об'єктивні критерії*: наскільки людина відповідає вимогам професії, вносить позитивний внесок у соціальну практику. Загально визнано, що об'єктивними критеріями професіоналізму є висока продуктивність праці, кількість і якість, надійність продукту праці, досягнення певного соціального статусу в професії, вміння вирішувати різноманітні професійні завдання та ін. Наприклад, у праці інженера-педагога об'єктивним критерієм може бути його можливість успішно вирішувати завдання навчання і виховання відповідно до

вимог системи професіонально-технічної освіти, запитами сім'ї, здобувачів освіти.

2. *Суб'єктивні критерії*: наскільки професія відповідає вимогам людини, його мотивами, нахилам, наскільки він задоволений працею в професії. Наприклад, у праці інженера-педагога суб'єктивним критерієм професіоналізму може бути стійка професійно-педагогічна спрямованість, розуміння значущості професії, її ціннісних орієнтацій, сукупність необхідних професійно-психологічних якостей особистості, позитивне ставлення до себе як професіонала, відсутність особистісних деформацій. Таким чином, інженера-педагога-професіонала характеризує поєднання досить високої успішності праці та внутрішнього бажання залишатися в професії корисним.

3. *Результативні критерії*: чи досягає людина бажаних сьогодні суспільством результатів у своїй праці. Розглянемо результативні критерії на прикладі праці інженера-педагога. У розумінні результатів праці інженера-педагога існує сьогодні велика розбіжність. Одні схильні вважати результатом тільки знання здобувачів освіти, відповідність знань стандартам освіти, інші наголошують на необхідності розвитку здібностей здобувачів освіти, треті вважають результатом праці інженера-педагога адаптацію випускника профшколи до подальшого соціального життя та ін. Ми вважаємо головними пріоритетними результатами праці інженера-педагога позитивні якісні зміни, зрушення, «збільшення» в психічному (розумовому і особистісному) розвитку учнів, які виникають у процесі впливу на них; необхідно знати показники розвитку учнів, вміти діагностувати їх рівень (освіченість, розвиненість, вихованість), потенційний рівень, зону найближчого розвитку (здатність до навчання, вихованість і ін.), також зону саморозвитку учня (саме здатність до навчання, саморозвиток, самовиховання, що і становить палітру різноманітних здібностей учнів.

4. *Процесуальні критерії*: чи використовує людина при досягненні своїх результатів соціально прийнятні способи, прийоми, технології. До процесуальних критеріях віднесемо все, що характеризує психологічний процес його праці - як працював інженер-педагог, які використовував професійні знання і вміння, прийоми, техніки, технології, а також які в процесі роботи використав особисті психічні якості (наприклад, педагогічне мислення, педагогічну емпатію, терпимість до несхожості іншої людини і ін.), яка психологічна ціна результату у вигляді витрати та часу учнів і інженера-педагога і т.д. Поєднання результативних і процесуальних показників становить необхідну характеристику професіоналізму.

5. *Нормативні критерії*: засвоїв людина норми, правила, зразки професії і чи вміє відтворювати високі ідеали професії на рівні майстерності. Наприклад, для інженера-педагога, як і для будь-якого фахівця, важливо опанувати нормами професії, тим, що накопичено в ній, а саме розробленими в науці і апробованими в практиці методичними прийомами, засобами, формами навчання і виховання. У праці інженера педагога, як і в інших професіях, є певні норми спілкування (як прийнято спілкуватися), норми розвитку особистості. Відтворення на хорошому рівні цих зразків праці становить майстерність інженера-педагога.

6. *Індивідуально-варіативні критерії*: чи прагне людина індивідуалізувати свою працю, саме реалізувати в ньому свої приватні потреби, проявити у праці свою самобутність, розвивати себе засобами професії. Так, в інженера-педагога сьогодні як ніколи цінують самобутність, індивідуальність, неповторність, наявність індивідуального стилю, оригінальність погляду на навколишню дійсність. Інженери-педагоги з авторськими програмами прикрашають профшколи, залучають в неї учнів і батьків. Педагогічна індивідуальність, як правило, складається не випадково, а в результаті наполегливої роботи над собою, вміння діагностувати себе, визначать свої сильні і слабкі сторони під кутом зору психічного розвитку учнів. Таким чином, поєднання в праці інженера-педагога вміння опанувати нормами в педагогічній праці і в той же час внести в їх виконання свою індивідуальність - важлива грань професіоналізму.

7. *Критерії готівкового рівня*: досягла людина сьогодні досить високого рівня професіоналізму. Так, у праці інженера-педагога важливо визначити вже сформований рівень професійно необхідних якостей, умінь та знань. Інженер-педагог як і будь-який фахівець, має готівковий, актуальний рівень професійного розвитку: це ті результати, які на сьогоднішній день він отримує в роботі з учнями, це ті особистісні ресурси, які він для цього застосовує - знання, вміння та якості особистості. Найчастіше саме актуальний рівень професійного розвитку оцінюється при атестації.

8. *Прогностичні критерії*: чи має і чи шукає людина перспективи зростання, зону свого найближчого професійного розвитку. Так, інженер-педагог зазвичай має, хоча і не завжди усвідомлює свої потенційні можливості. Зони найближчого професійного розвитку і саморозвитку - це ті характеристики результату і процесу професійної діяльності, які тільки намічаються у даного інженера-педагога проявляються не у всіх, а в сприятливих ситуаціях підтримки його з боку оточуючих. Допомогти інженеру-педагогу побачити зону свого найближчого професійного розвитку - важливе завдання психологічної професійної діагностики й професійної атестації, бо при цьому сама атестація набуває розвиваючий, стимулюючий характер.

Кожен компонент є підсистемою цілісної моделі. Внутрішня єдність підсистем забезпечується системоутворюючими елементами. Характеризує місце моделей професіоналізму інженера-педагога у взаємозв'язку із його зовнішніми джерелами і внутрішніми елементами, де можна визначити їх змістовне наповнення і послідовну конкретизацію.

Література

1. Волкова Н.В. Готовність до професійної діяльності як показник структурно-змістових і динамічних характеристик особистості майбутнього інженера-педагога у галузі харчових технологій [Електронний ресурс] / Н.В. Волкова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка. 2017. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_4_4

Дідур А. В. - аспірант
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
науковий керівник: Горбатюк Р. М., д. пед. н., професор
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ВИМОГА ЧАСУ

Зміни в концептуальних основах та змісті сучасної освіти в Україні зумовлюють соціальну потребу в підготовці нового покоління педагогів, зокрема професійної освіти: конкурентоспроможних, креативних, соціально адаптованих та ініціативних, здатних до професійного зростання, саморозвитку, здатних удосконалювати власну освітню діяльність відповідно до потреб держави і громади, опанувати педагогічні інновації, застосовувати інтерактивні педагогічні технології.

Крім того, актуальні соціокультурні трансформації зумовлюють необхідність взаємодії людини з іншими людьми на основі толерантності як відповідної гуманістичним морально-естетичним нормам ментальної якості особистості та соціуму. Активно та цілеспрямовано формувати толерантність покликана сфера професійної освіти, що закладає основи світогляду людини у процесі взаємодії її суб'єктів. Необхідною умовою успішності педагогічної діяльності є апелювання педагога до урахування особистісних особливостей кожного з учасників освітнього процесу.

Це зумовлює той факт, що толерантність, яка виражається в розумінні та прийнятті педагогом професійної освіти всього різноманіття культур, форм самовираження та проявів людської індивідуальності заявлена сьогодні як одна із складових професійної компетентності вчителя. Аналіз специфіки професійної діяльності педагогів професійної освіти також демонструє, що толерантність – необхідною професійною якістю.

Однак у сучасній науці немає чіткого та усталеного уявлення про поняття «толерантність», що зумовлює суперечки щодо його тлумачення, а також призводить до дискусій про форми її прояву, механізми та методи формування. У наукових дослідженнях з проблеми толерантності найчастіше даний феномен розглядається в плані міжнаціональних, міжетнічних відносин між людьми, тому значна кількість наукових праць присвячена саме міжнаціональній та міжетнічній толерантності, обґрунтуванню їх змісту та структури, а також проблемі її формування. Рідше толерантність вивчається в контексті педагогічного процесу (В. Волошина [1], Ю. Гордієнко [2] та ін.), міжособистісних відносин вчителя та учнів (В. Делянченко [3]).

Введення поняття «педагогічна толерантність» до наукового тезаурусу зумовлено такими факторами: різноманітністю та варіативністю трактування категорії «толерантність» у вітчизняній літературі; специфікою дискурсу вітчизняної науки: поняття «толерантність» традиційно семантично близьке до понять «культура світу», «полікультурність», «міжкультурний діалог»; специфічними вимогами до професійно важливих якостей педагога професійної освіти, які зумовлюються спеціальним змістом та спрямованістю педагогічної діяльності.

Феномен толерантності як наукова проблема є предметом дослідження різних галузей наукового знання: філософії, соціології, психології [1, с. 5]. Нині педагогічна толерантність трактується як «особистісна якість і принцип діяльності педагога, які полягають у визнанні цінності і вираженні поваги до відмінностей між суб'єктами освітнього процесу (педагогами, учнями, їх батьками, адміністрацією), визнання права «іншого» на інакшість, відмову від бажання змінити його за своїм зразком, умінні адекватно розуміти «іншого» і прагненні будувати демократичні взаємини з усіма суб'єктами освітнього процесу» [1, с. 5].

Як слушно підкреслює Г. Люлька «лише толерантний вчитель зможе знайти спільну мову зі своїм вихованцем, створити умови вільно в цивілізованій формі висловлювати власні почуття, думки, потреби, переживання. Уміння розуміти себе та іншого, забезпечувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію сприяють закріпленню позитивного психологічного клімату в колективі, підвищенню самооцінки, впевненості в собі всіх учасників освітнього процесу. Все це забезпечує гуманістичну спрямованість педагогічної діяльності, отже, педагогічна толерантність відповідає і третій ознаці професійно важливих якостей педагога» [4, с. 437].

Література

1. Волошина О. Проблема формування толерантності в сучасних педагогічних дослідженнях. *Рідна школа*. 2016. № 3. С. 4–6.
2. Гордієнко Ю. А. Формування педагогічної толерантності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.
3. Делянченко В. М. Педагогічна модель процесу формування толерантності у майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6112/1/ПЕДАГОГІЧНА%20МОДЕЛЬ%20ПРОЦЕСУ%20ФОРМУВАННЯ%20ТОЛЕРАНТНОСТІ%20У%20МАЙБУТНІХ.pdf> (дата звернення: 10.09. 2022)
4. Люлька Г. А. Педагогічна толерантність як професійна якість сучасного вчителя початкових класів. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 435-437.

СПЕЦИФІКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Потреба розробки й удосконалення застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій для навчання у вищій школі з метою підготовки майбутніх фахівців зумовлена двома основними найважливішими чинниками:

відсутністю розгалуженого професійно орієнтованого дидактичного матеріалу з основ професійної підготовки для майбутніх фахівців; сучасними вимогами до підготовки висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Традиційні методи навчання не можуть повною мірою задовольнити вимоги, що висуваються до процесу підготовки випускника. Тому важливо зорієнтувати нові педагогічні технології на досягнення головної мети – підготовку висококваліфікованого спеціаліста, застосовуючи вдосконалені традиційні методи навчання та інформаційно-комунікаційних технологій.

У процесі підготовки фахівців засоби навчання відіграють велику роль, оскільки використовуються раціонально в поєднанні із сучасними методами навчання, і сприяють більш глибокому засвоєнню студентами навчального матеріалу, скороченню часу, необхідного для вивчення тем, розділів тощо. Використання засобів навчання не повинно порушувати логічної структури й цілісності навчального процесу. Сьогодні, коли застосовуються інформаційно-комунікаційних технологій, збільшується питома вага логічних прийомів викладення і засвоєння знань, традиційна методика стає дещо застарілою. Сучасна педагогічна технологія вимагає, крім традиційних форм унаочнення, використовувати в навчальному процесі комп'ютери, відеофільми тощо. Лекційні аудиторії слід забезпечувати технічними засобами навчання, що поряд з обладнанням й естетичним оформленням мають створювати сприятливі умови як для читання лекцій викладачами, так і для сприйняття, конспектування та засвоєння навчального матеріалу студентами.

Засоби навчання постійно вдосконалюються, адже вони полегшують можливості. Під час лекції доцільно використовувати сучасні технічні засоби навчання, наочно-ілюстративний матеріал, екранні засоби, звукозапис, таблиці та графіки, що ілюструють і доповнюють матеріали лекцій. Відіграє значну роль комплексне використання різних способів донесення інформації до слухачів, а саме: наочні засоби, слайди, моделі, макети й тощо, адже це посилює увагу та сприймання лекції, активізує розумову діяльність і сприяє кращому засвоєнню матеріалу за умови, якщо засоби навчання не перетворюються на самоціль. Засоби навчання постійно вдосконалюються, вони полегшують можливість пізнання дійсності, формування знань і вмінь, емоційного ставлення до дійсності.

Навчальні комп'ютери і тренажери передбачають безпосередній контакт викладачів і студентів у процесі навчання. Комп'ютери необхідно застосовувати як у лекційному викладі, так і в позааудиторній самостійній роботі. Крім того, комп'ютери і тренажери використовують для самопідготовки, самоконтролю та при підготовці до заліку, іспиту. Тренажери сприяють формуванню вмінь і навичок і застосовуються для індивідуальної позааудиторної роботи. Такі допоміжні засоби, як обчислювальна техніка, довідкові й статистичні накопичувачі вживають для скорочення часу студента на допоміжні дії, операції.

Крім засобів навчання, у навчальному процесі велике значення мають комп'ютерні навчальні програми, електронні видання навчального призначення, аудіо- та відеонавчальні матеріали, комп'ютерні мережі, мережа Internet тощо.

Комп'ютерні навчальні програми – програмні засоби навчального призначення – дають змогу: індивідуалізувати підхід і диференціювати процес навчання; контролювати того, хто навчається, діагностувати та виправляти помилки; забезпечувати самоконтроль і самокорекцію навчально-пізнавальної діяльності; скорочувати час навчання, виконуючи трудомісткі розрахунки на комп'ютері; демонструвати візуальну навчальну інформацію; моделювати й імітувати процеси та явища; проводити експерименти, досліди в умовах віртуальної реальності; підвищувати мотивацію та цікавість до навчання, використовуючи ігрові ситуації; допомагати в прийнятті оптимальних рішень.

Електронні видання навчального призначення відрізняються від інших варіантів навчальних видань тим, що передбачають дещо іншу організацію навчального матеріалу, наявність інтерфейсу, гіпертексту, мультимедіа тощо. Перевагами електронних видань є: компактність зберігання інформації в пам'яті комп'ютера чи на флешкарті; гіпертекстові можливості, мобільність, тиражованість; можливість оперативного внесення змін та доповнень; зручність у пересиланні електронною поштою. Це може бути автоматизована навчальна система, що поєднує в собі дидактичні, методичні й інформаційно-довідкові матеріали з навчальної дисципліни, а також програмне забезпечення, яке можна комплексно використовувати для самостійного одержання та контролю знань.

Аудіо- та відеонавчальні матеріали записуються на магнітні носії, аудіо- та відеокасети, флешкарти й можуть бути надані тому, хто навчається, за допомогою магнітофона, відеоманітофона чи лазерних компакт-дисків тощо. Комп'ютерні мережі – засоби навчання, що містять різну інформацію та сукупність комп'ютерів, з'єднаних між собою каналами зв'язку. Глобальна мережа Інтернет є інтегральним засобом, що широко застосовується в навчанні. Інтернет-підручник має ті ж самі якості, що й електронний (комп'ютерний) підручник, та ще й дозволяє тиражування практично без носія; версія підручника є в мережі Інтернет, і доступ до неї можливий для бажаючих через свій браузер.

Отже, завдання підвищення ефективності навчального процесу, якості підготовки фахівців не можуть бути вирішені без підвищення якості викладання та залучення інформаційно-комунікаційних технологій. Підготовка фахівців передбачає не лише формування професійних знань, умінь і навичок,

необхідних у практичній діяльності, а й виховання всебічно розвиненої особистості, розвиток її пізнавальних потреб й інтелектуальних здібностей, інтересів і мотивів, духовності, менталітету і формування сучасного світогляду.

---

*Дудікова Л. В. – д.пед.н, професор
Тихолаз С. І. – к.пед.н., доцент
Феррі А. С. – к.пед.н., доцент
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна*

ДО ПИТАННЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ, ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Питання студентоцентрованого підходу до викладання, тобто переміщення студента в центр навчального процесу, завжди було на часі, а сьогодні в процесі взаємовідносин між викладачем та студентом йому приділяється особлива увага. Саме тому автори поставили за *мету* дослідити особливості такого підходу у медичному закладі вищої освіти.

Розглядаючи дане питання, звертаємося до матеріалів досліджень TUNING Project [1]. Проєкт Тюнінг (TUNING Project): Проєкт Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі» реалізується з 2000 р. європейськими університетами та спрямований на формування загальної методології порівнюваності та сумісності рівнів і змісту освітніх програм у різних предметних галузях вищої освіти. Проєкт охоплює переважну більшість країн, що підписали Болонську декларацію, включаючи Україну [2, с. 47]. Метою цього проєкту є розроблення принципів підходів до створення, удосконалення, впровадження, оцінювання та підвищення якості програм вищої освіти. Одним з таких підходів було визнано студентоцентрований підхід як нову парадигму вищої освіти, відповідно до якої Національна команда експертів із реформування вищої освіти України радить підходити до процесу удосконалення професійної підготовки фахівців у ЗВО.

У зв'язку з цим постає *завдання* систематизації та накопичення достовірних знань з питання студентоцентрованого підходу до викладання взагалі та до викладання іноземних мов, латинської мови та медичної термінології у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова зокрема.

Основними категоріями студентоцентрованого навчання є компетентності та результати навчання. В матеріалах Ради Європи розглядаються два види компетентностей у галузі іноземних мов: загальні (здатність вчитися, екзистенціальну компетентність, декларативні знання, вміння і навички) та комунікативні (лінгвістичний компонент, соціолінгвістичний компонент, прагматичний компонент) [3].

Саме спеціальним (фаховим) компетентностям та результатам навчання (викладання) предмету має приділятися чи не найбільша увага в робочих програмах та силабусах навчальних дисциплін, бо як зазначає О. Лебідь (унів. ім. Альфреда Нобеля, м. Дніпро) «студентоцентрований підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є компетентісним [4, с.144]».

Т. Купрій також звертає нашу увагу, що такий «підхід до навчання передбачає розширення прав і можливостей тих, хто навчається, розробку нових підходів до викладання і навчання, навчальних програм, що відбивають практичний бік реалізації компетентісного підходу у вищій освіті» [5, с. 107-111].

Ми повністю підтримуємо думку науковців і вважаємо беззаперечним факт, що студентоцентрований підхід до викладання, в тому числі у медичному ЗВО значно розширює права і можливості студентів та націлює на принципово нові підходи як до навчання, так і до викладання, вимагає створення та впровадження якісно нових, зосереджених на фахових компетентностях та результатах навчання освітніх програм.

Студентоцентрований підхід до викладання – це переміщення особистості студента в центр навчального процесу, це кардинальна зміна взаємовідносин між викладачем та студентом.

Так як при студентоцентрованому підході до викладання, як зазначає Т. Кудрявцева «відбувається зміщення акцентів в освітньому процесі з викладання на навчання, при чому, студент стає центральною фігурою освітнього процесу, виступає повноправним суб'єктом відносин, бере на себе долю відповідальності за навчання» [6] вітчизняні та іноземні студенти нашого ЗВО наділені повноваженнями у керівництві власним навчанням, тобто мають можливість висловити свою думку про якість навчання на університетських сайтах, блогах, засіданнях методичних та Вчених рад, членами яких вони є, виробничих факультетських зборах, під час анонімних анкетувань, які постійно проводяться зі студентами усіх курсів та факультетів.

У своїй праці «Студентоцентроване навчання як сучасна парадигма вищої освіти» [6] Т. Кудрявцева аналізує дослідження Л. Остапюк та співавторів, зроблених з урахуванням результатів співпраці з медичним факультетом університету Лідсу (Великобританія) щодо надання студенту права висловлювання пропозиції щодо змін у розкладі, удосконалення структури навчального заняття, тобто приймати активну участь в організації освітнього процесу. Науковець стверджує, що «при студентоцентрованому навчанні акцентується увага на критичному і аналітичному навчанні та розумінні, підвищеній відповідальності та підзвітності студента, розширення його автономії» [6].

Таким чином, ми можемо зробити *висновок*, що студентоцентрований підхід до викладання, а саме – з переміщенням особистості студента в центр навчального процесу, суттєво змінює взаємовідносини між викладачем та студентом. Студента, на нашу думку, такий підхід, з усвідомленням його важливості та значимості, стимулює до кращої роботи, мотивує до повного його викладання, активізує допитливість студента та поглиблює його інтерес

до вивчення дисципліни, що значно покращує результати успішності. Особливо це спостерігається в іноземних групах.

Розширення прав і можливостей студентів, застосування нових підходів до викладання і навчання, створення навчальних програм, силабусів, методичних рекомендацій на основі фахового компетентнісного підходу та результатів навчання забезпечить, на нашу думку, покращення навчально-виховного процесу, допоможе студентам – майбутнім лікарям та провізорам у розвитку лінгвістичного мислення, виробленні навичок грамотного використання професійної лексики, вільного оперування медичною термінологією, формуванні професійного мовлення зокрема та професійної спрямованості в цілому.

Література

1. TUNING: Educational Structures in Europe - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2014. С.47
3. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework. Brussels: European Commission. 2004. 20 p.
4. Ольга Лебідь Студентоцентрований підхід до формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 20. С.144 -148
5. Купрій Т.Г. Філософія студентоцентрованого навчання приватної вищої освіти України. *Грані*. 2015. №4. С.107-111
6. Кудрявцева Т.О. «Студентоцентроване навчання як сучасна парадигма вищої освіти». URL: Kudriavtseva_pedagog-chyt-2018.pdf (nuph.edu.ua)

Зоріна М. О. –магістрантка першого року навчання,
факультет дошкільної і технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
науковий керівник: Волкова Н. В., к.пед.н., доцент

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ»

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, швидка зміна техніки і технології в усьому світі, інтелектуалізація праці, гуманізація та демократизація суспільства зумовлюють зростання соціальної ролі творчої особистості з високим рівнем духовності й загальної культури, творця нових цінностей, нових моральних якостей в складному сучасному соціумі. У зв'язку з цим змінюється підхід до неперервної освіти, який передбачає суттєві новації у царині загальноосвітньої школи.

Тенденції розвитку сучасної школи ініціюють формування таких якостей, як: самоактуалізація, активне творче самовиявлення, максимальна творча самореалізація, що становлять основу сучасної гуманістичної парадигми, яка є “засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені”, підкреслюється у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті.

Вирішення цих складних завдань об'єктивно необхідне для розв'язання реально існуючих суперечностей, що накопичились за останні роки в освітній практиці та суспільстві в цілому між: об'єктивною і суб'єктивною необхідністю створення оптимальних педагогічних умов для найбільш повного розкриття творчих якостей і можливостей учнів та відсутністю відповідної науково обґрунтованої технології педагогічного процесу в навчально-виховних закладах; потребою держави у високоосвічених творчих особистостях, здатних працювати й діяти в нестандартних ситуаціях, та падінням престижу позакласної й позашкільної виховної діяльності, небажанням молоді самостійно залучатись до серйозних творчих пошуків, що зумовлює нагальну потребу виховання духовно зрілої, високоморальної, соціально активної творчої особистості.

Усунення зазначених суперечностей значною мірою залежить від наукового обґрунтування педагогічних умов формування творчої особистості, що базується на врахуванні сучасних вітчизняних і світових педагогічних концепцій і теорій, духовній взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в освітніх закладах, пріоритеті виховання духовного компонента у процесі становлення майбутнього громадянина України.

Проблемі формування творчої особистості присвячено значну кількість досліджень. Більшість науковців визначають творчість як системне явище, певну сукупність взаємопов'язаних елементів: творчі здібності, творчий процес, ступінь індивідуального розвитку творчих здібностей, якостей особистості, що забезпечують творчу діяльність, яку можна стимулювати і спрямовувати у певну систему. М. Бахтін, І. Бех, Л. Виготський, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Б. Теплов вважають найважливішими у формуванні творчої особистості психологічні аспекти творчості, внутрішні процеси, а механізм уяви, сприйняття, фантазії, волі – основою творчої діяльності. Наукові праці Г. Альтшуллера, В. Клименка, В. Моляко, Ю. Кулюткіна, Д. Пойа торкаються проблеми управління процесом творчості, створення умов, які б забезпечували інтуїтивне осягнення ідей розв'язання проблеми; створення творчого клімату в науковому, інженерному, педагогічному та учнівському колективах; пропонують особливі евристичні прийоми вирішення творчих завдань, форми стимулювання творчої активності людини.

Проблема розробки шляхів розвитку творчої особистості знаходиться у центрі уваги багатьох сучасних педагогів і психологів (В. Алфімов, В. Андреев, Д. Богоявленська, В. Бутенко, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Н. Кичук, П. Кравчук, О. Кульчицька, В. Моляко, А. Лук, М. Поташник, В. Рибалка, С. Сисоева, Т. Суценко, Н. Тализіна та ін.).

У сучасних школах ще не створена система особистісного розвитку розумово обдарованих учнів, особливо в період їх навчання з 9 по 11 клас загальноосвітньої школи. Теоретичні обґрунтування переконливо свідчать, що є сучасні уявлення про складні багатоаспектні структури обдарованості й необхідні педагогічні умови, що визначають розвиток особистості протягом життєвого шляху людини, але найбільш актуальні ті, що пов'язані з розвитком особистісної творчості у період шкільного навчання.

Щоб глибше проникнути у механізм творчого потенціалу і знайти шляхи заглиблення у творчий процес як важливу форму паралельного розвитку в ланцюжку суб'єкт-суб'єктних відносин у визначенні самостійної творчої діяльності особистості, визначенні творчих інтересів, цілеспрямованих творчих пошуків, необхідно дослідити роль внутрішнього духовного потенціалу, як одного з найважливіших механізмів розвитку творчої особистості учня.

Література

1. Вайновська М.К. Теоретико-методологічні підходи до формування творчої особистості // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. пр. / Редкол.: Т. І. Суценко (відп.ред.) та ін. Київ. Запоріжжя. Вип.22. 2002. С.7-11.

2. Дерев'яна Л.Й. Формування творчих здібностей учнів у діяльності загальноосвітніх шкіл Галичини (1900 – 1939рр): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський експериментальний ін-т педагогічної освіти. 2000. 146-162.

Ігнат'єв В. А. – канд. філос. н., доцент
*Донецький національний медичний університет,
м. Кропивницький, Україна*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЧИ ГЛУХИЙ КУТ

Головна проблема українських вищих навчальних закладів полягає у тому, що освітній процес розглядається як продовження шкільного навчання, але на рівні більш складного матеріалу. Хоча при цьому їх призначення має різну мету. Початковий та середній рівень освіти повинен навчити всім основним загальним досягненням суспільства у сфері знань та культури, яке виробило людство протягом своєї історії. Це своєрідний репродуктивний рівень засвоєння знань.

Завдання ж інститутів вищих навчальних закладів – створення нових знань. Сучасний виш світового рівня – це творча лабораторія ідей майбутнього. Це спільнота креативних дослідників того чи іншого рівня, де викладач – інтелектуальний лідер, який займається розробкою ідей сучасної науки. А так як сучасна наука давно перетворилась в колективну творчість, то у такому процесі ефективними можуть бути студенти, що не тільки засвоїли базовий рівень знань, але й бажають робити нові відкриття, створювати нове вже з першого курсу.

Тому концепція «студент – *tabula rasa*», де порожнечу треба заповнити необхідними знаннями та навичками в епоху інформаційного суспільства, коли одним кліком в гаджеті відкривається будь-яка інформація, є не просто неприйнятною, а й шкідливою. Коли викладач займається не науковими пошуками, а методами репродуктивного навчання або репетиторства, це схоже на те, як енергія атомної станції використовується для того, щоб запалити багаття. Творча енергія викладача-науковця розпорошується на рутинні дрібниці, які за логікою не можуть дати евристичного результату.

Виходячи з останнього виникає питання: «А чи всім людям необхідна вища освіта?» Питання може здатися провокаційним. Адже після розпаду СРСР майже всі батьки вважають, що їх дитина повинна мати вищу освіту. Саме остання повинна дозволити забезпечити необхідний соціальний статус. Та навіть і без статистики спостерігаємо, що більшість випускників не тільки не працюють за спеціальністю, але й не отримують необхідний статус при працевлаштуванні за спеціальністю.

Окрім цього, вже сприсяючись на статистику відомо, що навіть в «Європі вищу освіту спроможний здобути заледве один з десяти тих, хто навчався у школі, а до вищих студій (на магістерському і докторському рівнях) доходить не більше 10-15% випускників бакалаврату» [1]. Більше того, «завершують середню освіту на високому рівні лише тільки ті випускники, які мають намір вступити до вищих навчальних закладів. Це приблизно від 15 до 25% усіх учнів середніх шкіл.

У той час як «сьогодні вищі навчальні заклади України приймають на навчання до 70% випускників шкіл, тобто у 7 разів більше, ніж дозволяє нормальний розподіл інтелекту» [1].

Окрім того, освітній процес вищого навчального закладу став розтягуватися у часі. Чотири роки бакалаврату, які за програмою є повною вищою освітою чомусь тлумачиться як щось недовершене, а тому ще рік-два магістратури вважається просто неминучим для отримання спеціальності, у той час, коли магістратура – це вже початковий рівень науковця. А у в деяких професіях строк навчання має ще довший період. Так у медиків окрім 6 років базового курсу ще 3 роки інтернатури.

До проблеми виявлення схильності до наукової творчості додаються усвідомлення своєї профорієнтаційної помилки. Скільки внутрішніх проблем для ефективного навчання виникає у студента, коли він на 3 чи 6 курсі розуміє, що ніколи не буде тим на кого витратив стільки років?!

І найважливіше. Що чекає найуспішніших наших випускників? Сьогодні диплом українського вишу не визнається у Європі, наші фахівці без додаткового перенавчання не можуть влаштуватися на роботу за фахом. І хоча вони за багатьма показниками, за розвитком, ерудованістю, спеціальною підготовленістю можуть перевершувати зарубіжних фахівців, дискредитація українського диплому триває.

Найбільше не влаштовує закордонних працедавців у підготовці наших фахівців – низька дієвість знань. Дієвість – це здатність використовувати набуті знання, уміння на практиці. За експертними оцінками, цим параметром ми поступаємося найбільше.

За європейським стандартом дипломований фахівець відразу займає робоче місце і виконує свої посадові обов'язки. Диплом гарантує високий рівень підготовки. Приймаючи фахівця, фірма впевнена, що він підготовлений на належному рівні. Гарантія цього – високе реноме університету. Якщо фахівець не буде підготовлений належним чином і фірма матиме до нього претензії, імідж університету може бути втрачений назавжди, його рейтинг серйозно постраждає.

А тепер про саме складне. Отже, завдання викладача займатись науковою діяльністю. Згідно світових стандартів Міністерство освіти і науки України напрацювало цілу систему вимог до викладача вузу [2]. Але ж механізм забезпечення реалізації цих вимог через адміністрацію вузу не створений. Адміністративний механізм державних та приватних вузів не ставить пріоритетом освітянського менеджменту відповідальність за мотивацію наукової діяльності у всіх його проявах. І тому реалізація наукових міжнародних вимог лягає безпосередньо на науковця (публікація Scopus, Wef of Science тощо). Таким чином наукова діяльність перетворилася у приватну справу. При чому, у прямому сенсі, дорогу справу, а сфера науки у вузьке коло для багатих (правда не ідеями) гурток людей.

Література

1. Болонський процес – перспективи для України URL: <https://xreferat.com/71/5700-1-bolons-kiiy-proces-perspektivi-dlya-ukra-ni.html> – Заголовок з екрану.
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> – Заголовок з екрану.

Канівець І. М. – к.пед.н., доцент
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

Бурля Б. І. – здобувач вищої освіти
ОПП Професійна освіта
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасне суспільство потребує ініціативних, грамотних фахівців аграрного профілю, які здатні опрацювати, переробляти й використовувати великий потік інформації. У наслідок цього виникає необхідність у зміні підходів до організації самостійної роботи студентів з метою підвищення якості навчання, розвинути їх творчі здібності, прагнення до безперервного набуття нових знань. Основна стратегія навчання, в тому числі і при викладанні навчальної

дисципліни «Вища математика», має полягати у створенні таких психолого-педагогічних умов, які забезпечують формування інтелектуальної ініціативи та активізації мислення студентів у процесі їхньої самостійної роботи.

Важливим є те, щоб студенти, опановуючи знання і способи їх здобуття, усвідомлювали, що самостійна робота покликана завершувати завдання всіх інших видів навчальної роботи, бо жодні знання, які не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися справжнім надбанням особистості.

Необхідність впровадження інформаційних технологій у навчальний процес давно не викликає сумнівів. Головною метою інженерної освіти є підготовка фахівців, що володіють високим рівнем професійної кваліфікації, компетентністю в обраній справі та комплексом особистісних якостей, актуальних у сучасних умовах інформатизації професійної діяльності, що становлять соціальну значущість і ціннісну потребу для молодшої людини, яка вступає у трудове життя.

В освітньому процесі вищого аграрного навчального закладу створення інформаційно-освітнього середовища є актуальним на сучасному етапі. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, дають змогу дійти висновку, що застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освітньому процесі допомагає організації педагогічного процесу, надає великі можливості для виявлення і розвитку творчих здібностей, сприяє підготовці майбутнього фахівця.

Формування і розвиток такого середовища на основі застосування інформаційних і комунікаційних технологій дають змогу створювати оптимальні умови для розвитку й удосконалення педагогічної діяльності, формування інформаційної культури учасників освітнього процесу та забезпечують розвиток особистості студентів.

Отже, в умовах інформатизації освіти вищий аграрний навчальний заклад є тим навчальним закладом, у якому можуть бути створені необхідні передумови для формування у майбутніх інженерів-технологів потреби в самостійній пізнавальній діяльності, застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освітніх цілях.

Проблема підвищення ефективності самостійної роботи, вдосконалення методик її проведення та засобів, які використовуються для отримання більшого педагогічного ефекту, постійно перебувала й перебуває в полі зору вітчизняних педагогів та психологів. Вивченню сутності самостійної роботи та її значущості в навчальному процесі приділяли велику увагу у своїх працях А. Алексюк, В. Буряк, В. Беспалько, О. Дубасенюк, В. Козаков, П. Підкасистий, Н. Сидорчук, Т. Лобода, Н. Шишкіна та ін.

Поняття самостійної діяльності розуміють по-різному: як засіб організації систематичної пізнавальної діяльності; форму організації навчального процесу; метод або прийом навчання; результат навчальної діяльності; систему організації педагогічних умов [1].

Питання інформатизації освіти розглядаються в роботах багатьох сучасних дослідників: О. Бондаренко, Г. Козлакова, О. Міщенко, С. Новиков, Т. Попілов та інші. У роботах наголошується на необхідності використання засобів ІКТ з метою вдосконалення організаційних форм і методів навчання,

виховання, що забезпечують розвиток того, хто навчається, формування вмінь здійснення самостійної навчальної діяльності зі збирання, оброблення, передавання інформації про об'єкти, явища, процеси, які вивчаються тощо.

У низці досліджень (М. Жалдака, В. Ключка, О. Корнійчук, В. Круглик, Я. Крупського, Н. Побережної, С. Рако та ін.) наголошується на доцільності використання в процесі здійснення навчальної діяльності під час вивчення вищої математики ефективного програмного забезпечення (MathCAD, GRAN, MathLab, Maple, Microsoft Office Word, Excel, Power Point) [2].

Практика показала, що самостійну роботу в вищому аграрному навчальному закладі не можна чимось замінити, і вона має обов'язково носити систематичний і безперервний характер протягом усього періоду навчання. Тому розробка і впровадження в широку практику освітнього процесу, в тому числі і під час викладання вищої математики, ефективних методик організації самостійної роботи є нагальною потребою.

Література

1. Корольок О. М. Управління самостійною роботою студентів коледжу в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін / Олена Корольок // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2006. Вип. 1–2. С. 78–84.

2. Арабаджі С.І., Алексеєва Г.М., Чуприна Г.П. Використання ІКТ при вивченні вищої математики засобами "Mathcad" / Молодь у світі сучасних технологій за тематикою: Використання інформаційних та комунікаційних технологій в сучасному цифровому суспільстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (4-5 червня 2020 р., м. Херсон) / за заг. ред. Г.О. Райко. – Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. С. 13-16.

Канівець І. М. – к.пед.н., доцент
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

Кетрушка А. П. – здобувач вищої освіти
ОПП Професійна освіта
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЦИКЛУ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Останнім часом ринок праці характеризується жорсткою конкуренцією. Такі якості фахівців, як освіченість, професіоналізм і здатність до саморозвитку, до самостійного розширення сфери своєї компетентності в сучасних умовах ринкової економіки актуальні як ніколи. Тому в умовах сучасного соціуму зростання наукового знання, його поступове перетворення на продуктивну силу

суспільства робить професійно необхідною наявність у фахівців таких якостей особистості, як прагнення до постійного поповнення знань і творчого їх застосування у професійній діяльності. Ці якості, в основі яких лежать потреби в пізнанні світу, мають формуватися в період здобуття освіти, оскільки саме в цей період відбувається становлення людини як особистості.

До проблем цілеспрямованого формування потреб особистості вже давно виявляють інтерес не тільки психологи, педагоги й соціологи, а й керівники різних підприємств, соціальні працівники, політологи. У педагогічній науці до проблеми формування пізнавальних потреб та інтересів у тих чи інших її аспектах зверталися Н. Бібік, В. Білий, Л. Божович, Л. Гордон, Т. Головань, О. Ковальов, В. Крутецький, Л. Роменська, О.Савченко, Т. Суценко та ін.

Відправною точкою дослідження став аналіз понять «потреба», «пізнавальні потреби». Вивчення літератури з окресленої проблеми дало змогу визначити потребу як переживання людиною потреби в чомусь, внутрішню суперечність між досягнутим і необхідним рівнями розвитку, що спонукає людину до діяльності з усунення цієї суперечності - до роботи над собою. Пізнавальні потреби студентів синтетично об'єднують у собі потребу в знаннях (інформації), потребу в опануванні способів засвоєння знань (умінням вчитися), потребу в пізнавальній (пошуковій) діяльності та потребу в науковій творчості. Більшість науковців під поняттям пізнавального інтересу розуміють суб'єктивне прагнення особистості до пізнання предметів і явищ навколишньої дійсності [1].

Виходячи з того, що пізнавальні потреби як якісна характеристика особистості пов'язані з емоційною та мотиваційною сферами особистості студента, уявімо взаємозв'язок пізнавальних потреб з елементами потребово-мотиваційної сфери:

- пізнавальні мотиви виступають як усвідомлені пізнавальні потреби й зумовлюють пізнавальну діяльність студентів. Поведінка і відносини, у які вступають студенти в процесі пізнавальної діяльності, визначаються мотивацією;

- пізнавальний інтерес виступає структурним елементом спрямованості особистості та може бути усвідомленим (вмотивованим) або неусвідомленим (немотиваційним). У навчальній діяльності студентів пізнавальний інтерес виражає пізнавальні потреби. Пізнавальний інтерес - база формування пізнавальних мотивів, етап формування установки на задоволення пізнавальних потреб;

- пізнавальні цінності виступають структурним елементом спрямованості особистості в пізнавальній діяльності. На основі переважання у свідомості студента пізнавальних цінностей виникають пізнавальні інтереси та позитивна мотивація пізнавальної діяльності - одна з передумов формування пізнавальних потреб;

- пізнавальна установка виступає як цілісно-особистісний стан готовності до пізнавальної діяльності, налаштованості на поведінку в процесі пізнавальної діяльності і як середовище, в якому здійснюється формування пізнавальних потреб у студентів.

Розрізняють чотири етапи розвитку інтересу: зацікавленість, допитливість, заглибленість і спрямованість. Перший етап характеризується ситуативним інтересом, другий - прагненням розширити свої знання, бажанням самостійно розв'язувати проблеми. На третьому етапі інтерес стає глибоким, стійким та індивідуально значущим. Четвертий етап характеризується свідомим прагненням студентів до глибокого і міцного засвоєння знань, опанування теоретичних засад науки і застосування їх на практиці [2].

Пізнавальні потреби студентів зумовлюються особливостями та специфікою навчального процесу вищого навчального закладу. Тому, постає завдання організувати освітню діяльність студентів таким чином, щоб можна було сформувати їх пізнавальні потреби та інтереси за допомогою побудови теоретичної моделі навчального процесу з урахуванням педагогічних умов та ефективної її реалізації в навчальному процесі під час вивчення дисциплін математичного циклу.

Література

1. Сільвейстр А. М. Формування пізнавальних інтересів студентів нефізичних спеціальностей на заняттях з фізики засобами інформаційних технологій навчання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 34. 2012. С. 168-174.

2. Сизоненко Н. В. Формування пізнавального інтересу студентів при викладанні хімічних дисциплін / Н.В. Сизоненко, Н.П. Куценко, С.С. Андрейко // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. Полтава, 2019. С. 201–202.

Кирстя А.В. – аспірант,

*Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Особливість процесу якісної підготовки здобувачів вищої освіти полягає в його спрямуванні на конкретну професіоналізацію, відповідно науково-дослідна робота виступає одним із основних компонентів професійної характеристики майбутнього фахівця, розширення можливостей його самореалізації, мобілізації особистісного потенціалу, забезпечення майбутніх кваліфікованих спеціалістів не тільки знаннями, а й належним місцем в соціально-економічній системі – науці, виробництві, підприємстві та інших сферах.

Наукову, науково-технічну діяльність закладів вищої освіти, що підпорядкована Міністерству освіти і науки України, регламентує «Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних

зкладах III та IV рівнів акредитації» [2], відповідно до якого основною метою наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти є одержання і використання нових наукових знань з метою створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв'язання комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; впровадження та використання в Україні і на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів.

Науково-дослідна робота у закладах вищої освіти (ЗВО), їхній зв'язок із науковими установами є останнім часом однією з найбільших проблем. Незадовільний стан дослідницької роботи позначається на активності здобувачів вищих науково-освітнього та наукового рівня, які мають становити головний кадровий ресурс наукових досліджень.

З 2010 по 2020 р. в Україні зменшилася кількість ЗВО, які здійснюють підготовку аспірантів – на 9,3% (226 закладів), але стало більше закладів, які навчають докторантів, – на 4,7% (168 закладів, максимальна кількість у 2015 р. складала 177 закладів). Певною мірою нестабільність кількості закладів, що здійснюють підготовку аспірантів та докторантів, а також мають спеціалізовані ради, пов'язана із запровадженими змінами у порядку присудження наукових ступенів.

Українська молодь не поспішає присвятити себе науці – з 2010 до 2020 р. кількість аспірантів в Україні скоротилась на 19,5% (23 тис. осіб), кількість зарахованих у 2020 р. зменшилася порівняно з 2010 р. на 22,8% (6 780 осіб). Загальна кількість докторантів зменшилася на 24,2% (937 осіб), зарахованих на навчання – на 9,7% (435 осіб) [3].

Механізм управління науково-дослідницькою діяльністю в закладах вищої освіти передбачає за мету: оптимізацію системи управління науково-дослідницькою діяльністю науково-педагогічних працівників кафедри і здобувачів вищої освіти, шляхом активізації діяльності викладачів у НДР та виконання таких НДР здобувачами вищої освіти. При цьому застосовуються такі функції: організаційна, планування, інтеграційна, комунікаційна, контролююча – у процесі пошуку тематики НР; розробленні тематики НДР; впровадженні НР в освітній процес; схваленні колегами результатів НР; контролі за термінами виконання. А також такі функції, як: організаційна, планування, самоконтроль, самооцінка досягнутих результатів – у процесі пошуку актуальної тематики, підготовці плану НР; контролю термінів виконання НР; презентації НР.

Таким чином, головне в організації науково-дослідницької роботи — це озброєння здобувачів вищої освіти методиками наукових досліджень. Найбільш поширеними методами є теоретичний аналіз методичної та спеціальної літератури, спостереження, експеримент. На основі цього формується вміння працювати з науковою літературою, вміння усвідомлювати певну проблему. Основними методами отримання фактичного матеріалу є спостереження, що характеризується перш чітко усвідомленою метою. У даній ситуації дослідник виділяє тільки ті сторони, зв'язки, відносини, які його цікавлять. Результати

спостережень фіксуються у вигляді протоколів, стенограм, магнітофонних записів і т.д. Наукове спостереження має завжди аналітичний характер і можливість вивчати обсяг в його цілісності і розчленованості, в його природному функціонуванні.

Наукові дослідження мають виняткове значення для розвитку усіх стратегічних напрямів закладів вищої освіти: забезпечення якісної підготовки фахівців, поглиблення міжнародної освітньої та наукової діяльності, удосконалення системи підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів, розвитку інноваційної діяльності. Наукові дослідження у поєднанні з освітою та виробництвом сприяють формуванню економіки, заснованої на знаннях, та є основою забезпечення суспільного розвитку. Розвиток та ефективна реалізація наукових досліджень у закладах вищої освіти є необхідною умовою підвищення його конкурентоздатності у міжнародному науково-освітньому просторі.

Література

1. Лещенко Г.А., Бондар Ю.А., Кирстя А.В. Соціально-економічний розвиток науково-дослідної діяльності закладів вищої освіти. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 87-93. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).87-93](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).87-93)

2. Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06#Text>.

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021—2031 роки Київ, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

Ковальчук М. М. – студентка
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький, Україна
науковий керівник Андрощук І.В. - д. пед. н., професор

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Останнім часом набуває поширення інклюзивне навчання. Інклюзія справляє суттєвий вплив на політику освіти, науково-пошукову та практичну роботу і має багато аспектів, які охоплюють діапазон від простого зарахування учнів з особливими потребами в звичайні класи до трансформації філософії, цінностей і практичних підходів цілих освітніх систем [1, с. 272].

Відповідна модернізація освітніх цілей спричинює утворення нового змісту освіти, нових технологій роботи з навчальною інформацією, зумовлює нагальну потребу у високоосвічених педагогічних кадрах, спроможних не тіль-

ки ефективно використовувати потужний потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах професійної діяльності, але й здатних до активного створення інформаційного навчального середовища [2, с. 2].

Інклюзивна освіта – процес розвитку загальної освіти, який забезпечує доступність освіти для учнів з особливими потребами. Метою інклюзивної освіти є створення таких умов отримання освіти, в яких будь-яка дитина зможе адаптуватися незалежно від її індивідуальних особливостей. Говорячи про освіту учнів з обмеженими можливостями, можна виділити ряд проблем. Згідно закону України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (№ 1324 – VII від 5 червня 2014 року) гарантуються загальнодоступність і безкоштовність дошкільної, початкової, середньої і середньо професійної освіти. Проте на практиці можна сміливо стверджувати, що загальноосвітні школи не завжди готові прийняти «особливу» дитину. По-перше, для якісного навчання у більшості випадків потрібна наявність в школі спеціального обладнання, яке необхідне для навчання учнів з особливими освітніми потребами. По-друге, багато вчителів виявляються не готовими як професійно, так і психологічно до того, що в класі може навчатись дитина-інвалід [3, с. 3-9].

Окрім загальноосвітніх установ, існують спеціальні, а саме корекційні, реабілітаційні, навчально-реабілітаційні освітні установи. Для частини учнів з особливими освітніми потребами доцільнішим є навчання саме в спеціальній, навчально-реабілітаційній освітній установі. Переваги таких установ при навчанні учнів з особливими потребами перед загальноосвітніми установами великі. Корекційні школи та навчально-реабілітаційні центри отримують державну підтримку, тому такі установи на сучасному етапі можуть виконати функції навчально-методичних центрів, що надають методичну допомогу і батькам учнів. Ще однією перевагою таких спеціальних освітніх установ є відповідна освіта і професійна підготовка педагогів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, отримання додаткових компетенцій, навчання на додаткових курсах, необхідних для повноцінного навчання і спілкування з учнями.

На основі аналізу літератури можна виділити наступні форми і методи організації освітнього процесу для учнів з особливими освітніми потребами:

- організація гнучкого режиму навчання;
- забезпечення вибору (цілей, рівня, засобів, форм роботи, матеріалу);
- організація самостійної діяльності на відповідному рівні, у відповідному діапазоні можливостей, що дозволяє учню бути успішним;
- організація діяльності і співпраці в малих групах;
- обов'язкова організація ігрових ситуацій, де є можливість спробувати себе в різних ролях і позиціях;
- використання технічних засобів навчання для кожної категорії учнів;
- гнучка організація заняття, багаторівневе подання матеріалу (з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня) [4, с. 126].

Урок інформатики для учнів з особливими освітніми потребами вчитель ділить на три етапи:

1. Організаційно-підготовчий етап передбачає підготовку учнів до продуктивної роботи на уроці. Оскільки в учнів неоднакові розумові, психологічні і фізичні можливості, то вони по-різному сприйматимуть інформацію. Через що цей етап є одним з найскладніших. Для активізації уваги учнів з особливими освітніми потребами слід заздалегідь підготувати декілька вправ у вигляді завдання, діалогу або гри. У більшості випадків застосування ігрових технологій сприяють ефективнішому отриманню результату. Щоб учні могли психологічно підготуватися до роботи з комп'ютером, виконання завдань в зошиті або самостійної роботи учитель повинен відразу пояснити учням те, чим вони займатимуться на уроці.

2. Основний етап уроку вирішує головні завдання. Спочатку вчитель повторює мету уроку і виділяє завдання. Учні з особливими освітніми потребами, отримуючи завдання, можуть проявляти страх та невпевненість у своїх здібностях. Вчитель має акцентувати увагу на тому, що вони можуть розраховувати на його допомогу. Вчитель може задавати завдання під час бесіди у вигляді гри або створити ситуацію, щоб учні самостійно сформулювали завдання. На цьому етапі вчителю необхідно переконатися в тому, що в учнів правильно сформовані теоретичні поняття, оскільки в учнів з особливими освітніми потребами можуть бути абсолютно інші сприйняття і представлення. Для повного усвідомленого засвоєння навчального матеріалу необхідно багаторазово звертатися до раніше вивченого матеріалу.

3. Завершальний етап. Учитель підводить підсумок, систематизує вивчений матеріал. Учні повинні промовити з учителем, чим вони займалися на уроці, що нового вони дізналися, можливо також обговорити, що їх чекає на наступному уроці. На даному етапі вчитель дає учням домашнє завдання, виставляє кожному оцінку за урок, учні приводять в порядок робоче місце.

Забезпеченню позитивного результату в засвоєнні навчального предмету і полегшенню проведення уроку інформатики сприяє наявність універсальних технічних засобів у класах навчально-реабілітаційних центрів, в яких навчаються учні з особливими освітніми потребами:

1. Спеціальні клавіатури (від стандартних клавіатур відрізняються розмірами, контрастнішим кольором знаків, відстанню між клавішами). В залежності від фізіологічних особливостей учнів використовуються різні модифікації

2. Багатофункціональною робочою поверхнею для навчання учнів з особливими освітніми потребами є інтерактивна комп'ютерна дошка з проектором. Використовуються ці засоби у процесі виконання вправ, демонстрації презентацій, відеороликів, перегляду фільмів. На сьогодні вже створено безліч розвиваючих ігор, які дозволяють підбирати вправи не по віку учнів, а відповідно до їх розвитку. Правильно підібрані вправи з інформатики розвивають зорову пам'ять, увагу, мислення, збільшують зацікавленість змістом навчального матеріалу, підвищуючи інтерес до навчання, сприяють розвитку навичок самоконтролю і самостійної роботи [5, с. 124-125].

Отже, робота за комп'ютером формує в учнів з особливими освітніми потребами самостійність, уважність, упевненість в собі, посидючість,

акуратність, відповідальність, підвищується самооцінка, складається емоційна і інтелектуальна задоволеність.

Література

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с. іл.
2. Савінова Н.В. Інформаційно-комунікаційні технології в корекційній освіті /: стаття / Н.В. Савінова // Науковий часопис. Корекційна педагогіка 2015.
3. Бовкуш К. П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 4(48). С. 3–9.
4. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посіб. Київ : Науковий світ, 2018. 126 с.
5. Кушнарьова Н. М. Особливості проведення уроків інформатики для учнів з особливими освітніми потребами /: стаття / Н. М. Кушнарьова, М. В. Гуляй. // Вісник № 12 (168). Серія: педагогічні науки 2021.

Козубцова Л. М. - к.тех.н.

*Військовий інститут телекомунікацій і інформатизації
імені Героїв Крут,
м. Київ, Україна*

АКТИВІЗАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ КУРСАНТАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ТА ІСНУЮЧОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

На сьогоднішній день рівень розвитку військового озброєння, засобів та інформаційних технологій, яке використовується на полі бою потребує від офіцера сектору безпеки та оборони вмілого його використання. Проте поряд з цим вміти критично та творчо мислити, швидко орієнтуватися в різних ситуаціях, бути готовим до вирішення проблем, що можуть виникати в її професійній діяльності. Тому підготовка високоосвічених офіцерських кадрів для потреб сектору безпеки та оборони, від знань і умінь яких значною мірою залежить національна безпека країни, так і власна лідерська конкурентоспроможність на військовій службі, ставить перед колективами військових вищих навчальних закладів (ВВНЗ) нові вимоги до якості військової фахової освіти.

Вдосконалення навчального процесу та підвищення якості підготовки курсантів вимагають ґрунтовної математичної підготовки. Не лише артилеристам потрібні математичні розрахунки. Сучасного військового зв'язківця не можна уявити без оволодіння знаннями в галузі математичного моделювання радіотехнічних процесів, розробці інформаційних технологій, без уміння узагальнювати закономірності, аналізувати аномальні явища в системі кібербезпеки, приймати виважені командирські рішення.

Незважаючи на епоху широкого застосування інформаційних технологій та електронної обчислювальної техніки все одно в майбутній офіцерській роботі виникає потреба у розв'язуванні окремих математичних задач. Тому заздалегідь перед науково-педагогічними працівниками стоїть потреба у вирішенні науково-практичної задачі в активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів при вивченні окремих розділів вищої математики.

Отже, активізація навчально-пізнавальної діяльності курсантів-зв'язківців, зокрема спеціальностей військового управління є важливою складовою навчально-виховного процесу ВВНЗ.

Результати аналізу останніх наукових досліджень засвідчує, що проблема активізації навчання не вирішена до кінця. Предметом її уваги відображено в роботах Я.А. Коменський, Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, З.І. Слєпкань, С.І. Архангельський, М.І. Шкіль, Я.С. Якиманська [1]. В зв'язку з цим і сьогодні розв'язання проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів при вивченні вищої математики не втратило своєї актуальності.

Як показує реальна практика, активізувати пізнавальну діяльність курсантів в процесі навчання не завжди вдається, бо ця проблема складна і в нових умовах розвитку освіти недостатньо розроблена.

Тому, *метою доповіді* є пошук раціональних методів, методик, підходів активізації вивчення вищої математики курсантами в умовах сьогодення та існуючого освітнього простору у ВВНЗ.

Важливим чинником при вивченні вищої математики курсантами є активізація їх навчально-пізнавальної діяльності, зорієнтована на отримання знань через викладача та самостійний пошук і здобування знань. «Активізацію навчально-пізнавальної діяльності курсантів слід розуміти як мобілізацію викладачем за допомогою спеціальних засобів їхніх інтелектуальних, морально-вольових та фізичних зусиль на досягнення конкретних цілей навчання, розвитку й виховання» [2].

Таким чином, для курсантів потрібно створити таку позитивну мотивацію навчання, щоб у них з'явився потяг до навчання, як в аудиторії, так і в позааудиторний час, зріс інтерес до пізнання нового, з'явилося бажання навчитися працювати самостійно. Задача викладача, полягає в тому, щоб зацікавити курсанта у вивченні вищої математики, допомогти йому відчувати радість від самостійного подолання труднощів, дати зрозуміти, що для отримання знань необхідно докласти зусиль.

Таким чином активізація навчального процесу у ВВНЗ на практиці досягається за рахунок впровадження:

1) активізації діяльності викладача (удосконалення наукових знань, педагогічної майстерності, змісту, форм і методів навчання). Активізація діяльності викладача ВВНЗ спрямована на підвищення активності, творчості, самостійності курсантів в засвоєванні ними знань та застосуванні їх у навчальній діяльності. Для цього пропонується скористатися сучасним трендом у вищій освіті «кіберпедагогіка» та педагогічною технологією «гейміфікація» [3], тобто ігровими методами та стратегіями навчання і виховання [4].

2) активізації діяльності курсантів. Активізація діяльності курсантів

спрямована на удосконалення набутих знань, вмінь і навичок та на здобування нових знань.

Тоді, як активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів сприяють поява інтересу до дисципліни, використання міжпредметних зв'язків, наочність навчання, фахове спрямування навчального матеріалу.

Література

1. Пугач В. І. Активізація вивчення вищої математики студентами інженерних спеціальностей аграрних університетів. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Механізація та автоматизація виробничих процесів». 2020. Вип. 2 (40). С. 39-41.

2. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : Навч. посіб. К.: Вища школа, 2005. 239 с.

3. Волкова Н. П. Гейміфікація як один із трендів сучасної вищої освіти. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і науковців: тези доповідей (Дніпро, 22.03.2018 р.)*. 2018. С. 33–35.

4. Kapp, K. (2012) *The Gamification of Learning and Instruction. Game-Based Methods and Strategies for Training and Education*. San Francisco, CA: Pfeiffer.

Красних О.В. – завідувач технологічним відділенням
Відокремленого структурного підрозділу
“Криворізький фаховий коледж Державного
університету економіки і технологій”,
м. Кривий Ріг, Україна

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Світові тенденції прискореного розвитку науково-технічного прогресу, посилення конкуренції на ринку праці зумовлюють підвищені вимоги до якісної підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти. За умов швидкого розвитку суспільства зростає соціальна роль закладів фахової передвищої освіти, які готують кваліфіковані кадри ХХІ століття.

Основною метою у закладах фахової передвищої освіти є забезпечення умов, необхідних для здобуття людиною освіти, підготовка кадрів для потреб країни. Головними завданнями у закладах фахової передвищої освіти визначено: здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам освіти; здійснення наукової, науково-технічної, виробничої діяльності та роботи з впровадження досягнень науково-технічного прогресу у відповідну галузь економіки; забезпечення фізичного розвитку особистості шляхом фізичного виховання, масового спорту, фізичної реабілітації та рекреації,

здійснення культурно-виховної діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та угод на підготовку кадрів у закладах фахової передвищої освіти; вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання в дусі українського патріотизму, гуманізму і поваги до Конституції України та державних символів країни; підвищення освітньо-культурного рівня громадян; встановлення міжнародних зв'язків та здійснення міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту та культури, активна співпраця з організаціями за кордону.

Якість освіти у закладах фахової перед вищої освіти визначається передусім якістю стандартів освіти та професійної підготовки, інфраструктурами внутрішнього і зовнішнього середовища, рівнем *управління* закладами фахової перед вищої освіти загалом та процесами, в т.ч. професійною підготовкою майбутніх фахівців, зокрема.

Методологічну основу дослідження проблем управління професійною підготовкою фахівців у закладах фахової перед вищої освіти становлять: а) закони і категорії наукового пізнання; принципи єдності теорії і практики, що забезпечують об'єктивність теоретичного, емпіричного та експериментального вивчення процесів і явищ (наукові засади філософії щодо активної ролі особистості у процесі професійної підготовки, професійного розвитку і саморозвитку; б) закони поведінки людини у соціальних системах: загальні закони (закон зворотного зв'язку, який визначає можливість управління і самоуправління в соціальних системах за наявності інформації, що забезпечує включення різноманітних регуляторів поведінки соціального характеру; закон резонансного збудження системи, коли зовнішні впливи виявляються узгодженими з внутрішніми властивостями системи); закони взаємозв'язку із соціумом (закон урівноваженості соціуму; закон відповідності вимогам соціуму; закон адаптації, коли всі реакції людини спрямовані на уникнення або трансформацію зовнішніх впливів для досягнення сприятливих умов і збереження себе як індивіда та особистості).

Теоретичну основу дослідження питань управління освітніми закладами, в т.ч. управління професійною підготовкою фахівців становлять наукові ідеї щодо: використання інформаційно-комп'ютерних технологій в управлінні закладом освіти (В.Биков, А.Гуржій, М.Жалдак, Ю.Жук, О.Машбиць, В.Коробов, В.Олійник, Р.Осіпа та ін.); сучасні дослідження проблем управління соціально-педагогічними системами (Є.Березняк, В.Бондар, Ю.Васильєв, Л.Ващенко, Л.Даниленко, Г.Єльнікова, Л.Калініна, Ю.Конаржевський, Т.Лукіна, В.Маслов, В.Маслов, В.Олійник, О.Орлов, В.Пікельна, П.Третьяков, Г.Федоров, Є.Хриков, Т.Шамова, Г.Щокін); теорії і методики моделювання педагогічних систем і процесів, у т.ч. управлінської діяльності (І.Бех, Н.Бібік, В.Ляковський, В.Пікельна, О.Савченко, О.Хомерики, Ю.Шамарін та ін.);

Методологія акмеологічного підходу до освіти поряд з вищеназваними спеціальними методологічними категоріями оперує загальними категоріями, які характеризують: а) високу якість функціонування освітніх систем: цілісність, системність, інтегральність, оптимальність, самоорганізація, саморозвиток,

стійкість; б) високу якість розвитку людини: цілісність, індивідуальність, саморозвиток, самореалізацію, креативність, зрілість, стійкість, успішність. Застосування сукупності загальних і спеціальних акмеологічних категорій дозволяє по-новому підійти до аналізу і рішення проблем освіти, пов'язаних із самореалізацією особистості на етапах професійної підготовки і діяльності.

Отже, провідними напрямками оновлення професійної підготовки у закладах фахової перед вищої освіти виступають створення гуманістичного середовища навчання та запровадження системно-синергетичного, аксіологічного та акмеологічного підходів. Це сприятиме формуванню суб'єкт-суб'єктних рівноправних стосунків між викладачем і здобувачем освіти та використанню останнім свого внутрішнього потенціалу, розвитку позитивних мотивів до навчання та майбутньої професійної діяльності тощо.

Література

1. Галус О. М. Удосконалення процесу самовиховання студентів педагогічного вузу як умова їх успішної професійної адаптації. Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці: Рута, 2004. Вип. 222. С. 88–96.

Лень Т. В. – к.філос.н.

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ОСОБЛИВІСТЬ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Під соціальним середовищем розуміють частину середовища життєдіяльності, що характеризує досягнення людини у створенні соціально-політичних, духовно-матеріальних та інтелектуальних (інформаційних) цінностей, які формують світогляд людини, зумовлюють поведінку у сфері взаємовідносин із навколишнім середовищем [1, с.17].

«...Соціальне середовище, – стверджував П. Сорокін, – охоплює людину з моменту її народження і відтоді безперервно впливає на неї, не випускаючи її ні на хвилину з-під цього впливу. Ніхто уникнути останнього не може, як не може не дихати тим повітрям, що його оточує» [2, с.375].

У вітчизняній науці склалася практика виділення у соціальному середовищі окремих сфер: політичної, економічної, соціальної та духовної. У сукупності та взаємодії вони й становлять середовище життєдіяльності індивіда. Вплив кожної зі сфер виховання визначається кількома напрямками. З одного боку, кожна сфера – це сукупність відповідних умов виховання – політичних, економічних, соціальних та духовних. З іншого боку, у кожній із сфер формуються певні очікування поведінки людей [3].

Таким чином, очікування перетворюються відповідними соціальними інститутами кожної із сфер на завдання, мету виховання з формування

очікуваних характеристик. За допомогою цих інститутів здійснюється зворотний зв'язок — оцінюється ефективність виховання, відповідність його результатів очікуваної поведінки людей.

У свою чергу виховання також впливає на навколишнє соціальне середовище. Виховання формує риси та характеристики особистості, які дають їй можливість виконувати ті чи інші соціальні ролі. Саме завдяки вихованню соціальне середовище наповнюється суб'єктами соціального життя, що своїми спільними зусиллями змінюють навколишнє середовище.

В період радикальних змін у житті суспільства рівновага, що склалася у взаємодії соціального середовища та виховання, порушується.

Виховання і соціальне середовище нерозривно пов'язані між собою в процесі соціалізації індивіда - підготовки його до життя в світі, що безперервно змінюється [3].

Суспільство та окрема людина є взаємозалежними, а отже зміни індивідуальних поглядів, що формуються в процесі соціалізації, стимулюють процес суспільних перетворень. І навпаки: суспільні зміни можуть сприяти внутрішнім.

Мотивація позитивних соціальних та внутрішніх змін зазвичай збігається – причиною можуть стати нові знання та досвід, що накладаються на особливості виховання, культурний контекст, суспільні або особисті цінності, невдоволення ситуацією, коли суспільство або особистість щось не задовольняє. Саме таким чином зміни у суспільстві впливають на особистість, тобто стають стимулом для внутрішніх змін [4].

Переосмислення власних цінностей через соціальний рух мотивує людину змінювати себе. Такий процес є не менш важливим за попередній, адже зміна ставлення кожної людини до проблем у соціумі означатиме початок взаєморозуміння.

Внутрішні та суспільні зміни постійно стимулюють одна одну. Це нескінченний, неосяжний рух, що розвиває суспільство та особистість. Проте, багато людей відмовляються від цієї можливості.

Важливо усвідомити, що кожен з нас є частиною суспільства, яке буде змінюватися за умови участі усіх його членів. Відтак, кожен уособлює суспільство. І ідеї кожного можуть стати початком нових рухів та перетворень.

Перехід українського суспільства до нового типу розвитку, в контексті європейської моделі привів до повної переоцінки смислів, соціального життя, а також до нових стереотипів діяльності та освітньо-громадянського ідеалу поведінки у кардинально змінних умовах [5, 6].

Зміни завжди були, є і будуть невід'ємною частиною суспільства. Оскільки у суспільстві немає єдиної відповідальної за зміни людини, дуже важливими для здійснення змін є особиста відповідальність кожного члена суспільства.

Література

1. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини. К.:Знання, 2007, 332 с.

2. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / П.А. Сорокин; [пер. с англ.]; общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонова. М.: Политиздат, 1992. 543 с.
3. Лукашевич М.П. Соціологічні методи в дослідженні ціннісних орієнтацій молоді. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: (монографія). К.: Педагогічна думка, 2010. С. 214 – 239.
4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори д.екон.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 780 с.
5. Жуков В., Скуратівський, В. Соціальне партнерство в Україні. Київ : Вид-во УАДУ. 2001. 120 с.
6. Боришевський, М. Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності (Монографія). Київ: Академвидав.2010. 416 с.

Миргородська О.Л. – к.пед.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна*
Колотуха О.В. – д.г.н., доцент
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

ЗНАЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Професійна підготовка фахівців для туристичної галузі – процес багатогранний, оскільки поєднує економічну складову з географічною. Працюючи в галузі надання туристичних послуг, фахівець-професіонал повинен орієнтуватися не лише у питаннях організації діяльності персоналу, ціноутворення на послуги, а й уміти кваліфіковано пояснити клієнту переваги й недоліки відпочинку й рекреації в тих чи інших країнах та регіонах світу. Майбутній фахівець повинен розумітися на особливостях природи, історії, культури тих регіонів, відпочинок у яких пропонуються клієнтам.

Враховуючи особливості майбутньої професійної діяльності, до навчальних планів спеціальності 242 «Туризм» багатьох ЗВО України включено, як вибірково, навчальну дисципліну «Географія туризму». Одним із завдань цього навчального курсу є формування фахового світогляду здобувачів освіти щодо територіальної організації та умов розвитку спеціалізованих видів туризму в регіонах та країнах світу.

Туризм – явище просторове і це тісно пов'язує його з географією, яка розглядає природні й соціальні процеси в їх просторовому виразі. Саме тому, український географ М. Крачило виділив *географію туризму* в окрему географічну дисципліну. На його думку, «*географія туризму* – це географічна наука, яка вивчає територіальну організацію туристського господарства, умови та особливості його розвитку в різних районах та країнах» [3, с. 5].

Географія туризму, як самостійна географічна дисципліна, сформувалась порівняно недавно. А. Александрова розглядає *географію туризму* як «галузеву дисципліну соціально-економічної (суспільної) географії про просторові закономірності та особливості функціонування і розвитку територіальних систем організації (самоорганізації) туристської діяльності людей» [1, с. 17].

Як важлива складова фахової підготовки майбутніх працівників сфери туризму, географія туризму розглядає низку проблем. Зокрема такі:

1) Закономірності в розміщенні та використанні туристських ресурсів, розробка критеріїв їх оцінки та обліку.

Маючи на меті створення підприємства туристичної індустрії, майбутній фахівець повинен чітко розуміти, на які місцеві туристичні ресурси конкретної країни він може спиратися. Наскільки активно ці ресурси використовуються нині, або використовувались раніше. Майбутній фахівець повинен правильно визначати критерії для оцінки таких ресурсів. Переконані, що навчальний курс «Географія туризму», формує необхідні компетентності для вирішення окреслених задач.

2) Територіальні відмінності в розвитку матеріальної бази туризму та її використанні.

Розвиток туристичної індустрії не можливий без належної матеріально-технічної бази. Пропонуючи клієнтам тури, працівник сфери туризму повинен володіти інформацією про можливості їх розміщення, харчування, трансферу. Він повинен мати повну інформацію про категорії закладів розміщення та харчування, оскільки витрати на ці статті є важливою складовою загальної вартості будь-якого туру.

3) Аналіз мережі туристських маршрутів, напрямків та інтенсивності потоків туристів, їх вплив на ландшафти.

Розробляючи програму нового туру, майбутній фахівець повинен володіти повною інформацією щодо туристських маршрутів у межах конкретної країни або конкретного історико-географічного регіону. Очевидно, що потреби одних клієнтів можуть суттєво відрізнятися від потреб інших навіть у межах однієї й тієї ж країни.

Важливою також є інформація щодо інтенсивності туристських потоків у конкретні періоди року по країнам та регіонам світу. Такого роду інформація, здатна суттєво впливати на вартість туру.

Така інформація є обов'язковою складовою комплексної туристської характеристики країн та регіонів світу, яка розглядається у навчальному курсі «Географія туризму».

4) Туристська спеціалізація різних регіонів, регіональна специфіка туристського обслуговування, рекреаційно-туристське районування території певної країни та кожного її регіону.

Зазначена інформація є основою для формування пропозиції для різних категорій клієнтів. Адже любителі пляжного відпочинку, навряд чи зацікавляться туром, у якому будуть запропоновані його активні форми. Окрім того, реалізуючи українським клієнтам тур до країн «ісламського світу», фахівець повинен ознайомлювати клієнтів з особливостями ментальної поведінки на їх території, щоб уникнути неприємностей подібного роду.

Важливою також є інформація про особливості національної кухні різних країн та регіонів світу, про орієнтовні ціни на продукти харчування, які не входять до вартості туру тощо.

Узагальнюючи вищезазначене, стверджуємо, що «Географія туризму» є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії. Включення такого навчального курсу до навчальних планів спеціальності 242 «Туризм» за ОПП «Туризм» є абсолютно доречним.

Література

1. Александрова А.Ю. Теоретические основы географии туризма. *Туризм и культурное наследие. Межвузовский сборник научных трудов.* С. 10-18.

3. Крачило Н.П. География туризма: Учебное пособие. К.: Вища школа, 1987. 208 с.

Мироненко В. С. – здобувач вищої освіти
ступеня «магістр»

*кафедри математики та інформатики і методики навчання,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
науковий керівник – Дрінь Б. М. – к. пед. н., доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Сьогодні національна система освіти перебуває на етапі критичного переосмислення існуючої дійсності. Це безпосередньо пов'язано з глибокою трансформацією усіх сфер суспільного життя.

Зміни в організації освітнього процесу може забезпечити якісне та доцільне використання сучасних освітніх технологій, серед яких важливе місце належить системі модульно-розвивального навчання як сукупності психолого-педагогічних методів і заходів, методичних прийомів і засобів та інформаційно-технологічної бази у поєднанні з педагогічною майстерністю викладача, спрямованих на розвиток позитивної «Я-концепції» всіх учасників освітнього процесу задля досягнення певної дидактичної мети [3].

Метою курсу інформатики у старшій школі є формування в учнів відповідних теоретичних та практичних знань, умінь і навичок ефективного використання сучасних інформаційно-цифрових технологій, що має забезпечити формування у випускників школи основ інформаційної культури та інформатичних компетентностей.

Модульно-розвивальна система навчання у вітчизняній освіті відображена у працях таких учених та вчителів-практиків, як І. Бабина,

В. Бєлих, О. Калугіна, Л. Костельна, В. Костєнко, О. Лазарєва, В. Мєльник, В. Сарана, Н. Ситнікова, Л. Романишина.

Модульно-розвивальний процес є найпрогресивнішою формою, способом реалізації процесів соціалізації особистості, що включають оволодіння певною системою знань, норм і цінностей.

Для впровадження модульно-розвивальної системи навчання на уроках інформатики старшої школи слід здійснити розроблення проблемно-модульних програм на основі діючих програм, які стартують зі створення граф-схем курсу «Інформатика» як базової нормативної основи діяльності вчителів. Проектування граф-схем та інших складників програмово-методичного забезпечення модульно-розвивального є можливим лише за створення спеціальних сприятливих умов для науково-дослідницької роботи педагогів [2].

Ефективною формою організації освітнього процесу з вивчення інформатики в старшій школі під час реалізації модульно-розвивального навчання стає дидактичний модуль. Основною формою організації навчання у вищезазначеній системі є міні-модуль (модуль), що має такі особливості: нерозривний зв'язок і єдність змістового модуля і форми модуля; незначний (30, 25, 20 хвилин) часовий відрізок організації освітнього процесу, існує в 10-11 класах системно та наповнюється різними способами, формами та засобами навчальної діяльності, які ґрунтуються на принципі оптимальної різноманітності та взаємодоповнення [1].

Як зазначає М. Пащенко, в системі модульно-розвивального навчання «очевидна перевага обстоюваного інноваційного засобу пов'язана з концептуалізацією ментального досвіду як учителя, так і учня, що стимулює утворення у свідомості кожного загальної картини освоєння курсом як довершеним фрагментом певного соціально-культурного змісту. Отже, є можливість оперативно реагувати на проблемне оточення, діяти в ньому продуктивно, почуватися комфортно, самовдосконалюватися» [2, с.5].

Аналізуючи практичний досвід впровадження модульно-розвивальної системи навчання на уроках інформатики в старшій школі можемо зазначити, що основною перевагою її є концептуалізація ментального досвіду як вчителя інформатики, так і учня, що, в свою чергу, стимулює утворення у свідомості кожного загальної картини освоєння курсу як певного цільного фрагменту соціально-культурного змісту [2].

Наприклад, розробляючи методику вивчення теми «Основи електронного документообігу», було визначено обсяг і структуру освітнього змісту міні-модулів як завершених блоків дидактично адаптованої інформації, що стали основою проектування сценарію змістового модуля з цієї теми. Відповідно до сценарію планувалася організація неперервної розвивальної взаємодії учнів та вчителя інформатики. Під час планування було виділено фази навчального модуля: проблемно-предметну та формуально-коригувальну, кожна з яких складалася з установчо-мотиваційного (У-М), змістово-пошукового (З-П), контрольного-сміслового (К-С), які є складовими I фази та адаптивно-перетворювального (А-П), системно-узагальнювального (С-У), контрольного-рефлексивного (К-Р) – II фаза навчального модуля [1].

В результаті реалізації модульно-розвивального навчання на уроках інформатики в старшій школі дійшли висновку, що воно відрізняється від традиційного як композиційно, структурно, так і проблемним викладом матеріалу. Учні здійснюють трансформацію від репродуктивного до продуктивного навчання шляхом написання власного міні-підручника (опорного конспекту), що узагальнює їх уявлення про інформаційно-цифрові технології, мови програмування та ін.

Література

1. Лукашова Н.І. Оволодіння студентами – майбутніми вчителями хімії технологією модульно-розвивального навчання. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/26/85.pdf>
2. Пащенко М.І. Модульно-розвивальна система навчання в педагогічній науці та практиці. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/10/visnuk_12.pdf
3. Фурман А.Ф. Модульно-розвивальне навчання – система педагогічних інновацій. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 3. С. 97-104.

Мирошніченко В. О. – к. пед. н., доцент
*Бердянський державний педагогічний університет,
м. Бердянськ, Україна*

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Під час проектної діяльності викладач має відмовитися від своєї традиційно домінуючої ролі і стати організатором, консультантом, координатором, психологом, вихователем, демократом та гуманістом. Під час навчання за проектною технологією використовується більш широкий арсенал педагогічних методів, ніж під час навчання готовому знанню. Виконання проекту здійснюється за визначеним, досить складним алгоритмом, і при цьому кожен студент може вибрати будь-яку тему проекту – саме ту, що захоче і що зуміє довести до кінця, з огляду на свої інтереси, нахили, здібності. Роль викладача при виконанні проектів змінюється залежно від етапів роботи над ним. Але на всіх етапах педагог виступає як помічник. Він не передає знання, а спрямовує діяльність здобувача освіти, здебільшого консультує, провокує питання, роздуми, самостійну оцінку діяльності, моделюючи різні ситуації, трансформуючи освітнє середовище. Дослідники відзначають, що під час консультування важливо відповідати лише на питання, що виникають в студентів. У процесі роботи над проектами викладач допомагає здобувачам освіти співставляти свої бажання і можливості. Педагог мусить здійснювати моніторинг результатів навчальної діяльності, появу нових проектних груп, способів відносин, нових ролей у проекті, виявлення нової проблематики [1].

Роль здобувачів освіти у роботі над проектом порівняно з традиційними методами навчання також принципово змінюється: вони виступають активними його учасниками, а не пасивними статистами, тобто стають суб'єктом пізнавальної діяльності. При цьому студенти вільні у виборі способів і видів діяльності для досягнення поставленої мети.

У процесі проектної діяльності здобувач освіти вибудовує систему взаємин з людьми. Йдеться не тільки про рольову участь у командній роботі. Взаємодія з педагогом-консультантом дозволяє освоїти рольову позицію співпраці. Вихід за межі вишу в пошуках інформації для перевірки своєї ідеї змушує вступати у взаємовідносини з іншими людьми з нових позицій. У процесі спільної діяльності під час роботи над проектом у здобувачів освіти формуються такі якості, як брати відповідальність за вибір, рішення, розділяти відповідальність, аналізувати результати діяльності, підпорядковувати власні психологічні якості, час інтересам спільної справи. Студент оцінює різні об'єкти: інформацію з позицій її корисності для проекту, запропоновані ідеї з позицій їх реалістичності, продукт своєї діяльності і себе в процесі цієї діяльності. Для того, щоб навчити здобувачів освіти адекватно оцінювати себе й інших, необхідно дати їм можливість поміркувати над тим, що дала кожному з них участь у проекті, які складові успіху, що не вдалося. Навіть не досить вдалий, з дидактичного погляду, проект має велике позитивне загальне педагогічне значення. Аналіз (самоаналіз) об'єктивних і суб'єктивних причин невдач, несподіваних наслідків діяльності, розуміння помилок підсилюють мотивацію для подальшої роботи. Подібна рефлексія дозволяє сформувати оцінку (самооцінку) навколишнього світу і себе в суспільстві [2].

Український філософ С. Кримський пропонує підхід до визначення логіки проектної діяльності, що за своєю сутністю є відбиттям структури проектної технології. Він виділяє чотири етапи цієї логіки: предиктор (комплекс умов розв'язання певного класу проблем, настановчо-нормативний опис із смислу та "дерево цілей"), структурно-номологічна схема і її емпірична карта (у вигляді теорії і програмних настанов), проектор чи формоутворювач (ієрархізована система поетапних дій), варіативне поле можливих реалізацій з блоками контролю та оцінки. На його думку, проект розраховує співвідношення цілей, перспектив, можливих результатів, структури затрат, терміну, організаційних заходів та управлінських структур. Тому він поєднує логіко-гносеологічні та соціальні аспекти [3, с.11].

Проектна діяльність ґрунтується на принципах індивідуальної праці, творчості, колективної взаємодії і свободи здобувачів освіти. Це обумовлене тим, що вона реалізується за допомогою як колективної, групової так і індивідуальної форми навчання. Перші дві форми знаходять своє відображення в студентських доповідях, дискусіях, драматизації, а остання – в самостійній роботі з джерелами, написанні статей, творів, складанні задач, тестів. Але за використанням будь-яких з цих форм організації навчання обов'язковою складовою технології є презентація результатів у вигляді творчого доробку – студентської конференції, вистави, конкурсу, вікторини, гри. Творчість як один із основних принципів проектної технології є запорукою створення

оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей. Проектна діяльність супроводжується контролем з боку викладача і самоконтролем з боку здобувачів освіти. Перевірка виконання завдань здійснюється на всіх етапах проектування.

Література

1. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 328с.
2. Віннікова І. О. Використання проектної технології як засіб розвитку творчих здібностей. Електронний ресурс. Режим доступу. URL: <http://intellect-invest.org.ua/>
3. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнт. збірник. Керівн. авт. колективу Шевцова С.; наук. керівн. Єрмаков І. Київ: Департамент, 2003. 500 с.

Мичка-Левченко Ю.З. – аспірантка,
*Національний університет “Львівська політехніка”,
м. Львів, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ УЧИТЕЛЕМ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІНТЕГРОВАНИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МЕДІАКОМПЛЕКСІВ

Останнім часом «сучасний освітній процес пропонується розуміти як «змішану модель» кращих навчальних практик і методів поряд із застосуванням сучасних технічних засобів навчання відміну від початку сторіччя, коли дослідники чітко розділяли навчання за допомогою ІКТ (дистанційне, електронне) і традиційне (навчання за класно-урочною моделлю), нині такої диференціації немає» [1, с. 7]. Сьогодні недостатньо реалізовані підходи до цілісності навчання, виховання та розвитку, а також єдності практичного навчально-виховного процесу. У традиційній дидактичній системі відповідно до встановлених цілей є або ізольовані цілі (вивчення окремої навчальної дисципліни, якогось виду виховної роботи тощо), або цілі навчально-виховного процесу загалом.

На нашу думку, важливим кроком у вирішенні цих проблем є введення до цілей інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу поняття кваліфікації в контексті фахових цілей. Завдяки інтегрованим навчально-методичним медіакомплексам, за умови їхнього наукового обґрунтування, можливий контроль за управлінськими й дидактичними напрямками проблем, до того ж вони об'єднують проблеми, схожі за деякими ознаками, або ж проблеми, які варто вирішувати більш-менш однаково. Напрямок поступово стає інтегрованим навчально-методичним медіакомплексом – відповідною складовою дидактичної системи загалом.

Під змістом інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу передбачено його логіко-змістовну структуру, складові, рівні та форми, які

неабияк залежать від суті складових комплексу та зв'язків поміж ними. На основі таких змістових ознак формується навчально-програмна документація, що забезпечує діяльність конкретного інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Прогностичну сторону змісту інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів варто координувати з регіональною складовою, адже, це неабияк залежить від соціально-економічних умов конкретного регіону. Залежно від мети, інтегровані навчально-методичні медіакомплекси поділяють на певні види на базі різних ознак. Окрім того, можна формувати різні види інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів за структурними (визначення змісту, методів, засобів та форм навчання) й функціональними (поєднання гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаційних та комунікативних складових) аспектами педагогічної системи.

Значення функціональних та структурних складових інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу залежить від специфіки закономірностей навчання, з якою вони пов'язані. Їхнє *оптимальне співвідношення* – одна з важливих умов результативності освітньо-виховного процесу. Отож, вибудовувати інтегровані навчально-методичні медіакомплекси можна на основі розмаїття ознак, одна з яких буде основна, позаяк встановлюватиме характер комплексу та матиме цільове призначення.

Інтегративний підхід загалом застосовують, формуючи інтегрований навчально-методичний медіакомплекс, тобто логічну систему відповідних складових. Він визначає структуру мети такого комплексу, зокрема завдання розвитку та виховання, складові змісту освіти, проєктування конкретних освітніх планів і програм, окремі цілі керування діяльністю учнів, критерії їхнього групування, методи контролю та звітність, методи оцінення процесу навчання, тобто дидактичної основи інтегрованого навчально-методичного медіакомплексу. Процесуальний бік розробки комплексу ґрунтується на понятті освітньої технології, тобто системи, якою передбачено певне подання спланованих результатів навчання, засоби діагностики щоденного стану учнів, розмаїття засобів навчання і критерії вибору якнайкращих способів дій у конкретних умовах.

Наприклад, широке застосування у початковій школі має інфографіка, яку застосовують у кількох напрямках, а саме візуалізації навчального контенту.

Розроблення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу «потребує індивідуального підходу, зважаючи на особливості закладу: кількість учнів та їхній вік, економічні можливості, рівень комп'ютерної компетентності педагогічного колективу тощо..

Наведемо приклад використання учителем початкової школи інтегрованих навчально-методичних медіакомплексів. Метод моделювання маленькими чоловічками дозволяє пояснення внутрішньої будови предметів і речовин, фізичної суті явищ і процесів у живій та неживій природі. Сутність методу в тому, що дитина повинна уявити, що всі речовини, предмети, об'єкти, явища складаються з великої кількості живих, розумних маленьких чоловічків, які пересуваються або виконують певні дії. Метод застосовують для тлумачення суті процесу, ситуації, для організації пізнавальних занять, занять з

природознавства, математики, зображувальної діяльності тощо.

Загалом, під час використання навчально-методичного медіакомплексу використовується принцип зворотного зв'язку, гнучкість вибору освітньої траєкторії, забезпечення навчального діалогу. До складу комплексу входять багатофункціональні інтерактивні мультимедійні засоби навчання, які забезпечують багаторівневу роботу з максимальною візуалізацією навчальної інформації на всіх етапах роботи з нею (передача, переробка, контроль). Зроблено висновок, що необхідно спиратися на методологічні підходи (інтегративний, комплексний, середовищний та культурологічний) та розглядати їх як складові дидактичної системи.

Література:

1. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54. №4. С. 1–18

Muradyan G. A. - *Head of the ASIPCS Quality Assurance Department,
Postgraduate
Armenian State Institute of Physical Culture and Sport
Yerevan, Armenia*

PROFESSIONAL EDUCATION: WAYS TO ENHANCE THE EFFECTIVENESS OF TEACHING AND LEARNING METHODS

Innovating teaching and learning methods are an indispensable requirement for both teachers and students. Rapid changes of modern world have caused the higher education system to face a great variety of challenges [1, p.212]. Professional learning is of increasing interest as a critical way to support the increasingly complex skills students need to learn in order to succeed in the 21st century.

In this regard sophisticated forms of teaching are needed to develop student competencies such as deep mastery of challenging content, critical thinking, complex problem solving, effective communication and collaboration, and self-direction [2, p.44].

Research methods: Quantitative and qualitative research instruments were developed for this study, along with a desk study of study programs and other relevant documents. Survey was conducted among academic staff and students of 6 state universities (ASIPCS, ASPU, ASUE, BSU, RAU, NPU) to orient the study and identify key focus points. The sample included a dozen Armenian higher education experts elaborating personal reflection from the higher education practice. To support the research a questionnaire has been designed for the students based on qualitative data collection method. Class visitations were conducted to more than 40 lessons considering its wide range of validity, case study methods also revealed significant information. 570 students from different institutions were involved in the survey. In-depth interviews and focus groups were conducted with lecturers, methodological experts (each involving 10 participants) which helped to apply data triangulation

methods by mapping results and findings of this research and case studies of other researchers.

Research purpose: The goal of this study is to comprehensively review the key components of effective teaching, learning and assessment methods in higher education. The objective of the research is to assess the teaching effectiveness in a higher education setting. The research findings will enable the educators to help create and implement an inclusive teaching and learning environment to improve the learner's expectation and academic performance. The article also discusses the modern key issues hindering the development of higher education institutions in Armenia.

Research findings and results: On commencement of a mapping on the approaches currently in use or planned in local universities, it became clear that each has developed its own learning techniques. It may be the case that the same name is given to different methods like seminar, lecture, tutorial. The set of teaching techniques strongly depends on the instructional form of education (face to face education, education by correspondence or distance education). Apart from the ubiquitous lecture, the consultation revealed core set of teaching methods that includes seminars (small group teaching), workshops (classroom based practical classes), problem-solving sessions, laboratory teaching, demonstration classes, placement (internship/traineeship), work based practice, fieldwork.

One way of gaining some insights into the teaching and learning techniques used is to look at what learning activities students are also required to do in a programme of study. As with teaching, learning activities called by the same name can differ quite widely. Apart from attending lectures (participating in lectures) or reading books and research studies, commonly used learning activities gives some idea of the diversity of the assignments that are aligned with teaching and learning methods.

Learning and teaching methods widely used by the teachers are described in diminishing order:

<i>Responses given by the students ¹</i>		<i>Response frequency</i>
1.	Tests of knowledge or skill	422
2.	Conduct searches for relevant materials in libraries and on-line, survey literature	370
3.	Summarize readings which seem to be most relevant to problems posed by the lecturer	315
4.	Prepare and make oral presentations, either in groups or individually	300
5.	Work with other students to co-produce a report/design/answer to a problem	298
6.	Practice tasks while being observed in work placements, laboratories	250
7.	Analyses, e.g. of texts, data.	215
8.	Written essays or reports or parts of these, e.g. a written review of relevant literature; a critique of contrasting research papers.	192
9.	Communicate questions and findings with others using a variety of media	111
10.	Chair and participate usefully in meetings (of seminar groups, for example)	92
11.	Fieldwork reports	85
12.	Professional portfolios	42

¹ 570 students participated in the survey. Respondents were allowed to select more than one answer from the list or they defined it themselves.

In line with accepted theory principles, 85% of students emphasized the use of class interaction, role play and visual simulation which helps them get engaged into the class interaction. In terms of resources, the research found that teachers need to use various resources in the learning process that may include computers, books, smartboard, equipment, artefacts, whiteboard, special speakers, games, computer programs etc.

In this regard Armenian universities in order to be competitive in the rapidly changing global academic field of the transforming world, it is crucial to give a new impulse to the modernization and internationalization of the curricula and teaching methods, constantly strengthening the education component, development of hard and soft skills.

Based on previous knowledges on learning, students were questioned on what aspires them to achieve educational gains from the teaching-learning session. Students in nearly every focus group stressed the importance of more control to their education which keeps them engaged in what they're learning, measures understanding in different ways, personalizes content and materials, teaches them to self-assess, enhances project-based learning and tracks their own progress.

It should be noted class visitations in those universities highlights the fact that traditional teaching and learning methods have been replaced by interactive, research-based and critical teaching methods, such as interactive lectures, lectures in the form of a press conference or master class, flipped classroom, execution of practical projects - individually or in groups, specific situation analysis (case study), independent research work, comparison of research results and interpretation, team work (elevator pitch), verbal presentation of individual/team project, inter-assessment and other methods.

Based on the focus groups and interviews with the students, two types of teachers have been identified: the first, that are more traditional academics that prefer to rely on teaching methods they have used continuously like dictating lectures, no use of technology in classroom, reliance on older literature. The second group of academics is typically from the younger generation and has less experience in teaching in comparison to the former group, but already have international exposure and actively follow developments in their academic areas in the larger international arena (they tend to have better knowledge of English, too). They are also more innovative in their teaching and student assessment methods and are eager to experiment with new teaching approaches.

In this context some significant parallels can be seen with the "Seven Myths of Education" that refers to the need for teachers to be "thermostats, not thermometers" not just taking a measurement of where a student is, but contribute to the students progress. Thus, assessments serve the students by letting them know what errors they made and how they could correct those errors [3, p.133].

The assessment of courses in observed institutions of higher learning is based on such factors as participation in classes, current activeness, individual work and final check. The assessment system is aimed at the assessing theoretical knowledge and practical skills of students, such as capacity for analyses and synthesis, capacity for applying knowledge in practice, basic general knowledge in the field of study,

information management and research skills.

At the same time in some cases, there is a mismatch between assessment methods and learning methods, such as assessing practical skills through verbal questions. According to survey results in teaching experiences formative assessment is relatively weak, the final assessments are predominant. The general notion is that teacher feedback is quintessential to assessment.

The importance of teachers using appropriate questioning to support student learning is an idea that emerges from the focus group with the educational experts. Here the researchers noticed some problems in the way in which teachers were formulating and using questions during class interaction. They concluded that the questions used by teachers were often insufficiently challenging for the students. In addition, the time given to elaborate on an answer was too short. The specific modifications were related to an increase in the "wait time"² and an improvement in the quality of questions employed by teachers in terms of greater use of those that are open rather than closed in character. This encourages students to use higher-order thinking skills to answer questions.

Students focus group results revealed that the students who were given comment-only marking and no score on their work later obtained results in achievement tests rather than the students who had received only marking-centered feedback.

Accordingly lecturers involved in the focus groups agreed on the notion that formative feedback:

- ✓ is a part of effective planning,
- ✓ changes traditional classroom practices,
- ✓ clarifies learning goals and criteria,
- ✓ is constructive and fosters motivation,
- ✓ helps learners know how to improve,
- ✓ develops the capacity for peer and self-assessment,
- ✓ recognizes all educational achievement,

Thus, informative and descriptive feedback is held to be more appropriate for a learning-centered perspective than the exclusive practice of marking work as right or wrong and giving just an overall mark.

This research revealed consensus among participants on many important themes discussed in this article. Increasing attention is being given to the quality of teaching and learning at university level, additionally, educators need to assess the effectiveness of the professional learning programs they undertake to improve the quality of future professional learning and ensure it results and impact of the change.

At university level constant improvements are observed in the teaching methods. The traditional teaching methods are replaced with innovative teaching methods and different technologies that will contribute to high-quality education and achievement of the intended learning outcomes.

According to lecturers', students' and other practitioners' perspectives qualitative studies demonstrates that individual reference has more positive effects on

---

² Time given for students to think of an answer.

students as individual feedback encourages students to concentrate on reviewing their own progress and learning process instead of situating themselves in terms of notions of ability as either low or high achievers in comparison with their peers.

References

1. Christensen M.C., Eyring H.S., “The innovative University: Changing the DNA of higher education from inside out”, 2011, USA, Harvard University
2. Yorke M., “Grading Student Achievement in higher education”, 2015, UK
3. Christodoulou D., “Seven myths about education”, 2014, Routledge

---

Невзорov P.B. – к. пед. н., доцент
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
м. Харків, Україна

СУЧАСНІ ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛЬОТЧИКІВ ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ В АВІАЦІЙНОМУ ВВНЗ УКРАЇНИ

Розвиток повномасштабної фази агресії РФ проти України з 24.02.2022 р. підтвердив стратегічну думку фахівців провідних авіаційних держав світу щодо визначальної ролі військової авіації в сучасних збройних протистояннях [1, 2]: маючи більший чисельний і технічний потенціал, винищувальна авіація Повітряно-космічних сил РФ не змогла завоювати перевагу в українському повітряному просторі та понесла безпрецедентні втрати, авіація Повітряних Сил ЗС України суттєво компенсувала свій потенціал майстерністю та фаховою готовністю льотчиків.

Остання є комплексом льотно-теоретичних, льотно-практичних, спеціальних фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей випускника авіаційного ВВНЗ, що дозволяють йому впевнено й ефективно здійснювати безпосередню професійну діяльність (виконання бойових польотів) одразу після здобуття відповідного фаху [3, с. 158; 4, с. 171]. Це стійкий цілісний прояв особистості в умовах професійної діяльності з високими ступенями ризику і стресу, в основі якого знаходяться індивідуальна налаштованість психіки на досягнення успіху та фахова впевненість. Відповідно до авторського підходу компоненти структури фахової готовності до бойових польотів майбутніх льотчиків тактичної авіації обумовлені складовими їх фахової підготовки у ВВНЗ: теоретична складова → когнітивний компонент, практична (льотна) складова → діяльнісний компонент, тренажерна складова → операційний компонент, психологічна складова → мотиваційно-вольовий компонент, фізична складова → фізичний компонент, психофізіологічна складова → психофізіологічний компонент. Така структура, на наше переконання, найбільш точно охоплює найактуальніші професійно важливі якості, необхідні для захоплення й утримання тактичної переваги у

повітрі (агресивність, цілеспрямованість на перемогу, критичне відношення до себе, ентузіазм, ініціатива, воєнна хитрість) та властивості організму льотчика, необхідні для забезпечення прийняття оптимальних тактичних рішень в умовах бойового польоту (стійкість до стресу та дезорієнтації, образність мислення, гнучкість розуму, високий професійний інтелект, завадостійкість і фізична витривалість).

Аналіз існуючої науково-теоретичної літератури з даної проблематики, а також провідний досвід викладацького та льотно-інструкторського складу Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба дозволяють виділити в якості істотного перспективного шляху формування фахової готовності майбутніх льотчиків тактичної авіації в авіаційному ВВНЗ України запровадження нової педагогічної системи забезпечення її якості, яка структурно складається з таких елементів:

- *системоутворююче ядро* - ідея (запровадження ефективної моделі підвищення рівня фахової готовності курсантів-льотчиків до бойових польотів засобами наземного навчання) та принципи (спадковості, послідовності, науковості, технологізму, вимірюваність показників якості фахової підготовки);

- *структура*: мета (досягнення потрібного рівня фахової готовності до бойових польотів), зміст (структурно-логічний комплекс теоретичних, тактико-теоретичних, загальновійськових навчальних дисциплін, тренажерної підготовки та спеціального фізичного, психологічного і психофізіологічного тренажу, а також комплекс контрольних перевірочних заходів успішності опанування ними крізь призму компонентів фахової готовності (побудова навчального плану за компетентнісними блоками; виділення тренажерної підготовку в окремий самостійний етап підготовки, що регламентується автономною частиною навчального плану, виділену в окремий змістовний блок; повітряно-тактичний вишкіл пропонується виділити в окремий блок фахової підготовки на двох старших курсах в поєднанні з тренажерною підготовкою;

- *засоби педагогічної комунікації і дидактичні засоби* (повітряно-тактичні ігри, інтерактивні збори з елементами «e-lining», розбір уявних («піший польотному») бойових польотів, «кейс»-аналізи віртуальних бойових польотів тощо (наприклад, під час закріплення знань з дисципліни «Тактика авіації (за родами авіації)» практичну частину програми пропонується проводити у формах уявних доповідей (варіантів рішень) курсантів бойовим (стройовим) льотчикам ЗС України та навчально-ігрових командних зборів за ролями);

- *механізми зв'язків і структурування елементів і компонентів системи* – відповідні педагогічні умови (створення сприятливих умов формування в курсантів-льотчиків якостей самоактуалізації, самозростання, самооцінки, навчання в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії; формування атмосфери вільного і продуктивного розвитку особистості та деякі інші).

Література:

1. America's Air Force: A Call to the Future (2014). Secretary of the Air Force.

2. NATO unveils new joint air power strategy. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_156372.htm (дата звернення: 02.11.2022).

3. Невзоров Р.В. До питання фахової готовності майбутніх льотчиків тактичної авіації у вищому військовому закладі освіти України. International Scientific Conference Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Development Prospects: Conference Proceedings, October 1-2, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». Р. 156-158.

4. Невзоров Р.В. Діагностика фахової готовності до бойових польотів майбутніх льотчиків тактичної авіації. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 4 (40). С. 170-175.

Овсієнко Ю. І. – к. пед. н., доцент,
Чернях Н. О. – магістрант I курсу
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Основою саморозвитку є навички самостійної роботи (СР), що формуються і вдосконалюються в період професійної підготовки молоді. Сучасний фахівець повинен вміти критично і творчо мислити, орієнтуватися у нестандартних ситуаціях і бути здатним вирішувати нетипові проблеми, що можуть виникати у професійній діяльності. Лише самоосвіта може сформувати у сучасного фахівця зазначені вміння [3].

Актуальність проблеми організації, планування і контролю СР учнів і студентів знайшли своє відображення як у класичній педагогічній спадщині: Ф.-А. Дістервега, Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського, так і в сучасних педагогічних дослідженнях: А. Алексюка, С. Архангельського, В. Буряка, С. Гончаренка, В. Козакова, Н. Сидорчука та ін. науковців. Аналіз публікацій свідчить, що поза увагою дослідників залишилися окремі питання організації СР, зокрема: моніторингу рівнів навчальних досягнень студентів, за результатами самостійного виконання завдань та їх оцінювання у процесі професійної підготовки; постійного розвитку самостійності студентів та її виховного потенціалу; відсутність чітких вимог до розробки методичного забезпечення СР та ін.

Метою дослідження є виокремлення особливостей організації СР студентів фахової передвищої освіти, що є складовою професійної підготовки майбутніх фахівців, для пошуку способів її оптимізації.

Виділяємо особливості організації СР студентів закладів передвищої освіти: 1) вікова категорія молоді становить 15-16 років на базі 9 класів базової загальної середньої освіти і 17-18 років на базі повної загальної середньої освіти. Саме цей вік є найбільш сприятливим для формування навичок

пізнавальної діяльності, а під час СР навчальна діяльність здобувача освіти наближає його до майбутньої професійної через систему типових завдань прикладного змісту; 2) більшість випускників цих установ продовжують навчатися далі за спеціальними програмами зі скороченим терміном підготовки у закладах вищої освіти III-IV рівнів акредитації, тому навички СР, сформовані у молоді, є запорукою результативної самоосвіти впродовж усього життя; 3) відсутність пізнавальної мотивації до нормативних дисциплін загальноосвітньої підготовки; 4) СР студентів коледжів має комплексний підхід, оскільки організація й управління нею здійснюється на рівні навчального закладу, відділення (факультету) і циклової (предметної) комісії; 5) СР є вагомим складовою навчального процесу, обсяг якої становить від 1/3 до 2/3 часу, відведеного на опанування навчальної дисципліни [1, 3].

Аналіз науково-методичної літератури дає підстави виділити основні найбільш поширені види СР у закладах передвищої освіти: 1) за місцем у навчальному процесі: аудиторна й поза аудиторна; 2) за ступенем самостійності або характером навчально-пізнавальної діяльності: репродуктивна, частково-пошукова, творча; 3) за дидактичною метою: формування вмінь, вироблення навичок, закріплення знань і вмінь, самоконтролю знань і вмінь, самоосвіта; 4) за видами практичної навчальної діяльності: лабораторно-практичні заняття, самостійне розв'язування задач під час практичних занять, контроль, підготовка до практичних занять, участь у студентських наукових заходах [2].

У результаті вивчення досвіду організації СР студентів закладів передвищої освіти виділяємо етапи її організації: планування (формулювання цілей, завдань і обсягу СР, мотивація); підготовчий етап (розробка методичного забезпечення, вибір системи заходів контролю навчальних досягнень, встановлення графіків виконання завдань поза аудиторних робіт); організація СР (управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, допомога у співставленні результатів поетапної діяльності із кінцевою метою, запобігання помилок, консультування); контроль результатів навчально-пізнавальної діяльності, оцінювання результатів СР [1, 2].

У результаті проведення дослідження визначаємо наступні прийоми, націлені на підвищення ефективності СР: 1) чіткість і конкретність у постановці завдань; 2) доступність і посиленість завдань для СР; 3) варіативність характеру завдань і запитань для СР та їх складності на різних етапах навчання; 4) диференціація завдань для СР; 5) систематичність і послідовність застосування СР у процесі навчання; 6) взаємозв'язок та урізноманітнення різних видів СР під час занять; 7) взаємозв'язок аудиторної і домашньої СР; 9) акцентування уваги на самостійній навчально-дослідницькій діяльності; 10) організація тренінгів, націлених на формування у студентів тайм-менеджменту.

Таким чином, у дослідженні визначені особливості організації СР студентів фахової передвищої освіти, зазначені найбільш поширені види СР, окреслені шляхи її оптимізації.

Література

1. Королюк О. М. Управління самостійною роботою студентів коледжів в

процесі вивчення природничо-математичних дисциплін. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2006. Вип. 1-2. С. 78-84.

2. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгомаова*. 2000. Вип 2. С. 153-161.

3. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <http://surl.li/drgrs> (дата звернення 01.11.2022)

Окаєвич А. В. – аспірант кафедри соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності,
Калаур С. М. – д. пед. н., професор
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні умови російсько-української війни обумовлюють підвищення рівня професійних вимог до військовослужбовців Збройних Сил України через призму зміни підходів до організації процесу підготовки майбутніх офіцерів.

Із урахуванням специфічних особливостей військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів, актуальною потребою є врахування необхідності опанування курсантами практичними механізмами контролю проявів емоцій під час виконання службово-бойових завдань та формування готовності реалізовувати обумовлені моделі службово-бойової діяльності під впливом стресових чинників та ситуацій, які швидко змінюються. На нашу думку, одним із оптимальних варіантів вирішення обумовленої проблеми є використання у їхній професійній підготовці трансформаційного тренінгу як механізму формування у майбутніх офіцерів належного рівня емоційно-вольової стійкості на основі сприйняття моделей успішної професійної діяльності та поведінки.

Застосування тренінгових технологій у навчанні є одним із чинників визначення рівня багатогранності та розвитку педагогічної компетентності викладача. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що педагоги та дослідники освітніх інновацій визначають навчальний тренінг одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності [1].

Відтак, у актуальному психолого-педагогічному дискурсі сформувалися такі позиції використання тренінгових технологій в освітній діяльності:

– засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних настанов, умінь і досвіду в галузі міжособистісного спілкування», «засіб розвитку компетентності», «засіб психологічного впливу» (Л. Петровська);

– багатофункціональний метод навмисних змін психологічних феноменів людини, групи й організації з метою гармонізації професійного й особистісного буття людини (І. Мельникова та І. Авдєєва);

– найперспективніший метод психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей (В. Федорчук);

– метод ігрової технології навчання, яка «характеризується наявністю ігрової моделі, сценарієм гри, рольових позицій, можливостями альтернативних рішень, передбачуваних результатів роботи, керуванням емоційного напруження» (І. Нікішина).

Навчальний тренінг, на наше переконання, це метод активного навчання, скерований на розвиток знань, умінь, навичок і соціальних установок, під час якого людина переглядає власні цінності та пріоритети, корегує, удосконалює та розвиває певні якості та властивості своєї особистості, обирає для себе такі форми та методи поведінки, які відповідають саме її життєвій ситуації та індивідуальності [2].

Особливістю професійної підготовки курсанта як майбутнього офіцера є поєднання двох чинників: навчання як головної мети перебування курсанта у ВВНЗ та виконання обов'язків військової служби як військовослужбовця.

Нам імпонують погляди В. Ягупова, який виокремлює такі особливості навчальної діяльності курсантів:

своєрідність цілей і результатів;

планомірна підготовка до виконання службових обов'язків у якості офіцера Збройних Сил України;

оволодіння професійними знаннями, навичками, вміннями;

тісне поєднання навчання та служби;

використання специфічних засобів діяльності (зброї, бойової техніки та інших засобів майбутньої службової діяльності);

інтенсивність функціонування психіки;

високе інтелектуальне і фізичне напруження;

ситуації, що викликають велику фізичну напруженість [3].

З огляду на виокремлені особливості, використання навчального трансформаційного тренінгу в професійній підготовці майбутніх офіцерів передбачає досягнення мети формування професійних якостей курсанта, необхідних у процесі виконання службових обов'язків, а саме:

– формування психологічної стійкості під час виконання бойових завдань;

– формування комунікативних навичок та вмінь ораторського мистецтва для встановлення контакту з іншими офіцерами та підлеглими;

– формування навичок професійної поведінки у колективі;

– набуття вмінь аналізувати міжособистісні стосунки, попереджаючи та вирішуючи конфліктні ситуації;

– набуття навичок управлінської діяльності, формування лідерських якостей, командоутворення;

– формування позитивної установки та мотивації на виконання службово-бойових завдань, проходження військової служби.

Актуальність формування та розвитку особистісних та професійних

якостей майбутніх офіцерів під час навчання у ВВНЗ визначає потребу в розробці альтернативних усталених підходів для їх формування, зокрема емоційно-вольової стійкості як однієї з пріоритетних якостей.

Література

1. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського держ. педаг. ун-ту ім. П. Тичини*. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2007. Вип.19. С. 185–192.
2. Психотерапевтическая энциклопедия/ под ред. Б. Д. Карвасарского. Санкт-Петербург: Питер Ком, 1998. 752 с.
3. Ягупов В. В. Військова психологія. Київ, 2004. 656 с.

Олійник І.В. – к.е.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Глобальні економічні та соціальні перетворення висувають підвищені вимоги до вітчизняної професійної освіти, основним завданням якої є забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни та її громадян. Сьогодні основною метою є формування професійної освіти, орієнтованої на розвиток особистості та максимально адаптованої до її потреб та вимог, що в своїй основі моделює наше майбутнє, де місце і роль кожної людини повинні відповідати особистісним рисам та життєвим пріоритетам, які органічно поєднані з реалізацією інтересів усього суспільства.

Базисом в цій системі, безперечно, виступають заклади професійної освіти, які в концентрованому вигляді моделюють основні ідеї та принципи функціонування усєї системи освіти в цілому. У цьому зв'язку актуальними стають питання ефективного управління та підвищення результативності організаційних та інноваційних перетворень в загальній системі управління освітніми закладами [4, с. 32].

Результативність управління відображає особливості економічних, соціальних та інших явищ та полягає в творчому та аналітичному узагальненні ідей та концепцій, які набувають форм управлінських рішень. Кількість цих рішень ще не визначає ефективності результатів праці керівника або спеціаліста.

Управлінський цикл у закладах професійної освіти є сукупністю взаємодіючих елементів організаційно-ресурсного характеру, які підпорядковані успішній реалізації основних цілей та завдань їх функціонування. Стрімкі зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі, обумовлюють необхідність активізації участі кожного окремого керівника в розв'язанні питань раціоналізації використання ресурсів освітнього закладу.

В цілому ж якість управління закладом професійної освіти визначають за загальної тенденції зростання обсягів та якості надання освітніх послуг та абсолютним співвідношенням кінцевих результатів та витрат. Тому ефективне управління закладом професійної освіти нового типу потребує використання продуктивних управлінських механізмів щодо реалізації принципово нових освітніх технологій, сутністю яких є особистісно орієнтований та компетентнісний підходи до організації освітнього процесу [1, с. 371].

Ефективність управління зростає разом з підвищенням рівня управлінського потенціалу керівників структурних підрозділів освітніх закладів, а також залежить від посилення їхніх взаємозв'язків та координації діяльності з керівництвом організації.

Результативність трудової діяльності управлінських працівників закладів професійної освіти, як і робітників будь-якої іншої сфери діяльності, є об'єктом проактивного впливу з боку керівництва вказаних закладів. Оскільки ефективність роботи всієї організації залежить від ефективності управління, одним із головних завдань системи управління у цьому випадку є визначення напрямків вдосконалення. До них, зокрема, належать: просування за службовими шаблями; забезпечення достатнього рівня освіти; набуття практичного досвіду; підвищення кваліфікації управлінців; провадження систематичної атестації [3, с. 140].

Вирішальним моментом результативної та ефективної роботи менеджменту освітнього закладу є стимулювання професійного розвитку керівників шляхом постійного залучення до навчання та оновлення організаційних навичок і підходів на основі глибокого аналізу передових технологій та світового досвіду.

Важливе місце в підвищенні загальної результативності керівного складу належить корпоративній культурі організації та її розвитку. Рівень корпоративної культури закладу освіти є, в першу чергу, єдиною філософією та спільними цінностями учасників освітнього процесу. До складу корпоративної культури також можна віднести спільне бачення педагогічними працівниками місії та мети діяльності закладу професійної освіти, а також розвиток командної взаємодії педагогічного колективу.

Сучасний період розвитку системи управління освітніми установами також передбачає створення для учасників освітнього процесу можливості користуватися сучасною матеріально-технічною базою на основі підвищення цифрової грамотності керівного складу освітніх закладів з метою забезпечення інноваційних компонент професійного навчання [2, с. 26].

Отже, управлінська діяльність в закладах професійної освіти має бути дієвою та ефективною, а також зосереджуватися на загальній результативності організації. Такий підхід сприятиме забезпеченню потреб економіки країни у висококваліфікованих фахівцях та формуванню людського капіталу суспільства.

Література

1. Кордуба Ю. До питання взаємодії ВНЗ із ринком праці в Україні та моделі взаємодії європейських університетів із працедавцями // *Імператив якості: вчимося цінувати та оцінювати вищу освіту: навч. посібник* / за ред. Т. Добка та ін. Львів: Компанія манускрипт, 2014. 574 с.
2. Мосьпан, Н. Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії // *Освітологічний дискурс*, 2021, № 1(32). С. 20–38.
3. Почтовюк А.Б. Методика та порядок дослідження раціональності діяльності суб'єктів системи вищої освіти // *Економічний форум*. 2013. № 4. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_4_24.
4. Станкевич І.В. Критерії зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів: традиційний погляд на визначення // *Економіка розвитку: наук. журн.* Харків: Харків. нац. екон. ун-т імені Семена Кузнеця, 2015. № 1(73). С. 26–34.

Онiпко В. В. – д.пед.н., професор

*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

Пархоменко Р. М. – здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти

*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДИСЦИПЛІН МОЛОДШИМИ БАКАЛАВРАМИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ АГРОНОМІЯ

Сучасні орієнтири філософії професійної освіти спрямовані на формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей майбутніх фахівців, здатності до свідомого вибору та спрямування своєї діяльності на користь суспільству, що забезпечить збагачення інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу здобувачів освіти задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Філософія професійної освіти об'єднує всі наукові знання в єдину цілісну систему в методологічному, світоглядному аспектах, узагальнює теорії природничих наук, які відображають закономірності природи та озброює науки методологією пізнання [3]. Проблеми трансдисциплінарності сучасної науки в освіті розглядаються у працях О.Князевої, С.Курдюмова, М.Нестерової, С.Сисоевої, Л.Яковенко. Питання інтеграції науки, техніки, технологій розробляли Є. Мельник, Е. Семенюк, А. Урсул, А. Спіркін, В. Тюхтін, М. Чепіков та ін. Аналіз взаємодії, інтеграції суспільних, природничих і технічних дисциплін роблено в роботах М. Берулави, Р. Гуревича, О. Дубинчука, І. Козловської та ін. Науковці зазначають, що чинником інтеграції наук є

насамперед об'єкт наукового пізнання, що включає в себе як природу (зі всіма її механічними, фізичними, хімічними і біологічними об'єктами та процесами), так і суспільство, людину, техніку. Взаємозв'язок наук (природничих, суспільних, агротехнологічних) зумовлюються та стимулюється соціальними факторами, які впливають із практичних потреб суспільства. Розв'язання цих проблем можливе тоді, коли наука буде цілісною системою, що розвивається під дією соціальних запитів, тобто з'являється діяльнісна форма інтеграції наук [4]. Яка транслюється на оновлення змісту професійної освіти в галузі агрономія на засадах міжпредметної інтеграції з урахуванням динамічних технологічних змін у галузі агротехнології, запровадження інноваційних підходів навчання фахових молодших бакалаврів зі спеціальності Агрономія, створення гнучких освітніх траєкторій для опанування повних і часткових кваліфікацій, формування затребуваних роботодавцями компетентностей.

Реалізація міжпредметної інтеграції є актуальним питанням сьогодення, оскільки модернізація професійної освіти майбутніх агрономів здійснюється в контексті інтеграційних тенденцій, основу яких складають принципи систематичності, наступності та логіки вивчення фахових дисциплін, що створюють фундамент для формування високоосвіченої, компетентно й творчо розвиненої особистості майбутнього фахівця, здатного до вирішення професійних завдань та особистісного розвитку. Зауважимо, що міжпредметна інтеграція може бути реалізована на трьох рівнях: міжпредметних зв'язків, що означають існування певного рівня відносин між явищами, які вивчаються, спільністю цілей навчання, тобто на цьому рівні можливе поєднання будь-яких дисциплін, оскільки акцент ставиться на компетентнісному підході; дидактичного синтезу, сутність якого полягає в об'єднанні форм навчальних занять; цілісності, необхідною умовою якого є повна змістовна та процесуальна єдність, що відображає органічну спільність цілей, змісту, принципів, методів та засобів навчання, наприклад, під час створення нової дисципліни [1]. Інтеграцію поділяють на: предметну (між об'єктами дослідження чи складними проблемами); проблемну (між методами дослідження); горизонтальну (у природничих науках) і вертикальну (між групами наук) [2].

У закладах професійної освіти під час підготовки майбутніх агрономів зазвичай застосовується міжпредметна інтеграція як послідовне вивчення навчальних предметів, кожний із яких спирається на попередні шляхи актуалізації необхідних знань, навичок, умінь. Предмети профільної середньої освіти професійного спрямування, що відповідають галузі знань та спеціальності, інтегрується з предметами професійного спрямування, що забезпечує предметно-орієнтоване навчання в межах вертикальної інтеграції фахового молодшого бакалавра. Така інтеграція значною мірою залежить від ефективного використання змісту навчального матеріалу предметів. Оскільки всі предмети вивчаються з їх узгодженням у часі, із забезпеченням цілісності, послідовності та системності, то аналіз змісту навчального матеріалу означених предметів дає змогу визначити місце міжпредметної інтеграції.

Підвищення ролі і значення міжпредметних зв'язків у професійній підготовці фахових молодших бакалаврів спеціальності 201 Агрономія

пов'язане з формуванням технологічної цивілізації, створенням техносфери, що характеризується інтенсивними процесами споживання і перетворення речовини, енергії і перш за все в агротехнологічному виробництві. Взаємозв'язок аграрного, природничо-наукового і суспільного знання є відображенням відношень агротехнологій із природою, людиною і суспільним виробництвом. Означені аспекти є основою дидактичної інтеграції навчальних предметів, зокрема, взаємозв'язку суспільних, природничих і агротехнологічних знань, які дозволять забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців до ефективного впровадження сучасних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва, удосконалення агровиробничих процесів, раціонального використання природних ресурсів та розв'язання спеціалізованих задач агрономії.

Література

1. Козловська І. М., Литвин, А. В. Інтеграція та наступність у розвитку навчального знання: методологічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць, ч. 2, 2001. 177–183.
2. Коломієць, Д. І. Інтеграція знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці учителя трудового навчання. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 2001. Київ.
3. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
4. Сидоренко Л.І. Світоглядно-етичні засади біотехнологічної моделі природокористування. *Філософські читання пам'яті Павла Копніна*. К., 1997. С.92-98.

Онщенко І. І. – магістрантка
Херсонського державного
аграрно-економічного університету, м. Херсон, Україна
науковий керівник: Плачинда Т.С., д. пед. н. професор,

ПРАВОВА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Наразі в сучасному світі право й економіка мають спільний зв'язок. Проте часто виникають проблемні питання під час вивчення права у фахівців економічної галузі, які необхідно вирішувати в процесі їхньої професійної підготовки. Правове навчання має стати обов'язковою складовою підготовки фахівців економічної галузі. Адже без знання правових норм фахівці економічної галузі не зможуть на належному рівні виконувати свої службові обов'язки.

На даний час в ринкових умовах роль закону та іншого юридичного впливу на економічні відношення все більш виростає. В цивілізованому

суспільстві право та комерція – це одне ціле демократичного процесу. Займання підприємницькою діяльністю, обмін товарами та послугами, вільний продаж власного інтелекту та робочих рук потребує помірного правового регулювання.

У цьому контексті наголошуємо, що сучасні економісти мають отримувати значно більший обсяг правових знань. Сучасний вітчизняний ринок, що зароджується, потребує від фахівців економічної галузі оволодіння необхідними знаннями з галузі права, зокрема глибокі знання правового забезпечення державного регулювання господарської діяльності.

Фахівці економічної галузі повинні орієнтуватися в питаннях правового регулювання таких видів господарської діяльності, як економічна конкуренція, ринок цінних паперів, ціноутворення, інвестиції й інновації, зовнішньоекономічна діяльність та іноземні інвестиції, а також таких галузей економіки, як електроенергетика, сільськогосподарське виробництво, будівельна галузь, виробництво харчових продуктів, торгівля та побутове обслуговування тощо.

Процес виникнення держави і права відбувався в їх взаємному впливі один на одного і викликаний одними і тими ж причинами:

- потребами економічних відносин, які склалися за наявності приватної власності, розподілу праці, товарного виробництва і обігу, необхідністю закріплення економічного статусу товаровласників, забезпечення для них стійких і гарантованих економічних зв'язків, умов для економічної самостійності;
- необхідністю підтримувати стабільність і порядок у суспільстві в умовах поглиблення і загострення соціальних суперечностей і конфліктів;
- організацією публічної влади, відокремленої від населення і здатної санкціонувати звичаї, встановлювати юридичні норми та забезпечувати проведення їх у життя;
- перетворення людини у відносно самостійного індивіда. Не можна шукати право там, де немає поділу колективу (роду, племені) на окремих суб'єктів, де індивід не виділений як особа, що усвідомлює можливості (свободи), що складаються в процесі розвитку суспільства.

Одним з видів галузі права є *господарське право*, яке тлумачиться як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин с сфері господарювання.

Вивчення дисципліни «Господарське право» має сприяти засвоєнню фахівцями економічної галузі основних понять і категорій у господарській діяльності, а також основних концепцій науки господарського права. Проте питання щодо господарського права як галузі права в юриспруденції до останнього часу залишається дискусійним.

Фахівці економічної галузі поруч з господарським правом повинні орієнтуватися та знати також і в особливостях фінансового права. Фінансове право є однією з провідних галузей права України, яке поряд з іншими пристосовується до нових умов реформування під час переходу держави до

ринкової економіки. Економічні відносини спричинили появу підприємств, установ, організацій з різною формою власності, зумовили зміни на ринку праці та призвели до прийняття великого масиву нових нормативно – правових актів, які регулюють трудові відносини. Трудове право є невід’ємною частиною правової структури держави з розвиненою ринковою економікою.

Фінансове право дає можливість фахівцям економічної галузі більш детально розібратися в нормах фінансового права, що регулюють фінансову діяльність і фінансову систему України, фінансовий контроль, бюджетний устрій і бюджетний процес, податкові, кредитні, страхові, банківські і валютні правовідносини.

Отже, право – це особливий засіб соціального регулювання, який на відміну від норм моралі, звичаїв, традицій тощо, характеризується ознаками, що визначають його взаємодію з державою. Держава забезпечує юридичне правове регулювання поведінки людей та їх колективів у межах всього суспільства. Право визначає становище особистості у суспільстві та державі. Сутність права полягає в тому, що воно є соціальним регулятором, положення якого ґрунтуються на надбаннях розвитку людської цивілізації і культури та який є критерієм визначення правомірності або неправомірності поведінки людей та їх об’єднань. Тому надважливо формувати у майбутніх фахівців економічної галузі необхідні правові компетентності з метою якісної й ефективної професійної діяльності.

Література

1. Долинська М.С., Смолин Г.В., Туркот О.А., Хомко Л.В., Гамалюк Б.М., за ред. Смолина Г.В. Господарське право. Особлива частина: підручник. Львів:ЛьвДУВС,2019. 536с.
2. Зюнькін А.Г. Фінансове право: Опорний конспект лекцій. К.: МАУП, 2003. 3-тє вид., доп. 160с.
3. Молдован В.В., Чулінда А.І. Правознавство URL: <https://pidru4niki.com/12610515/pravo/pravoznavstvo>
4. Правознавство: Базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів: [Богачова Л.Л., Жернаков В.В., Прилипко С.М., Кучерявенко М.П., та ін.]. Рекомендовано до друку: Рішенням Вченої ради Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол №5 від 29 січня 2013р.): Харків: «Фоліо», 2014. 635 с.

Палійчук М. С. – курсант 4-го року навчання
*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів, Україна*

Капінус О. С. – д. пед. н., доцент
*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
м. Львів, Україна*

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Умови ведення російсько-української війни вкотре підтвердили актуальність та важливість формування національної свідомості та патріотизму як серед цивільної молоді, так і серед військовослужбовців, задля утвердження мотивації та національної ідеї з метою успішного виконання бойового завдання.

Основним методом для формування патріотизму військовослужбовців на засадах української культури та мистецтва, багатотисячових звичаїв й традицій є саме культурологічна робота. Дана діяльність сприяє розвитку військових традицій, пропагуванню військової служби, героїзації образу захисника Батьківщини та увічненню пам'яті тих, хто віддав життя за її незалежність та територіальну цілісність, що безпосередньо впливає на свідомість та поведінкову регуляцію воїна.

Враховуючи вищезазначене, доцільним вбачаємо розглянути основні форми реалізації культурологічної роботи такі як: концерт, вистава, перегляд кіно- і відеофільмів та телевізійних передач, обговорення творів літератури та мистецтва, заходи відпочинку, огляд-конкурс, виставка; зустріч з видатними особистостями, екскурсія, вшанування кращих військовослужбовців [1].

Кожна із вказаних форм в умовах війни активно застосовується в ЗС України як в пунктах постійної дислокації військ, так і в районах проведення бойових дій. Проте, на нашу думку, найбільш актуальними формами проведення культурологічного заходу в умовах ведення бойових дій є концерт, вшанування кращих військовослужбовців та заходи відпочинку.

Як приклад, з початку російського вторгнення значна кількість українських артистів активно відвідують військовослужбовців на передовій та організовують самодіяльні концерти. Гурт «Океан Ельзи», а зокрема Святослав Вакарчук, відомий рок-гурт «Скай» і багато інших музикантів та митців України, ризикуючи власним життям, допомагали військовим відволіктись від важкої буденної справи, зняти психологічну напругу та організовували волонтерську допомогу. Зазвичай концерти проходили на імпровізованих сценах в укритті під власне акомпонування митців.

Така форма заходу, як вшанування кращих військовослужбовців, формує в особового складу бажання до самовдосконалення та успадкування досвіду побратимів чи попередників. Зазвичай подібний культурологічний захід в ЗС

України відбувається у формі нагородження чи відзначення військовослужбовців за успіхи у військовій службі або навчанні. Наприклад, до Дня захисників і захисниць України в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного було організовано вшанування найкращих військовослужбовців та працівників навчального закладу. Представники органів виконавчої влади і військового управління країни та начальник академії вручили відзнаки, нагороди, заохочення військовослужбовцям, які досягли високих результатів у військовій службі та навчанні [2].

В умовах ведення бойових дій нагальною проблемою для військовослужбовців стала відсутність заходів дозвілля. Проте, розвинулась підтримка сімей військовослужбовців іншими країнами світу. Зокрема, протягом терміну повномасштабного вторгнення вдалося організувати літній відпочинок для дітей військовослужбовців у таких країнах як Латвія, Хорватія, Грузія, Греція, Словенія, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Чехія, Австрія, Італія, Кіпр, Португалія, Чорногорія, Албанія, Естонія, Фінляндія, Туреччина, Киргизстан та Японія. Заслужують уваги окремі акції, які включали в літні дитячі табори і значну культурологічну складову, такі як:

– Швейцарія – Приватна школа Lemania надала для юних українців десять місць у літньому таборі з можливістю вивчати англійську або французьку мови та брати участь у туристичній програмі по Женевській Рив'єрі.

– Фінляндія – У Гельсінкі організували безкоштовний літній мистецький табір для підлітків з України.

– Туреччина – Для малечі влаштовували різноманітні екскурсії, була організована участь у Міжнародному фестивалі культури та мистецтва. Країна організувала для дітей українських тимчасових переселенців низку екскурсій, а саме поїздки до «Динопарку» (600 дітей), дитячого парку «Тенефюс» (200 дітей), акваріума Анталії (200 дітей), а також морську прогулянку (50 дітей) [3].

Отже, можемо зробити висновок, що в сучасних реаліях ведення бойових дій культурологічна робота як складова комплексу заходів інформаційно-пропагандистського забезпечення трансформувалася та дозволила виокремити такі основні форми організації культурологічної роботи щодо формування патріотизму, серед яких є: концерт, вшанування кращих військовослужбовців та заходи відпочинку. Саме особливості підготовки та організації даних форм культурологічної роботи і перебуватимуть у спектрі нашого наукового пошуку.

Література

1. Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 04.01.2017 №4. URL: <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-4/> (дата звернення: 25.10.2020).

2. Веб-сайт Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/10/13/najkrashhyh->

vijskovoslužbovcziv-i-praczivnykiv-zaohocheno-v-naczionalnij-akademiyi-suhoputnyh-vijsk/ (дата звернення: 28.10.2022).

3. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ponad-20-krayin-svitu-organizovali-litnij-vidpochinok-dlya-u-77457> (дата звернення: 31.10.2022).

Петраш Р. В. – студент 1 курсу СВО
магістр за спеціальністю 015.37 Професійна освіта
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Освіта, в останні роки кардинально змінилася, з впровадженням в систему освіти дистанційних методів навчання. Під час пандемії, а особливо після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України навчання набуло багато нових особливостей. Це стосується як організації начального процесу, так і власне, самого процесу навчання.

Сама система дистанційного навчання цілком позитивне явище, і має багато хороших сторін. Наприклад, економія часу на переміщення від дому до університету. Стало простіше поєднувати роботу та навчання. І все це можна здійснити не виходячи зі своєї квартири.

Дистанційна освіта поступово переводить навчальний процес в цифровий формат. Інформація викладається на спеціалізованих порталах, і вона завжди доступна для студентів. Це дає змогу навчатися в асинхронному режимі, в будь-який зручний час. Оскільки у студентів не завжди є змога бути присутнім на парі, через різні чинники (повітряні тривоги, вимкнення світла тощо).

Не зважаючи на позитивні сторони онлайн навчання, використовувати його треба зважаючи на менталітет студентів. Адже, коли твоє місце навчання знаходиться за два кроки від ліжка (біля комп'ютера), або взагалі в ліжку, то це як мінімум не сприяє налаштуванню на робочий лад. Я вже не кажу про те, що втрачається зв'язок між студентом і викладачем, та контроль над аудиторією з боку викладача.

З цього випливає основний недолік дистанційного навчання – це зменшення живого спілкування як викладача зі студентами, так і студентів між собою. Оскільки заклади вищої освіти є місцем гуртування студентської спільноти, утворення нових знайомств, які можуть тягтися через все життя. А зараз, коли університет в житті кожного студента, все більше і більше переходить у віртуальний простір, соціалізація студентів, особливо першокурсників, погіршується.

По результатам опитувань, викладачі майже всіх закладів вищої освіти (ЗВО) зазначають, що в онлайн форматі студенти все менше беруть участь у

освітньому процесі [1, 2]. З власного досвіду скажу, що присутність студента в чаті заняття ще не означає, що він дійсно присутній. Коли мова йде про аудиторні заняття, то мовчання студента означає, що він не підготувався. В онлайн режимі це значить зовсім інше.

Однак реалії сьогодення не залишають нам особливого вибору. Доводиться пристосовуватись до наших складних умов. Щоб спланувати процес навчання, необхідно володіти інформацією про те, з якими проблемами стикаються здобувачі освіти.

Тож, за даними опитувань здобувачів освіти, які перебувають в Україні, найбільшу проблему викликає емоційний стан. На другому місці – це поганий, або взагалі відсутній інтернет [1]. А з впровадженням планових відключень електроенергії, ця проблема виходить взагалі на перший план. Також проблемою є те, що у студентів (особливо, які проживають у сільській місцевості) відсутнє потрібне програмне забезпечення, або взагалі комп'ютер.

Тож технологічний чинник також серйозно впливає на якість дистанційного навчання. І якщо активність на занятті лежить на сумлінні студента, то на технологічний чинник ніяк не може вплинути ні студент ні викладач.

Очевидно, що прогалини в дистанційній освіті є. Але з початком війни дистанційна форма навчання стала основним методом отримувати знань.

В підсумку можна сказати, що війна внесла зміни в наші життя, та в навчання. В цих складних умовах (постійні повітряні тривоги, часте вимкнення світла) складно дотримуватися постійного розкладу занять. Не зважаючи на свої недоліки, дистанційне навчання дозволяє гнучко підлаштовуватися під складні умови сьогодення.

Література

1. Інформація для студентів та науковців з України. URL: <https://studyinaustria.at/de/studium/informationen-fuer-studierende-und-forscher/innen-aus-der-uk>

2. Волинський національний університет імені Лесі Українки (2021). *Дистанційна освіта: реальний стан, виклики та перспективи*. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/navchannya/distanciyna-osvita-realniy-stand-vikliki-ta-perspektivi>

3. Державна служба якості освіти України (2021). *Всеукраїнське опитування щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах освіти в умовах карантину у 2 семестрі 2020/2021 навчального року*.

URL: https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/ANALITICHNA-DOVIDKA_vesna_2021-1.docx

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку системи професійної освіти відбулись і продовжують відбуватися зміни у реалізації її змістового компонента, який орієнтований на формування поведінкового протоколу фахівця сфери обслуговування, що потребує перегляду та уточнень, корегування та змістово-поведінкових змін у зв'язку з війною в Україні, переміщенням населення, підвищеною емоційною і психологічною нестійкістю населення, що безперечно впливає і на формування його професійної діяльності, в основу якої покладено культурологічний компонент, як визначальний. Одним із елементів цієї моделі, безперечно, виступає професійна культура. Актуальність проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців зумовлена наявністю потреби суспільства у висококультурних кадрах; вимоги до сучасного фахівця потребують перегляду процесу організування, засад, змісту, методик і технологій професійної освіти у професійній школі загалом та у закладах професійно-технічної освіти, зокрема.

Умови ринку праці вимагають від системи професійно-технічної освіти системних організаційно-педагогічних зусиль щодо корекції процесу професійної підготовки учнів. Ці зусилля «своєю складовою повинні мати професійну культуру як інтегративний чинник професійної підготовки майбутнього фахівця. Це забезпечить покращення ефективності професійної освіти учнів, стабільність і динамічність просування особистості в оволодінні професією; дозволить поєднати та доцільно використовувати системний, комплексний, соціально-педагогічний, особистісно-діяльнісний, професійно-технологічний підходи у процесі навчання та виховання майбутнього кваліфікованого робітника» [1 с. 243].

Метою пропонованої статті є виявлення стану практики формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти.

Незважаючи на низьку оцінку учнями важливості формування професійної культури, вони підсвідомо розуміють важливість цього компонента у структурі фахівця сфери обслуговування. Щодо випускників, тут очевидним є розуміння важливості формування професійної культури, оскільки з відповідними проблемами вони зустрічаються у повсякденній практиці надання послуг під час виконання своїх службових обов'язків. Слід також зазначити, що певний відсоток викладачів ставлять культурний компонент чи не на остатнє місце у структурі фахівця сфери обслуговування. Це доводить необхідність роботи не тільки з учнями, а й з викладацьким складом щодо підвищення рівня розуміння професійно-культурологічного компонента.

Складовими процесу формування професійної культури фахівців сфери обслуговування виступають такі параметри: готовність учня, готовність викладача, заходи щодо її формування.

Реальною можливістю підвищення рівня професійної культури під час здобуття рівня «молодшого спеціаліста» у сфері обслуговування є:

1. Покращення якості дидактичного та методичного супроводу вивчення гуманітарних дисциплін (відсутні сучасні засоби навчання на уроках гуманітарного циклу, які б дозволили переглянути музейні експонати, експозиції виставок, матеріали на електронних носіях у вигляді фільмів та презентацій, які поширюються значними темпами).

2. Внесення змін у систему викладання гуманітарних дисциплін із метою підвищення: якості й актуальності навчального матеріалу, професійного і практичного його скерування, врахування світоглядних аспектів (вибір авторів і творів дати змогу здійснювати викладачу-практику).

3. Наступність і запитуваність елементів професійної культури упродовж усього періоду навчання (цикл гуманітарних дисциплін вивчається на перших курсах, а потім його практично немає, тому необхідно елементи культурологічних знань інтегрувати у професійну підготовку, у проходження виробничої практики виконання випускних кваліфікаційних робіт).

4. Застосування у навчальному процесі інноваційних методів і форм навчання (зокрема контекстне навчання, імітаційне навчання, проблемне навчання, модульне повне засвоєння знань, дистанційне навчання, робота у групах, виконання проєктів, розробка презентацій тощо).

5. Систематичне підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

6. Діагностика рівня професійної культури учнів та визначення готовності до формування у них професійної культури.

Зазначені параметри свідчать про недостатню роботу, яка проводиться у навчальних закладах професійно-технічної освіти щодо мотивації освоєння культурологічних знань, усвідомлення значення культурологічної складової у професійній діяльності, соціально цінних мотивів поведінки, переконаності у необхідності самовиховання та самовдосконалення.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про те, що значна частина учасників навчально-виховного процесу у закладах професійно-технічної освіти сфери обслуговування (учні та педагогічні працівники) відчують труднощі, пов'язані з організацією діяльності учнів щодо формування професійної культури майбутнього фахівця сфери обслуговування. Прослідковується провідна тенденція – недостатній рівень сформованості професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування. Виявлено, що система підготовки і перепідготовки педагогічних працівників не забезпечує належної готовності до здійснення ефективної навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямованої на формування професійної культури, оскільки не формує налаштованості на інноваційні форми і методи організації такої роботи, не сприяє засвоєнню знань, розвитку необхідних для цього професійних якостей. Зафіксовано також низький рівень готовності учнів до сприйняття теоретико-культурологічних знань, які є основою формування професійної культури майбутнього фахівця.

Література

1. Траверсе О.О. Професійна культура як інтегративний чинник фахової підготовки і виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи* : збірник наукових праць. Київ, 2003. С. 238–243.

Самодумська О.Л. – д.пед.н., доцент
Класичний приватний університет,

м. Запоріжжя, Україна

Богодист М.І. – аспірант

Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ДІАГНОСТИКА ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТЯНИНА

Загальною метою професійної освіти є різнобічний, гармонійний розвиток особистості, який передбачає єдність її освіченості, вихованості, загальної та професійної розвиненості. Задоволення особистісних потреб освітян в інтелектуальному, культурному, моральному розвитку, поглибленні і розширенні освіти, педагогічної чи науково-педагогічної кваліфікації слугують стабільним фундаментом якості української освіти в цілому. Упровадження воєнного стану на території країни зумовило необхідність мобільного перегляду багатьох концептуальних засад професійного зростання освітян, у тому числі й особливостей мотивації до нього.

Від рівня педагогічної майстерності освітян, їхнього вміння адекватно реагувати на виклики сьогодення залежить успіх освітньої діяльності у закладах освіти. Розуміючи це, *метою* презентованих тез пропонуємо актуалізувати значення особистісно зорієнтованої діагностики як фактору стимулювання професійного розвитку освітян у заданих умовах.

Професійний розвиток фахівця відбувається впродовж усієї активної творчої життєдіяльності педагога та позначає процес формування нової якості професійно-педагогічної дії, поступового ускладнення виробничих завдань, вироблення власного оригінального педагогічного стилю тощо [1, с. 178].

Стимулювання професійного зростання освітян залишається однією із важливих складових державної політики у сфері професійного розвитку і включає низку заходів, серед яких: удосконалення фінансового забезпечення професійного навчання педагогічних і науково-педагогічних працівників, посилення мотивації адміністрації закладів освіти до професійного навчання кадрів, та працівників до професійного розвитку. Отже, стимулювання професійного зростання освітян передбачає, насамперед, мотивацію самих освітян до підвищення рівня власної кваліфікації і професійної компетентності.

Сучасні потреби в професійному розвитку освітян обумовлені змінами характеру процесів викладання й учіння, необхідністю ґрунтовного освоєння

дистанційних видів освітньої діяльності на усіх рівнях, емоційно переваженою динамікою зовнішнього оточення, появою нових вимог до результатів співпраці в освітньому середовищі.

В організації стимулювання професійного розвитку освітян пріоритетною є комплексна й об'єктивна оцінка їхніх професійних якостей і особистих досягнень, що гарантуватимуть індивідуалізацію доходу як матеріального, так і морального. Звідси, акценти у сучасному професійному розвитку освітян зміщуються у бік саморегуляції, самоконтролю і власної їхньої активності.

Сприятимуть цьому процесу організація моніторингових заходів професійного розвитку суб'єктів професійної освітньої спільноти на рівні окремого закладу освіти чи його підрозділу. Під *моніторингом професійного розвитку* ми розуміємо систематичне діагностичне відстеження професійно-освітнього процесу, який включає особистісно-зорієнтовану діагностику, прогнозування і корекцію професійного розвитку особистості.

До методів особистісно зорієнтованої діагностики відносимо: спостереження, метод тестових ситуацій, опитувальні методи, аналіз результатів навчально-професійної діяльності, тестування тощо.

Спостереження за змінами професійного розвитку педагога сприяє відшукування сенсу професійного зростання в явищах, що відбуваються. Ефективність спостереження залежить від психологічної компетентності психолога, його досвіду, професійної позиції тощо.

Метод тестових ситуацій полягає у створенні спеціальних умов, в яких кожен зі структурних компонентів навчально-професійної діяльності вчителя/викладача проявляється найбільш чітко.

Опитувальні методи на основі аналізу письмових або усних відповідей на стандартні або спеціально підібрані питання дозволяють отримати узагальнену інформацію про перебіг професійного навчання педагога, особливості спрямованості і рівня зацікавленості, з'ясувати професійні пріоритети тощо.

Аналіз результатів навчально-професійної діяльності, при якому за традиційно існуючою схемою вивчаються методичні текстові та презентаційні матеріали, які застосовуються вчителем/викладачем, інші графічні матеріали, технічні вироби тощо.

Тестування – один з об'єктивних методів збору даних про рівень професійного розвитку і ступеня його вираженості. Важливою перевагою тестування є орієнтація на норму, що дозволяє зіставляти, порівнювати результати за допомогою тесту. Застосовують інтелектуальні та особистісні тести, міжособистісні тести, практичні тестові завдання, процесуальні тести.

Серед існуючих форм, які виокремлюють вчені, – стартової, поточної та фінішної, – найбільш доцільною вважаємо застосування поточної експрес-діагностики. Результати експрес-діагностики стають орієнтовною основою для побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога, складання програм педагогічних самоспостережень, самоаналізу педагогом продуктивності власної праці.

Періодичне пролонговане здійснення особистісно зорієнтованої

діагностики як складової моніторингу сприятиме стимулюванню професійного розвитку освітян у заданих умовах і забезпечить його поступальне сходження до певного рівня професіоналізму через узагальнені основні фази професійного розвитку – від оптанта до майстра, авторитета, наставника.

Література

1. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 177-257.

Уваркіна О.В. – д. філос.н., професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка питання про активізацію освітнього простору в умовах сьогодення спонукає сама наша доба, адже освітня спільнота вперше проходить непомірні випробування на стійкість та дієздатність національної системи освіти. Подолання дихотомії освітніх процесів, впровадження різноманітного спектру інформаційних технологій в систему навчання, нові форми оцінювання та контролю знань, пріоритетність принципу толерантності у практично всіх мейнстрімах суспільних відносин освітнього простору, намагання у складних умовах забезпечити збереження кращих вітчизняних надбань та традицій – це невеличкий перелік дій, які допомагають звести до мінімуму негативні наслідки російської воєнної агресії проти нашої країни.

Особливостями актуалізації наукового освітнього простору є намагання згуртувати науковців та забезпечити безперервність наукової діяльності. З перших днів війни вітчизняні наукові журнали проінформували про підтримку українських вчених та об'єдналися за галузевими напрямками, наголосивши про можливість опублікування наукових доробків безоплатно при виконанні спеціальних вимог редакційних колегій. Вітчизняні наукові фахові видання, попри всі жахіття війни, регулярно інформують вчених про подання матеріалів у журнали за галузями знань, а для зручності визначають одну дату закінчення формування змісту для своєчасного випуску номерів. Така ініціатива дуже підтримується науковою спільнотою і стимулює вчених до продовження роботи над науковими розробками у різних галузях науки і техніки незалежно від складності умов та обставин нашого часу.

До очевидних особливостей актуалізації наукового освітнього простору відноситься проведення серії онлайн-навчань для науково-педагогічних працівників закладів освіти всіх рівнів у рамках програми «Цифрові

інструменти Googl для освіти», які організовані компанією Googl України разом з Міністерством освіти і науки України. Протягом 2022/2023 навчального року заплановано проведення 12 навчальних сесій та передбачено видання сертифікату підвищення кваліфікації за підсумками навчання. Важливо відмітити, що університети, педагогічні колективи яких успішно завершують навчання за програмою з показником вище 50% від загальної кількості науково-педагогічних працівників, отримують спеціальний статус «Заклад освіти – учасник програми Googl for Education» / Googl for Education Participating School. Враховуючи те, що значна частка науковців-викладачів використовує середовище Googl Work Space for Education для організації дистанційного навчання, пропозиція безкоштовно отримати нові знання є дуже вчасною та переконливою.

Власний досвід навчання показав, що до очевидних переваг цієї програми можна віднести наступне: можливість отримання різних рівнів оволодіння інструментами Googl; зручність проведення тренером лекцій за часом та можливість їх перегляду у записі; помірна вимогливість до виконання завдань, з можливістю попередньої консультації у тренера; надається достатній час на виконання завдань; складність завдань примушує до прояву креативності та кмітливості; на базовому рівні особлива увага приділяється роботі з Googl інструментами з мобільних пристроїв, що дуже важливо для сучасного стану Інтернет- зв'язку та електропостачання в країні.

У продовженні аналізу особливостей активізації освітнього наукового простору відзначається широкий вибір пропозицій науковцям до участі у науково-практичних конференціях та семінарах, проведення яких значно збільшало з початком нового навчального року. Особливостями організації таких заходів в умовах воєнного стану є: форма проведення – онлайн; тематика конференції пов'язана з проблемами галузі в умовах сьогодення; видання збірника матеріалів конференції пропонується в електронному вигляді. На нашу думку, організація проведення конференцій в наш час – це дуже відповідальний та складний процес, але саме на таких заходах у науковців є можливість повноцінного наукового дискурсу та висловлення власних ідей у колі як однодумців, так і опонентів. Зрозуміло, що у безпосередньому (живому) спілкуванні виникає більше емоційності та єдності, але у добу інформаційних трансформацій різноманітних теорій комунікації, сучасного номадизму та віртуалізації особистості відбувається пристосування до відповідних умов обміну інформації та отримання нових знань без шкоди для професійного зростання та нових звершень.

Принадно зауважимо, що останнім часом усе частіше, як фактор активізації наукового освітнього простору, організуються всеукраїнські науково-педагогічні підвищення кваліфікації та пропонуються стажування за кордоном. Характерною особливістю проведення таких заходів в умовах воєнних реалій є наступне: дистанційна форма навчання; надання сертифікату за результатами виконання програми на 6 кредитів (180 год.); видання поданих під час навчання методичних матеріалів; інноваційний характер лекційних курсів та доступність рекомендованої літератури. Доцільність такого навчання

не можна оцінювати тільки за обов'язковою необхідністю проходження підвищення кваліфікації для кожного науковця. В наш час науковцю необхідно постійно і систематично слідкувати за інноваціями в освіті, науці, техніці, а кращого та швидкого отримання нових компетентностей поза стажуванням та підвищенням кваліфікації на практикологічній платформі сучасного освітнього простору поки що немає.

Отже, в умовах воєнного стану вітчизняна освітня спільнота згуртувалася та продовжує системно підтримувати національну систему освіти незалежно від труднощів сьогодення. Науковці, викладачі активізували свою діяльність в різних галузях знань та формах впровадження пріоритетної освітньої компетентнісної парадигми для збереження наукових традицій України.

Файермен О.О. – аспірантка
*кафедри інноваційних технологій з педагогіки,
психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро, Україна*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Становлення майбутнього фахівця соціономічної сфери пов'язане із періодом навчання за відповідними освітньо-професійними програмами у закладі вищої освіти. Зважаючи на зазначене переконані, що забезпечення практико орієнтованої підготовки майбутніх фахівців є запорукою формування його готовності до здійснення професійної діяльності, зокрема готовності до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами.

Надаючи вагомого значення волонтерській діяльності як засобу підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами, спиралися на результати дослідження Е. Носенко, З. Бондаренко. Так, Е. Носенко, здійснюючи дослідження серед майбутніх учителів, психологів та соціальних працівників, які активно займаються волонтерською діяльністю, обґрунтувала внесок гуманності в особистісне зростання та психологічне благополуччя особистості, її кореляцію із соціальним інтелектом, доброзичливістю, любов'ю, гуманністю, оптимізмом на рівні $p \leq 0,01$ та задоволеністю життям на рівні $p \leq 0,05$ [524]. На підтвердження такої думки З. Бондаренко засвідчує, що участь студентів в програмах волонтерства може постати для них «як ціннісно-смысловий і діяльнісний ресурс їхнього розвитку як сучасного фахівця соціономічної сфери з формуванням таких якостей, як гуманність, емпатія, толерантність, рефлексивність тощо» [525, с. 134].

Зважаючи на зазначене, особливу увагу у підготовці майбутніх психологів та соціальних працівників приділяли їх участі у волонтерському

русі. Чітко усвідомлювали, що участі у волонтерській діяльності має передувати відповідний процес практико-орієнтованої підготовки студентів, який передбачав певну етапність дій: планування та складання програми підготовки волонтерів, відбір потенційних волонтерів, анкетування, залучення волонтерів до розробки програми надання соціальної підтримки батькам дітей з особливими потребами, супервізія, моніторинг та мотивація волонтерської роботи, оцінювання праці волонтерів. Під час здійснення волонтерської діяльності акцентовано було на реалізації студентами професійних функцій шляхом надання окремих соціальних послуг родинам, які виховують дітей з особливими потребами.

Так, студенти стали учасниками низки заходів, організованих спільно з громадськими організаціями «Ангел дитинства» (керівник Н. Алексеева), «Особливе дитинство» (керівник С. Мігульова) та Центром соціальних ініціатив і волонтерства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (керівник З. Бондаренко). Студентами-волонтерами було організовано майстер-клас для дітей з особливими освітніми потребами «Використання арт-технік у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами». Вони взяли участь в роботі інклюзивного гуртка «Ангел дитинства» (майстер-класи з казкотерапії «Велике добре серце», майстер-клас ліплення з полімерної глини), інклюзивних фестивалів «Почути один одного», благодійному фестивалі «Мама + Я». Традиційною стала участь студентів благодійних акціях, зокрема «Від серця – до серця» до Дня Святого Миколая, «Чужої біди не буває» «Хто, як не я?», «Шануймо старість», всеукраїнських акціях «Щастя на крилах», «День Доброти і Толерантності» та ін.

З метою оволодіння технологіями групової роботи з батьками дітей з особливими потребами студенти були залучені до роботи батьківського клубу при Іоаннівському центрі в м. Підгороднє, основними напрямками діяльності якого є психологічне вивчення проблем, які виникають у членів сім'ї у зв'язку з вихованням в ній дитини з інвалідністю; психологічне консультування сімей; психолого-педагогічна і психокорекційна робота з дітьми та їх батьками. Фахівці клубу активно послуговуються технологіями арт-терапії, сенсорно-інтегративної терапії в рамках роботи «Карамельної майстерні», «Майстерні мозаїки», «Сенсорної кімнати». Студенти разом із батьками та дітьми з особливими потребами створювали льодяники різноманітної форми з ароматної карамельної маси, що сприяло розвитку фантазії, уявлення, дрібної моторики рук, мовлення, наочно-дієвого і творче мислення дітей. В «Майстерні мозаїки» вони створювали різноманітні точкові малюнки, навчалися розуміти кольори, форми, що забезпечувало стимулювання логічного мислення, фантазії, розвиток дрібної моторики рук, прагнення до самореалізації. Спільні групові заняття дозволяли батькам обговорювати проблеми серед таких же батьків, обмінюватися досвідом, віднаходити шляхи вирішення проблем у повсякденному житті, вихованні власних дітей та просто надихнутися гарним та змістовним спілкуванням у теплій та дружній атмосфері.

Волонтерська діяльність дозволила майбутнім фахівцям виявити соціальну професійну активність, сформуванню правильну соціальну позицію,

професійно-особистісні якості, зокрема милосердя, емпатію, відповідальність, толерантність, вимогливість до себе та інших, набути професійних навичок взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками або асистентами дитини, сформувані soft skills – універсальні навички європейського рівня, які необхідні новому поколінню конкурентноспроможних фахівців соціономічної сфери.

Література

1. Бондаренко З.П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. № 2 (18). С. 130-136.*

2. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: *монографія. К.: ДНУ, 2003. 158 с.*

Хоржевська А.В. – студентка
*Хмельницький національний
університет, м.Хмельницький, Україна
науковий керівник: Андрощук І.В.- д. пед. н., професор*

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Розвиток якостей , потреб , здібностей людини, що перетворюють її в активного творця естетичних цінностей , дозволяють йому не тільки насолоджуватися красою світу, а й перетворювати його “за законами краси” є важливим завданням виховання. Окрім цього, правильний підхід виховання в школі, створює умови що виявляють інтереси, нахили та здібності школярів, що зазначає чималу роль естетичного виховання в навчальному процесі.

Першим увів сам термін «естетичне виховання» Ф. Шіллер. Він вважав його за достатню умову для докорінних соціальних перетворень, коли духовність особистості: методологія, теорія і практика , завдяки естетичному впливу на психіку людини можуть бути розв’язані усі, навіть найважчі, соціальні проблеми.

На думку Л. Калініної естетичне виховання – це складова процесу розвитку особистості, спрямованого на формування естетичних почуттів, потреб, смаків особистості за умов її активної діяльності у всіх сферах життя (у тому числі й у мистецтві); місце, роль, мета і завдання естетичного виховання зумовлені епохою і конкретним соціально-економічним рівнем розвитку естетичної та педагогічної думки; досягненням у цій сфері є формування основних засобів, форм і методів естетичного виховання; головне ж завдання естетичного виховання – формування художньо-естетичних і творчих здібностей [4, с.24].

С. Гончаренко в Українському педагогічному словнику зазначає, що «естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень,

художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» [6, с.119].

Зокрема В. Ягупов, як і С. Гончаренко, зазначає, що естетичне виховання виступає як складова частина змісту виховання, яка безпосередньо спрямована на формування і прищеплення естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей, на розвиток здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси у всіх сферах діяльності [27, с.495].

А.Б. Щербо, Д.Н. Джола вважають, що естетичне виховання має сприяти формуванню у людини такого підходу до світу, який передбачає потребу в удосконаленні всього життєвого середовища. Таке ставлення виявляється в процесах естетичного сприймання, оцінки, естетичної діяльності [7].

О.П. Прокопова зазначає, що особистісна орієнтація сучасної освіти, передбачає прилучення молоді до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості [1, с.254].

Під естетичним вихованням розуміється система заходів, скерованих на вироблення і вдосконалення в людині здатності сприймати, правильно розуміти й оцінювати, створювати прекрасне і піднесене у житті і мистецтві [2, с.64].

Т.І. Пагута пояснює, що естетичне виховання – це цілеспрямований процес, що включає в себе систему комплексного, цілеспрямованого, планомірного та послідовного впливу на людину з боку певних соціальних інститутів та установ на основі єдиних науковопедагогічних принципів, методів та засад, в результаті якого в неї виникає світоглядна настанова на безпосередню творчу оцінку дійсності та власного життя в суспільстві як проявів прекрасного і потворного, піднесеного і низького, комічного і трагічного та інших естетичних категорій [5, с.114].

На уроках трудового навчання необхідно прищеплювати навички естетично оформляти виріб, бачити прекрасне, розуміти його в продуктах праці. Творчість на уроках трудового навчання – один із самих ранніх видів художньої діяльності, в якому дитина активно відображає реальний світ і проявляє своє відношення до нього.

Естетичне виховання впливає на розвиток художнього смаку, просторової уяви, абстрактного мислення, окоміру. У процесі творчої праці дозволяє вирішувати завдання розвитку особистості, формування творчого ставлення до праці і проблеми вибору професії. Оцінюючи роль естетичного виховання в розвитку підлітків, в цілому, можна стверджувати, що воно сприяє формуванню їх творчого потенціалу, надаючи різноманітне позитивний вплив на розвиток різних властивостей, що входять в творчий комплекс особистості.

Естетичне виховання на уроках трудового навчання здійснюється в різних формах в залежності від принципу керівництва їх діяльністю, способу об'єднання школярів, виду діяльності. Чималу роль в естетичному вихованні школярів відіграє і залучення їх до участі в конкурсах шкільних, районних і

обласних, регіональних. Саме на конкурсах видно всю гармонію робіт учнів. Висновки: під час проведення уроків трудового навчання завданням вчителя є послідовно та систематично формувати естетичне ставлення до праці в учнів, а саме в якісному виконанні завдань і трудовій культурі.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. К. Либідь. 1997. С.119.
2. Джола Д.М. Теорія і методика естетичного виховання школярів / Д.М.Джола, А.Б.Щербо. 1998. С. 390 .
3. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема // Рідна школа, 2006. №3. С. 24-26.
4. Пагута Т.І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2011. Вип. 5. С.105-116.
5. Прокопова О.П. Психологічна складова естетичного виховання школярів у процесі навчання. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць. Вип. 45. С.254-265.
6. Ягупов В.В. Педагогіка: [навчальний посібник]. К. Либідь. 2002. С.495.

Чуркіна К. М. –магістрантка першого року навчання,
факультет дошкільної і технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
науковий керівник: Волкова Н.В. к.пед.н., доцент

ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Людство завжди було зацікавлене не лише у фізичному та інтелектуальному розвитку кожної особистості, а й у розвитку її духовного потенціалу, тієї частини дитячої свідомості, яка зумовлює стосунки її з природою, людьми, зі світом.

У зв'язку з цим, поглибленого обґрунтування потребують педагогічні умови, що впливають на розвиток духовності творчої особистості, провідними якостями якої має бути гуманізм і свобода в усіх її гуманних виявах, що допоможуть спрямуванню індивіда на ті соціальні та духовні цінності, які стануть пріоритетними детермінуючими чинниками його життєдіяльності.

Необхідно дослідити, науково обґрунтувати відповідь на важливе питання сучасної педагогіки: які теоретичні підвалини існують для того, щоб узгодити шкільний педагогічний процес із законами розвитку творчої особистості, щоб школа не перетворилася на патогенну систему, що виснажує сили дитини, не залишаючи часу й місця для вільного творчого самоутвердження та саморозвитку.

Глибокого теоретичного осмислення потребує проблема органічного взаємозв'язку творчості й духовності в організації навчально-виховного процесу. Методологічно це означає дотримання принципу природо-відповідності й мотиваційно-процесуального забезпечення педагогічного процесу.

Учених різних напрямків протягом віків хвилювали ці проблеми, вони розв'язували їх на основі своїх уявлень про світ і про себе. Вивчалися напрямки поєднання інтелектуального й морального, взаємовплив соціальних і особистісних чинників у процесі формування творчої особистості.

Як зазначають фахівці в галузі педагогіки, особистості, що формується, потрібен свій власний, глибоко пережитий досвід духовно-морального вибору, своєрідне моральне щеплення, що гарантує її успіх або невдачі напередодні серйозних життєвих реалій.

Підліток, будучи справді творчою особистістю, на порозі дорослого життя має так чи інакше випробувати своє сумління, відчути реальний страх, сором, щоб усвідомити внутрішні межі виборів своїх майбутніх учинків. У набутті такого досвіду, є справжній, неминучий ризик; разом з тим, від системи навчання й виховання, тактовності дорослих людей чималою мірою залежить, чи стане цей досвід духовно-моральним надбанням творчої особистості, чи творчість буде розвиватись в іншому, інколи навіть у згубному для суспільства й особистості напрямку.

Акцент на тому, що творчістю рухає не якась абстрактна ідея, не гола свідомість обов'язку, а живі почуття, найглибші й найтонші переживання подиву, безкорисливості, співпереживання, радості, постійні звертання до кращих духовних сил своєї суб'єктивності, нестримне прагнення до самореалізації. Це, звичайно, потребує нового погляду на освіту, іншого освітянського мислення, підготовки й реалізації нових освітніх технологій, в основу яких слід закладати розвиток духовності, культури, творчості, нової теорії розвитку творчої особистості не в майбутньому, а вже сьогодні.

Філософські аспекти проблеми. Здавна одним із центральних власне теоретичних завдань було обґрунтування певної усталеної системи духовних норм і цінностей, пошук раціональних підстав, які б доводили її перевагу, вмотивованість і надійність.

Свідченням того є величезний шлях в історії людства, пов'язаний з осмисленням і пізнанням законів творчості людини. Цей шлях був започаткований стародавніми вченими-філософами і збагачений упродовж багатьох століть дослідницькими й науковими здобутками у галузі етики, естетики, культурології, психології та педагогіки.

Сократ, зокрема, вважав, що людина від природи має великий потенціал і здібності, але їх реалізація можлива за умови пізнання свого внутрішнього світу, усвідомлення того, що свідоме життя, духовне здоров'я, гармонія внутрішніх сил та зовнішньої діяльності, задоволення від моральної поведінки складають найвище благо та найвищу цінність [1].

Пізнати свій внутрішній світ для людини – це значить наповнити його, піднести до сприйняття прекрасного в природі, житті та в людських стосунках,

дати можливість перемогти самого себе, розвинутися, зрости й перетворитися у творця.

У першого мораліста – просвітителя Сократа знаходимо думки про моральне буття людини. Він підкреслює моральну відповідальність особистості, що є невід’ємною характеристикою індивідуума – це благо, справедливість, добродієність. Головною ж роллю у моральному вдосконаленні особистості філософ віддавав знанням, одухотвореним моральним цінностям, залишив у спадщину метод діалогу, “сократівський метод” пошуку істини у вільній бесіді. Це метод формування істини (маєвтика) – повивальне мистецтво “народження істини”, бо знаходження істини через творчий пошук – прагнення до висот інтелектуальної творчості. Цінність поглядів Сократа полягає у звільненні учня від духовного рабства через пізнання самого себе. Життя не за власним моральним переконанням втрачає для мислителя всякий сенс: “...мені смерть, просто кажучи, - ніщо, а ось утримуватись від всього несправедливого й нечесного – це для мене все”. Головне для філософа – моральна вищість, що існує поза часом.

Отже, духовність – якість свідомості людини, а відповідно якість її вчинків, поведінки, життя в цілому, що виявляється в духовних вчинках, які формують в особистості досвід духовних станів. Певний духовний стан людини неодмінно веде до внутрішнього переживання, викликає почуття та бажання творити добро, а головне розвиває власне “я”, підштовхує до прояву емпатії – міжособистісного спілкування, взаємин.

Література

1. Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. К.: Либідь, 1991. 96 с.

Шафорост Ю. А. – к.х.н., доцент
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Лут О. А. – к.х.н., доцент
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Шевченко О. П. – к.х.н., доцент
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

STEM НАВЧАННЯ В ХІМІЇ: ШЛЯХ ДО ЗАХОПЛЕННЯ ПРЕДМЕТОМ

Інноваційні процеси суспільно-економічного розвитку та зростаючий попит на фахівців високотехнологічних галузей, які здатні до комплексної наукової та інженерної діяльності, сприяли формуванню та розвитку освітнього напрямку STEM, що став педагогічною інновацією XXI століття. Навчаючи

дитину, ми просуваємося в трьох напрямках: формуємо світогляд, виховуємо, готуємо до майбутньої професії. Сьогодні для України є важливим та пріоритетним розвиток STEM освіти. Посилення ролі STEM-освіти зумовлюється підвищенням мотивації учнівської молоді до вивчення предметів природничо-математичного циклу.

«Хімія» – одна згадка про цей предмет здатна не на жарт налякати багатьох сучасних школярів. «Хімія не була моїм улюбленим предметом», «Це складний предмет», «Тільки не хімія!». Лише невелика частина людей розуміє і любить хімію. Чому ж так багато учнів не люблять хімію?

Популярний стереотип – хімія складний предмет, що щільно пов'язаний з математикою і фізикою. Так, хімію не можна зазубрити, її треба любити і розуміти. Багато залежить від вчителя, його методики.

Але подолати ці упередження та наблизитися до розуміння наукових процесів цілком реально! Адже проекти STEM засновані на наукових фактах, проте, із творчим підходом (вирощування осадів із кристалів, створення намиста тощо). Тож ідеальне залучення цього підходу у шкільний процес – створення тематичних поробок. Це як гра, тільки ще веселіше! Цікаво, що в центрі уваги за STEM методикою на уроці знаходиться не вчитель, а практичне завдання або проблема. А учні навчаються знаходити шляхи її вирішення шляхом спроб та помилок.

Так, при вивченні теми “Періодична система хімічних елементів Д.І. Менделєєва” вчитель може провести хімічний диктант з метою перевірки знання хімічних елементів.

Таке завдання зручно виконувати як в очному, так і в дистанційному форматі. Вчитель кожному учневі видає аркуш паперу з безладно розставленими точками, кожній з яких відповідає знак хімічного елемента. Учитель в певній послідовності називає хімічні елементи (Алюміній, Нітроген, Фосфор, Літій, Калій, Гідроген, Карбон, Силіцій, Хром, Плюмбум, Аурум, Меркурій, Вольфрам і т.д.), а школярі з'єднують знаки цих елементів прямими лініями в тій же послідовності (рис. 1). Як результат, повинні вийти певні фігури.

Значна частка знань не може бути знайдена в підручниках та навчальних посібниках. Теперішні дистанційні технології дозволяють проєктувати та створювати інформаційні інструменти, які зможуть полегшити ці труднощі при підготовці з будь якої дисципліни [1, с.422].

На допомогу виконання завдання «Намалюй фігуру», в дистанційному форматі, стануть інтерактивні віртуальні дошки Google Jamboard, Stormboard, Sketchboard, які дозволяють вчителю демонструвати ключову інформацію під час уроку в Zoom чи Google Meet, а також одночасно взаємодіяти з усім класом чи окремою групою школярів у режимі реального часу. За допомогою дошки зручно малювати і виконувати вправу «Намалюй фігуру» з одним учнем або окремою групою. Учитель демонструє на віртуальній дошці малюнок з безладно розставленими точками, кожній з яких відповідає знак хімічного елемента. В певній послідовності називає хімічні елементи, а група дітей у реальному часі з'єднують знаки цих елементів. Підсумок роботи бачать всі учні.

Таке завдання є красивим, загадковим, яскравим і незвичайним.

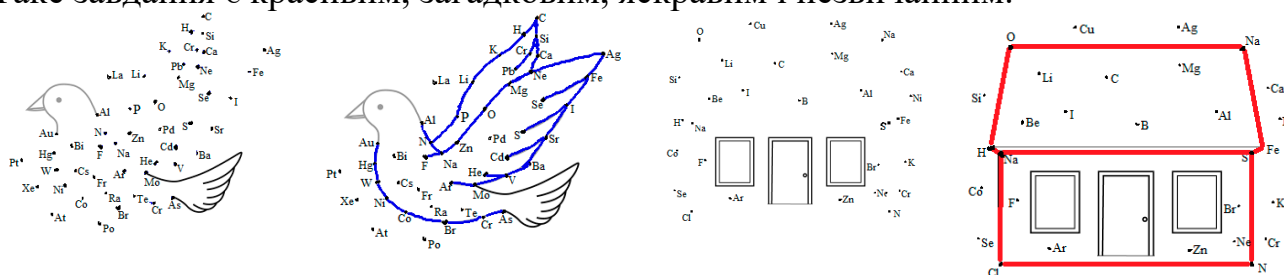

Рис. 1. Намалюй фігуру

Одним із засобів розвитку ключових та предметних компетентностей учнів є впровадження дослідницького підходу на уроках хімії [2, с.149-151]. Вивчаючи молекули і атоми можна запропонувати дітям зліпити моделі молекул з пластиліну. Пластилінові кульки можна уявити, як атоми, а показати структурні зв'язки допоможуть звичайні сірники або зубочистки. Таким методом можуть користуватися вчителі при поясненні нового матеріалу з хімії.

STEM-урок може сформувавши особливий стиль мислення у дитини. Такий підхід до навчання сприяє тому, щоб він був послідовним у своїх діях й водночас не боявся бути відкритим до альтернативних варіантів.

Література

1. Степаненко О.К. Шафорост Ю.А., Москалюк О.П. Дистанційні платформи для навчання і саморозвитку учнів та студентів під час воєнного стану «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)». № 7(12) 2022. С. 417-428. DOI: 10.52058/2786-4952-2022-7(12)-417-428
2. Шафорост Ю.А., Лут О.А., Таран В.Р. Інтегрований підхід до розвитку дослідницьких умінь учнів середніх класів у процесі вивчення хімії. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць. 2022. Вип. 11. С.146-155. DOI: 10.33251/2522-1477-2022-11-146-154

Шевчук О. М. – викладач кафедри
математики, інформатики та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах розвитку економіки, швидкої зміни технологій, нової якості соціуму сучасна освіта характеризується значною мобільністю, універсальністю та фундаментальністю і повинна базуватися на високотехнологічних засобах навчання. Сьогодні традиційна роль педагога змінюється. Вчитель має впроваджувати сучасні тренди в освіті, уміти вибирати та використовувати актуальні педагогічні та інформаційно-

комунікаційні технології для навчання учнів; організувати співробітництво та комунікацію між учасниками навчального процесу; проектувати електронні ресурси та освітнє електронне середовище, бути помічником для учнів, добре розуміти та враховувати в навчальному процесі їх потреби та особливості, пізнавальні стилі навчання, нові сервіси та інструменти для ефективної співпраці, комунікації не тільки під час навчання в класі, а й дистанційно [2].

Сучасний вчитель має навчитися створювати та використовувати мультимедійний та інтерактивний контент, щоб зацікавити цифрове покоління учнів. Останнім часом активно реалізується процес створення і застосування відкритих онлайн-ресурсів, починаючи від окремих завдань, тестів до повномасштабних курсів із формування необхідних компетентностей [1].

Цифрові технології дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому технології не замінюють викладача, а доповнюють його. Таким заняттям властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання. Крім того, цифрові технології надають ряд нових можливостей, як для викладачів так і для студентів, зокрема: автоматизація більшої частини викладацької роботи, вивільняючи час на пошук, спілкування, самовдосконалення, індивідуальну роботу зі студентами; забезпечення зворотного зв'язку; відчуття студентів зі слабкою підготовкою в ролі лідера, що загалом сприяє успіху усієї академічної групи; корекція індивідуального розвитку майбутніх фахівців; підвищення ефективності управління освітнім процесом та освітою у цілому.

Водночас, вбачаємо, що основними напрямками цифровізації вищої освіти у нашій державі є:

- створення освітянських ресурсів і цифрових платформ із підтримкою інтерактивного та мультимедійного контенту для загального доступу закладів вищої освіти та студентів, зокрема інструментів автоматизації головних процесів роботи вишів;

- розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних і комп'ютерно орієнтованих засобів навчання та обладнання для створення цифрового навчального середовища (мультимедійні класи, науково-дослідні STEM-центри лабораторії, інклюзивні класи, класи змішаного навчання);

- організація вільного доступу до Інтернету студентів у навчальних аудиторіях вищих шкіл;

- розвиток дистанційної форми освіти із використанням когнітивних та мультимедійних технологій.

Варто зауважити, що цифрові ресурси, що застосовуються сьогодні в повсякденній діяльності людини, дозволяють долати бар'єри традиційного навчання: темп освоєння програми, вибір викладача, форм і методів навчання. Крім того, інформаційно-комунікаційні й цифрові технології надають можливість інтенсифікувати освітній процес, підвищити рівень і якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою медіа- та інтерактивних засобів викладачам легше використовувати підхід до викладання

на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів», дослідно-пошукової роботи, ділових ігор. Як результат, студенти набагато краще засвоюють інформацію та формують відповідні навички, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатися, генерувати ідеї та творити [1]

На сьогодні існує велика кількість сучасних технологій візуалізації інформації: мобільне навчання, хмарні технології, віртуальні лабораторії, гейміфікація, робототехніка, скрайбінг, створення інтелект-карт та інші.

Найбільш дієвими, простими, ефективними та безкоштовними для створення мультимедійного, інтерактивного контенту для комунікації, спільної роботи, візуалізації та гейміфікації навчання, як показала практика, є такі web-сервіси: ZOOM, CLASSROOM, ClassDojo тощо.

За допомогою цифрових технологій можна створити різноманітні інтелект-карти, які допоможуть дітям унаочнити знання.

Інтелект-карти – це унікальний і простий метод запам'ятовування інформації, що допомагає учням структурувати і правильно формулювати свої думки за допомогою створення «розумової карти» – свого роду плану, що складається з ключових слів, понять і термінів. Їх можна створювати на будь-якому уроці і на будь-якому етапі уроку за допомогою різних онлайн-програм.

Використання цифрових технологій під час навчання виступає як ефективне доповнення традиційних методів навчання, розвиває уміння і навички у сучасній науці і практиці. Впровадження елементів дистанційної форми навчання в школі є необхідною умовою для досягнення сучасного рівня якості освіти.

Література

1. Шевчук Л. Д., Вересоцька Н. І., Солопко І. О. Формування цифрових компетентностей здобувачів педагогічних закладів вищої освіти при змішаній формі навчання. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»): журнал. 2022. № 6(6) 2022. С. 247-260.

2. Шевчук Л., Кобильська О., Шевчук О. Хмарні технології у формуванні цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 44. Т.2 С. 127-133.

Шолойко Н. В. – к. фарм. Н., доцент
*Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна*

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Основними принципами охорони здоров'я України, на яких засновано фахову підготовку фармацевтів, є: визнання охорони здоров'я пріоритетним

напрямом діяльності суспільства і держави; дотримання прав і свобод людини і громадянина в галузі охорони здоров'я; гуманістична спрямованість, забезпечення переваги загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у галузі охорони здоров'я; випереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний та медичний підхід до охорони здоров'я (Кайдалова, 2010). Для фахової підготовки майбутніх магістрів фармації, зокрема для професійної культури важливе значення мають принципи «Code of Ethics for Pharmacists» Міжнародної фармацевтичної федерації (FIP), що пропонувані цією організацією як модель для національних фармацевтичних спільнот:

- основним обов'язком фармацевта є турбота про благо кожного пацієнта; зобов'язаннями, що випливають із цього принципу, є: бути об'єктивним; ставити здоров'я і благополуччя людини вище особистих або комерційних інтересів (включно з фінансовими); сприяти праву людини на безпечне й ефективне лікування (це головний принцип етичного кодексу фармації (ЕКФ), «заповідь №1», і в тому або іншому формулюванні він знаходиться на першому місці майже в усіх відомих етичних кодексах);

- фармацевт має однакове ставлення до всіх пацієнтів; принцип можна порівняти з положенням Женевської декларації: «не дозволю, щоб релігійні, національні, расові, політичні або соціальні мотиви перешкодили мені виконати свій обов'язок щодо пацієнта»;

- фармацевт поважає право пацієнта на свободу вибору способу лікування; відповідно до кодексу FIP, у тих випадках, коли фармацевт бере участь у процес розробки планів лікування, він має бути впевнений, що це зроблено з відома хворого; формулювання цього принципу має варіант: «Фармацевт поважає самостійність і гідність клієнта, його право бути інформованим про рішення, пов'язані з його лікуванням»;

- фармацевт поважає і захищає право пацієнта на конфіденційність; відповідно до клятви Гіпократ: «що б при лікуванні, а також і без лікування я не побачив або не почув відносно життя людського з того, що не слід розголошувати, я мовчатиму про те, вважаючи подібні речі таємницею» (Гіпократ, 1936);

- фармацевт співробітничает з колегами й іншими фахівцями і поважає їхню систему цінностей та професійні здібності; у низці етичних кодексів фармацевтів, за аналогією з відповідним принципом кодексу FIP підкреслено, що фармацевт є соратником лікаря при проведенні фармакотерапії і має забезпечити всіляке сприяння для правильного вибору, призначення й застосування лікарського засобу, а також зобов'язаний надавати в межах своєї компетенції консультації по всіх властивостях лікарських засобів, їх хімічних і фармакологічних аналогів;

- у професійних взаєминах фармацевт виявляє чесність і надійність;

- фармацевт служить кожній людині окремо й суспільству загалом;

- фармацевт несе моральні зобов'язання у відповідь на довіру, зроблену йому, як представникові професії, з боку суспільства;
- фармацевт підтримує і постійно розвиває свої професійні знання і навички;
- фармацевт зобов'язаний забезпечити безперервність надання фармацевтичних послуг у випадку виникнення фахових суперечок, закриття аптеки або конфлікту на основі особистих переконань; у подібних ситуаціях фармацевт має направити пацієнта до іншого фахівця, а у випадку закриття аптеки – забезпечити пацієнтів інформацією про аптеку, в яку переведені їхні записи, якщо такі велися.

Серед принципів різних етичних кодексів фармацевтів можна відзначити:

- фармацевт відповідає за якість лікарської допомоги;
- фармацевт не зобов'язаний погоджуватися працювати в умовах, що компрометують його професійну незалежність, чесність і компетентність і не має нав'язувати подібних умов іншим фармацевтам («Code of Professional Conduct» PSA);
- фармацевт дотримується законів, високих професійних стандартів, зберігає гідність і честь своєї професії (модельний ЕКФ NAPRA);
- зловживання знаннями і становищем фармацевта несумісне з обраною професією» (Pharmacist ethics and professional autonomy: imperatives for keeping pharmacy aligned with public interest, 2014);
- фармацевт робить свій внесок у систему охорони здоров'я і соціальної медицини (Етичний Кодекс фармацевтичних працівників України, 2014).

Отже, можна узагальнити, що професійна підготовка майбутніх магістрів фармації ґрунтується на системі принципів, та етичних кодексів фармацевтів (фармацевт відповідає за якість лікарської допомоги; фармацевт не зобов'язаний погоджуватися працювати в умовах, що компрометують його професійну незалежність, чесність і компетентність і не має нав'язувати подібних умов іншим фармацевтам; фармацевт дотримується законів, високих професійних стандартів, зберігає гідність і честь своєї професії; зловживання знаннями і становищем фармацевта несумісне з обраною професією; фармацевт робить свій внесок у систему охорони здоров'я і соціальної медицини).

Література

1. Гиппократ. Избранные книги (пер. В.И.Руднева). Москва: Государственное издательство биологической и медицинской литературы, 1936. 736 с.
2. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. 2 вид., доп. й випр. Рівне : 2011. Волинські обереги, 552.
3. Етичний Кодекс фармацевтичних працівників України URL: <http://nuph.edu.ua/nash-university-tet/ety-chny-j-kodeksfarmatsevy-chny-h-prats>

4. Кайдалова Л. Г. К. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах. Монографія. НФаУ, 2010. 411с.

5. Pharmacist ethics and professional autonomy: imperatives for keeping pharmacy aligned with public interest / Approved by the FIP Council. Bangkok, Thailand, 31 August 2014

Щербина Р. І. – здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
спеціальність 051 «Економіка»
науковий керівник: Танклевська Н. С., д.е.н., професор,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У нещодавньому пакеті військової та гуманітарної допомоги США вартістю 40 мільярдів доларів для України не було жодного слова про підтримку наукових досліджень, вищої освіти чи промислових високотехнологічних інновацій в Україні. І все ж ці сфери є абсолютно життєво важливими, якщо Україна хоче бути стійкою, суверенною та незалежною країною.

За останні тридцять років Україна пережила масовий відтік мізків молодих, талановитих і динамічних наукових дослідників, студентів і інноваторів до більш привабливих і прибуткових лабораторій і галузей Європи, Азії та Північної Америки. Ці втрати серйозно посилилися нинішнім російським вторгненням до країни. Незважаючи на масштабні зусилля щодо розміщення українських біженців на тимчасових посадах за кордоном, можна припустити, що багато з них ніколи не повернуться на батьківщину. Досить поглянути на воєнну роль українського ІТ-сектору, щоб зрозуміти, чому передові наукові дослідження, освіта та високотехнологічне підприємництво є такими важливими для військової та економічної безпеки країни. З початку бойових дій трохи більше чотирьох місяців тому молоді українські кібервоїни приголомшливо перевернули сподівання, що російські військові та кримінальні хакери (а це може бути одне й те саме) знищать Україну за допомогою цифрової війни.

Українська наука набагато глибша за кіберзахист. У матеріалознавстві, фізиці, математичному моделюванні, інженерії та низці інших галузей передові наукові дослідження України зробили значний вплив не лише з точки зору міжнародних наукових публікацій, але й у світі технологій та торгівлі.

Важливо, що сила української науки і техніки не обмежується цивільною сферою і історично тісно пов'язана з оборонним виробництвом. Україна також має розвивати нові напрямки в науках про життя, зокрема для дослідження засобів протидії біологічній війні, а також для запобігання поширенню хвороб серед сільськогосподарських тварин.[1]

Необхідна серйозна реструктуризація, щоб максимально використати технологічний потенціал України. Як і інші країни колишнього радянського блоку, Україна успадкувала російську бюрократичну та неефективну науково-дослідницьку систему, яка базується на низхідному рівні. Концепція сучасного дослідницького університету, який поєднує передові дослідження та освіту на всіх рівнях і сприяє технологічним інноваціям через зв'язки з промисловістю, в Україні досі практично відсутня

Уряду США час прокинутися й усвідомити, що для того, щоб Україна увійшла в сучасний світ економік знань, потрібно діяти зараз. Ще до того, як розпочнеться серйозна фізична реконструкція, або одночасно з нею, існує нагальна потреба вирішити негайну фінансову кризу в українській науці, спрямувавши короткострокову підтримку, особливо тим молодим ученим, які залишилися в Україні. Також важливо зміцнити та перебудувати українські системи досліджень, вищої освіти та технологічних інновацій, щоб досягти успіху у світі економічної конкурентоспроможності та глобальної співпраці.

Лише готовність брати участь у суттєвих системних змінах, які піднімуть українські дослідження, освіту та інновації до стандартів і практик, подібних до європейських та інших країн, викличе довіру, необхідну для того, щоб зовнішні спонсори могли надати вищі обсяги необхідного фінансування щоб досягти довгострокових і стійких змін.

Гранти прямої допомоги, підтримка українських програм STEM, особливо у сфері вищої освіти, та гранти на старт для малого високотехнологічного українського бізнесу в рамках Програми дослідження інновацій малого бізнесу США (SBIR) можуть мати велике значення, долар за долар, на забезпечення довгострокового економічного здоров'я та життєздатності суверенної та незалежної України. Але ці зусилля мають йти пліч-о-пліч із схемою системних змін, яка працюватиме для всіх українських зацікавлених сторін.

Саме тому Національна академія наук, інженерії та медицини США створила неформальну робочу групу *Rebuilding Engineering, Science, Education, and Technology (RESET-Ukraine)* для спільної роботи з нашими українськими колегами, щоб розглянути передовий досвід інших країн. у перебудові своїх національних дослідницьких систем на двадцять перше століття. Але такі зусилля не можуть повністю реалізувати свій потенціал без чіткого зобов'язання, насамперед, з боку Сполучених Штатів та інших урядів поставити матеріальну допомогу в цій сфері на порядок денний. [2]

Література

1. Tarasenko I.O., Bondarchuk J.A., Tarasenko O.S. Economic security of higher education: opportunities and threats analysis. Науковий Вісник Полісся. 2017. № 4. С. 40-43.
2. Мезенцева, О.І., Шастал, І.В. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник. Київ-Чернівці: Букрек. 2022. 49–52.

Юрченко А. Ю. – здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
спеціальність 051 «Економіка»
науковий керівник: Танклевська Н. С., д.е.н., професор,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Війна в Україні призвела до того, що понад 6 мільйонів українців втекли до сусідніх країн. Це включає майже 665 000 студентів (16% від загальної кількості зареєстрованих студентів) і понад 25 000 викладачів (6% від загальної кількості викладачів у країні). Ще 8 мільйонів українців є внутрішньо переміщеними особами.

Переміщення мало значний вплив на надання освітніх послуг разом із збитками та знищення навчальних закладів. Станом на 6 травня 2022 року, за даними Міністерства освіти і науки України (МОН), пройшли 1635 шкіл та вишів (5% від загальної кількості) пошкоджено війною і 126 знищено.

Надзвичайна потреба в даний момент полягає в тому, щоб підтримати студентів, щоб вони успішно завершили 2022 навчальний рік. Наразі близько 86% шкіл в Україні «офіційно» відновили заняття (після короткочасного закриття після вторгнення), але майже виключно за допомогою онлайн/дистанційних способів. Понад 91 тис. ВПО учнів перезаписували до шкіл за місцем тимчасового проживання [1].

Існують різноманітні онлайн-ініціативи навчання, щоб зберегти доступ до освіти протягом війни, як для студентів в Україні, так і для студентів-біженців за межами України, хоча й там є значні прогалини в охопленні. Проводяться опитування щодо оцінки потреб. В університетах є відносно краще охоплення, за ними йдуть школи (5-11 класи), які мають доступ до електронної платформи Всеукраїнської школи онлайн для дистанційного та змішаного навчання, створеної під час пандемії для забезпечення доступу до навчальних програм та навчальних матеріалів для учнів 5-11 класів.

Хоча середньодобовий трафік з початку війни зріс у 20 разів, онлайн-платформа є статичною, і багато вчителів не використовують його регулярно, оскільки він пропонує мало можливостей для прямої взаємодії учень-викладач.

Перебої в навчанні через війну чи пандемію можуть мати постійний негативний вплив на навчання, оскільки вони впливають на всі елементи можливості студента навчатися: менше часу, витраченого на навчання та нижча якість навчання за допомогою дистанційних/онлайн-моделей, що призводить до меншого обсягу змісту під час навчання. Україна показала такі показники, як і її регіональні сусіди у Східній Європі до пандемії, і вона випередила їх за термінами студентської стійкості; однак оцінки втрат навчання через російське вторгнення свідчать про те, що результати навчання нині нижчі, ніж у країнах Європи з найнижчими показниками [2].

Довгостроковий ефект може бути суттєвим, з майбутніми втратами

доходів понад 10% на рік на кожного студента.

Понад 400 000 студентів зареєструвалися для складання вступного іспиту, включаючи студентів-біженців із сусідніх країн. МОН також стикається зі зростаючим дефіцитом фінансування для видання підручників і посібників для України. Крім того, вчителям заробітна плата виплачується як з центральних, так і з місцевих джерел, а також перехід на неповний робочий день для багатьох вчителів у поєднанні з відсутністю місцевих доходів означає, що у вчителів зарплата в реальному вираженні заробітна плата знижується.

Нарешті, буде психосоціальна підтримка як для студентів, так і для викладачів є критичним, особливо для вразливих груп або ВПО-студентів, щоб подолати травми та психічні потреби здоров'я.

Світовий банк надає підтримку цим пріоритетам у кілька напрямків:

1. поточні 200 мільйонів доларів для проекту «Удосконалення вищої освіти за результат». Поки ця операція залишається актуальною, досягнення деяких цілей доведеться почекати закінчення війни, щоб вони були реалізовані. Команда працювала з урядом та він перенаправить 100 мільйонів доларів на відшкодування академічних та соціальних стипендій, а також для підтримки вступних кампаній до ВНЗ. Ці кошти освоєно повністю. Решта ресурсів залишається актуальною для вищої освіти. Однак, у світлі невизначеності, команда регулярно аналізує ситуацію з урядом;

2. підтримка утримання освітян за рахунок співфінансування заробітної плати вчителів за ПЕК фінансування інвестиційного проекту (на затвердження правління на початку червня);

3. надання технічної підтримки для онлайн-репетиторської програми з вчителями для України, який буде розширено за підтримки МОН [3].

Забезпечення освіти під час війни є складною справою, але докази показують, що це можна зробити таким чином, щоб зупинити втрати людського капіталу, які в іншому випадку збільшилися б ще довго після закінчення війни. Деякі з цих стратегій і втручань мають наслідки на рівні з найбільш економічно ефективними та найбільшими досягненнями в освітній літературі.

Світовий банк може співпрацювати з Міністерством освіти і науки, місцевою владою та іншими донорами для розробки адаптованого плану відновлення та відбудови. Важливо охопити всіх студентів за допомогою онлайн-навчання та навіть особистого навчання, коли це безпечно [4].

Література

1. Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R. & Joselih, A. (2009). *Above the clouds: A Berkeley view of cloud computing*. Berkeley: University of California.
2. Asio, S.M. & Khorasani, S.T. (2015). Social media: A platform for innovation. Presented at the IIE Annual Conference.
3. Рахмонов Д.А. Соціальний сервіс. *Методичний посібник*. вид-во С.СамДУ.2017 р.164 с.
4. Олімов Л.Я. «Психодіагностика». *Навчальний посібник*. Т. «Турон замін зійо». 2019.

*Янчук В. С. – студент 3 курсу
бакалавру спеціальності
професійна освіта (Транспорт)
Хмельницький Національний університет,
м. Хмельницький, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ПІД ЧАС ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ВЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ).

Навчально-виробничий процес у професійно-технічних навчальних закладів здійснюється відповідно до робочих навчальних планів та програм, нормативно-правових актів, навчально-методичних документів з професійно-технічної та загальної середньої освіти. Зміст і обсяг навчально-виробничого процесу, терміни навчання визначаються робочими навчальними планами та робочими навчальними програмами професійно-технічних навчальних закладів.

Професійно-технічна освіта може включати природничо-математичну, гуманітарну, фізичну, загально-технічну, професійно-теоретичну і професійно-практичну підготовку.

Професійно-практична підготовка складається з виробничого навчання, виробничої практики і проводиться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, а також на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг.

Навчальний матеріал може подаватися словесно, наочно, практично та в ігровій формі.

Ігрова форма – це у певному змісті репетиція виробничої чи суспільної діяльності людини. Вона дає можливість програти практично будь-яку конкретну ситуацію в обличчях, що дозволяє краще зрозуміти психологію людей, встати на їхнє місце, зрозуміти, що ними рухає в той чи інший момент реальної події.

Основні моделі навчальних ігор.

Усі навчальні ігри, за цілями, що стоять перед ними, можна розбити на три категорії: дослідницькі, виробничі і навчальні. У трудовій підготовці учнів професійно-технічної освіти більше всього застосовуються навчальні ігри, іноді – виробничі. Їх проводять з метою підготовки і тренування учнів, розвитку в них умінь і навичок, закріплення знань, вироблення установки, активізації творчого мислення.

Ігри розділяють за призначенням, за формою взаємодії учасників, за динамікою модельованих ситуацій, за способами обробки і передачі інформації, за швидкістю ігрового часу, за типом комунікації, за кінцевим результатом гри.

У цьому плані в трудовій підготовці учнів знайшли широке застосування ігри, що моделюють окремі аспекти професійної діяльності чи виробничі ситуації. Це можуть бути дидактичні ігри, ігри-вправи, сюжетно-рольові, імітаційні, операційні ігри, ігри-змагання. Усі вони дозволяють вирішувати не

тільки освітні, але виховні, розвиваючі та профорієнтаційні завдання.

У ході ігор-вправ відпрацьовуються навички прийняття оперативних рішень, а також взаємодії окремих ланок системи. Наприклад, відпрацьовування форм і методів взаємного опитування, програвання моделей, проведення практичних уроків різних типів з учнями. Удосконалюються також професійні уміння і навички на тренажерах і у виробничих умовах.

Ігри-вправи можуть бути спрямовані на подолання модельованих ситуацій «розриву» (наприклад, технологічного процесу). При цьому найважливішою умовою гри є їхній характер стосовно до умов реального виробництва, що передбачає багатоваріантність можливих рішень у досягненні мети.

Рольові ігри – надають можливості їхнім учасникам діяти в рамках запропонованих ролей — члена бригади, бригадира, майстра цеху й інших відповідальних на виробництві, надають можливість учням активно брати участь в обговоренні соціально важливих проблем, що відбуваються в трудових колективах підприємств, в аналізі рис особистості робітника-колективіста.

Практикується дискусійна форма проведення гри з докладним розбором сформованої ситуації, дій гравців і рішень, що виносяться. Ця форма дозволяла в процесі гри відстоювати правильну позицію, відкрито боротися з помилками, приходити до обґрунтованої колективної думки.

Основні етапи навчальної гри

Процедура ділової гри складається з п'яти етапів: організаційно-підготовчого, вивчення ситуації, проведення гри, попереднього аналізу й оцінки.

На організаційно-підготовчому етапі обґрунтовуються актуальність і цілі гри; поділяється на ігрові групи; розподіляються ролі; ігровим групам видаються пакети з інструкціями; оголошується регламент і умови гри; командам і глядачам представляються члени журі. До початку гри учасники займають свої місця, позначені табличками і підписами.

Етап вивчення ситуації. З цього етапу починається відлік часу, витраченого ігровими групами на рішення проблемної чи задачі завдання. Ігрові команди приступають до вивчення ситуації, інших інструктивних матеріалів. При необхідності учні звертаються до викладача чи експертам за консультацією.

Приклади реалізації ділової гри в умовах підготовки майбутніх механіків.
Мета і основні задачі гри

Навчальна мета виробничої практики – закріпити і систематизувати теоретичні знання; вдосконалити практичні навички при виробництві деталей з повним дотриманням технологічного процесу.

На технологічній практиці учні по черзі виконують обов'язки механіка, старшого механіка, технолога, завідувача підприємством.

Гра починається і закінчується під керівництвом завідувача виробництвом і керівника практики. Перед початком практики керівник з учнями програвать кожну роль, тобто демонструють, як повинен виконувати свої обов'язки працівник у виробничих умовах. У грі приймають участь: механіки, старші механіки, завідувач виробництвом, технологи.

В ході виконання роботи, ведення технологічного процесу, учні організовують робоче місце, підбирають інструменти, дотримуються правил, послідовність виконання роботи. На всіх стадіях заняття учні набувають навички механіків.

Література

1. Мосійчук Л.М. Рівне: НМЦ ПТО, 2019. 184 с.
2. Гавришук І.В. Дисертація Формування виробничо-технічної орієнтації майбутнього робітника у процесі професійної підготовки.
3. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Х.: НТУ "ХП", 2009. 142 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. К. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с
5. Кар'єрна компетентність майбутніх кваліфікованих робітників у постіндустріальному суспільстві: проблеми та перспективи розвитку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 13-14 грудня, 2018р.) / Вище професійне училище №25 м. Хмельницький: ВПУ №25, 2018. – 120 с.
6. Шейко В.М. Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. К.: Знання-Прес, 2003. 288 с.
7. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти : Лист МОН № 1/9-565 від 26.10.17 року. URL: <http://bit.ly/2ocIDPD>

Яхін С. В. – к.т.н., доцент
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Останнім часом навчання з використанням дистанційних технологій набуває все більшого значення. Це пов'язано не тільки зі ситуацією, що склалася у світі, а й стрімким розвитком самих технологій [1]. Сучасна освіта неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі й хмарних [2]. Ці технології можуть бути основою організації будь-якої діяльності, пов'язаної з інформаційним обміном та створенні загального інформаційного простору.

Широке запровадження інформаційно-комунікативних технологій на всіх етапах виробничого циклу підприємств, які є ключовими стейкхолдерами освітніх програм, також вимагає постійного оновлення змісту підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням розвитку сучасних методів і систем автоматизованого проєктування, оскільки основною вимогою до будь-якого виробництва є скорочення термінів виходу продукції на ринок, зниження її собівартості й підвищення її якості.

Підготовка технічних фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) обов'язково повинна включати набуття компетентностей щодо роботи з прикладними програмними застосунками для проектування. Випускник ЗВО повинен знати методи та технології проектування, уміти ставити й вирішувати завдання аналізу й синтезу проектних рішень у своїй предметній галузі за допомогою існуючих програмних застосунків для моделювання, оптимізації, конструювання, підготовки конструкторської та технологічної документації. Динамічний розвиток програмного забезпечення щодо автоматизованого проектування може швидко знецінити набуті навички, якщо вони не підкріплені глибокими знаннями методів і технологій проектування.

Вивчення систем автоматизованого проектування у Полтавському державному аграрному університеті здійснюється на базі програмних продуктів і послуг від Autodesk [3], оскільки розробник програмного забезпечення всіляко сприяє прагненню освітян підготувати наступне покоління фахівців, дизайнерів та інженерів. Завдяки передовим технологіям і робочим процесам, які прискорюють зміни в галузях і кар'єрі в Autodesk повноцінно співпрацюють з освітніми закладами. Компанія активно інвестує в студентів, пропонуючи широке портфоліо хмарних інтегрованих технологій платформи CAD/CAM/CAE, оскільки вірить, що їх ідеї та інновації можуть зробити цей світ кращим для всіх.

Викладачі, які отримавши освітній доступ можуть особисто додавати користувачів окремо або групою до облікового запису Autodesk. Здобувачі, отримуючи безкоштовний освітній доступ до повноцінних версій необхідних програмних продуктів, мають змогу набуті необхідних компетентностей, відповідно до напрямку підготовки. У системі керування обліковими записами Autodesk викладач може бути основним або вторинним адміністратором, та призначати доступ до продуктів і послуг за продуктом. Якщо додається новий користувач, він отримує лист підтвердження, у якому пояснюється, як він може створити власний обліковий запис і завантажити своє програмне забезпечення. Також наявна можливість організувати команди та групи користувачів за допомогою облікового запису. Керування групами дозволяє організувати та призначати продукти кільком студентам одночасно. Замість того, щоб призначати користувачів продуктів по одному, існує можливість їх групування та керування ними за ролями, щоб кожній групі було призначено доступ до одних і тих самих продуктів.

Наприклад, можна створити групу Mechanics та призначити групі програмні продукти Inventor і Fusion 360. Групі Construction для інженерів-будівельників можна призначити Civil 3D і AutoCAD. Найбільш цікавим з хмарних програмних продуктів для спільної розробки виробів є Fusion 360, який поєднує швидкі, прості й органічні засоби моделювання, що полегшує користувачам дизайн виробів будь-якої складності. Усі дані Fusion 360 зберігаються в хмарі. Студенти можуть отримати безперешкодний доступ до своїх даних Fusion 360 з будь-якого місця. Вони також можуть використовувати групові проекти та контролювати доступ до даних проекту для співпраці з колегами. Щоб допомогти студентам самостійно розпочати використовувати

Fusion 360 у своїх курсах на сайті Autodesk, пропонується широкий спектр безкоштовних навчальних ресурсів. Здобувачі можуть проектувати та розраховувати свої моделі за допомогою аналізу збірок, досліджень руху та міцності, а також презентувати свій дизайн за допомогою створення фотореалістичних зображень і анімації. Також користувачі можуть друкувати прототип свого виробу на 3D-принтері або створити проєкт технологічної обробки САМ на верстатах з ЧПК для його виготовлення.

Оскільки весь процес розробки у Fusion 360 об'єднано в єдину хмарну платформу для роботи не лише на macOS та Windows, а й пристосований для запуску у вікні звичаного інтернет браузера – студенти можуть в режимі онлайн з будь-якого пристрою не лише виконувати завдання, а й втілювати свої дизайнерські ідеї, що підвищує ефективність навчання. Викладач, в свою чергу, може швидко перевіряти виконані завдання та надавати необхідні консультації.

Література

1. Биков В.Ю., Буров О.Ю., Гуржій А.М., Жалдак М.І., Лещенко М.П., Литвинова С.Г., Луговий В.І., Олійник В.В., Спірін О.М., Шишкіна М.П. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України (2019) Монографія. Компринт, м. Київ, Україна. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718652>
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні: Постанова МОН України 20.12.2000 р. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598> (дата звернення 01.11.2022).
3. Autodesk Education Portal URL: <https://www.autodesk.com/education/home>

Abaturov A. E. – MD, PhD, DSc, Professor,
*Head of the Department of Pediatrics 1 and Medical Genetics,
Dnipro State Medical University,
Dnipro, Ukraine.*

Nikulina A. O. – MD, PhD, Associate Professor
*Department of Pediatrics 1 and Medical Genetics,
Dnipro State Medical University,
Dnipro, Ukraine.*

INFORMATION TECHNOLOGIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Students of higher medical education, as future medical specialists, should have a high level of awareness of the potential role of modern information technologies and information management during the provision of medical care [1]. Thanks to information technologies, the introduction of fundamental, indivisible knowledge to higher education students is ensured in order to provide patients with a higher level of services. While previous studies have analyzed blockchain applications from a technology, business, or patient care perspective, some studies have focused on real-world scenarios for using blockchain in the healthcare system. In particular, the outbreak of COVID-19 has led to some new ideas for the application of blockchain in the medical education system [2].

The purpose of this work is to highlight the possibilities of blockchain in the higher medical education system of Ukraine.

Advantages of using blockchain technology compared to centralized databases

Existing centralized databases (electronic medical record systems and hospital information systems) are an attractive target for cyberattacks, and problems of constant presentation of patient data in the network [3]. Blockchain (for example, using Ethereum-based Proof of Disease consensus protocol or MIStore, MedBlock; implementation of a new healthcare paradigm using secure assistive mobile devices (SMEAD b) for diabetes care) provides decentralized storage of registered medical information and information about patients, maintaining contact with medical professionals of international medical associations or professional organizations, choosing an appropriate diagnostic method, interpreting the results of laboratory tests and collecting information about clinical trials, known as information processing and information transfer in the health sector and medical education. Blockchain can be divided into public networks, consortium networks and private networks. The current medical use of various types of blockchains and frameworks is most often associated with the consortium chain. Currently, the most popular frameworks are Ethernet and Hyper Ledger Fabric.

Blockchain is a decentralized database that supports a growing list of libraries installed by the parties involved. The information is recorded in a public register, which includes data on each completed transaction [5]. In addition, the blockchain is

also a kind of branched registry of cryptographically linked blocks. The main reasons for the implementation of blockchain technology in the medical education system were identified as: data integrity, access control, continuity of data registration, reliable management of data versions [3].

Characteristics and possibilities of using blockchain technology [4]:

1. Decentralization - there is no centralized management organization in the entire network, but rather there is a distributed end-to-end network structure (storage and authorization of data on the level and quality of student success);

2. Autonomy - the use of consensus-based specifications and protocols that allow all nodes to freely and securely exchange data in an untrusted environment (monitoring and tracking the health status of patients under care; effectiveness of providing medical care according to existing algorithms);

3. Authenticity - asymmetric cryptography is used to encrypt transaction data and with a workload verification mechanism to ensure that the data is difficult to forge in theory (electronic student progress log; anti-falsification of electronic documents based on academic integrity);

4. Transparency - all transaction records are open throughout the network, breaking information asymmetry (results of biomedical research; protocols of practical classes).

Blockchain also has properties such as ease of use, anonymity and data integrity. The information component in the blockchain is transparent and protected from unauthorized access due to a continuous series of blocks containing information and data. The presented data help to recognize the availability of using blockchain technology in the higher medical education sector of Ukraine.

In summary, blockchain technology is a decentralized public platform for all involved parties that can be successfully used by students of higher medical education, especially for distance learning and direct acquisition of professional competencies. This revolutionary system really overcomes some of the limitations of existing systems. Blockchain technology has been found to be useful not only in the real-world healthcare environment, but also in the medical education system, including for medical data analysis, remote patient monitoring, biomedical research interpretation, electronic records management, and supply chain control. pharmaceutical products, health insurance and other potential areas.

References

1. Абатуров О.Є., Нікуліна А.О., Колбасін П.О. Використання комп'ютерних технологій при проведенні практичних занять з медичної генетики. Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Publishing House "ACCENT". Sofia, Bulgaria. 2019: 988-996.

2. Abaturov A.E., Nikulina A.A. Development of communicative competencies in future doctors in terms of distance learning. *Modern engineering and innovative technologies*. 2020;14 (4): 6-9. doi: 10.30890/2567-5273.2020-14-04-016.

3. Elangovan D, Long CS, Bakrin FS, Tan CS, Goh KW, Yeoh SF, Loy MJ, Hussain Z, Lee KS, Idris AC, Ming LC. The Use of Blockchain Technology in the

Health Care Sector: Systematic Review. *JMIR Med Inform.* 2022 Jan 20;10(1):e17278. doi: 10.2196/17278. PMID: 35049516; PMCID: PMC8814929.

4. Xie Y, Zhang J, Wang H, Liu P, Liu S, Huo T, Duan YY, Dong Z, Lu L, Ye Z. Applications of Blockchain in the Medical Field: Narrative Review. *J Med Internet Res.* 2021 Oct 28;23(10):e28613. doi: 10.2196/28613. PMID: 34533470; PMCID: PMC8555946.

Азат'ян В.І. – к.пед.н., доцент
Донецький національний медичний університет,
м. Кропивницький, Україна

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В умовах сучасних перетворень в українській освіті однією з пріоритетних проблем є мотивація навчальної діяльності студентів. Актуальність теми дослідження обумовлена завданням подальшого підвищення якості навчання студентів в умовах сучасного суспільства, постійного оновлення змісту навчання, використання цифрових технологій у системі дистанційного навчання, а також підвищення мотивації і стимулу оволодіння майбутньою професією.

Метою роботи є розкриття можливостей використання інноваційних цифрових технологій у системі дистанційного навчання, а ефективність цього процесу безпосередньо пов'язана з підвищенням мотивації студентів оволодіти майбутньою професією. Основним фактором, що впливає на мотивацію до навчання студентів, є оволодіння знаннями, уміннями та навичками, які в подальшому сформують фундамент професійної діяльності. Підвищенню мотивації навчальної діяльності сприяють:

- спосіб засвоєння навчального матеріалу, його зміст, методи навчання;
- використання на кожному з етапів заняття проблемних мотивацій та завдань;
- застосування інноваційних цифрових технологій тощо.

Цілеспрямоване та кваліфіковане використання цифрових технологій у системі дистанційного навчання іноземних мов значно підвищує рівень мотивації та інтенсифікує освоєння специфічних для цієї дисципліни умінь і навичок, забезпечує імітацію іншомовного середовища, створює умови для аутентичного спілкування, дозволяє враховувати індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, розширює можливості вивчення іноземних мов, спрощує діагностику і спостереження викладача за рівнем і темпом формування знань і навичок здобувачів вищої освіти.

Існує безліч підходів та тлумачень терміну «дистанційне навчання». Наприклад, за «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні» від

20.12.2000 р. дистанційне навчання розглядається, як сукупність технологій, які доставляють студентам, або будь-яким особам, які навчаються, основний обсяг матеріалу та забезпечують інтерактивну взаємодію студентів і викладачів під час навчального процесу, методом надання студентам працювати самостійно [1].

Р.В.Шаран визначає дистанційне навчання як самостійну педагогічну технологію, в основі якої лежить керована, дидактично забезпечена та контрольована самостійна робота здобувачів освіти з використанням для навчання сучасних засобів зв'язку (комп'ютерів, телекомунікаційних мереж тощо) [4].

Дистанційне навчання, на думку В.М.Кухаренка, – це форма здобуття знань і вмінь на відстані шляхом інформатизації з використанням усіх технологій навчання. Крім того, дистанційним навчанням дослідник вважає сукупність інформаційних технологій, за допомогою яких здобувач освіти отримує основний обсяг матеріалу завдяки інтерактивній взаємодії, не виключаючи самостійну роботу та контроль і оцінку знань, умінь і навичок. [3].

Отже, дослідники, роботи яких проаналізовані у попередньому викладі, відзначають, що дистанційне навчання – форма організації навчального процесу в освітніх закладах, яка відбувається на відстані та передбачає взаємодію викладача та здобувача вищої освіти з використанням цифрових технологій. Головним завданням дистанційного навчання є формування професійних знань і компетенцій.

Сьогодні питання навчання іноземних мов у дистанційному форматі, вирішується за допомогою найсучасніших інструментів для синхронного (Big Blue Button, ZOOM, Classroom, ICQ, SKYPE, інтерактивні дошки, відеоконференції) та асинхронного зв'язку (електронна пошта, блоги, форуми, відео та аудіоподкасти, онлайн тестування), які удосконалюються з кожним днем задля підвищення інтерактивності, власне, процесу опанування іноземною мовою.

В умовах дистанційного навчання нами використовується платформа Classroom. Це зручний та пристосований сервіс для навчання іноземним мовам. Цей сервіс пропонує найбільше можливостей для організації онлайн-занять з іноземної мови: проведення онлайн-занять з відео високої якості та можливістю участі всієї групи; функція демонстрації матеріалів на екрані з можливістю підкреслювати, виділяти чи доповнювати інформацію; використання аудіо- та відеоматеріалів високої якості; наявність вбудованої інтерактивної дошки, яка має значну і зручну добірку інструментів; вбудований чат дозволяє спілкуватися як з усією групою, так і з окремим учасником; демонстрація екрана дає можливість виступати з презентацією, що дозволяє інтенсифікувати засвоєння навчального матеріалу [2].

Отже, проведене дослідження вказує на те, що існують широкі можливості використання цифрових технологій у системі дистанційного навчання під час вивчення іноземних мов, а ефективність їх використання активізує та мотивує студентів до отримання певних знань та умінь.

Література

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: Постанова від 20 грудня 2000, Міністерство освіти і науки України URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
2. Коваленко А. Дистанційне навчання іноземної мови за умов пандемії: специфіка форм і методів роботи. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 35, том 3, 2021. С. 250-255
3. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», «Торсінг», 2002. 320 с.
4. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2010. 249 с.

Варнавський В. О. – здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Державного університету
«Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна

РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Людство намагається використовувати всі можливості існуючих сучасних технологій для виховання підростаючого покоління. Тому не дивно, що виникнення комп'ютерів увійде в літопис історії і стане подією світового значення. Адже поява комп'ютерів, здатних обробляти велику кількість інформації, перетворила суспільство на новий етап розвитку – інформаційне суспільство.

Інформація стає одним з основних джерел розвитку суспільства. Новий інструмент – комп'ютер достатньо відрізняється від інструментів, створених попереднім суспільством. Людина може перенести ці завдання на комп'ютер, але до цього він може їх вирішувати лише особисто. Застосування комп'ютерних технологій в освіті має потужну історію. Однак на початковому етапі він визначається особливостями комп'ютера, тобто програмами, які мають великі розміри, високу вартість і використовуються для розрахунку суто технічних завдань. Ключовим моментом у становленні реального комп'ютерного навчання є поява комп'ютерів, які можуть отримати доступ до ресурсів багатьох користувачів одночасно. У той час комп'ютери почали використовувати для навчання програмування і розробки систем контролю знань, в основному для завдань на вибір відповідей у вигляді «запитань-кілька варіантів відповідей». Однак досвід показав, що лише тоді, коли розроблені відповідні навчальні та методичні посібники для комп'ютерних курсів, це може мати позитивний вплив. Насправді і викладачі, і академічні посібники значно відстають від комп'ютерів в ефективності подання інформації [2, с. 221].

«Епохою Відродження» комп'ютерного навчання стала поява персональних комп'ютерів у 1980-х роках. Персоналізація роботи, графічні та звукові можливості, можливості зворотного зв'язку та обчислення створюють дуже сприятливі можливості для навчання. Крім того, з'явилося програмне забезпечення дозволяє створювати зображення, анімацію, звуки, без яких неможливі сьогоденні навчальні програми.

Передача знань є невід'ємною частиною людської діяльності, тому використання новітніх інформаційних технологій в освіті зумовлене двома факторами. З одного боку, ми повинні підготувати здобувачів до майбутньої роботи, з іншого – потрібно ефективніше передавати знання, тобто максимізувати та просувати викладачів [3, с. 30].

Необхідною умовою інформаційної освіти є те, що викладачі завжди можуть використовувати нові методики навчання у процесі передачі знань, що означає безперервну і безперервну самоосвіту. У той же час, вибираючи комп'ютер для навчальних цілей, слід пам'ятати про ті цілі, які також змінюються з розвитком суспільства. Наприклад, на початку комп'ютеризації основна мета була поставлена так: «Програмування-друга грамотність». Час змінюється, почали з'являтися так звані навчальні програми, і була поставлена інша мета: «комп'ютерна грамотність», що передбачає вивчення основ програмування. Тепер суспільство поставило перед собою мету:

1) Соціальна інформалізація. Це означає, що в будь-якому навчальному закладі (від школи до атестованого вищого навчального закладу III-IV рівня) викладачі та студенти повинні мати доступ до «електронної» інформації про предмети, що вивчаються;

2) Інформаційна культура. Це означає, що викладачі отримують методи пошуку необхідної інформації, матимуть певний рівень культури відбору інформації, навчаються обробляти інформацію та надавати її учням у друкованому вигляді;

3) Гуманізація інформаційної освіти. Досягти цієї мети можна з появою мультимедійних комп'ютерів, які можуть представляти не лише текстову, а й графічну, аудіо- та відеоінформацію, розповсюджувати комп'ютерні енциклопедії, електронні книги, довідники та інші програмні продукти.

Підсумовуючи вищезазначені питання, можна зробити висновок, що будь-який технологічний метод навчання, у тому числі комп'ютерний, може досягти значних навчальних ефектів лише тоді, коли є покоління вчителів, які бажають користуватися комп'ютером, і є методисти, які вміють користуватися комп'ютером. Щоб розробити методику їх застосування в навчальному процесі, тобто створити велику кількість прикладів, на цій основі можуть використовувати комп'ютер вчителі, викладачів закладів освіти усіх рівнів.

Література

1. Варнавська І.В. Аспекти застосування інноваційних методів навчання при викладанні економічних дисциплін. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка: Науковий журнал*. Вип. 5. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 104-112.

2. Григор'єв С.Г., Гріншкун В.В. Підручник – крок на шляху до системи навчання "Інформатизації освіти". Проблеми шкільного підручника. Москва: Ісмоїла РАВ, 2005. С. 219-222.

3. Радкевич В. О. Дистанційна професійна підготовка. *Професійно-технічна освіта*. 2012. № 1. С. 29–30.

Волощук С. В – викладач вищої категорії,
економіко-технологічний фаховий коледж ХНТУ
м. Херсон, Україна

Ходос Т. А. – асистент кафедри ботаніки та
захисту рослин, Херсонський державний аграрно-
економічний університет
м. Херсон, Україна
науковий керівник: Плачинда Т.С., д. пед. н., професор

ВАЖЛИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Істотних змін потребують безліч сфер діяльності держави, а передусім сфера освіти, причиною цього слугують сучасні світові процеси як переходу від індустріального до інформаційного ладу, так і соціально-економічні.

Метою створення інформаційно-освітнього середовища (ІОС) спочатку було безпосередньо підвищення ефективності стандартного освітнього процесу шляхом впровадження змішаної форми навчання. Проте, якщо раніше необхідність дистанційної освіти була пов'язана також із заходами безпеки на час карантину, то в умовах викликів сьогодення освіта без дистанційної форми навчання взагалі неможлива у зв'язку з запровадженням воєнного стану в Україні.

Питання ІОС цікавить багатьох науковців. Так, Л. Ф. Панченко зазначає, що поняття «інформаційно-освітнє середовище» щодо вищої школи може розглядатися в таких аспектах: навчання окремої дисципліни; закладу вищої освіти; дистанційного навчання; відкритої освіти; персонального інформаційно-освітнього середовища викладача й студента [5].

На думку І. М. Мовчан, інформаційно-освітнє середовище – це сукупність умов, що реалізуються на базі інформаційних і комунікаційних технологій, спрямованих на здійснення освітньої діяльності, сприяють формуванню професійно значущих і соціально важливих якостей особистості в умовах інформатизації суспільства. Також у своїх працях автор зазначає, що сучасне інформаційно-освітнє середовище освітньої установи забезпечує: інформаційно-методичну підтримку освітнього процесу; планування освітнього процесу та його забезпечення; моніторинг ходу і результатів освітнього процесу; сучасні процедури створення, пошуку, збору, аналізу, обробки, зберігання та подання інформації; дистанційну взаємодію всіх учасників освітнього процесу [3].

У працях Д. С. Вербівського акцентується увага на наступні вимоги, щодо електронного навчання – стабільність, наявність системи перевірки знань, функціональність, надійність і захист, зручність у використанні [1].

С. А. Назаров розглядає інформаційно-освітнє середовище як рухому педагогічну систему, яка має на меті об'єднання інформаційно освітніх ресурсів, педагогічних методів, технологій, комп'ютерних засобів навчання, засобів управління освітнім процесом, а також організацію і зміст процесу саморозвитку кожного здобувача, професійного та особистісного їх розвитку. Відповідно завданнями середовища є наповнення [4].

З метою створення інформаційно-освітнього середовища для організації дистанційної освіти існує багато технічних рішень, а основне завдання викладача закладу вищої освіти – обрати найбільш оптимальні засоби для організації дистанційного навчання в освітньому процесі.

Навчальне середовище – це штучна, тобто створена людьми система, з чітко визначеними навчальними цілями, яка функціонує у певному просторі [2], у контексті нашого дослідження – у просторі.

Дотримання відповідних педагогічних вимог суттєво впливає на якість дистанційної форми навчання:

- *Спонування до спілкування (взаємодії) між здобувачем освіти та викладачем.* Ця взаємодія є вагомим чинником мотивації до пізнання, за рахунок такого виду комунікації із викладачами підвищуються інтелектуальні здібності здобувачів, їх культурний рівень, від викладача ж вимагається дотримання принципу індивідуального підходу до кожного.

- *Уміння працювати в команді.* Колективний принцип підсилює інтерес до навчанням, взаємодія можлива у віртуальному просторі за допомогою онлайн зв'язку.

- *Зворотний зв'язок.* Його без перебільшення можна назвати важливою частиною навчання, для ефективності якого використовуються хмарні середовища та цифрові інструменти. Безкоштовність, мобільність у роботі та гнучкість є їх ключовими перевагами.

Дистанційне навчання в економіко-технологічному фаховому коледжі ХНТУ проводяться за допомогою онлайн - сервісів: Google Meet та Zoom для відеоконференцій у режимі реального часу. Обидва сервіси мають схожий інтерфейс, дозволяють підтримувати зворотній зв'язок із студентами і володіють такими перевагами як спілкування в активній формі, можливість демонстрації екрану будь-якого учасника, що дозволяє легко подавати матеріал у вигляді презентацій, чат, який дає змогу задавати питання під час заняття та видаляти окремих учасників тощо.

Матеріали практичних занять розміщуються у середовищі Google Classroom, за допомогою якого надавались інструкції, рекомендації щодо виконання завдань, проводилось тестування та вирішення задач, на основі вивченого матеріалу, після розв'язання яких здобувачі отримували у приватних коментарях оцінки та коментарі з аналізом помилок.

Також перевагою застосування вище зазначених сервісів є можливість здійснювати оцінювання результатів навчання за допомогою тестових завдань

на онлайн-платформах для навчання, усні форми контролю під час відеоконференцій, виконання письмових робіт у текстових редакторах або зошитах і надсиланням файлів викладачу на email тощо.

На сьогодні інформаційно-освітнє середовище в закладах вищої освіти є головною умовою для підвищення якості освіти й успішної конкуренції на ринку освітніх послуг. Воно в повній мірі має забезпечувати освітній процес, приносячи максимальний ефект в поєднанні з організаційно-методичним забезпеченням, сучасними інформаційними технологіями та педагогічними здобутками. Дає можливість ефективно здійснювати такі види діяльності як інформаційна підтримка здобувачів освіти у тому числі дистанційно, за допомогою Internet, планування й організація освітнього процесу.

Література

1. Вербівський Д. С. Електронне освітнє середовище навчання математичних дисциплін: принципи побудови і структура. *Наукові записки*. 2018. № 173(2). С. 55–58.
2. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
3. Мовчан И. М. Информационно-образовательная среда образовательного учреждения. *Электротехнические системы и комплексы*. 2015. № 3(28). С. 55–58.
4. Назаров С. А. Педагогические условия проектирования личностно-развивающей информационно-образовательной среды технического вуза: автореф. дис. канд. пед. наук: 17.10.2006. 2006. 17 с.
5. Панченко Л. Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету: дис. д-ра пед. наук: 13.00.10. Луганськ, 2011. 508 с.

Горбатюк Р. М. – д.пед.н., професор
Сіткар С. В. – к.пед.н., викладач
Рутило М. І. – к.т.н., доцент
Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

В умовах глобальної інформатизації українського суспільства актуальною стала проблема якісної підготовки майбутніх фахівців професійної освіти, яка потребує розроблення нової моделі розвитку вищої школи, її суттєвого реформування на основі прогресивних інформаційно-комунікаційних та освітніх технологій. Готовність до змін, проєктування сучасного інформаційно-освітнього середовища – це виклики до науково-педагогічних працівників, які повинні забезпечити якісну підготовку фахівців нового покоління.

Сучасний етап модернізації вищої професійної освіти у педагогічних ЗВО характеризується оновленням змістового контенту підготовки майбутніх фахівців, приведенням його у відповідність до вимог суспільства та ринку праці. Особливістю державних освітніх стандартів спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт) бакалаврського і магістерського рівнів вищої освіти є застосування у ЗВО ефективних методів практико-орієнтованого навчання через створення дієвого інформаційно-освітнього середовища для освоєння освітніх програм здобувачами вищої освіти. Структуруючими компонентами такого середовища має бути: партисипативно-професійне оточення (кросдисциплінарні технології навчання, дуальна підготовка та ін.); проектно-інтегративний компонент (входження української освітньої системи у світовий освітній простір); інформаційно-комунікаційний компонент, зумовлює підготовку інформаційно-орієнтованої особистості, і забезпечує модернізацію професійної освіти [1].

Досвід підготовки майбутніх фахівців спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт) дає підстави констатувати, що інформаційно-освітнє середовище – це сукупність умов, що забезпечують його ефективне функціонування на предметному та особистісному рівнях взаємодії учасників освітнього процесу. Обґрунтовуючи поняття «інформаційно-освітнє середовище підготовки майбутніх фахівців з професійної освіти» виділимо такі його сутнісні складники: інформаційно-середовищний, особливість якого полягає в динамічному характері інформаційних процесів; освітньо-середовищний, передбачає системну інтеграцію, що призводить до збільшення навчальної активності та продуктивної діяльності здобувачів вищої школи; професійно-середовищний аспект, забезпечує професійно-орієнтовану та інформаційну взаємодію з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Проектування інформаційно-освітнього середовища підготовки майбутніх фахівців спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт) привносить в освітній процес нові можливості: економічну ефективність та гнучкість, широке використання інформаційно-комунікаційних ресурсів, суттєве розширення можливостей традиційних і нових ефективних форм навчання. В основу моделювання такого середовища покладено принцип модульності, що передбачає досягнення конкретних дидактичних цілей [2; 3].

На наше переконання інформаційно-освітнє середовище педагогічного ЗВО повинно містити: технічні та програмні засоби, інформаційно-довідкову базу, інтерактивну підтримку курсу, навчальний контент, освітні технології та нормативно-правове забезпечення.

Інформаційно-освітнє середовище підготовки майбутніх фахівців з професійної освіти дозволяє: реалізувати дидактичні можливості освітніх технологій за допомогою ІКТ; ефективно організувати самостійну роботу студентів; реалізувати активну та комунікативну діяльність на інформаційному порталі ЗВО; використовувати кейс-технології; організувати особистісну траєкторію розвитку студентів, формуючи їх проєктувальні, аналітичні, практичні, комунікативні, творчі, соціальні вміння, навички самоаналізу; здійснювати дистанційну підготовку; виконувати магістерське дослідження;

проводити контроль та рефлексію освітнього процесу за допомогою тестування, опитувань, спілкування на форумах і блогах; використовувати портфоліо як альтернативний спосіб формування та оцінювання професійної компетентності [3].

В умовах модернізації освітньої системи педагогічних ЗВО інформаційно-освітнє середовище дозволить покращити підготовку майбутніх фахівців спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт), дасть нові можливості для цілепокладання, рефлексії, самооцінки отриманих результатів, створить умови для саморозвитку та самовдосконалення. Кожен здобувач вищої освіти зможе побудувати індивідуальну освітню траєкторію в освоєнні професії, що є важливою умовою конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг.

Література:

1. Горбатюк Р. М., Кучер С. Л. Студентоцентричний підхід у забезпеченні набуття загальних (ключових) компетентностей майбутніми педагогами професійної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 60. С. 192-199.

2. Lavrentieva O., Horbatiuk R., Skripnik L., Kuchma O., Penia V., Pahuta M. Theoretical and methodological bases of designing the educational institution information and consulting environment. Journal of Physics: Conference Series. Vol. 1840 (2021) 012060. doi:10.1088/1742-6596/1840/1/012060.

3. Горбатюк Р. М., Федорейко В. С., Чорний В. З. Особливості інформаційно-освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців. Матеріали VI-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти». Тернопіль, 24-25.05.2021 р. С. 22-24.

Горик О. В. – *д.т.н., професор*

Брикун О. М. – *к.т.н.*

Полтавський державний аграрний університет,

м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ»

Перехід системи вищої освіти України до Європейських стандартів якості (ESG) зумовлює кардинальні зміни та інтенсивне впровадження інноваційних технологій та методів навчання. Актуальним стає впровадження у вищій школі новітніх підходів акцентованих на більш широкому використанні самостійної роботи здобувачів під час вивчення освітніх компонентів [1, с. 228].

Самостійна робота є необхідним компонентом освітнього процесу у ЗВО. Вона передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної й колективної

навчальної діяльності студентів, та здійснюється під час аудиторних і поза аудиторних занять як без, так і під керівництвом викладача [2, с. 35].

Для ефективної організації самостійної роботи здобувачів велике значення відіграє наявність якісних електронних навчально-методичних матеріалів. Вільний доступ до цієї інформації допомагає студентам якісно засвоїти зміст дисципліни, зокрема вивільняє їх час для більш глибокого самостійного опрацювання заданих тем, а також вирішує проблему недостатнього забезпечення студентів друкованою навчальною літературою. Крім того, ефективній організації самостійної роботи студентів значною мірою сприяє використання мережі Інтернет та вільний доступ до спеціалізованих освітніх платформ. Дані платформи є дистанційним джерелом навчальної інформації та слугують ефективним інструментом для підвищення внутрішньої мотивації здобувачів в процесі вивчення ними освітніх компонентів. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію та диференціацію навчання, дозволяє проводити моделювання особистого навчального середовища і в цілому сприяє підвищенню навчальних досягнень студентів. Зокрема, у Полтавському державному аграрному університеті запроваджена система дистанційного навчання на основі освітньої платформи Moodle. Викладачі мають можливість обговорення та одночасної спільної роботи за допомогою використання чату системи Moodle, гугл-форума, корпоративної пошти та засобу асинхронного зв'язку Google Meet самостійно додавати необхідні навчальні елементи для ефективної організації самостійної роботи студентів [3, с. 158].

Самостійність та здатність до самонавчання, є однією з найважливіших якостей здобувачів під час їх навчання. Формування таких компетентностей вимагає використання відповідних дидактичних підходів [4, с. 42]. На нашу думку, найбільш важливим в навчальному процесі є індивідуальні заняття зі студентами. Індивідуальні заняття проводяться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розвитку індивідуальних творчих здібностей.

Нами розроблений електронний курс навчальної дисципліни «Енергозбереження та відновлювальні джерела енергії», у якому кожний змістовний блок присвячений окремій тематиці та містить необхідні лекції, лабораторні роботи, тести, контрольні запитання, контрольні роботи тощо.

Особлива увага при вивченні дисципліни приділяється лабораторному практикуму з використанням сучасного обладнання, яке було надане іноземними виробниками завдяки українсько-польському проекту (рис. 1).

Рис. 1. Лабораторія відновлюваних джерел енергії ПДАУ

Діюче обладнання представляє всі види відновлюваних джерел енергії: сонячні колектори, фотоелементи, вітроелектрична установка, твердопаливні котли та тепловий насос. Дане обладнання об'єднане в систему керування DigiENERGY, яка візуалізує процес роботи систем та накопичує їх робочі параметри із можливістю доступу до них через мережу Internet. Студенти мають можливість самостійно вести спостереження та аналізувати результати.

Для поглиблення та систематизації отриманих теоретичних знань та практичних навичок та їх застосування в прикладних завданнях, а також для оцінки рівня сформованості відповідних компетентностей і ПРН студентами виконується розрахунково-графічна робота. Тобто, РГР виступає як один із видів самостійної роботи студентів і одна із форм контролю їх знань.

Отже, ефективна організація самостійної навчальної роботи студентів вимагає від викладачів ЗВО комплексного, творчого та багатогранного підходу. В умовах швидкого нагромадження і зміни інформації, скорочення обсягу аудиторних занять, вона є необхідною складовою сучасного навчального процесу і істотно впливає на його якість та ефективність.

Література

1. Тамаркіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 34, Т. 5. С. 228–231.
2. Гула Л. В. Самостійна робота студентів в контексті сучасної вищої освіти. Збірник наукових праць «ЛОГОΣ». 2019. Т. 3. С. 35–38.
3. Горик О.В., Яхін С.В. Організація самостійної роботи студентів із використанням системи дистанційного навчання Moodle. *Науково-методичні засади системи забезпечення якості освітньої діяльності* : матеріали 47-ї наук.-метод. конф. викл. і асп. Полтава : ПДАА, 2016. С. 157–159.
4. Антоненко А. В., Ковальчук С. Б., Брикун О. М. Модель формування проектно-конструкторської компетентності майбутніх фахівців агропромислового комплексу під час вивчення нарисної геометрії та інженерної графіки. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка*. 2021. № 46. С. 37–46.

Демченко І. В. – к.пед.н.

*Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна*

ПОНЯТТЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти - дистанційне навчання, яке перебуває на етапі створення національної системи дистанційної освіти й забезпечується ухваленням відповідних нормативних документів: Національної доктрини розвитку освіти, «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» [1].

У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні визначено, що «дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання». Характерними рисами дистанційної освіти є гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, соціальна рівність, інтернаціональність, якість, позитивний вплив на студента [1].

До наукового обігу ввійшли такі терміни, як дистанційне навчання, синхронний та асинхронний режими, веб-ресурси навчальних предметів, веб-середовище дистанційного навчання, дистанційна форма навчання, інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання, психолого-педагогічні технології дистанційного навчання, суб'єкти дистанційного навчання тощо, що свідчить про модернізацію засобів навчання, розширення їхнього арсеналу.

Більшість дослідників розрізняють традиційне дистанційне навчання (заочна форма навчання) та електронне дистанційне навчання (Е-дистанційне).

Традиційне навчання - в якому всі учасники освітнього процесу взаємодіють асинхронно, значною мірою використовуючи системи поштового, телефонного зв'язку.

Електронне дистанційне навчання - це різновид дистанційного навчання, за яким учасники й організатори освітнього процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі інтернет, медіанавчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології. Електронну освіту визначають як вид навчання, в якому всі аспекти освітнього процесу базуються на комп'ютерних технологіях. Сучасні електронні технології освіти дозволяють створювати групи для навчання, керувати ними; проводити онлайн-тести; збирати й опрацьовувати результати; організовувати колективну роботу над завданнями. Використання комп'ютерних технологій інтегровано в електронну освіту, що дозволяє створити єдиний освітній простір, доступний для всіх учасників освітнього процесу [3].

Узагальненими характерними ознаками поняття дистанційного навчання є форма здобуття знань, навчання, рівноцінна очному, заочному, екстернатному; комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися різним категоріям студентів за допомогою інформаційного освітнього середовища та мультимедійних технологій; індивідуалізований процес, який відбувається опосередковано через взаємодію викладача та студента засобами інтернет-технологій.

Тому одним із важливих способів розвитку сучасної дистанційної освіти є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення підготовки майбутніх фахівців різного профілю та, зокрема, авіаційного. Крім того, в умовах істотного скорочення аудиторних годин на вивчення дисциплін, питання використання ІКТ у освітньому процесі набуває особливого значення. ІКТ дозволяють вирішити проблему подолання суперечностей між високими вимогами до підготовки майбутніх фахівців та

обмеженими можливостями викладачів в організації ефективної та високопродуктивної діяльності [2].

З усього сказаного вище можна зробити висновок, що для автономного навчання студентів англійської мови необхідно застосовувати ІКТ, які сприятимуть заохоченню та вмотивованості студентів до вивчення англійської мови. Комплексне упровадження засобів ІКТ сприяє не лише покращенню емоційного сприйняття, підвищенню інформативності навчального матеріалу, його наочності та доступності, а також на підвищення рівня диференціації та індивідуалізації навчання, сприяє глибокому засвоєнню студентами матеріалу, звільняє викладача від трудомісткої роботи з поточної та підсумкової перевірки знань студентів.

Отже, для здійснення англійської підготовки студентів слід спрямувати цілі, зміст, структуру та сам процес викладання дисциплін англійського циклу на постійний розвиток і саморозвиток студента, стимулювати активність студента через постійне застосування ІКТ як інструменту творчої, навчальної-пізнавальної майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Богачков Ю. М., Биков В. Ю., Красношарпа В. О. та ін. Концепція проекту «Дистанційне навчання школярів»: Електронний ресурс. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). URL:

<http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Articles/krio/Bogachkov.pdf>

2. Демченко І. В. Професійно-орієнтована англійська підготовка майбутніх фахівців авіаційної галузі з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій. *Міжнародний філологічний часопис*. Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2022. Вип. 13 (1). С. 100-110. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/issue/view/704>

3. Шиліна Г. А. Розробка вимог до дистанційних курсів з української мови у середній школі – завдання авторської педагогічної майстерні. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. праць*. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 145- 150.

Діда Г. А. - викладач циклової комісії
математики та фізики
КЗВО «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Новий імпульс інформатизації освіти дає впровадження у педагогічну діяльність інформаційних телекомунікаційних мереж та технологій. Телекомунікаційні технології забезпечують інтеграцію і кооперативне

використання наявних у просторі та в часі інформаційних ресурсів через мережевий доступ до них віддалених користувачів. Комп'ютерні комунікації, що забезпечують процес передачі, є невід'ємною складовою всіх інформаційних технологій.

Телекомунікаційна мережа надає три можливості:

- користуватися інформацією, що зберігається на інших комп'ютерах;
- користуватись інформацією спеціального колективного сховища інформації – комп'ютера-сервера;
- обмінюватися інформацією одне з одним у різних режимах.

Розглядаючи використання телекомунікаційних мереж та технологій у педагогічній діяльності в умовах інформатизації освіти, необхідно виділити якісні характеристики цього процесу: опосередкованість, оперативність, індивідуальність, корпоративність, масовість, доступність, незалежність від часу та місця, віртуальність, естетичність, багатоаспектність, багатосторонність, інтеркультурність, технологічність.

Впровадження комунікаційних мереж та сервісів у систему навчання відбувається переважно за чотирма напрямками:

1. Інформаційне забезпечення систем освіти (створення у мережах баз даних, баз знань, віртуальних бібліотек, віртуальних мультимедійних клубів, музеїв).
2. Спільна проектна діяльність у різних галузях знань студентів, педагогів, наукових співробітників.
3. Дистанційне навчання різних форм та видів.
4. Вільні контакти користувачів мереж з найрізноманітніших приводів та питань освітньої сфери.

Отже, говорячи про форми взаємодії педагогів і тих, хто навчається в телекомунікаційному середовищі спілкування, необхідно зазначити, що йде мова не тільки про дистанційне навчання, а й про традиційне навчання, в рамках якого у педагога та здобувача є можливість широкого використання ресурсів телекомунікаційних мереж. Сюди можна зарахувати електронну пошту, технологію чатів, відео- та електронних конференцій, віртуальні електронні семінари, конференції, телекомунікаційні проекти тощо.

Розглянемо докладніше найчастіше використовувані в освіті засоби комунікаційного взаємодії.

Інтернет відкриває доступ до невичерпних електронних інформаційних ресурсів. За допомогою Web-сервера навчальні заклади надають необхідні відомості для організації процесу навчання (розклад занять, графік проведення консультацій тощо), структуровану навчальну інформацію з навчальних дисциплін, а також посилання на корисні ресурси (електронні бібліотеки, освітні портали тощо), ведуть мережевий навчальний процес. Найпоширенішими засобами розміщення будь-якої інформації та організації всього освітнього процесу в умовах сучасних комп'ютерних комунікацій є портали та сайти, які представлені програмно-технологічними комплексами, засобами, що акумулюють інформаційно-методичні ресурси.

Електронна пошта – це асинхронне комунікаційне середовище для передачі та отримання повідомлень. Електронна пошта дозволяє користувачам (педагогам, які навчаються, іншим учасникам спілкування) обмінюватися текстовими, графічними та аудіоповідомленнями. Доставка будь-якого повідомлення та навчальних матеріалів здійснюється практично миттєво, забезпечуючи цим регулярне оперативне спілкування суб'єктів освітнього процесу.

Електронна конференція — асинхронне або синхронне комунікаційне середовище, яке може використовуватися для співпраці здобувачів та педагогів. Електронна конференція дозволяє отримувати на екрані комп'ютера (телефона, планшета) користувача не лише тексти повідомлень, що передаються учасниками конференції, які знаходяться на різних відстанях один від одного, а й інші види інформації – графічну, аудіо та ін.

Форум – один із різновидів телекомунікаційних способів міжособистісного багатостороннього інтерактивного спілкування в Інтернет-середовищі. Можливості використання форуму можна представити так:

- обговорення науково-дослідних проблем, нарада, обмін досвідом;
- ведення диспутів, круглих столів, дискусій, мозкових штурмів під час вирішення гострих проблем;
- організація телеконференцій, захист проєктів;
- організація освітнього процесу (робота за принципом розосередженої групи) – ведення консультацій, настановних семінарів, електронних семінарів-звітів, інші види робіт.

Відеоконференції є сучасною технологією спілкування, що має синхронний характер, коли учасники взаємодіють у реальному часі. Тут можливе спілкування типу один до одного (консультація), один до багатьох (наприклад, викладення будь-якого матеріалу), багато до багатьох (телеміст, телеконференцв'язок).

Відеоконференції дають змогу у режимі реального часу передавати всім учасникам звук та зображення, а також різноманітні електронні документи, що містять текст, таблиці, графіки, комп'ютерну анімацію, відеоматеріали. Звичайно, відеоконференції не можуть повністю замінити особисте спілкування, але вони дозволяють організувати спілкування суб'єктів освітнього процесу, іноді розділених тисячами кілометрів. Так само, як і під час очного навчання, здобувачі бачать дії педагога, а педагог – реакцію здобувачів. Вони можуть активно спілкуватися. Використання можливостей комп'ютерної візуалізації навчальних матеріалів та їх оптимальна структуризація в електронному вигляді, безперечно, підвищують якість сприйняття інформації.

Слід сказати, що з'явившись на початку 1980-х років, телекомунікаційні мережі спочатку використовували у сфері науки та освіти лише як зручний та оперативний вид зв'язку, оскільки вся мережева робота тоді полягала в обміні листами між здобувачами. Однак, як показала міжнародна практика та чисельні експерименти, на відміну від простого листування, спеціально організована цілеспрямована спільна робота здобувачів у мережі може дати вищий педагогічний результат.

Підсумовуючи, слід зазначити, що телекомунікації, які охоплюють електронну пошту, глобальну, регіональні і локальні комп'ютерні мережі зв'язку й обміну даними, відкривають перед здобувачами і педагогами найширші можливості у створенні та інформаційно-методичному забезпеченні освітньо-виховного процесу. Для ефективного використання комунікаційних технологій та їхніх сервісів в освіті педагогу насамперед необхідно орієнтуватися у відповідному програмному забезпеченні та засобах, що забезпечують взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

Жижко З. Ю. – здобувач другого
(магістерського) рівня
Херсонського державного
аграрно-економічного університету,
м. Херсон, Україна
науковий керівник: Плачинда Т. С., д. пед. н., професор

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ЧИННИКІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наразі вітчизняна вища школа здебільшого перебуває у вимушеному дистанційному форматі професійної підготовки майбутніх фахівців. Третій рік поспіль суб'єкти освітнього процесу закладів вищої освіти вимушені працювати в онлайн режимі із застосуванням ІТ технологій. Причиною цього послугувала всесвітня пандемія та воєнна агресія сусідньої держави.

Можливості застосування ІТ технологій здебільшого вирішують проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Та негативні наслідки постійного перебування біля персональних електронних пристроїв відчують як викладачі, так і здобувачі освіти. Найбільшою є проблемі гіпокінезії (гіподинамії) – малорухливого способу життя.

Гіподинамія – поширена проблема сучасності, коли люди мало рухаються, багато часу проводять в положенні сидячи чи лежачи [1]. Це не хвороба, але вкрай небезпечний стан, який може спровокувати ряд важких захворювань через порушення функцій органів та систем. Тривале зниження фізичної активності тягне за собою атрофічні зміни у м'язах, кістковій тканині, порушення обміну речовин, зниження синтезу білка. Гіподинамія негативно впливає на роботу головного мозку, через неї людина страждає на постійні головні болі, безсоння, емоційну неврівноваженість. Ці стани є наслідком зменшення у людини фізичної навантаженості. Інша назва гіподинамії – «Хвороба цивілізації», вона впливає на частоту серцевих скорочень (ЧСС), в наслідок чого уповільнюється кровообіг, що призводить до зменшення працездатності, негативно впливає на обмін речовин, зменшення кровопостачання у тканини тощо. Також негативним наслідками гіподинамії можуть стати ожиріння і атеросклероз.

Прояви гіподинамії супроводжуються чималою кількістю симптомів, а саме: відчуття знесилення; сонливість, поганий настрій, дратливість, зниження апетиту, послаблення і відволікання уваги, погіршення запам'ятовування інформації, негативні реакції з боку серцево-судинної системи, загальне нездужання, втому, сповільнення процесів мислення; зниження інтересу до роботи тощо.

Такі ознаки можуть відчувати всі учасники освітнього процесу, та не всі можуть пов'язати їх з гіподинамією. Якщо такі стани з'являються, необхідно приділити увагу своєму здоров'ю та замислитися, чи достатньо часу приділяється фізичній активності (фізичному вихованню).

Важливо розуміти що під час роботи з електронними носіями, потрібно не забувати про рухову активність. Наразі фізичне виховання відіграє надважливу роль у вихованні студентської молоді, адже чимало часу вони проводять біля електронних пристроїв, тому необхідно сформувати у майбутніх фахівців навички зберігання та зміцнення власного здоров'я.

Рухова активність може бути різною. Перше що необхідно – це робити перерви під час роботи з електронними пристроями та виконувати прості фізичні вправи задля того, щоб активізувати м'язи. Краще за все робити легкі вправи які будуть підтримувати наші м'язи у тонусі щоб вони краще працювали, наприклад: повороти вліво вправо голови, оберти тулуба, нахили голови та тулубу, присідання тощо. Студентська молодь, яка наразі здебільшого навчається дистанційно, має в домашніх умовах виконувати фізичні вправи які допоможуть не тільки тримати м'язи в тонусі, а і робити все можливе для запобігання гіподинамії. Фахівці з фізичного виховання радять виконувати гімнастичні вправи, ранкову гімнастику, активні руханки тощо.

Фізкультурна активність здобувачів освіти необхідна для гармонійного розвитку, духовного й емоційного стану. Одним з основних принципів фізкультурної активності є те, що вона допомагає зібрати усю увагу та концентрацію на необхідних студентам речах. Для студентської молоді це допоможе краще концентрувати увагу на заняттях та більш уважно слухати і поглиблювати нові знання та навички які у майбутньому допоможуть стати високо кваліфікованим фахівцем в обраній галузі [2]. Однією з головних цілей активізації фізкультурної активності здобувачів освіти є формування у студентства дбайливого ставлення до власного здоров'я, комплексно розвивати як фізичні так і психологічні якості та сприяти розвитку стресостійкості.

Отже, важливим завданням закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання, є стимулювання майбутніх фахівців до фізкультурної активності, що зумовлює прояв ініціативності, цілеспрямованості, рішучості. Фізкультурна активність постає важливим засобом для збереження та покращення як фізичного, так і психологічного здоров'я здобувачів освіти.

Література

1. Гіподинамія: до чого може призвести брак фізичної активності?
URL: <http://www.medycyna.sm.gov.ua/index.php/uk/1207-gdhg> (дата звернення 02.11.2022 р.)

2. Плачинда Т. С. Педагогічні умови стимулювання активності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до фізкультурної діяльності: дис. ... канд пед. наук: 13.00.04 / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2018. 220 с.

Матрюк Н. О – здобувачка другого
(магістерського) рівня
Херсонського державного
аграрно-економічного університету, м. Херсон, Україна
науковий керівник: Плачинда Т. С., д. пед. н., професор

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Інформаційне середовище закладів освіти ґрунтується на інтеграції інформації на традиційних і електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологіях взаємодії, віртуальних бібліотеках, розподілених базах даних, інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, що нерозривно пов'язано з людиною як суб'єктом освітнього процесу.

Останні три роки – роки викликів для освіти в Україні. Пандемія корона вірусу, а зараз повномасштабна війна, суттєво обмежили можливість студентам фізично відвідувати навчальні заклади й тим самим підштовхнули освітян до пошуку нових форматів навчання.

Під час пандемії COVID-19 основним завданням було обмежити фізичні контакти, щоби мінімізувати розповсюдження вірусу. Наразі ж, в умовах війни перед керівництвом закладів освіти постало завдання зробити освітній процес безпечним, не втративши якості. З цією метою МОН розробив механізми, що допомогли пристосуватися до онлайн-освіти до блекаутів, університети почали закуповувати нову апаратуру, яка є потужнішою та здатна витримати навчальне навантаження, пов'язане з новими потребами освітян. У багатьох університетах запроваджено уніфіковані платформи на базі інструменту Moodle, Zoom, Microsoft Teams, Skype та подібними, що дозволяє спростити освітній процес. Використання такого технічного забезпечення підтверджується і нормативними актами щодо організації освітнього процесу в ЗВО.

Водночас, освітній процес в умовах дистанційного навчання є недостатньо гнучким та обмеженим у певних видах діяльності, а саме: обмеженість «живого» спілкування впливає на навчання як на пряму, так і через погіршення стану психологічного здоров'я та втрату мотивації у здобувачів освіти до навчальної діяльності. Багатьом учасникам освітнього процесу стає складно пристосуватися до нових норм життя. Важливо враховувати те, що ЗВО це місце гуртування спільноти, утворення нових знайомств та підтримання старих. Наразі, коли університет у соціальному просторі студентів та викладачів існує лише як номінальна одиниця, а не як єдине географічно стале

місце, де збираються індивіди з різних міст і навіть країн, підтримувати мережу зв'язків стає складно. Через це дуже страждає корпоративна культура університету, яка є важливим елементом соціалізації першокурсників та студентів загалом. Почуття єдності та спільності здебільшого формується під час передачі традицій, звичаїв та знань спільноти від одного покоління до іншого.

Через карантинні обмеження та повномасштабну війну яку розв'язала Росія в Україні це докорінно змінило формат освітнього процесу навчання. До того ж як студентам, так і викладачам психологічно складно особисто не бачити інших учасників освітнього процесу, через що зменшується ефективність комунікації.

Зокрема, чимало учасників освітнього процесу психологічно та фізично не готові продовжувати навчання. Окрім цього, у студентів та викладачів часто немає умов для проведення занять (стабільного інтернет-з'єднання, комп'ютерів, окремого приміщення тощо). Позитивні аспекти, виявлені під час аналізу процесу дистанційної освіти, дали змогу розробити рекомендації для більш ефективного поновлення освітнього процесу у воєнний час та інтеграції дистанційної освіти як окремої навчальної форми у мирний час:

- у воєнний час проводити навчальні заняття в асинхронній формі для залучення більшої кількості учасників освітнього процесу;
- індивідуалізувати навчальні плани всіх учасників освітнього процесу відповідно до їхніх потреб, готовності та можливості продовжувати навчання під час війни;
  - ✓ надавати психологічну допомогу для всіх учасників освітнього процесу, а також розробити механізми реінтеграції учасників освітнього процесу;
  - ✓ проводити креативні заняття з залученням різноманітних технічних підходів для підвищення активності учіння студентів під час освітнього процесу;
  - ✓ розробити тренінги для освітян з підвищення цифрової грамотності й освоєння інструментів для забезпечення академічної доброчесності;
  - ✓ залучити спонсорів для фінансування технічних потреб університету;
  - ✓ розвивати мережі комунікацій між ЗВО для міжнародної співпраці й обміну досвідом;
  - ✓ розробити план для впровадження дистанційного навчання як окремої освітньої форми, а не як тимчасової альтернативи денного навчання.

Література

1. Міністерство освіти і науки України (2020а) *Лист Міністерства освіти і науки №1/9-154*. URL: <https://cutt.ly/LMyCeY2>
2. Міністерство освіти і науки України (2020b). *Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти*. URL: <https://cutt.ly/1MyCfjp>

3. Міністерство освіти і науки України (2020с). *Рекомендації щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій*. URL: <https://cutt.ly/UMyCk8z>

4. *Про затвердження Положення про дистанційне навчання* (2013). Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Михайлюк Г. Т. – старший викладач
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Реалії сьогодення ставлять перед освітянами та закладами освіти нові виклики щодо формування відкритого інформаційно-освітнього середовища з широким вибором навчально-виховного контенту та інформаційних мережевих технологій.

Р. С. Гуревич відзначав, що інформаційно-освітнього середовище – це педагогічна система, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціальнозначущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок [1, с. 112].

В умовах офлайну при скорочення кількості аудиторних годин поєднання сучасних педагогічних та інформаційних технологій при наповненні інформаційного банку офіційних сайтів було засобом додаткової підтримки навчального процесу і сприяло підвищенню мобільності і ефективності надання освітніх послуг.

Організація інформаційно-освітнього середовища в умовах карантинних заходів та воєнного стану вимагає якісної трансформації дистанційного / змішаного навчання у максимально інформаційно наповнену і логічно структуровану доступну мережу.

Навчальна дисципліна «Латинська мова та медична термінологія» належить до циклу фундаментальних дисциплін і є обов'язковим компонентом освітньо-професійних програм підготовки магістрів медицини і фармації.

Здобувачі вищої освіти ВНМУ ім. М.І. Пирогова мають цілодобовий доступ до інформаційного банку навчально-методичних матеріалів щодо підготовки до практичних занять, підсумкових занять засвоєння знань до модулів №1,2 та самопідготовки тем самостійної позааудиторної роботи з основ фонетики, нормативної граматики, елементів синтаксису латинської мови і принципів побудови міжнародного термінотворення та новітніх номенклатур.

Активно використовуються функції сервісу Microsoft Teams, де у створених групах у формі відеоконференції проводяться практичні заняття, розташовані навчальні матеріали та відбувається комунікація «викладач-студент». Особливо ефективним є застосування функцій «дошки» та «запису» відеоконференції, що дозволяє здобувачу освіти ще раз прослухати виклад матеріалу в зручній для себе час.

При підготовці сучасного фахівця обов'язковим компонентом навчання є саморозвиток з застосуванням новітніх комп'ютерних технологій і технічних засобів. Індивідуальний саморозвиток реалізовується на онлайн-засіданнях студентського наукового гуртка, де ЗО презентують результати свого наукового дослідження або огляду наукових джерел з певної проблеми. Студентські наукові конференції в умовах карантину проводились онлайн дуже продуктивно, оскільки давали можливість почергово приєднатись до відеоконференцій кількох секцій, які проходили одночасно. У минулому навчальному році вдалим був також досвід проведення вузівського етапу олімпіади з дисципліни в онлайн-форматі.

Самопідготовка та індивідуальний контроль знань лексичного матеріалу пропонується здійснювати інтерактивно на онлайн-сервісі Quizlet. Для роботи з додатком до кожного заняття усіх спеціальностей для англомовних та україномовних здобувачів освіти створено флеш-картки та навчальні тести у різних категоріях з адресою-посиланням на веб-сайт та QR-код.

Організація інформаційно-освітнього середовища є централізованою. Однак кожен викладач курсу пропонує додатково свої особисті дидактичні матеріали, апробовані на практичних заняттях в офлайн- та офлайн-форматах.

Результати поточного контролю знань, ПК-заліку, ПМК-диференційованого заліку (виконання структурованих завдань на переклад, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний, структурний, аналіз медичних термінів) відображається в електронному журналі.

Слід зазначити, що в умовах вимушено стрімкого оцифрування освітньо-інформаційного середовища не слід нівелювати використання паперових підручників та багатомовних словників, які стали і продовжують залишатись базисом для формування сучасних навчально-інформаційних мереж. Вивчення мови, нехай тільки її термінологічно-комунікаційної функції, неможливе без візуалізації тексту та графічного відтворення, як пояснення семантики номена неможливе без визначення етимології терміноелементів.

Інформатизація системи освіти передбачає появу нових ІКТ-орієнтованих педагогічних і освітніх технологій, новітніх засобів навчання, сучасних комп'ютерно орієнтованих навчальних середовищ, поступове формування і розвиток електронних інформаційних освітніх і мережних сервісів [2, с. 9].

Сучасний світ – відкритий світ новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і формування інформаційно-освітніх середовищ підготовки висококваліфікованих термінологічно грамотних фахівців з практичними вміннями мобільно інтегрувати отримані навички, постійно поповнювати та оновлювати знання є пріоритетним завданням освітян.

Література

1. Гуревич Р. С., Гуржій А. М., Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті: Монографія. Вінниця: ТОВ Нілан, 2016. 112 с.

2. Биков В.Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редрада. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. №9(16). С. 9-16.

Плачинда Т. С. - *д. пед. н., професор*
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

Захарова О. В. – *к. пед. н., доцент*
Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Трансформація освітньої галузі в умовах всесвітньої пандемії, в умовах воєнного стану в Україні та під час вимушеного карантину актуальності набуває дистанційне навчання та можливості застосування ІТ технологій з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Одним із шляхів вирішення зазначеного наукового питання є впровадження в організацію освітнього процесу закладів вищої освіти дистанційне навчання, що являє собою сукупність технологій щодо забезпечення доставки студентам основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з навчальними матеріалами, а також у процесі навчання.

Дистанційна форма навчання надзвичайно гнучка й передбачає індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, який може обирати найбільш зручний для нього режим навчання. В основу методики самостійних занять було покладено індивідуальний підхід. Нами підібрано норму фізичного навантаження та спосіб її регулювання з огляду на рівень фізичного здоров'я студента. Задля самовдосконалення студентів визначено необхідність розроблення алгоритму індивідуальної оздоровчо - профілактичної програми покращення фізичної підготовки, що є замкнутим циклічним процесом та складається з п'яти блоків, а саме діагностичного, інформаційного, цільового, діяльнісного й контролюючого.

Для поточного самоконтролю студенти використовували індивідуальні щоденники, які допомагали їм самостійно визначати зміни своїх морфофункціональних показників і порівнювати їх із нормою, яка теж була наведена у щоденнику. В систему контролю входили об'єктивні показники, а саме маса тіла, ЧСС, частота дихання. Студенти у щоденнику відмічали

суб'єктивні зміни, такі як загальне самопочуття, сон, апетит, біль у м'язах, загальна працездатність, порушення спортивного та навчального режимів. В кінці тижня самостійних занять здійснювався аналіз щоденників самоконтролю студентів задля визначення змін морфофункціональних показників.

Виконання фізичних вправ у комплексі підтримувало необхідний рівень фізичного й функціонального стану студентів, а також мало оздоровчу спрямованість, надавало змогу домогтися усвідомленого ставлення до самостійних занять фізичною культурою на основі ретельного самоаналізу. Дистанційні заняття студентів з фізичного виховання відбувалися за допомогою використання технічних та інформаційних засобів, навчальних ресурсів, безпосередньо за допомогою «Освітнього порталу», а також через сервіси Viber, Telegram, електронної пошти та мобільного зв'язку з викладачами.

Підтримання оптимального рівня фізичної підготовленості студентів в умовах дистанційного навчання із акцентованим використанням мультимедійних засобів мережі Інтернет і прикладних мобільних додатків повинна охоплювати такий зміст тренувальних занять:

I. Підготовча частина (вправи, що підготовлюють організм до основного навантаження – загальнорозвивальні вправи, руханки, тощо (наприклад: <https://youtu.be/BUY8FM0o52> – ранкова руханка, <https://cutt.ly/NCklWL7> – комплекс розминки).

II. Основна частина (повинна носити комплексний характер, тобто сприяти розвитку різноманітних фізичних якостей, а також зміцнювати здоров'я і підвищувати загальну працездатність організму студента). (наприклад: <https://cutt.ly/1Ckl8JP> – комплекс фізичних вправ, <https://youtu.be/LF1hsGsYYH4> – вправи для всього тіла, <https://cutt.ly/BCkzHrG> – вправи під час карантину тощо).

III. Заключна частина (наприклад: вправи на розтягування, розслаблення, відновлення дихання).

Також, для різних видів рухової активності ми пропонували такі види занять: програма присідань на 30 днів, підтягування на перекладені (за можливістю), комплекс вправ на координацію, вправи на розвиток гнучкості, вправи на розвиток сили тощо.

Загальні організаційно-методичні рекомендації під час дистанційної організації навчального процесу:

- ✓ алгоритм відпрацювання індивідуальних тренувальних занять із фізичної та загальнофізичної підготовки наскрізний (від заняття до заняття);
- ✓ на початку впровадження зазначеної форми занять необхідно здійснити вхідний контроль рівня фізичної та загальної фізичної підготовленості студентів та розробити дозування навантаження відповідно до їх індивідуально-типологічних (психофізичних) особливостей;
- ✓ періодично здійснювати проміжний контроль рівня фізичної підготовленості студентів; стежити за часом відпрацювання тренувальних завдань (тривалість заняття 90 хв);
- ✓ дотримуватися заходів запобігання травматизму (перед тренуванням проводиться відеоінструктаж і перегляд навчально-методичних

роликів відповідного напрямку, а також стандартна підготовча частина тривалістю не менше 10-12 хв.).

Закінчується кожне заняття обов'язковими вправами на розтягування м'язів (стречингом).

Таким чином, застосування інтернет ресурсів надають змогу зробити заняття з фізичного виховання цікавими та різноманітними, що будуть максимально корисні для здоров'я студентів. Застосування телефонних додатків забезпечувало зворотній зв'язок між викладачем і студентом (студентами, при створенні групи у вайбері, телеграмі, ватсапі тощо).

Погоріла С. Г. – к.пед.н., доцент,
*Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна*

Тимчук І. М. – к.пед.н., доцент,
*Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна*

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН РЕСУРСІВ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Законом України «Про вищу освіту» визначено головне завдання закладів вищої освіти, яке полягає у «підготовці конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у висококваліфікованих фахівцях» [1].

Сьогодні перед науково-педагогічними працівниками постають нові виклики – організувати освітній процес таким чином, щоб забезпечити високий рівень підготовки фахівців, сформувавши у здобувачів вищої освіти необхідні компетенції у непростих умовах змішаного навчання. Нові нестандартні умови змішаного навчання передбачають пошук ефективних форм та методів роботи для провадження освітнього процесу та взаємодії зі здобувачами вищої освіти.

Клименко Т. І., залежно від засобів комунікації між викладачем і здобувачами вищої освіти виокремлює такі методи дистанційного навчання, коли викладачем підбираються різні освітні ресурси, друковані, аудіо- та відеоматеріали, а також навчальні посібники, які доставляються телекомунікаційними мережами; метод опосередкованого викладання, через телефон, голосову пошту, електронну пошту, скайп.; метод, для якого характерна активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу; метод проєктів, який передбачає комплексний процес навчання, що дозволяє студенту виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї навчально-пізнавальної діяльності; метод проблемного навчання та дослідницький метод [2, с.41-44].

Дистанційне навчання розглядають як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від

одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

Ефективність провадження змішаного навчання передбачає дотримання певних умов щодо його організації: технологічна готовність закладу вищої освіти, здобувачів та викладачів, що дасть змогу постійно перебувати на зв'язку, мати доступ до матеріалів та здійснювати контроль; методичне забезпечення дисципліни; планування та організація самостійної роботи студентів; взаємодія зі студентами та їх мотивація до вивчення дисципліни (різноманітність форм і методів подачі матеріалу, творчий підхід, підбір цікавих індивідуальних завдань, інформативність...)

Плануючи онлайн навчальну діяльність та готуючись до занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», враховуємо складну ситуацію та той факт, що не всі студенти мають можливість працювати за загальним розкладом у такому форматі. Оскільки викладачеві необхідно окрім подачі нового матеріалу, забезпечити і належний зворотній зв'язок зі студентами та відповідно оцінити їхні досягнення, доречно поєднувати синхронний та асинхронний режими роботи, мати можливість взаємодіяти зі всіма учасниками освітнього процесу, які одночасно перебувають на зв'язку (ZOOM, Skype, Google Classroom).

На заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) у Білоцерківському НАУ у рамках змішаного навчання студенти мають змогу працювати на платформі у системі Moodle. Викладач створює та розміщує навчальні матеріали та інструктаж до послідовності їх опрацювання. А студенти, у зручний для себе час, мають можливість виконувати поставлені завдання, користуватися літературою, словниками та методичними рекомендаціями чи посібниками, розміщеними на сторінці дисципліни.

Наприклад, під час вивчення теми «Мистецтво публічного виступу», здобувачі мають можливість переглядати вдало підібрані та розміщені на сторінці в Moodle або за покликанням на Google Диск відеоматеріали виступів видатних ораторів, відомих постатей, з подальшим обговоренням та аналізом щодо особливостей промови, взаємодії з аудиторією, особистості оратора та його мовлення за поданою схемою. Також виконують практичні завдання поточного, модульного та підсумкового контролю, виконують тести. Результати виконаних робіт і тестових завдань автоматично фіксуються і зберігаються в електронному журналі. Для зворотного зв'язку здобувачі вищої освіти можуть обирати зручний для них спосіб: використовувати електронну пошту викладача, або доступні соціальні мережі Viber, Telegram, Messenger та інші. Для загальних повідомлень та покликань на чергову конференцію викладач використовує зв'язок у груповому чаті, а також інформує студентів про деталі щодо організації і проведення занять з дисципліни. Лекційний матеріал подається у синхронному режимі, а виконання поставлених завдань, перевірка робіт здобувачів – в асинхронному. Дієвим є підхід «перевернутий клас». За такого підходу здобувачі вищої освіти самостійно опрацьовують матеріал, розміщений на платформі Moodle з покроковим інструктажем (це

може бути перегляд відеоматеріалів або лекції викладача у запису; лекція провідних фахівців з обраної галузі; конспектування матеріалів, підготовка повідомлення та презентації, аналіз наукових першоджерел; аналіз проблемних ситуацій; робота над підготовкою портфоліо; виконання тестів, написання есе та ін.). А на занятті студенти разом з викладачем обговорюють опрацьовану тему, розглядають проблемні ситуації, виконують практичні завдання, зупиняються на складних питаннях. Запорукою ефективності змішаного навчання є обізнаність викладача з новітніми технологіями навчання та комп'ютерна грамотність, доступ до мережі Інтернет, а також уміння працювати з технічними засобами. Вдало підібрані викладачами форми та методи роботи в режимі змішаного навчання не лише забезпечать майбутнього фахівця системою знань та умінь, а й сформують у нього здатність до самоосвіти та саморозвитку.

Отже, змішана форма навчання дає можливість викладачам за умов, що потребують змін, реалізувати свій творчий потенціал, підбираючи для організації освітнього процесу принципово нові форми і методи навчання із застосуванням інноваційних підходів та технічних засобів навчання. А робота студентів у різних режимах, дозволяє оптимізувати та урізноманітнити освітній процес, сформувати необхідні компетенції, перевірити та об'єктивно оцінити отримані результати навчання.

Література

1. Закон України "Про вищу освіту" від 1 липня 2014 року № 1556-VII https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/zakoni/zakon-ukraini-pro-visu-osvitu-vid-1-lipna-2014-roku

2. Клименко Т.І. Методи та форми дистанційного навчання «Дистанційне навчання в глобалізованому світі»: збірник тез міжнародного науково-методичного семінару, Київ, 17 лютого 2021 р. нац. торг.-екон. ун-т, Київ, 2021. С.41-44

Наказ МОН «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 № 466 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Федорейко В. С. – д. т. н., професор,
Замора Я. П. – к. т. н., доцент,
Бурега Н. В. – к. т. н., викладач,
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ РІВНЯ ДОСЯГНЕНЬ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування майбутніх фахівців з компетентісним підходом до своєї професії являється інструментом та гарантією перетворень у сучасному цифровому суспільстві, основою яких є цінність інформації, знань,

інтелектуальної власності. Оскільки Інтернет, нові комунікаційні технології, інформаційно-комунікативні відносини у значній мірі змінили наше самосприйняття і відношення до навчання, цифрове суспільство, у зв'язку зі значним зростанням кількості інформації, що потребує формування та розвитку професійних компетентностей, які виступають як «метакомпетентності» та органічно входять у весь процес педагогічної діяльності.

Із використанням цифрових технологій у професійній діяльності у все більшій кількості працівників актуальним постає завдання щодо розвитку їх цифрових компетенцій [1, ст 142; 4, ст 118]. Цифрові компетенції включають навички ефективного вирішення різноманітних завдань (професійного, соціального, особистого характеру) із використанням різних видів інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Вирішення цього завдання пов'язане з розробкою моделей цифрових компетенцій працівників та системою індикаторів для оцінки процесу формування кожної компетенції.

Мета – встановити основні індикатори рівня досягнень цифрових компетенцій використання цифрових технологій, на які можуть бути спрямовані програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО.

Забезпечення якості розвитку цифрових компетентностей потребує розробки системи індикаторів для моніторингу їх стану [3]. Для визначення рівня досягнень компетенцій використання цифрових технологій при проведенні оцінювання та контролю в процесі освітньої діяльності застосовуються наступні групи індикаторів:

1. *Стратегії оцінювання.* Використання цифрових технологій для проведення оцінювання. Збільшення різноманітності форм і методів оцінювання.

2. *Аналіз результатів оцінювання.* Створення, відбір, критичний аналіз і інтерпретація цифрових даних про діяльність, результативності і прогрес об'єктів оцінювання з метою інформування усіх учасників освітнього процесу про поточний стан.

3. *Зворотній зв'язок і планування.* Використання цифрових технологій для забезпечення цільового і своєчасного зворотнього зв'язку зі студентами. Адаптація стратегії викладання і надання адресної підтримки, отриманої на основі результату даних, із використанням цифрових технологій в процесі моніторингу та контролю освітнього процесу.

Для оцінювання цифрових компетенцій першої групи за напрямом «Стратегії оцінювання» можуть застосовуватись такі індикатори:

1) використання цифрових засобів оцінювання для моніторингу навчання та отримання актуальної інформації про наявний стан процесу освітньої діяльності;

2) використання цифрових технологій для вдосконалення стратегій у виборі форм та методів оцінювання;

3) використання цифрових технологій для реалізації інтегрованого оцінювання (наприклад, за допомогою комп'ютерних тестів, комп'ютерного моделювання, прикладних програмних систем, тощо);

4) використання цифрових технологій для створення електронних портфоліо студентів;

5) комбінування використання різних цифрових та нецифрових форм та методів оцінювання та виявлення їх переваг і недоліків;

6) критичний аналіз доцільності та ефективності застосовуваних підходів до цифрового оцінювання та внесення відповідних коригувань.

Таким чином, із використанням цифрових технологій у професійній діяльності для більшої кількості працівників все актуальним постає питання розвитку їх цифрових компетенцій. Вирішення цього завдання пов'язане з розробкою моделей цифрових компетенцій працівників та системою індикаторів для оцінки процесу формування кожної компетенції.

Література

1. Замора Я. П., Бурега Н. В. Рівні цифрових компетенцій викладачів ЗВО // Тенденції забезпечення якості освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 22 січня 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 141-143. URL : <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2021/01/re-22.01.2021.pdf>

2. Коваль Т.І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. К.: Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.

3. Концепція розвитку цифрових компетентностей. [Он-лайн]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13>

4. Федорейко В.С, Замора Я.П., Рутило М.І. Критерії визначення цифрових компетенцій науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. «Педагогіка сучасності: виклики і перспективи цифрової доби»: зб. наук. праць молодих учених та здобувачів. Переяслав: Домбровська Я.М., 2022. Вип. 1. С. 117-119.

Чепок Р. В. – к.пед.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Підготовка майбутніх фахівців в університеті є складним процесом, кінцевою метою якого є формування комплексу спеціальних знань, умінь і навичок, що забезпечують успішне виконання професійної діяльності. Тому актуальним завданням вищої освіти є розвиток і використання новітніх досягнень науки, техніки і технології у створенні вдосконаленого матеріально-предметного, економічного середовища в житті та діяльності кожної людини не тільки на виробництві та у побуті, а й у навчанні.

Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх викладачів професійної освіти розглядалися у працях низки вчених: Р. Гуревича,

О. Коберника, В. Мадзігона, Л. Оршанського, В. Сидоренка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського та ін.

Аналіз публікацій вказав на те, що у підготовці майбутніх викладачів професійної освіти не знайшли належного відображення сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Метою статті є обґрунтування засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у контексті підготовки майбутніх викладачів професійної освіти.

Особливостями формування кваліфікованих педагогічних кадрів є оволодіння методологією психолого-педагогічної, профорієнтаційної, економічної та спеціальної освіти. Освітніми програмами і навчальними планами на кожному етапі підготовки визначено комплекс освітніх компонент, що у взаємозв'язку формують професійну компетентність, розвивають економічне мислення студентів, і є теоретичною та практичною основою для подальшої підготовки майбутніх викладачів професійної освіти.

З урахуванням цілей і завдань підготовки майбутніх викладачів професійної освіти в університеті ми орієнтувалися на дидактичний комплекс (освітню програму і типовий навчальний план; посібники; методичні вказівки; систему методів, засобів і форм організації навчально-пізнавальної діяльності здійснення взаємозв'язку загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін; електронні навчально-методичні комплекси, тестові завдання, завдання для індивідуальної та самостійної роботи, перелік питань для самопідготовки і самоконтролю й ін.), на основі якого формувалися узагальнені професійні знання і вміння [1].

На економічному факультеті Херсонського державного аграрно-економічного університету втілюється напрям підготовки майбутніх викладачів професійної освіти (економіка), який дозволяє поряд із розкриттям загальної специфіки спеціальності, поступово конкретизувати та деталізувати знання й уміння шляхом засвоєння інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення дисциплін професійної підготовки. Це доповнює і значно розширяє світогляд студентів у тій сфері професійної діяльності, де поєднуються педагогічні й економічні принципи та закономірності.

Сьогодні навчання в університеті неможливе без оволодіння навичками використання ІКТ. Склалися такі умови, що здобувачі вищої освіти повинні навчитися бачити можливі варіанти використання засобів ІКТ у майбутній професійній діяльності.

Упровадження в навчальний процес ІКТ з використанням активних форм і методів навчання (ігрові технології, проблемне навчання; технологія розвивального навчання; технологія програмованого навчання; комп'ютерні технології навчання; технологія модульного навчання; технологія активізації творчої діяльності суб'єктів навчання та ін.) дозволяє створити інтелектуальне інформаційне середовище, яке надає освітньому процесу більшої інтерактивності [2; 3; 4].

Одним із напрямів підвищення рівня ефективності засвоєння предметів професійної і практичної підготовки є педагогічно вивірене використання ІКТ у

поєднанні з системою психологічних і педагогічних засобів активізації навчальної діяльності. Застосування комп'ютерної техніки передбачає опанування майбутніми викладачами знаннями й уміннями використання методів навчання, прикладного програмного забезпечення, тобто застосування засобів ІКТ, доступ до яких забезпечує навчальний заклад. Це дає можливість під час вивчення теоретичного матеріалу звернути основну увагу студентів на з'ясування суті досліджуваних явищ, побудову імітаційних моделей, інтерпретацію результатів, отриманих за допомогою комп'ютера, зекономити час на побудову економічних процесів тощо.

Сучасні тенденції економіки і економічних систем вказують на те, що для досягнення успіху майбутній викладач професійної освіти повинен вільно володіти засобами обчислювальної техніки й однаково добре орієнтуватися у самому об'єкті, процесі, системі проектування; в апараті обробки й аналізу вхідної та вихідної інформації; у математичному моделюванні, тобто в постановці та формалізації завдання, яке полягає в умінні переробити економічне завдання з проблемно-змістового на мову математичних схем і моделей і далі в спеціальне програмне забезпечення; у методах пошуку оптимального рішення; у відповідному програмному забезпеченні систем автоматизованого проектування (діалогових системах, банках даних, базах знань та ін.) [5].

Оскільки вивчення предметної галузі формує у майбутніх викладачів практичні компетентності, то відбувається певне імітування студентами ролі економіста. Це дозволяє не тільки значно інтенсифікувати навчальний процес, а й підвищити теоретичний рівень і практичну значущість результатів навчання в університеті. Крім цього, засвоєння знань із предметної галузі методами економіки є не тільки ефективним, а й має на меті їх використання для подальшого формування професійної компетентності.

На рисунку 1 запропоновано структурно-функціональну модель підготовки майбутніх викладачів професійної освіти засобами ІКТ.

Рис. 1. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх викладачів професійної освіти

Вагоме значення у становленні професіоналізму студентів мають дисципліни, які забезпечують формування інформаційних компетентностей студентів. Тому навчальні плани підготовки майбутніх викладачів професійної освіти передбачають вивчення низки освітніх компонент, спрямованих на забезпечення їх інформаційної готовності, а саме: «Економіка освітньої сфери», «Професійний розвиток викладача», «Управління навчальними закладами освіти», «Теорія і методика викладання економічних дисциплін», «Педагогічні технології у професійній сфері» та ін.

З огляду на це, у майбутній професійній діяльності викладачів професійної освіти засоби ІКТ використовуються як інструмент здійснення економічної, організаційно-управлінської та науково-дослідної діяльності, а також як засіб навчання.

На основі аналізу освітніх програм, навчальних планів і моделі підготовки викладачів професійної освіти вважаємо, що існуюча система навчання потребує перегляду. Зміни повинні бути спрямовані на досягнення мети – підготувати інтелектуального фахівця, який відповідає сучасним вимогам. Адже якість підготовки кваліфікованих викладачів професійної освіти є тією передумовою, яка має суттєвий вплив на подальший розвиток системи освіти в нашій державі.

Література

1. Горбатюк Р. М. Проблеми автоматизації освітнього процесу. Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2006. Вип. 2-4 (31-33). С. 356-362.

2. Горбатюк Р. М. Формування комп'ютерної культури в майбутніх інженерів-педагогів на основі інтеграції психолого-педагогічної і фахової підготовки. Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2009. № 1. С. 157-163.

3. Романишина Л. М., Романишина О. Я., Інноваційні технології в підготовці майбутніх фахівців. Збірник наукових праць Кременецького обл. гуманітар. пед. ін.-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Кременець, 2007. Вип. 2. С. 50-57.

4. Романишина Л. М. Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх фахівців. Проблеми освіти; спец. випуск. К.: Вид-во наук.-метод. центру вищої освіти, 2006. С. 140-147.

5. Веселовська Г. В. Основи комп'ютерної графіки: навч. посіб. К. : Центр навч. літ-ри, 2004. 392 с.

КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗВО

Сучасний освітній процес вимагає застосування ефективних засобів навчання у ЗВО. Використання дистанційних складових у навчальному процесі, який зараз має ускладнення в Україні у зв'язку з важкою політичною ситуацією, впливає на вибір дієвих методик та технологій навчання, а також має сприяти достатньому рівню мотивації студентів до опанування знань.

Мотивація є важливим та необхідним питанням. Як зазначає Чехратова О.А. мотивація є складовою частиною навчальної автономії, яка, на думку багатьох вчених, зводиться до здатності брати на себе відповідальність за власне навчання та обумовлює вибудову власного індивідуального шляху в освіті [1, с.88]. З позиції загальної педагогіки, автономія розглядається як індивідуальна точка зору людини, його незалежність у виборі мотивів, цілей, стилю поведінки тощо як у навчанні так і повсякденному житті.

Ось тому, вважаємо за доцільне звернутися до кейс-технологій, суть яких полягає у створенні конкретної ситуації чи проблеми, її вирішення та подальшого аналізу. У більшості випадків, кейси ґрунтуються на фактичному матеріалі. До основної мети використання кейс-технологій у навчальному процесі належить аналіз, а не оцінювання. Саме практичне застосування, наближення завдань до реальних умов та можливість побачити результати виконання під час аналізу виконаного завдання робить цей вид діяльності ефективним та дієвим. Навидимо приклад кейс технологій, які адаптовані для студентів економічних спеціальностей.

Кейс. Застосування діалогічно-дискусійних технологій та методу ситуаційного навчання. Кейс адаптовано (Автори: Коттон Д., Фелві Д., Кент С.).

Умови завдання: створити сприятливі умови для розвитку бренду на світовому рівні. **Хід виконання завдання:** 1. Створити продукт або скористатися наявним (наприклад, енергетичний напій). 2. Створити фокус-групу та застосувати метод «брейнсторму» для генерації ідей.

3. Оформити результати обговорення у вигляді листа-пропозиції.

Зразок 1. Питання для проведення «брейнсторму» для існуючого продукту.

№	Питання для обговорення.
1.	Чи потрібно змінювати назву бренду? Якщо так, то надайте ваші варіанти.
2.	Запропонуйте нові різновиди продукту для різних ринкових сегментів.
3.	Чи потрібно оновлення упаковки продукту? Якщо так, то надайте ваші варіанти.
4.	Створіть новий слоган. Надайте ваші варіанти.
5.	Запропонуйте ідеї для проведення рекламної кампанії (на телебаченні, радіо, газети, журнали, соціальні мережі тощо).
6.	Обґрунтуйте нову цінову політику.
7.	Шляхи боротьби з тотожними товарами. Надайте ваші варіанти.
8.	Обговорення нових можливостей для кампанії. Надайте ваші варіанти.
9.	Чи потрібно створення нових відділів? Обґрунтуйте.
10.	Чи можлива участь у масових заходах у рекламних цілях? Надайте ваші варіанти.

Зразок 2. Форма звітності після обговорення (наприклад у формі ділового листа).

Кому:
Від кого:
Тема:

Хочемо також зауважити, що цифровізація освітнього процесу сприяє створенню електронних початкових матеріалів, зокрема й кейсів. Як приклад, можемо виокремити відеогру «Глобал Менеджер» ('Global Manager') яка була розроблена в рамках проєкту «Мовне Навчання на Основі Гри» ('GABALL: Game Based Language Learning') – сумісний проєкт інженерного факультету політехнічного інституту м. Порту (ISEP), Virtual Campus м. Порту, Технічного університету м. Габрово (Болгарія), Федерального університету Пелотаса (Бразилія) [2]. Основна мета проєкту – вдосконалення мовленнєвих та соціокультурних навичок студентів, необхідних для ведення електронного маркетингу та електронної комерції; розвиток уміння встановлювати зв'язки через соціальні платформи; заохочення студентів до підприємницької діяльності. Методологія проєкту – використання відеогри як навчального інструменту, що забезпечує учасників правилами, реальними професійно спрямованими ситуаціями, взаємодією, в ході чого гравці намагаються досягти навчальних цілей та покращити особисті навички й соціальні компетенції. Гра може бути відтворена сьома мовами в шести різних сценаріях: 1) діагностика інтернаціоналізації; 2) участь у ярмарку; 3) діловий етикет; 4) управління електронною комерцією та електронним маркетингом; 5) онлайн-спілкування; 6) офіційні переговори.

Підсумовуючи можна з впевненістю стверджувати, що застосування кейс-технологій є сучасним та досить ефективним методом навчання, який допомагає розвивати професійні навички за рахунок реальних та практично-орієнтованих завдань, підвищує рівень мотивації студентів під час навчання та формує базові навички навчальної автономії.

Література

1. Чехратова, О. А. (2017). Навчальна автономія на заняттях з іноземної мови: сутність і мета впровадження. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*, (78 (1)), 88-91.

2. https://play.google.com/store/apps/details?id=eu.virtualcampus.globall&hl=en_US&gl=US

Шевчук Б. В. - к.пед.н., доцент
кафедри інформаційних систем і технологій
НПУ ім. М.П. Драгоманова,
м.Київ, Україна

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сьогодні інформатизація освітнього процесу ЗВО тісно пов'язана з його віртуалізацією, основний взаємозв'язок яких визначається через сучасні інформаційні технології, в яких віртуальні освітні практики реалізуються в тісній взаємодії різних аспектів. Віртуалізація є однією з найбільш затребуваних технологій у галузі викладання ІТ-дисциплін при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання.

Сьогоднішнє суспільство виступає як простір знань, у якому домінує цифровий спосіб подання та обробки інформації, всередині якого формується особливий вид кіберсфери, в якій генеруються і починають відтворюватися різноманітні віртуальні об'єкти та віртуальні світи. Така ситуація потребує адекватного використання віртуалізації інформаційного освітнього середовища ЗВО при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання, яка має співвідноситися з цілями освіти.

Під ІОС на дисциплінарному (предметному) рівні потрібно розуміти підсистему ІОС вишу, сукупність умов, що забезпечують інформаційну та комунікаційну взаємодію на основі педагогічних технологій в предметній галузі підготовки фахівця [2, с. 299].

Слід зазначити, що в сучасній реальності навчання є одночасно процесом і результатом спільної діяльності суб'єктів і об'єктів освіти, пов'язаних за допомогою необхідності формування їх віртуального освітнього простору, своєрідність якого визначається цими об'єктами і предметами. Відповідно, віртуалізація освітнього простору може визначатися не тільки дистанційним навчанням, а й застосуванням комп'ютерних технологій для покращення якості засвоєння інформації в процесі реальної міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу [3, с. 299].

Здатність віртуального освітнього середовища ЗВО при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання, модифікуватися, змінювати свої параметри, можливість для викладача за потреби внести зміни в навчальний контент спричинили те, що під час розроблення освітніх віртуальних курсів враховується траєкторія переміщення студента за окремими модулями цих курсів.

В даний час віртуалізація та технології віртуалізації є потужним інструментом консолідації та спрощення адміністрування освітнього середовища. Проте важливо звернути увагу на те, що віртуальність не повинна поглинати існуючу освітню систему підготовки майбутніх фахівців, замінюючи її і залишаючи в ній лише один із компонентів, що забезпечують відповідність результатів навчання вимогам освітніх планів, а зберігати статус інструменту, що оптимізує навчальну діяльність [1].

Сьогодні віртуальний освітній простір в Україні утворюють, такі віртуальні освітні системи: дистанційна освіта, інтернет-навчання (процеси навчання і викладання відбуваються цілком з використанням інтернету, студенти та викладачі перебувають у різних просторових та часових вимірах), змішане навчання, яке поєднує традиційну освіту й інтернет-навчання [1, с. 13].

Проектуючи віртуальне освітнє середовище ЗВО при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання, варто брати на озброєння інструментарій поширених нині цифрових та віртуальних ресурсів, з впровадженням інтегрованої моделі навчання, яка передбачає взаємодію учасників освітнього процесу в ІОС вишу, реалізація якої можлива на базі ІКТ в системах розподіленої обробки даних, коли ІТ-ресурси і потужності доступні споживачеві як інтернет-сервіс [2, с.300].

Основою для проектування віртуального освітнього середовища українського ЗВО сьогодні зазвичай є відкрита платформа Moodle, яка перебуває ще із 2002 року у вільному доступі в мережі Інтернет та була створена саме для здійснення мережевого навчання. Компонентами віртуального середовища ЗВО також можуть виступати веб-ресурси, поштові сервери, форуми, засоби для проведення віртуальних конференцій, блоги, соціальні простори, а також інструменти для моніторингу, оцінки ефективності навчання та управління навчанням. З метою впровадження колективних проектних видів роботи майбутніх педагогів професійного навчання, можна також застосувати хмарні технології, наприклад, система Google Groups дозволяє організувати обговорення створених студентами робіт. Для зберігання й обміну презентаціями можна використовувати сервіси SlideShare, SlideBoom; для роботи із PDF-файлами – веб-сервіс Scribd тощо.

Важливо зазначити, що віртуалізація освітнього середовища ЗВО при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання дає змогу формування нової реальності власного процесу навчання, де всі аспекти засвоєння знань залежать від бажань та потреб студента керуючого цією реальністю.

Отже, віртуальне освітнє середовище можна трактувати як навчальне онлайн-середовище, специфічний відкритий динамічний простір реалізації освітнього процесу.

Література

1. Смульсон М. та ін. Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі: монографія / за ред. М. Смульсон. Київ : Педагогічна думка, 2015. 221 с.
2. Шевчук Б.В. Шевчук Л.Д., Яшанов С.М. Інтеграція моделей навчання інформатичних дисциплін в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої педагогічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Т. 3. 296–301.
3. Шевчук Б.В. Шевчук Л.Д., Яшанов С.М. Використання мережевих сервісів на основі хмарних технологій у віртуальному освітньому середовищі закладу вищої освіти Професійна освіта: методологія, теорія та технології : зб. наук. праць / Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав: СКД, 2022. Вип. 11. с. 266-287.

Япринець Т. С. – к.пед.н., доцент
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

Сайчук О. В. – здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР СИСТЕМНИХ ЗМІН ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пошук інноваційних засобів та методів формування творчої особистості майбутнього фахівця, здатного до самостійної поведінки та дії, саморозвитку, самопроєктування, вільного визначення себе в професії, у соціумі, у культурі – актуальне завдання професійної освіти, як ніколи обумовлене потребами суспільства [3]. У зв'язку з цим, важливого значення набуває пошук нових підходів у навчанні та вихованні, що інтегрують теоретичні та емпіричні дослідження всебічного розвитку особистості майбутніх викладачів професійної освіти.

Одним із системоутворюючих підходів, що підсилюють розвиваючий ефект освітніх програм та позитивно впливають на формування особистості сучасного викладача є проєктна діяльність, яку можна розглядати як самостійну структурну одиницю освітнього процесу. Викладач професійної освіти має чітко представляти як принципи цього навчання загалом, так і його найважливіші особливості на різних етапах професійно-педагогічної діяльності. Так, проблема формування проєктної діяльності здобувачів освіти спеціальності 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) як нової грані педагогічного професіоналізму, котра визначає якість та ефективність професійно-педагогічної діяльності в умовах системних змін, є однією з актуальних.

Опанування здобувачами методики виконання навчальних проєктів передбачає вдосконалення процесу прийняття неалгоритмізованих рішень. Визначення змісту проєктної діяльності дозволяє задавати предметну область формування нових елементів структури особистості в освітньому процесі і розглядати проєктну діяльність як засіб навчання та розвитку особистості [2]. Проєктна діяльність майбутніх фахівців як засіб навчання реалізовує інший тип відносин між суб'єктами освітнього процесу, у зв'язку з цим вплив на здобувача перетворюється на рівень розвиваючого, через зміну предмета професійної діяльності викладача [1].

Методика проєктного навчання передбачає з одного боку, планування діяльності викладача, побудову всього алгоритму виконання проєкту, з іншого – здійснення цього процесу, тобто безпосереднє виконання проєкту, із задалегідь продуманим змістом, методами, засобами, результатами навчально-пізнавальної активності майбутніх фахівців. Провідні положення проєктної

методики започатковані на: врахуванні особливостей особистості здобувача; зв'язку ідеї проєкту із реальним життям; зміні основної схеми взаємодії викладача та студента, яка передбачає суб'єктно-суб'єктне, рівнопартнерське навчальне співробітництво; значному підвищенні рівня внутрішньої мотивації майбутнього фахівця до якіснішого оволодіння знаннями.

Основними методами навчання здобувачів проєктної діяльності є вербальні методи (оповідання, бесіда, дискусія), демонстрація, інформаційна підтримка, мозковий штурм, історичний метод, дизайн-аналіз, морфологічний аналіз, метод фокальних об'єктів, алгоритмічний метод, функціонально-вартісний аналіз, метод тимчасових обмежень, метод раптових заборон, метод швидкісного ескізування, метод інформаційної недостатності, метод інформаційної насиченості, метод рекодифікації, практичний показ – на етапі дослідження; вправа, метод графічної комунікації, інформаційна підтримка, вербальні методи – на технологічному етапі; порівняльний аналіз, рефлексія, інформаційна підтримка економічного обґрунтування та міні-маркетингових досліджень здобувачів, захист та оцінка проєктів, самопрезентація, конкурси творчих проєктів – на заключному етапі [4].

Розглядаючи досвід Полтавського державного аграрного університету, де впроваджуються інноваційні технології проєктного навчання магістрів спеціальності «Професійна освіта», спостерігається підвищення ефективності навчання здобувачів, покращення якості підготовки майбутніх викладачів професійної освіти та активізації їхньої самостійної роботи. Цінним є практична, теоретична та пізнавальна значимість результатів навчального проєкту. Головним результатом роботи над ним є актуалізація наявних та набуття нових знань, умінь і навичок та їх творче застосування у нових умовах. Робота за проєктною методикою вимагає від майбутніх фахівців високого ступеня самостійності пошукової діяльності, активної дослідницької, виконавської та комунікативної взаємодії. Із використанням цього методу вирішуються важливі дидактичні завдання: заняття не обмежуються набуттям здобувачем знань, умінь, навичок, а виходять на практичні дії, торкаючись їхньої емоційної сфери, завдяки чому посилюється мотивація; студенти отримують можливість здійснювати творчу роботу в рамках заданої теми, самостійно відшукуючи необхідну інформацію з різних джерел, при цьому вони вчаться самостійно мислити, знаходити та вирішувати проблеми, використовуючи для цього знання з різних галузей (професійної освіти, аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та харчових технологій), прогнозувати результати та наслідки різних варіантів вирішення. У проєкті успішно реалізуються різні форми організації освітньої діяльності, у ході якої здійснюється взаємодія здобувачів та викладачів; весь процес орієнтований на студента: враховуються його інтереси, досвід та індивідуальні здібності.

Таким чином, сучасна освітня система, яка потребує інноваційних науково обґрунтованих технологій, може бути збагачена включенням майбутніх викладачів професійної освіти до проєктної діяльності. Підсумком такої практики є освітні проєкти. Технологія проєктного навчання розуміється

нами як гнучка модель організації освітнього процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості здобувача, котра сприяє розвитку креативних здібностей та якостей викладача професійної освіти, створює можливості взаємонавчання студентів та освоєння ними програми курсів в індивідуальному темпі, стимулює навчальну мотивацію майбутніх фахівців та сприяє зростанню їхньої професійної компетентності.

Література

1. Бреславська, Г. Проектна технологія у професійній підготовці майбутніх учителів. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр. НАПН України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Жешувський ун-т (Польща). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. Т.1 : Підготовка педагогічних кадрів у вищій школі: виклики, проблеми, динаміка змін. – С. 188-193.
2. Мироненко, Н. В. Роль інноваційних педагогічних технологій в організації проектно-технологічної діяльності майбутніх учителів технологій *Наук. зап. Серія: Пед. науки. Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2012. Вип. 112. С. 253-260
3. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навчальний посібник. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2001. 256 с.

Барановська Л. В. – д. пед. н., професор,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

Барановський М. М. – д. с.- г. н., професор,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА ВЕКТОРНІСТЬ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ

Освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку і потреб економіки. Підтриманий Верховною Радою України Проект Закону «Про освіту дорослих» створить умови для розвитку цієї освітньої галузі на засадах комплексного розуміння її суспільної цінності та значущості, дозволить забезпечити в дорослих осіб формування ключових компетентностей, рекомендованих Європейським Союзом для освіти впродовж життя; упорядкувати систему освіти дорослих; закласти правові основи діяльності нових інституцій у сфері освіти дорослих.

Різноманітні аспекти професійного вдосконалення дорослих у системі післядипломного навчання, неперервної освіти знайшли відображення у наукових працях С. Архипової, В. Богачової, С. Гончаренка, М. Громкової, Т. Десятова, І. Зязюна, С. Зінченко, С. Змейова, Є. Ісаєва, І. Колесникової, Ю. Кулюткіна, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійника, О. Самойленко, В. Сергієнка, С. Сисоєвої, О. Фучили та ін. Концептуальні положення щодо особливостей розвитку освіти дорослих в Україні та зарубіжних країнах на різних історичних етапах вивчали С. Болтівець, Л. Вовк, П. Горностаєв, А. Даринський, Л. Лук'янова, П. Джарвіс, Є. Огарьов, Н. Побірченко та ін. Більшість із них під «*освітою дорослих*» розуміють комплекс неперервних процесів навчання – як формального, так і всього спектру його неформальних форм та видів, за допомогою яких дорослі люди розвивають свої здібності, збагачуються знаннями, вдосконалюють професійні кваліфікації або застосовують їх у новому напрямі. Проблема розвитку освіти дорослих в європейських країнах була предметом дослідження Н. Авшенюк, О. Альперн, О. Бережко, С. Коваленко, О. Комар, Л. Лук'янової, О. Самойленко, О. Сергєєвої, Н. Постригач, О. Чеботарьової. Ними наголошено на тому, що освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя (lifelong education). Концепція освіти впродовж життя є базовою для європейської системи освіти. Нею мають бути охоплені всі прошарки населення, її основу складають демократичні та людські цінності. Особливий інтерес до освіти дорослих в Європі викликаний необхідністю розбудови потужної Європи, демографічною

ситуацією, особливо процесами старіння в Європі, міграцією в країнах ЄС, військовими діями в Україні, країні-сусідів ЄС.

Освіта дорослих водночас сприяє створенню довшого активного громадського життя у пенсійний період. Освіта дорослих протягом крайніх десятиліть поступово перетворюється із соціального державного інституту на сферу послуг, а тому її основним завданням є створення умов для навчання дорослої людини з її індивідуальними освітніми потребами. Ці потреби зумовлюють необхідність технологізації галузі, введення інновацій [1, с. 126]. До цих ключових тенденцій належать: багатоканальність освіти (поряд із навчанням з фізичною присутністю викладача зростає роль онлайн-освіти); поява так званих «гібридних навичок»: дорослій людині вже не достатньо вивчення однієї галузі знань; потреба у «м'яких навичках» (soft skills) – комунікативні навички, вміння працювати в команді, навички критичного мислення, здатність оперативного прийняття рішень.

У країнах ЄС спостерігається, що активне залучення населення в систему неперервної освіти є неоднорідним. Притому найнижчими є показники в регіонах, які її найбільше потребують. Постає проблема переходу від пануючої моделі пропозиції до моделі попиту; розширення державних підприємств розвитку можливостей для здобуття освіти дорослими. Економічно розвинені країни Європи мають свої власні також добре розвинені системи освіти дорослих. Основними напрямками їх діяльності є: створення нормативної бази функціонування незалежних інституцій освіти дорослих; їх фінансова підтримка; допомога взаємодії всіх організацій цієї системи. Навчання дорослих організовується з урахуванням особливостей психології розумової діяльності людини на різних вікових етапах. Цим займається андрагогіка – «мистецтво і наука допомоги дорослим у навчанні», «система положень» про дорослих, які навчаються, котру необхідно застосовувати диференційовано до різних дорослих людей відповідно до ситуації». В основі андрагогічного підходу до навчання, який значною мірою відрізняється від загальноосвітнього, закладені основні *принципи навчання дорослих* (андрагогічні принципи): принцип пріоритету самостійності в навчанні; принцип спільної діяльності; принцип опори на досвід того, хто навчається; принцип усвідомленості навчання; принцип діагностичності; принцип рівневої диференційованості; принцип індивідуалізації навчання; принцип системності; принцип актуалізації результатів; принцип ефективності; принцип розвитку освітніх потреб. Навчання дорослих здійснюють андрагоги. На думку Л. Лук'янової, андрагог – «це фахівець, який професійно займається організацією навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, проте у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції, виконуючи при цьому різні соціальні ролі» [2]. Автор виокремлює такі інтегративно-рольові позиції педагога-андрагога, як: учитель – медіатор знань; гід – організатор навчання, відповідальний за ознайомлення з новими можливостями розвитку; фасилітатор – помічник, відповідальний за ефективність роботи в групах; тренер – відповідальний за формування необхідних навичок; носій культури діяльності поєднує й інші функції, виконуючи при цьому різні соціальні ролі» [2].

За даними світової статистики, загальна кількість дорослих, які навчаються, починає перевищувати сумарну кількість учнів в інституціях шкільної освіти. Відповідно до соціальних прогнозів міжнародних організацій, у XXI ст. освіта дорослих відіграватиме важливу роль у контексті забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості, суспільства [3]. Так, за даними Global report on adult learning and education, кількість дорослих, які навчалися в системі формальної й позаформальної освіти у першому десятилітті XXI ст. в країнах Євросоюзу перевищувала 37%. Найвищих показників досягли Швеція – 73,4%, Норвегія -54,5 %, Фінляндія – 55%. Загалом за участю дорослих в різних освітніх програмах країни об'єднано у чотири групи. Країни, де понад 50% дорослого населення навчаються, належать до першої групи (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія, Ісландія); у другій групі країн кількість людей, які навчаються становить 35-50%, це Австралія, Канада, Нова Зеландія, США, Австрія; до третьої групи країни належать Бельгія, Франція, Іспанія, Чехія, відповідно кількість дорослих, які навчаються, становить від 20 до 35 %. І нарешті четверта група країн, до якої входить Україна, – загальна кількість дорослих, які навчаються становить тут менше 20% .

Неперервна освіта дорослих у системі підвищення кваліфікації, перекваліфікації вимагає визнання права особи на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці. Вона має бути зорієнтована на загальнолюдські цінності та ідеали гуманізму, на оперативне й максимальне забезпечення освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина. Здійснення навчання дорослих базується на принципі системності в особистісному і професійному розвитку. Їй мають бути притаманні доступність, неперервність і наступність освіти та визнання результатів попереднього навчання. Результат освіти дорослих зумовлюється взаємодією і партнерством державних органів, недержавних і громадських організацій з урахуванням особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення.

Література

1.О. А. Самойленко. Освіта дорослих у контексті європейської освітньої політики /Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Випуск 30. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. С.125-130.

2.Лук'янова Л. Б. Зміст інтегрально-рольової позиції педагога-андрагога у зарубіжній науковій думці / Л. Б. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2013. - Вип. 7. - С. 257-266. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/OD_2013_7_29.pdf

3.Барановська Л. В., Барановський М. М. Концептуальний аспект навчання дорослих в системі вищої освіти України. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. К.: НАУ, 2014. Вип. 5 (1). С. 14-19.

*Дубінка М. М. – к.пед.н., доцент,
докторант кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У РЕФЛЕКСІЯХ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Професійне самовизначення майбутнього фахівця – один із важливих етапів процесу розвитку особистості, достатньо складний за своїм змістом. Він є тривалим, динамічним, цілісним процесом входження у професію, результатом чого є вибір і проектування майбутньої педагогічної діяльності, що відбувається в освітньому середовищі ЗВО, шляхом усвідомленого і активного ставлення студента до власної життєвої перспективи, до оволодіння майбутньою професією, що передбачає високий рівень професійно-педагогічної комунікації, розвинену емпатію, повагу до іншої особистості, психологічну проникливість, здатність до адаптації та роботи в команді.

У науковій літературі професійне самовизначення визначається як процес розвитку особистості в обраній професійній діяльності, що охоплює значний період її життєвого та трудового шляху. Як складне структурне утворення особистості даний феномен відображає погляд людини на світ професій, на конкретну професію, свої можливості в соціальному середовищі, а також власні наміри щодо самореалізації в рамках певної трудової діяльності.

У соціолого-педагогічному словнику професійне самовизначення характеризується як «процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності, ... що полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності і передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії до спеціаліста» [3, с. 293].

Ряд зарубіжних дослідників (Дж. Голланд, Р. Бернс, Е. Еріксон, А. Маслоу, Г. Мід, Т. Парсонс, К. Роджерс, Д. Сьюпер, В. Франкл, С. Фукуяма) даний тип самовизначення особистості характеризують як процес активного визначення людиною свого місця в системі суспільних відносин на засадах особистісно сформованої ціннісно-змістовної системи, екстраполюючи це у практичну площину обраного професійного напрямку.

Визначаючи сутнісні характеристики професійного самовизначення, ми враховуємо думки тих дослідників, які категорію самовизначення визначають як невід'ємну складову професійного становлення особистості, адже основними змістовними характеристиками, як зазначають Т. Кудрявцев, Л. Мітіна, Г. Ніков, М. Пряжніков, Н. Савченко, В. Сафін, професійного становлення фахівця є розвиток саморозуміння, Я-концепції професіонала, самовизначення. Виходячи із цієї концепції, професійне самовизначення майбутніх фахівців у ЗВО ми розглядаємо як цілісну систему, яка має свою структуру і зміст.

Цінною у цьому контексті є позиція А. Маслоу, який стверджував, що людина, хоче стати такою, якою вона здатна [21.2, с.110], власне самовизначення уявляється як самоактуалізація зсередики її можливостей. Самоактуалізація притаманна людям сильним, самодостатнім, вольовим. А. Маслоу першим звернув увагу на сутнісні характеристики самовизначення як соціально-психологічного явища та зауважив, що його досить важко визначити, однак набагато важче відповісти на питання, що стоїть за самовизначенням, процесом, що ототожнюється з автентичністю та самодостатністю.

Успішність професійного самовизначення багато в чому залежить від Я-концепції. Адже проблема розвитку у людини уявлень про саму себе, про свою власну особистість – це уявлення, яке об'єднує поняття Я-концепція. А власне аналіз філософської, соціологічної, психологічно-педагогічної літератури, що змістовно розкриває проблему професійного самовизначення молоді, дозволяє зробити наступне узагальнення, що поняття самовизначення багатьма авторами пов'язується з процесами «пошуку себе», «відкриття Я», «усвідомлення Я» тощо. На думку дослідників цієї проблеми (Р. Бернс, М. Гінзбург, Е. Діксон, Г. Крайг, Ф. Райс та інші), саме формування образу «Я» (або Я-концепції), яке активно починає розвиватися ще в юнацькому віці, є важливим підґрунтям для подальших процесів самовизначення взагалі й професійного зокрема.

Окрім цього, А. Маслоу аналізує цілий ряд сутнісних характеристик самоактуалізації особистості. Вона є повним переживанням, під час якого індивід виступає як сам собі тотожний, коли його Я реалізує само себе [21.2, с. 111]. Самоактуалізація передбачає завжди вибір: просування чи відступ. А значить, це – безперервний процес поступального самовдосконалення, що неможливий без виявлення свого Я. Самореалізація особистості іманентно передбачає відповідальність останньої за свої вчинки: перед собою, своїм покликанням, перед сім'єю, колективом, суспільством. В основі такої діяльності закладено систему визначальних загальнолюдських цінностей.

Орієнтуючись в широкому спектрі соціальних цінностей, викладач вибирає ті з них, які найбільш тісно пов'язані з його домінуючими потребами. Предмети цих потреб, які були усвідомлені особистістю, стають провідними життєвими цінностями [1, с. 117]. Вибіркова спрямованість на ці цінності відображається в ієрархії ціннісних орієнтацій особистості.

Інший дослідник Е. Фромм стверджує, самовизначення є субстанційною потребою особистості, яка відображається в релігії індивіда – системі поглядів і дій, якої дотримується певна група людей і яка служить індивідові схемою орієнтації та об'єктом наслідування [5, с. 158]. При цьому основною умовою самовизначення особистості Е. Фромм вважав позитивну свободу. Разом з цим людина сама вирішує питання про ступінь своєї свободи і робить вибір. Важливим також є виокремлення науковцем таких характеристик, які потребують усвідомлення [5]: 1) що добре, а що погано; 2) спосіб дії в даній ситуації, що веде до поставленої цілі; 3) власні неусвідомлені бажання; 4) реальні можливості даної ситуації; 5) наслідки кожного з можливих рішень; 6) необхідність діяти всупереч очікуваним негативним наслідкам.

Науковець В. Франкл убачає самовизначення особистості у знаходженні і реалізації сенсу свого буття, навіть якщо її можливості помітно обмежені об'єктивними причинами. Людина самовизначається завдяки тому, що її поведінка характеризується, насамперед, цінностями і смислами. Самовизначення походить з фундаментальних антропологічних властивостей індивіда до самодистанціювання (прийняттю позиції по відношенні до самого себе) і самотрансценденції (виходу за межі себе як данності, перемаганню себе) [4, с. 112]. Тому людина, що здатна самовизначитись по відношенню до самої себе, – здатна піднятися над собою, вийти за свої межі.

Саме тому так важливо зважати на змістовні характеристики професійного самовизначення майбутнього фахівця.

Література

1. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения. К. : Вища школа, 1998. 292 с.
2. Маслоу А. Самоактуализация. *Психология личности*. Тексты. М., 1982. С. 108-117.
3. *Соціолого-педагогічний словник* / За загальною ред. В. В. Радула, вид. 2-е. Харків : Мачулін, 2015. 444 с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник: Пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. М. : Прогресс, 1990. 368 с.
5. Фромм Э. Иметь или быть? М. : Прогресс, 1986. 240 с.

Желєзнова Т. П. – к.пед.н,
*Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»,
м. Кропивницький, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Міжнародні організації визначають здоров'я не лише фундаментальною категорією людського буття, а й найвищою суспільною цінністю, і тому, відповідно, – пріоритетним і всеохопним для вітчизняної освітньої системи. В умовах дистанційного навчання та тотальної гіподинамії, що призводить до погіршення стану здоров'я учнів, діяльність закладів загальної середньої освіти має базуватися, передовсім, на засадах здоров'язбереження.

Однією з найважливіших складових процесу цілеспрямованого педагогічного впливу на розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти є організаційно-педагогічні умови, оскільки від доцільності їх добору та реалізації залежить результативність усього освітнього процесу. Під

організаційно-педагогічними умовами розвитку здоров'язбережувальної компетентності учителів основної школи розуміємо чинники, які забезпечують (систематичні) якісні позитивні зміни у неперервному післядипломному вдосконаленні професійно-особистісної здатності вчителя здійснювати професійну діяльність на засадах здоров'язбереження й опікуватися збереженням здоров'я власного та оточуючих.

Унаслідок теоретичного дослідження нами виокремлено комплекс взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов, реалізація яких гіпотетично здатний забезпечити цілеспрямований педагогічний вплив (рис. 1) на розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної освіти [1].

Цілеспрямований педагогічний вплив у системі післядипломної освіти - реалізація організаційно-педагогічних умов:
<i>1) формування стійкої мотивації до професійного самовдосконалення, розвиток усвідомленої потреби у фізичній активності та актуалізація ціннісного ставлення до здоров'я;</i>
<i>2) забезпечення взаємозв'язку змісту освітнього процесу підвищення кваліфікації з повсякденною професійно-педагогічною діяльністю та стимулювання вчителів до рефлексії;</i>
<i>3) збагачення практичного досвіду зі створення безпечного дружнього до дитини освітнього середовища та впровадження превентивних здоров'язбережувальних проєктів відповідно до запитів і потреб учителів.</i>

Рис. 2.2. Організаційно-педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної освіти.

Потенціал першої умови обумовлений тим, що цінності детермінують поведінку дорослої людини (сформованого фахівця). Цілеспрямований педагогічний вплив у системі післядипломної освіти – реалізація організаційно-педагогічних умов:

1) формування стійкої мотивації до професійного самовдосконалення, розвиток усвідомленої потреби у фізичній активності та актуалізація ціннісного ставлення до здоров'я;

2) забезпечення взаємозв'язку змісту освітнього процесу підвищення кваліфікації з повсякденною професійно-педагогічною діяльністю та стимулювання вчителів до рефлексії;

3) збагачення практичного досвіду зі створення безпечного дружнього до дитини освітнього середовища та впровадження превентивних здоров'язбережувальних проєктів відповідно до запитів і потреб учителів.

З практичної позиції розвиток здоров'язбережувальної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти потребує урахування специфіки повсякденної професійно-педагогічної діяльності вчителів-предметників основної школи, що покладено в основу вибору *другої умови* – забезпечення взаємозв'язку освітнього процесу підвищення кваліфікації з повсякденною діяльністю вчителів та стимулювання їх до рефлексії. Значущість такого зв'язку полягає в необхідності здійснення неперервної професійної освіти на основі:

- 1) зростання рівня педагогічної майстерності з урахуванням андрагогічних особливостей навчання дорослих (різних вікових категорій);
- 2) розвитку предметної компетентності (опанування актуальних інноваційних методик викладання «свого» предмета) на основі розуміння перетину «наскрізних ліній» освітнього процесу у «канві» розвитку особистості учня (згідно концепції НУШ).

Актуальність *третьої умови* зумовлена використанням тренінгових, проєктних технологій і вебінарів як незамінних елементів сучасного освітнього процесу підвищення кваліфікації вчителів в очному, очно-дистанційному і дистанційному форматах, у т.ч. з використанням освітніх інтернет-платформ, сайтів онлайн-освіти тощо.

Практична реалізація цієї умови на курсах підвищення кваліфікації та міжкурсовий період вбачається в активному використанні колективних форм роботи, зокрема, шляхом розробки й запровадження авторського семінару-тренінгу з розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів-предметників ЗЗСО II ступеня за участю вчителів «Фізичної культури» і «Основ здоров'я». Також доцільною вважаємо реалізацію програми індивідуального консультування (методичного коучингу) вчителів на засадах «освіти, що базується на запитах» (Inquiry Based Learning), яка набирає популярності серед представників педагогічної спільноти, з метою надання вчителям-предметникам авторитетних порад і фахових відповідей на конкретні питання, заохочення їх до участі у реалізації превентивних здоров'язбережувальних проєктів та заходах, спрямованих на здоров'я.

Отже, виокремлені організаційно-педагогічні умови направлені на розвиток у вчителів основної школи здоров'язбережувальної компетентності, з метою запровадження під час освітнього процесу необхідних та ефективних технологій щодо збереження здоров'я учнів.

Література

1. Железнова Т. П. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної освіти. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Льотна академія Національного авіаційного університету. Кропивницький, 2019. 247 с.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Національна система освіти на початку третього тисячоліття характеризується зміною освітньої парадигми, оновленням змісту та технологій навчання. У зв'язку з цим актуалізується проблема підготовки сучасних менеджерів освіти до управління у вимірі нових освітніх трансформацій.

У контексті реформування національної системи освіти: реалізації Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, що передбачають збільшення автономії закладу освіти та академічної свободи вчителя, змінюються вимоги до професійних якостей керівника закладу освіти. Професійна компетентність менеджера обумовлює ефективність його дій не тільки в освітній діяльності, а й управлінській, фінансово-економічній, адміністративно-господарській, проєктній, інноваційній тощо.

Конструктивний пошук шляхів підготовки майбутніх менеджерів освіти, підвищення якості управлінської діяльності, її організації відповідно до вимог нормативно-правових документів, пріоритетів розвитку національної системи освіти актуалізує дослідження кращих світових практик з метою імплементації конструктивного досвіду в сучасну освітню галузь.

Дослідження фінського досвіду управління освітніми закладами свідчить про зміну парадигми від управління соціальними зв'язками й розвитку інтелектуального капіталу до педагогічного керування освітньою екосистемою закладу освіти з урахуванням фінансових можливостей, забезпечуючи якість навчання. З огляду на це основними пріоритетами професійної діяльності менеджера у фінській системі освіти є:

- педагогічне управління школою;
- професійне ухвалення рішень у межах чинного нормативно-правового законодавства;
- стратегічне управління як умова довгострокової узгодженості шкільної роботи;
- фінансовий менеджмент;
- господарський менеджмент;
- створення безпечного освітнього середовища;
- участь у розвитку національної освітньої політики;
- планування діяльності закладу освіти із залученням учасників освітнього процесу [3, с. 50-80].

Парадигма підготовки освітніх менеджерів у Фінляндії змінилася з нормативно-правової і управлінської на поліаспектну підготовку, багатовимірне наставництво і ґрунтовне практичне ознайомлення з роботою директора школи. В освітніх програмах акцентовано увагу на найбільш

важливих сферах управлінської діяльності, таких як педагогічне керівництво, підвищення кваліфікації персоналу, фінанси [3, с.83-84].

Ураховуючи високі результати міжнародних досліджень якості освіти Сінгапуру, доцільно розглянути вирізняльні особливості управлінської діяльності в освітній системі цієї країни.

Реалізація принципу конкурентної співпраці формує у керівників глобалізацію управлінської діяльності, що передбачає проєктування впливу управлінських рішень на локальному шкільному рівні на інші заклади освіти і розвиток країни в цілому. Рушійною силою конкурентної співпраці у закладах освіти є забезпечення балансу підзвітності і відповідальності.

Горизонтальна професійна мобільність керівників шкіл надає можливість поширювати найкращі управлінські практики в різних школах, розвинути професійні компетентності в умовах нових викликів [2, с. 126].

Особливістю шкільного менеджменту Сінгапуру є «централізована децентралізація», що полягає у впровадженні національних імперативів, визначених міністерством освіти, та реалізації автономії школи. Таким чином керівники мають адаптувати національну освітню політику до унікального контексту школи. Саме тому майбутні освітні менеджери проходять обов'язкову інтенсивну професійну підготовку.

У Чеській Республіці шкільний менеджмент акцентовано на поєднанні ролі лідера і менеджера. З огляду на це програми з освітнього менеджменту у сфері підготовки спеціалістів з управління школою побудовані на основі утилітаристського погляду і включають такі складові:

1. Нормативно-правова і економічна (модуль «Право і економіка»).
2. Вивчення і порівняння практики роботи різних закладів освіти (практика).
3. Розвиток специфічних менеджерських умінь (модулі «Управління школою у суспільстві знань», «Керування педагогічним процесом», «Управління людьми») [1, с.99].

Слід зазначити, що у представлених освітніх системах позитивним є наявність фахової підготовки майбутніх освітніх менеджерів до глобалізації управлінської діяльності, реалізації національної освітньої політики з урахуванням особливостей закладу освіти, організації роботи закладу освіти в режимі розвитку, педагогічне партнерство і як результат підготовку компетентного учня, здатного практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях.

Література

1. Директор школи – нові виклики та можливості / Трунда І., Троян В., Бржіза К., Бачинська Є. Прага : Asociace pro mezinárodní otázky, 2017. 240 с.
2. Пак Т. И. Переймаючи досвід Сінгапуру. Сила парадоксів / пер. з англ. О.М. Назарової. Харків : Ранок, 2019. 208 с.
3. Покка Арі. Вищий клас. Шкільне управління по-фінські / пер. з англ. О. М. Назарової. 2-ге вид., випр. Харків : Ранок, 2019. 169 с.

Зозуляк-Случик Р. В. – *д.пед. н., професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Цифровізація всіх сфер сучасного суспільного життя актуалізує проблему використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі різних типів закладів освіти, впровадження цифрових ресурсів та інструментів задля забезпечення інноваційного прогресу в навчанні здобувачів вищої освіти, підвищення якості освітніх послуг.

Проблема використання сучасних цифрових технологій у діяльності різних спеціалістів, у тому числі викладачів, особливо актуальна сьогодні, коли провідні університети вдосконалюють різні форми дистанційного навчання.

Сучасні суспільні виклики в незалежній Україні вимагають від викладачів закладів вищої освіти здатності адаптуватися до різних професійних умов, інноваційного мислення, вміння реагувати на інновації та застосувати їх у цифровому спілкуванні зі студентами онлайн.

Отже, постає проблема цілеспрямованої підготовки педагогів закладів вищої освіти загалом і тих, котрі здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи до безпечного та ефективного використання цифрових технологій. Адже недосконалий захист від цифрового контенту може завдати шкоди як їх фізичному, психічному чи соціальному здоров'ю, так і студентів. Про відсутність механізмів ефективного саморегулювання інформаційного ринку також свідчить Пропозиція до Рекомендації Ради щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя, яка стосується розвитку цифрової компетентності педагогів та студентів [2].

Цифрова компетентність – ключова компетентність, яка потрібна сучасній людині «для особистої реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної, інтеграції та активної громадянської позиції». Ці питання також відображені в нормативних актах багатьох країн. Наприклад, у «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» основними завданнями є: «сприяння формуванню медіаграмотності, медіаімунітету, рефлексії та критичного мислення, вміння створювати медіа» [1].

Для встановлення стану проблеми в освітній практиці, розуміння викладачами закладів вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи, проблем і викликів використання цифрових ресурсів та інструментів у дистанційному навчанні було проведено анкетування освітян окресленої категорії. Дослідження проводилося в західних регіонах України. В анонімному опитуванні взяли участь 42 педагоги різних вікових груп.

За допомогою методу опитування викладачів закладів вищої освіти України, які здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи, ми змогли виявити стан окресленої проблеми в освітньому середовищі, розуміння викладачами проблем і викликів щодо використання цифрових ресурсів та засобів дистанційного навчання.

Нами було виявлено, що респонденти мають труднощі у використанні дидактичних знань у дистанційному навчанні (36,4%), створенні морально-психологічного комфорту (36,4%), організації та стимулюванні діяльності (25,5%) та ефективній онлайн-комунікації (21,8%). Ще було виявлено, що в сучасних умовах значна частина педагогів-практиків (53,8%) стикалися з проблемою недостатнього технічного забезпечення; 17,3% респондентів незадоволені рівнем своєї цифрової грамотності та шукають шляхи підвищення професійної компетентності в цій сфері.

Опитування респондентів також показало, що вони мають певні труднощі з дистанційним використанням в освітньому середовищі та використанням цифрових засобів навчання студентів

Серед прогнозованих труднощів ми виділили наступні:

1) труднощі дидактичного характеру (керівництво пізнавальною діяльністю студентів, створення ситуації новизни, творчості, самостійності тощо) – 36,4%;

2) труднощі психологічного характеру (створення морального комфорту, прояв толерантності, самовладання тощо) – 36,4%

3) організаційні труднощі (стимулювання активного цифрового освітнього спілкування, різноманітні форми онлайн-навчання) – 25,5%

4) труднощі комунікативного характеру (уміння вести продуктивний навчальний діалог з студентами) – 21,8%

5) труднощі міжособистісно-рефлексивної спрямованості (адекватне сприйняття ситуації, розуміння студентів тощо) – 18,2%.

Результати анкетування доводять, що необхідними цифровими навичками викладачів закладів вищої освіти України XXI століття є: використання технічних засобів, цифрових засобів і ресурсів для розвитку критичного мислення, креативності; налагодження спілкування, організація навчальної діяльності майбутніх фахівців із соціальної роботи; використання програмного забезпечення для візуалізації даних; використання цифрових освітніх ресурсів для обміну освітньою інформацією; організація дистанційного навчання, миттєвого зворотного зв'язку з використанням цифрових технологій для оцінювання результатів навчання тощо. Тому на часі активізація процесу підготовки викладачів до роботи в цифровому освітньому просторі, оволодіння ними новітніми технологіями для інновацій в онлайн і офлайн навчання, що дасть можливість здійснювати ефективну професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Література

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.

2. Papaevripidou, M., Irakleous, M. & Zacharia, Z. “Using Teachers’ Inquiry-oriented Curriculum Materials as a Means to Examine their Pedagogical Design Capacity and Pedagogical Content Knowledge for Inquiry-based Learning”. *Science Education International*. 2017. Vol: 28 num 4. S. 271–292.

Карнаушенко А. С. – к. е. н.,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРЕВАГИ НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ РОБОТОДАВЦІВ

Будь-яка компанія, яка покращує кваліфікацію власного персоналу, інвестує у власний успіх. Оскільки світ не стоїть на місці та змінюється щодня, тому працівники повинні бути в «тренді» та очікують, що роботодавці підтримають їх в їхньому бажанні здобувати нові знання та постійно навчатися чогось нового, адже здобуті знання працівники принесуть в компанію.

Існують багато різних типів методів навчання працівників, які направлені на вдосконалення різних навичок співробітників, в результаті чого покращується їх продуктивність, а також підготуватися до майбутніх змін в бізнес-середовищі. Роботодавці, які сприяють культурі постійного навчання на робочому місці та підтримують своїх працівників в їх бажанні навчатися створюють адаптивне, гнучке, привабливе та продуктивне робоче середовище для своїх співробітників.

Існують різні типи програм навчання працівників на робочому місці (рис. 1).

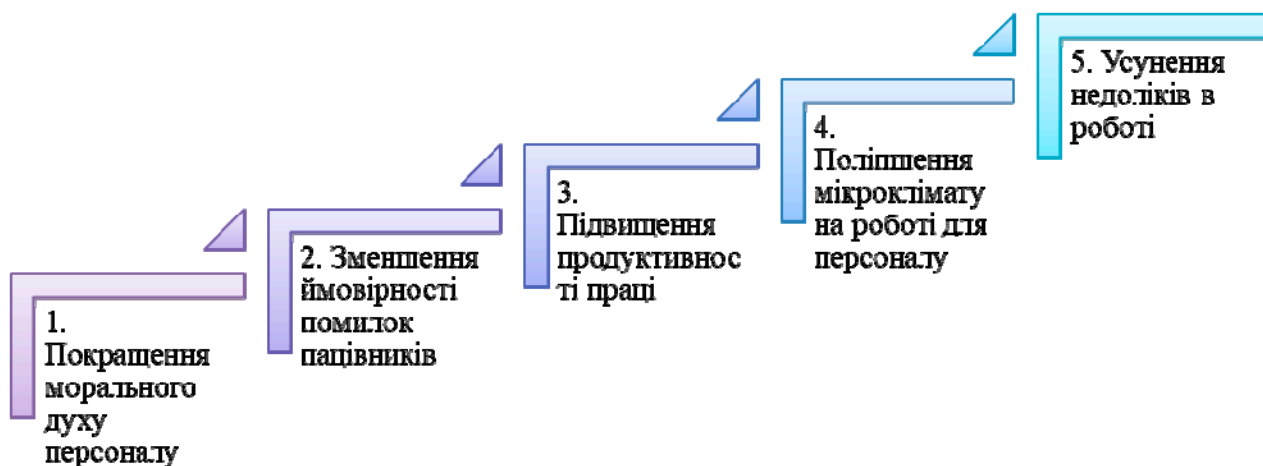
Навчання працівників на робочому місці дає таким працівникам змогу отримати знання, необхідні для кращого виконання своїх обов’язків та в результаті збільшити ефективність роботи підприємства. Всі навчальні програми розроблені для того, щоб допомогти працівникам оволодіти різними навичками для ефективного виконання повсякденних завдань, покращити загальну продуктивність, підвищити ефективність роботи та уникнути порушень законів і нормативних актів. Навчання персоналу має вирішальне значення для розвитку та успіху організації [1].

Рис. 1. Типи програм навчання працівників на робочому місці

Джерело згруповано автором на основі [1; 2; 3]

До основних переваг навчання співробітників варто віднести (рис. 2):

Рис. 2. Переваги для підприємства від навчання співробітників.

Джерело згруповано автором на основі [1; 2; 3]

1. Покращення морального духу персоналу. Співробітники втрачають мотивацію та моральний дух, якщо вони не можуть працювати відповідно до очікувань організації. Навчання на робочому місці вдосконалює навички та знання працівників, що призводить до підвищення їх морального духу та додає відчуття задоволеності від роботи. Задоволений і вмотивований співробітник є великою перевагою для успіху підприємства.

2. Зменшення ймовірності помилок співробітників. Кожна посада має свої особливості, які висуваються до працівників та проблеми з якими вони стикаються в процесі. Помилки ймовірно виникають, коли співробітникам бракує знань або навичок, необхідних для певної роботи. Навчання на робочому місці робить співробітників більш досвідченими та зменшує ймовірність їх помилок під час роботи. Це зміцнює функціонування та здібності робочої сили.

3. Підвищення продуктивності праці. Навчання діє як стимул проявити свою продуктивність, коли співробітники точно розуміють, чого від них очікують, і отримують необхідні навчальні програми для виконання своєї роботи, вони почуваються впевнено та демонструють вищий рівень ефективності та продуктивності.

4. Поліпшення мікроклімату на роботі для співробітників. Підприємства з культурою безперервного навчання та розвитку демонструє від 30 до 50% менші показники плинності кадрів в компанії. Співробітники хочуть можливості навчатися та розвиватися на роботі. Ось чому пріоритетність навчання дає здоровий стимул для співробітників і надихає найкращих талантів працювати на одного роботодавця протягом тривалого часу.

5. Усунення недоліків в роботі. Програма навчання на робочому місці дозволяє зміцнити навички, які кожен працівник повинен вдосконалювати. За рахунок усунення недоліків в роботі, підприємство забезпечує необхідне

навчання для свої співробітників та створює гарний, продуктивний колектив, який здатний працювати самостійно без постійного керівництва та в разі виникнення проблем здатні їх виправити без задіяння вищого керівництва [2].

Отже, існує безліч програм навчання працівників, які стосуються різних аспектів і переваг в залежності від того, що хоче досягти від такого навчання роботодавець та працівник. Для кожного підприємства, організації та компанії повинен бути свій тип програми навчання, який буде досягати поставлених цілей перед персоналом. Впровадження ефективної програми навчання для компанії дає змогу відкрити нові перспективи для навчання співробітників, які здатні розвиватися разом з підприємством та в ногу з часом.

Література

1. Добровольська О., Саприкіна М., Деркач Т. Навички для успішної кар'єри. К.: 2020. 300 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/02/24/Methodychni%20materialy%20kursu%20Navychky%20dlya%20uspishnoyi%20karyery_02_24.pdf
2. Гупта Д. Навчання співробітників 11 типів програм навчання працівників. *Whatfix*. URL: <https://whatfix.com/blog/types-employee-training-programs/>
3. Ушакова Л. Тренінги за рахунок роботодавця. *I.factor*. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/november/issue-90/article-105299.html>

Карнаушенко А. С. – к. е. н.,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна
Танклевська М.С. – учениця 11 класу,
Херсонська гімназія №6 Херсонської міської ради
м. Херсон, Україна

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ОТРИМАННІ ЗНАНЬ МОЛОДИМИ ПІДПРИЄМЦЯМИ ЩОДО ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Ідея навчання підприємництву в навчальних закладах викликали позитивні відгуки серед суспільства та бажаючих отримати практичні знання з створення власної справи. Починаючи з початкової школи в навчання учнів було введено предмети, які розкривають підприємницькі компетенції. З введенням в шкільний навчальний процес підприємницьких предметів очікувалося, що дані дії призведуть до позитивних наслідків, таких як економічне зростання, створення нових бізнес-структур та робочих місць, підвищення соціальної стійкості, а також індивідуальний розвиток особистості, посилення активності молоді в бажанні займатися підприємницькою діяльністю. Однак на практиці реалізація впровадження в школи предметів з підприємництва викликала значні труднощі поряд із заявленими майбутніми позитивними ефектами. Відсутність

вільного часу та ресурсів, відсутність практичних підприємницьких знань у вчителів, труднощі з оцінюванням робіт, так як ефект від підприємницької діяльності учнів може наступити не відразу і відсутність чіткості у визначення учнів – ось деякі з проблем, з якими зіткнулися на практиці, намагаючись впровадити навчання підприємництву в освіту молоді [1; 2].

В закладах середньої та вищої освіти також почали популяризувати підприємництво як окрему спеціальність, так і впроваджувати навчальні предмети з підприємництва, не тільки на економічних факультетах, але й на тих спеціальностях, які мають технічний напрямок. В дослідженнях науковців можна знайти поради щодо посилення підприємницьких компетенцій, які можуть допомогти у розвитку підприємницьких навичок.

Викладачі навчальних закладів надихають своїх здобувачів створювати виробничу цінність (особливо інноваційну) на основі подолання проблем та надання можливостей, які здобувачі визначають за допомогою інтеграційного процесу. Такі навчальні процеси навчають здобувачів не тільки як розпочати власну справу, а й де знайти фінансові ресурси для функціонування підприємства, як взаємодіяти із зовнішнім партнерами. Це слід розглядати як базові знання, які повинна отримати кожна людина, яка хоче займатися підприємництвом та майбутній позитивний результат.

Рис. 1. Модель важливості підприємницької освіти та її результати
Джерело згруповано автором на основі [1; 2; 3]

Отже, навчальні заклади відіграють важливу роль в формуванні підприємницьких знань в майбутніх підприємців та особливо в знаходженні сучасних джерел фінансування його створення. Підприємницькі знання повинні формуватися починаючи з дитинства в сім'ї, продовжуватися в школі та закріплюватися в закладах вищої освіти. Ця першість зумовлена не стільки

практичним підходом, а саме можливістю досягти таких стандартів якості існування, які передбачають фінансове благополуччя та сталий розвитку в умовах конкуренції, ринкових відносин, економічного й соціально-політичного середовища.

Література

1. Боровік Л. В., Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Роль шкільної освіти в розвитку молодіжного підприємництва. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8737>
2. Корнецький А., Андрощук Б. Шкільне підприємництво: як запустити бізнес до 18-ти років. *НУШ*. 2019. URL: <https://nus.org.ua/view/shkilne-pidpruyemnytstvo-yak-zapustyty-biznes-do-18-ty-rokiv/>
3. Піддубна К.С. Роль бізнесової освіти в розвитку молодіжного підприємництва. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : збірник наукових праць. Київ : Фенікс, 2013. Вип. 13. с. 19-33.

Савченко В. М. – к. е. н., професор
*Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна*
Кононенко Л. В. – к. е. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна*

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ ТА ПЕРЕДУМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні умови характеризуються масштабними глобалізаційними процесами, які торкаються майже всіх сфер життя. Це обумовлює необхідність суттєвої трансформації начального процесу та врахування зміни характеру праці фахівців з економіки з виконавчого на креативний. В основу загальних компетенцій при підготовці фахівців з економічного профілю більшістю вищих начальних закладів покладено цільове спрямування забезпечення здатності генерувати нові ідеї (креативність), усвідомлення необхідності та навичок перманентного професійного зростання, що пов'язано із викликами сьогодення. Відповідно є необхідним сформувати у майбутніх фахівців навички організації самоосвіти, вміння визначати проблемні аспекти та концентруватись на визначенні шляхів їх подолання. Застосування традиційних методів навчання при цьому є недостатнім, що обумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій освітнього процесу.

Традиційні форми навчання здебільшого сприяють формуванню теоретичних знань здобувачами освіти, а впровадження в освітній процес інноваційних форм, методів та засобів має на меті сформувати ключові та

базові компетентності, здатність до неперервної освіти. При формуванні будь-якої компетентності викладач надає здобувачу освіти лише «інформацію», яка не може існувати без суб'єкта, який її сприймає та фіксує. Навчальний процес - це насамперед взаємодія двох суб'єктів (викладача і здобувача). Проте, ця взаємодія обмежена часом навчального процесу. Отже, для формування високоякісного фахівця, який зможе працювати і адаптуватись до перманентної трансформації внутрішнього та зовнішнього середовища господарюючих суб'єктів, є необхідним сформувати у здобувачів компетенцію самоосвіти. При цьому є доцільним приділяти увагу зв'язку з практикою та проваджувати проведення занять із залученням фахівців підприємств, що мають позитивний досвід інноваційного розвитку.

Основна мета процесу навчання полягає у перетворенні здобувачем освіти «інформації» на «знання» («knowledge produces knowledge, and the ability to think produces thinking» (знання породжують знаючих, а вміння думати - мислячих)) [2], що потребує від здобувача певних якостей, навичок, здібностей. Такий підхід обумовлює необхідність активізації застосування проблемних методів навчання, постановки завдань, що потребує генерування ідей, а не лише механічного використання отриманої інформації.

У сучасному суспільстві суттєвого значення набувають вміння самостійно приймати рішення, здатність мислити, вміння розв'язувати складні міждисциплінарні проблеми у нестандартних ситуаціях. Це обумовлює необхідність володіння сучасною людиною навичками пошуку, аналізу та опрацювання інформації відповідно до методології наукового пізнання. При цьому важливим є опанування фахової термінології за врахування її особливостей у високорозвинених країнах. Доцільним є постановка здобувачам завдань опанування термінологічного апарату із залученням іноземної мови, що має сприяти не лише можливості професійних комунікацій у глобальному середовищі, але й забезпечить ознайомлення з позитивним досвідом інших країн в сфері економічного управління.

Сучасній успішній людині необхідно навчатися протягом усього життя. При цьому суттєвого значення набувають вміння самостійно приймати рішення, здатність мислити, вміння розв'язувати складні міждисциплінарні проблеми у нестандартних ситуаціях. Це обумовлює необхідність володіння сучасною людиною навичками пошуку, аналізу та опрацюванню інформації відповідно до методології наукового пізнання.

Сьогодні значна кількість успішних суб'єктів господарювання практикують перманентне навчання своїх працівників. Для сучасного бізнесу ефективним є впровадження елементом корпоративного підприємництва. Важливою складовою його організації і є використання різних організаційних моделей і форм навчання, що ґрунтується на активізації креативних здібностей та спрямовано на інноваційний розвиток бізнесу.

При формуванні фахових компетенцій важливим є орієнтація на синергетичний ефект, що базується на системному використанні міждисциплінарних знань. Науковцями було проведено анонімне анкетування здобувачів вищої освіти I-III курсів першого (бакалаврського) рівня підготовки. Аналіз анкетування та результатів бесід виявив, що розв'язування завдань комплексного характеру, що потребують застосування знань різних дисциплін,

у більшості здобувачів викликає ускладнення [1]. Такі результати свідчать про недостатній рівень сформованості міжпредметних знань майбутніх фахівців. Оптимальним є змішане навчання із використанням різних форм навчання для підвищення якості освіти.

Література

1. Богомаз-Назарова С.М., Кононенко С.О. Дослідження рівня готовності майбутніх вчителів до інтегративних процесів. *Наукові записки. Випуск 11. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 4.* Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2017. С. 206.

2. Кононенко С. О., Кононенко Л. В., & Манойленко Н. В. (2021). Методика формування інформаційно - дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти засобами цифрових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (198), 125-128. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-198-125-128> (дата звернення: 07.11.2022).

Наукове видання

Філософські аспекти професійної освіти

Збірник наукових праць

Відповідальний за випуск: *Плачинда Т. С.* – доктор педагогічних наук,
професор

Варнавська І. В. – кандидат педагогічних
наук, доцент

Комп'ютерна верстка: *Дяченко Н. М.*

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою:
<http://www.ksau.kherson.ua/konferenc/8282-conf-20221117.html>

Підписано до друку 09.12.2022 р.
Формат 60x84 1/8. Ум.друк.арк 33,60 Тираж. 220 прим. Зам. №77508/22

ПП «Поліум»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавничої справи ДК № 3054 від 12.12.2007 р.
25006, м. Кропивницький, а/с-1/42, polium@ukr.net
Тел.: (0522) 32-09-82

Реквізити оргкомітету конференції

Юридична адреса: Україна, 73006, м. Херсон, вул. Стрітенська, 23
Фактична адреса: Україна, м. Кропивницький, просп. Університетський 5/2

Херсонський державний аграрно-економічний університет, економічний факультет, кафедра
професійної освіти

Е-mail: kafphilosophy@ukr.net